

การควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขาโดยวัฒนธรรมชุมชน
Social Control of Hill Tribes Communities by Communities Culture

โดย

พระชยสร สมบุญมาก (สมบุญโต)

พระมณฑิเยร สังเงิน (ถิรจิตโต)

สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ประจำปีงบประมาณ 2543 - 2544

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้อาศัยความกรุณาจากบุคคลต่างๆ โดยเฉพาะ ท่าน ดร.อาพันธ์ กาญจนพันธ์ ประธานกรรมการ ม.ล.ทวีปัญญา เกษมสันต์ กรรมการ นางสาวกุลวดี เจริญศรี กรรมการ ในการติดตาม และประเมินผลการดำเนินโครงการวิจัย ด้านวัฒนธรรม

ขอเจริญพรขอบคุณพ่อหลวงแก้ว จิเก ฮีไซฮีคอง ศรีเอื้องดอย นายการุณ จิเก กลุ่มแม่บ้านทุ่งหลวง กลุ่มหนุ่มสาวบ้านทุ่งหลวง ผู้อาวุโส อีกลหลายท่าน และโดยเฉพาะพระบุญชัย ยิ่งรักเพ็ญจันทร์ ที่ได้ให้ความร่วมมือให้ข้อมูลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณโครงการพระธรรมจาริกที่ได้ให้เวลาในการเดินทางไปเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ขอขอบคุณพระพะสายชล ตปสีโล ที่เป็นกำลังใจให้ตลอดในการทำวิจัย

ขอขอบคุณพระสมชาย กลุยาณมโม ที่ได้อนุเคราะห์พิมพ์วิจัยให้จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี ขอขอบคุณสภาวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการทำวิจัยครั้งนี้ ขอคุณงามความดี ที่บังเกิดขึ้นจากการทำวิจัยครั้งนี้ อุทิศให้กับผู้อุปการะคุณทุก ๆ ท่าน

ขอเจริญพร

พระชยสร สมบุญมาก

พระมณฑิเยร สังข์เงิน

ชื่อเรื่องวิจัย การควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขาโดยวัฒนธรรมชุมชน
Social Control of Hill Tribes Communities by Communities Culture

ชื่อผู้วิจัย พระชยสร สมบุญมาก (สมบุญโอบ) และพระมณฑเฑียร สังข์เงิน (ถิรจิตโต)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาจารีตที่มีอยู่ในชุมชน และที่ชุมชนใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน ศึกษาวิธีการและกลไก ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต และศึกษารูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดจารีต ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลังในชุมชน พื้นที่วิจัยคือบ้านทุ่งหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจับกลุ่มสนทนา โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ฮีโซ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน และกลุ่มหนุ่มสาว รวมทั้งการบันทึกข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลได้รับการตรวจสอบ จำแนก วิเคราะห์ การตีความตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ และนำเสนอแบบการบรรยาย และสรุปเชิงวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

จารีตซึ่งได้แก่กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติ และข้อห้ามที่มีอยู่ในชุมชน และที่ชุมชนใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนนั้นมีอยู่ 3 ประการ

1. จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับปัจเจก มีอยู่ 4 ข้อ ได้แก่ ข้อห้ามระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโสโดยผู้น้อยต้องเคารพผู้อาวุโส ห้ามคบชู้ ห้ามมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และห้ามมีสามี - ภริยาหลายคน

2. จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับกลุ่มเครือญาติ มีอยู่ 2 ข้อ ได้แก่ ห้ามไม่ให้แต่งงานกับเครือญาติ และห้ามทอดทิ้งผู้มีพระคุณ และบุตร

3. จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับชุมชน มีอยู่ 4 ข้อ ได้แก่ ห้ามขายและเสพยาเสพติด ห้ามลักขโมย ห้ามทะเลาะวิวาท ห้ามเล่นการพนัน

จารีตที่ยังใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนได้ผลได้แก่ ห้ามคบชู้ ห้ามมี สามี -
ภรรยาหลายคน ห้ามแต่งงานกับเครือญาติ ห้ามทอดทิ้งผู้มีพระคุณ

พฤติกรรมที่จารีตควบคุมไม่ได้ผล ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว
การขายและเสพยาเสพติด การลักขโมย การทะเลาะวิวาท และการเล่นการพนัน

วิธีการและกลไกในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต
ได้แก่ วิธีการอบรมสั่งสอน การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การลงโทษ การชู้ ส่วนกลไกมี
พระสงฆ์ ฮีโร่ หัวหน้าครอบครัว ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเครือญาติ
ระบบความสัมพันธ์ และระบบความเชื่อที่บุคคลมีต่อสิ่งสูงสุด และต่อคำสอนในศาสนา

รูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลัง
ของคนในชุมชน ได้แก่ รูปแบบมีการถ่ายทอดแบบบุคคลสู่บุคคล และแบบบุคคลสู่กลุ่มคน ส่วน
วิธีการถ่ายทอดแบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ

Research Title: Social Control of Hill Tribes Communities by Communities Culture
Research by: Pra Chayasara Somboonmak (Samaboonyo)
 And Pra Monthian Sangngøen (Dhirachitto)

ABSTRACT

The objective of this research is the study of social norms and social control in a community, the study of pattern and process in transferring its norms, culture, custom and traditions to its next generation. The research target is at Baan Tung Luang, Moo 2, Tambol Maewin, Ampur Maewang of Chiangmai Province.

The research has been carried out by observation without involvement. The interviews have been made unofficially in depth including group discussions. The participants were the chief of the village, Heeko, elderly people, parents and their youngsters including field interviews. The data information is examined, grouped and analyzed including conceptual framework as well as presented and analytic summarized. The result can be presented as thus:

The norms are the general practice and certain prohibitions in the community where the community uses as a mean of behavioural control. This practice is categorized into three types as follows:

1. Individual behavioural control norm: can be divided into four categories; these are prohibitions between juniors and senior where the junior must pay respect to their seniors, prohibition on committing adultery, prohibition on sex before marriage and prohibition on polygamy practice.
2. Family behavioural control norm: can be divided into two categories as such prohibition in intermarriage and prohibition on abandonment of their ascendants and descendants.
3. Community behavioural control norm: can be divided into four categories as such prohibition on drug selling and consuming, prohibition on stealing, prohibition on quarrel and prohibition on gambling.

The research undertaken indicates as follows:

Effective community behavioural control norm is: prohibition on committing adultery, prohibition on polygamy practice, prohibition in intermarriage and prohibition on abandonment of their ascendants and descendants.

While the following norm becomes ineffective: prohibition on sex before marriage, prohibition on drug selling and consuming, prohibition on stealing, prohibition on quarrel and prohibition on gambling.

The process and technicality in controlling the community behaviour can be carried out as follows; teaching and training, set up a good example of behaviour, penalisation and certain degree of threatening method. Such activities are carry out by the village monks, Heeko, family leaders, seniors, chief of the village, the village committee, relatives among families, relationship system and faith to highest respect person built in the system as well as religious moral.

Concept and transfer of the norm, culture and custom to younger generation of the community is from person to person, person to group of people. Such transfer can be carried out officially and unofficially.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข-ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง-จ
สารบัญ	ฉ-ช
สารบัญแผนภูมิ	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
นิยามศัพท์	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
บทที่ 2 แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ประวัติความเป็นมาของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง	8
หมู่บ้านทุ่งหลวง	23
แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	27
แนวคิดการควบคุมทางสังคม	31
แนวคิดการถ่ายทอดวัฒนธรรม	37
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
กรอบความคิดในการวิจัย	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	44
การเตรียมตัวของผู้วิจัย	44
ศึกษาเอกสาร	44
ศึกษา และสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม	45
ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	45

สารบัญ (ต่อ)

การตรวจสอบข้อมูล	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	49
บทที่ 4 ผลการวิจัย	50
ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน	50
สภาพทั่วไปของชุมชน	50
ประวัติศาสตร์ของชุมชน	57
กลุ่ม องค์กร ผู้นำชุมชน	61
การปกครอง	72
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	72
ศาสนา ระบบคุณค่า	76
สถานการณ์ความคืบคลำในอดีตถึงปัจจุบัน	81
ตอนที่ 2 จารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติในชุมชน	
และชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน	83
จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับปัจเจก	83
จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับกลุ่มเครือญาติ	86
จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับชุมชน	88
จารีตที่มีคนในหมู่บ้านเคยล่วงละเมิด	91
จารีตที่ยังใช้ควบคุมได้ผล	93
พฤติกรรมที่จารีตควบคุมไม่ได้ผล	94
ตอนที่ 3 วิธีการ และกลไก ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน	
ให้เป็นไปตามจารีต ได้แก่	96
วิธีการ	95
การอบรมสั่งสอน	97
การประพาดิตัวเป็นแบบอย่างที่ดี	98
การลงโทษ	100

สารบัญ (ต่อ)

การชู้	104
กลไก	105
พระสงฆ์	106
ฮีโร่	107
หัวหน้าครอบครัว	107
ผู้อาวุโส	108
ผู้ใหญ่บ้าน	109
คณะกรรมการหมู่บ้าน	110
กลุ่มเครือข่าย	111
ระบบความสัมพันธ์	111
ระบบความเชื่อที่มีต่อสิ่งสูงสุด และคำสอนในศาสนา	112
ตอนที่ 4 รูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดจารีต ประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลังในชุมชน ได้แก่	113
รูปแบบการถ่ายทอด	113
แบบบุคคลสู่บุคคล	113
แบบบุคคลสู่กลุ่มคน	114
วิธีการถ่ายทอด	115
วิธีการถ่ายทอดแบบไม่เป็นทางการ	115
วิธีการถ่ายทอดแบบที่เป็นทางการ	116
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	117
สรุปผลการวิจัย	117
อภิปรายผล	123
ข้อเสนอแนะ	129
บรรณานุกรม	130
ภาคผนวก	134

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1. แผนที่แสดงขอบเขตจังหวัดเชียงใหม่	53
2. แผนที่แสดงขอบเขตอำเภอแม่วาง	54
3. แผนที่แสดงขอบเขตตำบลแม่วิน	55
4. แผนที่แสดงขอบเขตหมู่บ้านทุ่งหลวง	56

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ได้อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นชุมชน มีความสัมพันธ์กันและสร้างวัฒนธรรมร่วมกันเพื่อยึดถือปฏิบัติ วัฒนธรรมจึงเป็นพฤติกรรมทางสังคมทุกประเภท ทุกแขนงเทคโนโลยี และเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความคิด ความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม รวมทั้งภาษาที่ใช้ติดต่อกัน เป็นต้น

วัฒนธรรมต่างๆ ได้เชื่อมโยงถึงกันเป็นแบบฉบับการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้สั่งสมกันมาเป็นมรดกทางสังคมโดยมีการรักษาไว้ และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมโดยการอบรมสั่งสอนจากบุคคลในครอบครัวและผู้รู้ ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตนควรมีพฤติกรรมบทบาทเช่นไรใน สถานการณ์ต่างๆ พฤติกรรมเช่นไรจึงจะเป็นที่ยอมรับของสังคม (จรี ชัยน, 2543 : หน้า6)

โดยปกติแล้วชุมชนหรือสังคมดำรงค้ำมาช้านาน จะมีภูมิปัญญาเป็นของตนเองซึ่งสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงสังคมสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นบูรณาการ มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม (ประเวศ ะลี : 2535. หน้า 82-83)

วัฒนธรรมคือวิถีชีวิต วิถีชีวิตของชุมชนหนึ่ง ๆ คือวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ในชุมชนสมาชิกมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความเชื่อร่วมกัน มีระบบคุณค่าร่วมกัน มีการทำมาหากิน มีกฎ กติกา และประเพณีของการอยู่ร่วมกัน ซึ่งต้องคำนึงถึงทุกคน ทั้งคนเฒ่า คนแก่ เด็ก คนที่ตายไปแล้ว และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าขาดชุมชนก็แตกสลายไม่ยั่งยืน ทั้งหมดนี้จะเห็นว่าเป็นความเป็นชุมชน มีสัมพันธ์ภาพ ทุกมิติอย่างเป็นบูรณาการ จึงทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้ยั่งยืนเป็นเวลานาน ถ้าสัมพันธ์ภาพขาดความสมดุลเพราะเหตุนี้จากภายในก็ดี ภายนอกก็ดี ชุมชนจะขาดปกติภาพ วิกฤติ และล่มสลาย เพราะฉะนั้นวัฒนธรรมก็คือ ระบบการดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างดุลภาพ วัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อคนทั้งหมดสามารถจะดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

วัฒนธรรมจึงเป็นภูมิปัญญาที่ บูรณาการและมีจุดมุ่งหมายที่ดุลยภาพของการดำรงชีวิตร่วมกัน (ประเวศ วะสี : 2539. หน้า 159)

ความสัมพันธ์ในสังคมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของมนุษย์ซึ่งมี 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์เหล่านี้อยู่บนฐานของความเชื่อและเห็นคุณค่าในเรื่องนั้น ๆ เมื่อคนในชุมชนปฏิบัติตามความเชื่อเหมือนกัน ทั้งชุมชนแล้วชุมชนก็จะมีความสุข ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมอย่างหนึ่ง ไม่ให้ปฏิบัติออกนอกกลุ่มนอกทาง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการควบคุมของสังคม จะเป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับ ในการที่จะสร้างระเบียบทางสังคมแต่ไม่ได้หมายความว่าความควบคุมทางสังคมจะประสบผลสำเร็จเสมอไป บางครั้งสมาชิกได้ล่วงละเมิดบรรทัดฐานที่ได้วางไว้ บ้างเจกชนไม่ยึดถือตามกฎระเบียบที่วางไว้ ก่อให้เกิดการละเมิด ผ่าฝืนระเบียบบรรทัดฐานทางสังคม ทำทลายอำนาจและพลังทางสังคม เป็นความขัดแย้งที่จะต้องจัดการและสังคมมักจะพิจารณาว่าบุคคลที่ละเมิดนั้นเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์ , อ้างใน จุรี ชัยน, : 2543. หน้า 2)

การควบคุมรักษาระเบียบกฎเกณฑ์และวิธีการใหม่ ๆ ย่อมเกิดขึ้นมาได้แทนของเก่าที่เล็กละน้อย จนสุดท้ายระเบียบของสังคมก็จะเปลี่ยนไป ซึ่งการเปลี่ยนนั้นหากค่อยเป็นค่อยไป ผู้คนทั้งหลายก็ไม่ค่อยรู้สึก แต่พอเวลาล่วงไปแล้วย้อนมองดูหลังจึงจะเห็นว่ามีเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นและบทบาทหน้าที่ของคนเก่า ๆ จะหายไปด้วย

การควบคุมทางสังคม ทำได้ทั้งการให้คุณให้โทษ การลงโทษ เป็นวิธีการที่ใช้กันโดยทั่วไปตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน จนถึงการลงโทษโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีลักษณะทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การควบคุมโดยญาติพี่น้องและชาวบ้าน เป็นการควบคุมแบบไม่เป็นทางการ แต่มีประสิทธิภาพมาก เมื่อเทียบกับการควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ มีหลายวิธีตั้งแต่การชูชิบนิินทา ไปจนถึงการตัดญาติขาดมิตรกับผู้ฝ่าฝืน จารีตประเพณีที่ถือว่าสำคัญ วิธีการเหล่านี้เป็นการควบคุมจากภายนอก วิธีการอีกประการหนึ่งที่ทำให้บุคคลยอมรับปฏิบัติตามบรรทัดฐาน คือการอบรมปลูกฝังความเชื่อและคุณค่าของการปฏิบัติจนทำให้บุคคลเกิดจิตสำนึกว่าบรรทัดฐานต่าง ๆ ที่ชุมชนกำหนดเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม

การควบคุมทางสังคม มีหลายระดับ และแต่ละระดับก็มีการควบคุมทางสังคมที่ต่างกัน ความเชื่อเรื่องผี เป็นความเชื่อหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการควบคุมชีวิตความเป็นอยู่ ของชาวบ้านใน

ด้านเกษตรกรรม เช่นการใช้น้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยในการผลิต ฝีมมีส่วนเข้ามาควบคุมพฤติกรรมการใช้น้ำและการอนุรักษ์แหล่งน้ำของคนในชุมชน ตัวอย่างเช่น มังรายศาสตร์ได้กล่าวถึงผู้ทำให้เหมืองฝายเสียหายจะต้องชดใช้ค่าเสียหาย และจะต้องหาเครื่องบูชาฝายเสียก่อน จึงจะยอมให้ซ่อมแซมหรือชดใช้ค่าเสียหายได้ ถ้าใครไม่ยอมเสียฝีมก็จะไม่ยอมให้ซ่อมฝายเพราะฝีมจะโกรธ (ประเสริฐ ฤ น นคร, อ่างใน จุรี ชยัน : 2543. หน้า 2)

ชุมชนที่มีลักษณะสังคมแบบพึ่งตนเองและนับถือฝีม จะมีบรรทัดฐานของสังคมที่กำหนดว่าพฤติกรรมใดควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติ หากมีการกระทำผิดเกิดขึ้น ผู้นำหมู่บ้านและผู้อาวุโส ของหมู่บ้านจะเป็นผู้ร่วมพิจารณาตัดสินเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านและจะเป็นผู้ควบคุมสมาชิกให้ประพฤติตนอยู่ในกรอบแห่งบรรทัดฐานนั้น ๆ ด้วย (สุริพร เสมอวงศ์, อ่างใน มนเทียร สังข์เงิน : 2544. หน้า 2)

ชุมชนชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่อยู่ตามภาคเหนือของประเทศไทย เช่น ม้ง กะเหรี่ยง ลีซอ อีโก้ เย้า มูเซอ เป็นต้น ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้ มีวิถีการดำเนินชีวิต มีภาษาพูด เขียน เป็นของตนเอง มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่นใหม่ รุ่นแล้วรุ่นเล่า ด้วยความที่จารีตเหล่านั้นมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต จึงทำให้คนรุ่นหลังยอมรับและยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่า สร้างความภูมิใจแก่คนรุ่นหลัง เพราะคุณค่าของจารีตเหล่านั้นสามารถควบคุม ดูแล รักษาความสงบสุขเรียบร้อยของชุมชนตลอดมา มีการจัดการกับผู้ที่ล่วงละเมิดกับกฎเกณฑ์ข้อห้ามต่างๆของชุมชน โดยคนในชุมชนเอง โดยที่กฎหมายบ้านเมืองหรือคนของรัฐไม่จำเป็นที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องจัดการ ซึ่งจะใช้ระบบความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในชุมชนจัดการกันเอง ให้เรื่องจบภายในชุมชนเอง แม้ว่าสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปจากดั้งเดิม มีความเจริญเข้าไปในหมู่บ้าน ตามกระแสของการพัฒนาก็ตาม แต่ก็ไม่ทำให้ชุมชนเปลี่ยนไปมากนัก คนในชุมชนยังคงใช้คุณค่าต่าง ๆ ของชนเผ่าตนเองจัดการดูแลควบคุมในคนในชุมชนปฏิบัติตามจารีตของตนเองอย่างภาคภูมิใจ

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวที่ชนเผ่าเหล่านั้น ดูแลควบคุมชุมชนของตนเอง ด้วยจารีตระบบคุณค่าต่าง ๆ ที่ยึดถือมาจากบรรพบุรุษ รักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนตนเอง ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา จารีตประเพณี วิถีการ กลไก ที่ชุมชนใช้ควบคุมความประพฤติของคน ในชุมชนตลอดจนรูปแบบ วิธีการในการถ่ายทอดจารีตเหล่านั้น ไปสู่คนรุ่นหลัง เป็นอย่างไร โดยมองว่าแม้ชุมชนจะมีความเจริญเข้าไป มีการพัฒนาหลายสิ่งหลายอย่างในหมู่บ้านก็ตาม มีสิ่ง

อำนวยความสะดวกมากมาย แต่อัตราหรือความถี่ของการล่วงละเมิด ของคนในชุมชนต่อจารีตประเพณีของชนเผ่าตนเองในชุมชนนั้น ไม่ได้มีความแตกต่างกับอดีตมากเท่าไรนัก ผู้น้อยยังให้ความเคารพผู้อาวุโส พิธีกรรมต่าง ๆ ยังคงยึดถือปฏิบัติ และมีการถ่ายทอดให้กับสมาชิกใหม่ของตนเองตลอดเวลา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ว่าในชุมชนมีจารีตประเพณีอะไรบ้าง มีวิธีการมีกลไกอย่างไร ที่ใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน มีรูปแบบวิธีการถ่ายทอดอย่างไร ที่ทำให้คนรุ่นหลังยอมรับ ยึดถือปฏิบัติ จนทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุขได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาจารีตที่มีอยู่ในชุมชนและที่ชุมชนใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน
2. เพื่อศึกษาวิธีการ และกลไกในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน ให้เป็นไปตามจารีต
3. เพื่อศึกษารูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรมและ ความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลังในชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงวัฒนธรรมคุณค่าต่าง ๆ ของชนเผ่า ที่นำมาใช้ในการควบคุมสังคม และนำไปปรับใช้ในงานพัฒนาและด้านอื่น ๆ
2. เป็นแนวทางในการส่งเสริม และสร้างความเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชน ของชนกลุ่มน้อยให้คงอยู่ต่อไป เพื่อความสงบสุขของสังคม

นิยามศัพท์

1. **จารีต** หมายถึง กฎเกณฑ์ที่อนุญาตให้ปฏิบัติและข้อห้ามต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนและยังยึดถือปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อยของชุมชน ในที่นี้จะศึกษาจารีตเฉพาะด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และจะศึกษาเฉพาะกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อห้ามเท่านั้น

2. **การควบคุมความประพฤติ** หมายถึง การกระทำของคนในชุมชนซึ่งได้แก่การสอดส่องดูแล การลงโทษ การป้องปรามบุคคลไม่ให้ล่วงละเมิดในจารีตประเพณีของชุมชน เช่น ควบคุมการผิดผี เป็นต้น

3. **วิธีการในการควบคุมความประพฤติ** หมายถึง การกระทำของคนในชุมชนที่กระทำต่อผู้ล่วงละเมิดในจารีต เช่น การอบรมสั่งสอนให้รู้ถึงกฎเกณฑ์ทั้งที่เป็นข้อควรปฏิบัติและที่เป็นข้อห้าม การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้เฒ่า การลงโทษ เป็นต้น

4. **กลไกในการควบคุม** หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนซึ่งได้แก่ พระสงฆ์ ฮีโซ่ หัวหน้าครอบครัว คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น และระบบความเชื่อที่บุคคลมีต่อสิ่งสูงสุดหรือต่อคำสอนในทางศาสนา เป็นต้น

5. **รูปแบบในการถ่ายทอดจารีต** หมายถึง การกระทำของชุมชน กระทำต่อกลุ่มคนหรือบุคคลให้รู้เข้าใจปฏิบัติตามในจารีตประเพณีอันดีงามที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น แบบคนสู่คน คนสู่กลุ่มคน เป็นต้น

6. **วิธีการในการถ่ายทอดจารีต ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ** หมายถึง กระบวนการทั้งปวง ที่คนในชุมชนกระทำต่อกลุ่มคนหรือบุคคลยอมรับ หรือเห็นคุณค่าของจารีตประเพณีที่กำหนดเป็นแบบแผน การดำเนินชีวิตอันจะนำมาซึ่งความสงบสุขของชุมชน เช่น การอบรมสั่งสอน การพาเด็กเข้าร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ คือเป็นหมู่บ้านชาวเขาที่ยังคงรักษาจารีตประเพณีของชนเผ่าตนเอง และมีการยึดถือปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็ง หมู่บ้านที่เข้าเกณฑ์ดังกล่าว คือ บ้านทุ่งหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนั้นยังมีเกณฑ์ในการเลือก ดังนี้

1. เป็นหมู่บ้านที่มีปรากฏการณ์ทางสังคม ตามประเด็นที่ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษา คือ ชุมชนยังมีการยึดถือจารีตประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษไว้ค่อนข้างสมบูรณ์ และใช้จารีตเหล่านั้นควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน

2. เป็นหมู่บ้านที่ยังมีการประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อดั้งเดิมและยังมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง

3. เป็นหมู่บ้านที่ตั้งชุมชนมาเป็นเวลานาน มีระเบียบแบบแผนการดำเนินชีวิต แบบดั้งเดิมเป็นส่วนใหญ่

4. การคมนาคมติดต่อกับชุมชนภายนอกได้รับการสื่อสารข้อมูลหลายทาง เช่น โทรศัพท์ วิทยุ เป็นต้น

ขอบเขตของเนื้อหา

1. ศึกษาริบทของชุมชน ได้แก่

- สภาพทั่วไปของชุมชน
- ประวัติศาสตร์ของชุมชน
- กลุ่ม องค์กร ผู้นำในชุมชน
- การปกครอง
- ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
- ศาสนา ระบบคุณค่า
- สถานการณ์การควบคุมสังคมในอดีตถึงปัจจุบัน

2. จารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติในชุมชน และชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

- (1) จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับปัจเจก
- (2) จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับกลุ่มเครือญาติ
- (3) จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับชุมชน
- (4) จารีตที่มีคนในหมู่บ้านเคยล่วงละเมิด
- (5) จารีตที่ยังใช้ควบคุมได้ผล
- (6) พฤติกรรมที่จารีตควบคุมไม่ได้ผล

3. วิธีการและกลไก ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีตได้แก่

วิธีการ

- การอบรมสั่งสอน
- การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี
- การลงโทษ
- การชู้

กลไก

- พระสงฆ์
- ฮีโร่
- หัวหน้าครอบครัว
- ผู้อาวุโส
- ผู้ใหญ่บ้าน
- คณะกรรมการหมู่บ้าน
- กลุ่มเครือญาติ
- ระบบความสัมพันธ์
- ระบบความเชื่อที่มีต่อสิ่งสูงสุดและต่อคำสอนในศาสนา

4. รูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อ ไปสู่คนรุ่นหลังของคนในชุมชน ได้แก่

รูปแบบการถ่ายทอด

- แบบบุคคลสู่บุคคล
- แบบบุคคลสู่กลุ่มคน

วิธีการถ่ายทอด

- วิธีการแบบไม่เป็นทางการ
- วิธีการถ่ายทอดแบบเป็นทางการ

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาถึงการควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขาโดยวัฒนธรรมชุมชนในครั้งนี้นำผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นแนวทางในการวางกรอบความคิดเพื่อช่วยให้สามารถวิเคราะห์อธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับกระบวนการในการควบคุมทางสังคมภายใต้บริบทของชุมชนที่ทำการศึกษา ซึ่งแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง
2. หมู่บ้านบ้านทุ่งหลวง
3. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
4. แนวคิดการควบคุมทางสังคม
5. แนวคิดการถ่ายทอดวัฒนธรรม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติความเป็นมาของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง

ในบรรดาชาวเขาที่อาศัยกระจัดกระจายอยู่ทางเหนือของประเทศไทยอยู่ในขณะนี้ นั้นกะเหรี่ยงนับว่าเป็นชาวเขาที่มีจำนวนมากที่สุดนักประวัติศาสตร์บางท่านสันนิษฐานว่าเดิมที่นั่นพวกนี้อาศัยอยู่ในดินแดนด้านตะวันออกของธิเบตแล้วเข้ามาตั้งอาณาจักรอยู่ในประเทศจีนเมื่อ 733 ปีก่อนพุทธกาลหรือประมาณ 3,238 ปีล่วงมาแล้ว ชาวจีนเรียกว่าชนชาติโจว ภายหลังถูกกษัตริย์จिनรุกราน เมื่อ พ.ศ. 207 จึงพากันแตกพ่ายหนีลงมาอยู่บริเวณลุ่มน้ำแยงซี ต่อมาเกิดปะทะกับชนชาติไทยจึงถอยร่นลงมาอยู่ตามลำแม่น้ำโขง และแม่น้ำสาละวินในเขตพม่า กะเหรี่ยงเคลื่อนย้ายลงมาอยู่ตอนใต้ก่อนชนชาติไทย แต่ภายหลังพวกตระกูลมอญ – เขมร ชนชาตินี้อาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกในเขตพม่ามากกว่าอยู่ในประเทศไทย และมีรัฐของตนเองต่างหากถึงสองรัฐ คือรัฐกะยา ซึ่งเป็นดินแดนของกะเหรี่ยงแดง กับรัฐต๋อตูแล อันเป็นที่อยู่ของกะเหรี่ยงขาว

กะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในเขตไทยก่อนที่ชนชาติไทยจะเคลื่อนย้ายลงมาสู่แหลมสุวรรณภูมิ แต่มีจำนวนเพียงเล็กน้อยและเข้ามาอยู่ภายหลังพวกละว้า การอพยพครั้งสำคัญของกะเหรี่ยงเข้าสู่

ประเทศไทยเกิดขึ้นในสมัยเมื่อพระเจ้าอลองพญา กษัตริย์พม่าทำสงครามกับพวกมอญ พวกมอญ พ่ายแพ้ถูกกองทัพพม่าติดตามฆ่าฟันอย่างหนักในขณะนั้น พวกกะเหรี่ยงมีความสัมพันธ์อันดีกับ พวกมอญและให้ที่พักหลบภัยแก่พวกมอญ เมื่อพม่ายกกองทัพติดตามมาพวกกะเหรี่ยงหวั่นเกรง ภัยที่จะเกิดขึ้นจึงพากันอพยพหนีเข้าสู่เขตไทยการอพยพของชาวกะเหรี่ยงเข้าสู่ประเทศไทย นอกจากจะมีสาเหตุมาจากการหลบหนีภัยอันตรายแล้ว ยังมีสาเหตุมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจอีกด้วย กล่าวคือเมื่อการทำมาหากินทางเขตพม่าฝืดเคือง พวกนี้ก็พากันอพยพเข้ามาหาทำเลที่ทำกินใหม่ในเมืองไทย ซึ่งลักษณะการอพยพแบบนี้ไม่ใช่เกิดเฉพาะแต่กะเหรี่ยงเท่านั้น ยังรวมถึงชาวเขาเผ่าอื่นอีกด้วยที่พากันอพยพเข้าสู่ประเทศไทย เพราะปัญหาความยากลำบากในการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ : 2506, 64 - 65)

กะเหรี่ยงกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศไทย

กะเหรี่ยงที่พบในประเทศไทยแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยตามลักษณะภาษาและความเป็นอยู่ ได้ 4 กลุ่ม เรียงลำดับจากกลุ่มที่มีจำนวนมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

(1) กะเหรี่ยงสะกอ (Sgaw Karen)

คนไทยในภาคเหนือเรียกกะเหรี่ยงสะกอว่า “ยางขาว” นอกจากนี้ ยังมีคำอื่นที่ใช้เรียกกะเหรี่ยงสะกอ ได้แก่ “ยางกะเลอ ยางป่า ยางเปียง” กะเหรี่ยงสะกอเรียกตัวเองว่า “จกอ” (ประวิตร โพธิศาสตร์ : 2527) เป็นกลุ่มกะเหรี่ยงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีจำนวนประชากรประมาณ 500,000 คน อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สอดจังหวัดตาก อำเภอสะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี และแถบชายแดนไทย - พม่าทั่วไป (พจนารถ เสมอมิตร : 2526)

(2) กะเหรี่ยงโป (Pwo Karen)

คนไทยในภาคเหนือเรียกกะเหรี่ยงโปว่า “พล่อ” หรือ “โพล่ง” บ้างก็เรียกว่า “ยางด้ายแดง ยางบ้าน” (สุนัยวิชัยชาวเขา : 2526) กะเหรี่ยงโปมีจำนวนประชากรเป็นที่สองรองจากกะเหรี่ยงสะกอ คือ ประมาณ 70,000 คน อาศัยอยู่แถบจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง แพร่ ตาก อุทัยธานี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ (พจนารถ เสมอมิตร : 2526) คนส่วนมากมักเข้าใจว่ากะเหรี่ยงสะกออาศัยอยู่เฉพาะทางภาคเหนือ และกะเหรี่ยงโปอยู่ทางภาคตะวันตก แต่แท้จริงแล้วจะพบกะเหรี่ยงทั้งสองกลุ่มอยู่ใน

จังหวัดเดียวกัน แต่แยกหมู่บ้านไม่ปะปนกัน เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งกะเหรี่ยงสะกอและโป โดยกะเหรี่ยงสะกอมีมากที่อำเภอแม่แจ่ม และโปมีมากที่อำเภอมก๋อย นอกจากนี้ในจังหวัดลำพูน ซึ่งอยู่ในภาคเหนือกลับมีกะเหรี่ยงอาศัยอยู่หนาแน่นโดยเฉพาะที่อำเภอลี้ ทางภาคตะวันตก มีกะเหรี่ยงโปอาศัยอยู่หนาแน่นจริง แต่ก็พบกะเหรี่ยงสะกอที่จังหวัดกาญจนบุรีเช่นกัน (สุริยา รัตนกุล และคณะ : 2529)

(3) กะเหรี่ยงคะยา (Kayah) แบร (Bre) หรือ บเว (Bwe)

คนไทยภาคเหนือและไทยใหญ่เรียกกะเหรี่ยงคะยาว่า “ยางแดง” ตามการแต่งกายของหญิงที่แต่งงานแล้ว ซึ่งนิยมใส่เสื้อและนุ่งซิ่นซึ่งทอแซมด้วยสีแดง (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ : 2518) การเรียกชื่อตามสีของเครื่องนุ่งห่มทำให้เกิดความเข้าใจผิด และเรียกกะเหรี่ยงโปว่า “ยางแดง” เช่นกันเพราะมีการแต่งกายด้วยสีแดงในทำนองเดียวกัน นอกจากนี้ก็ยังพบคำว่า “กะเหรี่ยงแดง” (Red Karen) ใช้เรียกกะเหรี่ยงคะยาเช่นกัน กะเหรี่ยงคะยามีจำนวนน้อย ประมาณ 1,500 คน (พจนานารถ เสมอมิตร : 2526) อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านห้วยเสือเฒ่า หมู่บ้านห้วยเตือ และหมู่บ้านขุนห้วยเตือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สุริยา รัตนกุล : 2531)

(4) กะเหรี่ยงตองสุ / ตองตุ (Taungthu) หรือ ปาโอ / พะโอ (Pa-O)

พม่าและไทยใหญ่เรียกชนกลุ่มนี้ว่า “ตองสุ” ซึ่งหมายถึง “ชาวเขา” (พจนานารถ เสมอมิตร : 2526) ผู้หญิงกะเหรี่ยงตองสุใส่ชุดสีดำ จึงมีชื่อเรียกในภาษาอังกฤษว่า “Black Karen” หรือ “กะเหรี่ยงดำ” กะเหรี่ยงตองสุมีจำนวนน้อยมาก ประมาณ 600 คน อาศัยอยู่ในไม่กี่หมู่บ้านในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สุริยา รัตนกุล และคณะ : 2529)

นอกเหนือจากกะเหรี่ยง 4 กลุ่ม ที่กล่าวไปแล้วนี้ ยังมีกะเหรี่ยงกลุ่มเล็ก ๆ ที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และเป็นที่ยังจำกันดี คือ ปาตอง (กะเหรี่ยงคอยาว) และล่าสุดที่ตามหลัง ปาตองมาคือ กะยอ (กะเหรี่ยงหุยาว)

ภาษา

ภาษา กะเหรี่ยงแต่ละเผ่ามีภาษาพูดที่เกี่ยวข้องกับภาษาต่าง ๆ พื้นฐานของภาษายังไม่เป็นที่ทราบแน่นอน บางแห่งบอกว่ามาจากต้นตระกูลจีน - ทิเบต คือพวกกาเร็นนิค (Karenic) แต่บางแห่งสันนิษฐานว่ามีความใกล้เคียงกับแขนงของทิเบต-พม่า ซึ่งเข้าใจว่าข้อสันนิษฐานอันหลัง

นี้ว่าจะถูกต้องมากกว่าภาษาของกะเหรี่ยงสะกอ โปว์ และบเว มีความใกล้เคียงกัน แต่ไม่สามารถเข้าใจกันได้ และเป็นที่น่าสังเกตว่าภาษากะเหรี่ยงสะกอ และกะเหรี่ยงโปว์ ได้รับอิทธิพลจากภาษาในตระกูลมอญ – เขมร (Mo-khmer) เฉพาะอย่างยิ่งภาษามอญ

ผู้ชายและเด็กชาวกะเหรี่ยงสะกอส่วนใหญ่พูดภาษาไทยเหนือได้ ส่วนผู้หญิงกะเหรี่ยงมีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่สามารถพูดภาษาอื่น นอกเหนือจากภาษาสะกอ กะเหรี่ยงสะกอที่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอแม่สะเรียง และอำเภออื่นๆในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถพูดภาษาไทยเหนือ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะในบริเวณนั้นมีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก กะเหรี่ยงที่อพยพจากพม่ารุ่นหลัง ๆ นี้ ส่วนใหญ่พูดภาษาพม่าได้ดี และบางคนก็อ่านออกเขียนได้ (มนัส ันทรทัตบำรุง : 2508)

ประชากร

ชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในประเทศพม่ามากที่สุดจากการสำรวจสำมะโนประชากร พม่าเมื่อปี 2534 ซึ่งถือได้ว่าให้ตัวเลขชาวกะเหรี่ยงที่น่าเชื่อถือที่สุด ปรากฏว่า มีชาวกะเหรี่ยงอยู่ในพม่าประมาณ 1,340,000 คน ในจำนวนนี้เป็นกะเหรี่ยงสะกอ 500,000 คน กะเหรี่ยงโปว์ ๔๗๓,๐๐๐ คน กะเหรี่ยงปะโอ ๒๒๓,๐๐๐ คน และกะเหรี่ยงบเวหรือคะยา จำนวน 32,000 คน

สำหรับจำนวนกะเหรี่ยงในประเทศไทยนั้น เนื่องจากยังไม่มี การสำรวจสำมะโนประชากร กะเหรี่ยงโดยเฉพาะ ดังนั้นตัวเลขที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ จึงไม่ตรงกันเพื่อประโยชน์ในการประมาณจำนวนชาวกะเหรี่ยงให้ใกล้เคียงที่สุด จะขอเอาตัวเลขที่มีผู้ประมาณไว้มาเปรียบเทียบกันดังนี้ จากสถิติของหน่วยควบคุมมาเลเซียของกรมอนามัย ซึ่งคลุมพื้นที่บนภูเขาได้เกือบสมบูรณ์ โดยจัดทำสถิติตัวเลขที่เกี่ยวข้องกับจำนวนครัวเรือนและขนาดของประชากรในแต่ละหมู่บ้านที่เข้าไปถึงได้ให้ตัวเลขจำนวนชาวกะเหรี่ยงใน 5 จังหวัด ซึ่งได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอนไว้ว่า มีจำนวน 93,924 คน Gordon Young ได้ประมาณไว้เมื่อปี 2504 ว่าชาวกะเหรี่ยงอยู่ในภาคเหนือของไทยประมาณ 71,500 คน

จากการรายงานของคณะกรรมการเตรียมการสำรวจความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมในอาณาบริเวณที่ปลูกฝิ่นของประเทศไทย ซึ่งได้เข้าไปทำการสำรวจจำนวนชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทยระหว่างปี 2508 – 2509 โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่าง ได้ให้ตัวเลขประชากรกะเหรี่ยงทั้งหมดว่ามีประมาณ 123,380 คน ในหนังสือเรื่อง “ชาวเขาในไทย” ของ คุณบุญช่วย

ศรีสวัสดิ์ ได้ประมาณจำนวนชาวกะเหรี่ยงในไทยว่ามีอยู่ราว 110,000 คน โดยอยู่ในภาคเหนือ 100,000 คน ภาคกลาง 1,000,000 คน ส่วนนายปีเตอร์ ฮินตัน ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกะเหรี่ยงโปว์ ในภาคเหนือของประเทศไทยได้ประมาณ จำนวนชาวกะเหรี่ยงทั้งหมดว่าน่าจะมียู่ถึง 200,000 คน (Frank M. Lebar and others : 1961, p. 59. อ้างใน ขจัดภัย บรูซพัทธน์)

จะเห็นว่าตัวเลขจำนวนชาวกะเหรี่ยงที่มีผู้ประมาณกันไว้นี้แตกต่างกันไปมาก จากตัวเลขต่ำสุดคือ 71,500 คน จนถึง 200,000 คน อันเป็นตัวเลขสูงสุด เมื่อคำนึงถึงว่า การประมาณของ Gordon Young ได้ทำมากกว่า 20 ปีแล้ว ดังนั้นตัวเลขจำนวนชาวกะเหรี่ยงที่เขาประมาณไว้คือ 71,500 คน น่าจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพราะการเพิ่มประชากรของชาวกะเหรี่ยง โดยธรรมชาติทางหนึ่งและการอพยพเข้ามาจากพม่าอีกทางหนึ่ง แต่การประมาณว่าประชากรชาวกะเหรี่ยงเพิ่มขึ้นเท่าใดนั้นก็ยากที่จะทำได้ เพราะไม่มีการสำรวจสำมะโนประชากรกะเหรี่ยงดังได้กล่าวแต่ต้นแล้ว ส่วนการประมาณ จำนวนชาวกะเหรี่ยงของนายปีเตอร์ ฮินตัน ก็ดูจะเกินความจริงไปมากคือ มีจำนวนถึง 200,000 คน ตัวเลขที่ใกล้เคียงที่สุดในระยะนั้นน่าจะอยู่ในระหว่าง 100,000 คน ถึง 150,000 คน ตัวเลขล่าสุดจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติระหว่างปี 2528 ถึง 2531 ในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือและภาคตะวันตกรวม 15 จังหวัด มีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงรวมทั้งสิ้น 2,082 หมู่บ้าน จำนวน 275,354 คน (ปีเตอร์ ฮินตัน : มปป, เอกสารโรเนียว)

ลักษณะทางกายภาพ (กองสงเคราะห์ชาวเขา. มปป, เอกสารโรเนียว)

พวกกะเหรี่ยงโดยทั่วไปมีความสูงขนาดปานกลาง กะเหรี่ยงในพื้นที่ราบจะมีความสูงโดยเฉลี่ยประมาณ 5 ฟุต 4 นิ้ว และกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่บนภูเขาจะต่ำกว่าประมาณ 3 นิ้ว พวกผู้หญิงจะมีร่างเล็กกว่าผู้ชายกะเหรี่ยง บนเขาจะทำงานหนักมากเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและผลผูกกับโรคภัยไข้เจ็บอยู่เสมอ โดยเฉพาะไข้มาเลเรีย ทำให้ร่างกายแคระแกร็นบนที่ราบหรือต่ำลงมา เราจะพบพวกกะเหรี่ยงรูปร่างดี แข็งแรงสันหัด ช่วงขาใหญ่ ขาสั้นแต่ได้สัดส่วนกับร่างกาย ผู้หญิงกะเหรี่ยงมีรูปร่างอวบสมบุรณ์ แต่เรือนร่างจะตั้งตรงเพราะแบกของหนักไว้บนศีรษะหรือบนหลังเสมอ ๆ ส่วนพันคล้ายกับของผู้ชายคือมีรอยเปื้อนเป็นคราบ เพราะยังนิยมกินหมากอยู่ พวกกะเหรี่ยงบนภูเขามักไม่ใคร่อาบน้ำและชอบห้อยเครื่องราง ผิวของพวกกะเหรี่ยงจะมีแตกต่างกันตั้งแต่สีเหลืองไปจนถึงสีน้ำตาลคล้ำ พวกที่ทำงานในร่มย่อมจะมีผิวขาวกว่าพวกที่ทำงานกลางแจ้งแม้ว่า

พวกกะเหรี่ยงแต่ละคนจะมีรูปร่างลักษณะหน้าตาแตกต่างกันออกไปมากมายก็ตาม แต่รูปใบหน้าที่เป็นแบบเดียวกันเป็นส่วนมาก คือลักษณะจะแบนเหมือนกับใบหน้าที่ของชนเผ่ามองโกลเลียนทั่วไป

เครื่องแต่งกายของกะเหรี่ยงแต่ละเผ่า นั้น แตกต่างกันไปดังนี้

(1) **กะเหรี่ยงสะกอ** ผู้ชายนิยมใส่เสื้อแขนสั้นสีแดงรัดเอวด้วยเชือกมีพู่ และโพกผ้าด้วยสีต่าง ๆ กัน ผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานจะนุ่งกระโปรงขาวยาวมีปีกข้างเล็กน้อย ส่วนพวกที่แต่งงานแล้วนิยมใส่เสื้อแขนสั้นสีน้ำเงินเข้ม และส่วนล่างประดับด้วยลูกปัดสีแดงและขาว ส่วนกระโปรงเป็นสีแดงเป็นลายตัดพร้อมกับโพกผ้าสีแดง

(2) **กะเหรี่ยงโปว์** ผู้ชายแต่งตัวเหมือนชาวนาไทย ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วใส่เสื้อคลุมเหมือนพวกสะกอ แต่ยาวกว่าและสีแดงเด่นกว่า ท่อนบนปักด้วยลวดลายแพรวพราว กระโปรงสีดำหรือสีน้ำเงินเข้ม ส่วนผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานแต่งตัวแบบแฟนซี เย็บปักด้วยลวดลายและประดับด้วยพวกลูกปัดต่าง ๆ เกลาผมและมีปืนปักอยู่ กระโปรงยาวคลุมข้อเท้ามีปีกและพู่ห้อย ชายแขนเสื้อท่อนบนและชายกระโปรงประดับด้วยฝีมือการปักไว้อย่างมากมาย ใส่กำไลมือและแขน และบางครั้งก็มีเครื่องเงินสวมคอ อย่างไรก็ตาม การแต่งตัวอย่างพิถีพิถันและครบเครื่องนั้นมักจะกระทำในโอกาสที่มีงานสำคัญในหมู่บ้าน

(3) **กะเหรี่ยงบเว** ผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาสั้นสีแดงและโพกศีรษะ พวกนี้นิยมสักเป็นรูปต่างๆ ไว้ข้างหลัง ส่วนผู้หญิงจะนุ่งกระโปรงสั้นมาก และจะสวมกำไลไม้ไผ่ที่ข้อเท้า

(4) **กะเหรี่ยงตองตู** ปะหรง,ปะดองหรือปะโอ ผู้หญิงจะนิยมใส่เสื้อสีขาว นุ่งกระโปรงสั้นสีดำ โพกผ้าหลากสีที่ศีรษะ ชายผ้าโพกศีรษะจะมีลวดลายงดงามมาก และที่สังเกตเห็นชัดคือผู้หญิงจะสวมห่วงทองเหลืองหรือเงินที่คอตามฐานะ ส่วนผู้ชายจะแต่งตัวเหมือนกะเหรี่ยงทั่วไป

ถิ่นที่อยู่อาศัยและสภาพหมู่บ้าน (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ : 2506)

กะเหรี่ยงอาศัยกระจัดกระจายอยู่ในบริเวณจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ จังหวัดที่มีกะเหรี่ยงอาศัยอยู่มากที่สุดได้แก่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนระหว่าง 32,694 - 38,935 คน โดยอาศัยอยู่ที่อำเภออมก๋อยมากที่สุด คือมีจำนวนถึง 13,046 คน นอกจากนี้ก็อาศัยอยู่ในอำเภอ อื่น ๆ อีก คืออำเภอแม่แจ่ม อำเภอจอมทอง อำเภอสะเมิง อำเภอสันป่าตอง อำเภอ

ฮอด อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอฝาง อำเภอพร้าว อำเภอสันกำแพง อำเภอดอยสะเก็ด แม่วาง และอำเภอเมือง มีจำนวนน้อยที่สุดคือ 53 คน

จังหวัดเชียงรายมีประมาณ 976 คนในอำเภอเมือง และไม่รู้จำนวนในอำเภอเชียงคำ จังหวัดลำพูนพบในอำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอลี้ อำเภอเมือง และอำเภอแม่ทาไม่ทราบจำนวนแน่นอน จังหวัดลำปางมีประมาณ 1,840 คน ในอำเภอเกาะคา อำเภองาว อำเภอแจ้ห่ม และอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ทุกอำเภอ และมีจำนวนรองลงมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ตัวเลขจำนวนกะเหรี่ยงเท่าที่พอจะหาได้คือ อำเภอขุนยวม 4,496 คน อำเภอเมือง 3,252 คน อำเภอแม่สะเรียง และแม่ลาน้อย 19,860 คน แต่ตัวเลขที่ได้จากตำรวจตระเวนชายแดนด้านจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้งหมด 31,522 คน จังหวัดตากชาวกะเหรี่ยงตามบริเวณพรมแดนไทย - พม่า มีจำนวนประมาณ 18,329 คน โดยอาศัยอยู่ในอำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่ระมาด อำเภออุ้มผาง อำเภอบ้านตาก และอำเภอแม่สอด จังหวัดกำแพงเพชร มีรายงานว่ามิชชันนารีชาวกะเหรี่ยงอยู่ 5 หมู่บ้าน จำนวน 845 คน ในเขตอำเภอเมืองด้านที่ติดกับจังหวัดตาก นอกจากจังหวัดทางภาคเหนือแล้วยังมีกะเหรี่ยงที่พบในบริเวณต่าง ๆ นอกเหนือจากนี้ก็คือ ในจังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และราชบุรี

เกี่ยวกับสภาพหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงนั้นหลักสำคัญของการกำหนดความเป็นหมู่บ้านก็คือ หมู่บ้านต้องเป็นหน่วยอิสระในการประกอบพิธีกรรมของตนเพื่อการเซ่นสรวงผีเจ้าที่ปีละ 2 ครั้ง ผู้เป็นประธานพิธีนี้ได้แก่หัวหน้าพิธีกรรมฝ่ายชาย ในสังคมกะเหรี่ยงเรียกว่าเซี่ยเก็งคูของตนเอง

กะเหรี่ยงส่วนมากอาศัยในหมู่บ้านซึ่งมีขนาดโดยเฉลี่ยประมาณ ๒๕ หลังคาเรือน แต่บางหมู่บ้านอาจมีเพียง 2 หลังคาเรือน หรืออาจมีมากถึง 60 หลังคาเรือน โดยปกติหมู่บ้านตั้งอยู่ในพื้นที่ลุ่มก้นกระทะล้อมรอบด้วยเนินเขา หรือที่ราบระหว่างหุบเขาที่สามารถไปสู่แหล่งน้ำลำธารได้อย่างสะดวก กะเหรี่ยงไม่เคยสร้างหมู่บ้านบนสันเขา และไม่เคยใช้ระบบรางน้ำไม่ไผ่ เพื่อนำน้ำเข้าหมู่บ้าน ส่วนบ้านนั้นมักจะปลูกชิดกันแต่ไม่เป็นแบบเรียงแถวเป็นแนวตรงอย่างเดียวกัน คือ ไม่เป็นแถวเรียงขนาดกันไปโดยมีลานโล่งตรงกลาง ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลทางด้านศาสนาระหว่างบ้านแต่ละหลังจะมีสวนขนาดเล็ก ๆ ซึ่งปลูกด้วยมะละกอ มะม่วง ยาสูบ และพืชอื่น ๆ ไว้อย่างกระจัดกระจาย ตัวบ้านไม่สู้จะแข็งแรง โครงบ้านสร้างขึ้นโดยไม้ไผ่และแฝก ยกพื้นด้วยเสาไม้สูงจากพื้นดินหลายฟุต แต่ละบ้านมียุ่งข้าวต่างหากจากตัวบ้าน และบางบ้านก็มีที่สำหรับให้ ปศุสัตว์อยู่ในตอนกลางคืน บริเวณบ้านไม่มีรั้ว สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ จะถูกปล่อยให้เที่ยวหากินกันเองในหมู่บ้าน

หมู่บ้านกะเหรี่ยงไม่มีสถานที่สำหรับบูชา ไม่มีวัด ไม่มีที่สำหรับประชุม หรือลานเต้นรำที่อาจใช้เป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนแต่อย่างใด บางหมู่บ้านมีอาณาเขตของตนโดยเฉพาะ ซึ่งคนในหมู่บ้านเท่านั้นที่สามารถทำอะไรเคลื่อนไหวภายในอาณาเขตหมู่บ้านของเขาได้ การกำหนดอาณาเขตนี้ต้องตกลงกับหมู่บ้านที่ใกล้เคียงแต่มีบางหมู่บ้านใช้อาณาเขตร่วมกับหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งหรือหลายหมู่บ้าน และหมู่บ้านเหล่านั้นก็ทำอะไรเคลื่อนไหวในพื้นที่ที่ได้กำหนดกันไว้ แต่ทุกๆหมู่บ้านในบริเวณนั้นต้องมีเชื้อเพลิงของตนเอง

ชาวกะเหรี่ยงแต่ละกลุ่มในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ มีอิสระที่จะแยกตัวจากหมู่บ้านแม่ไปตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ แต่กลุ่มที่แยกตัวไปนี้จะต้องมีบุคคลที่เกี่ยวข้องทางฝ่ายบิดากับเชื้อเพลิงคนเดิมรวมไปด้วย เพื่อให้มีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะไปเป็นหัวหน้าทางศาสนาของหมู่บ้านใหม่ โดยทั่วไปแล้วขนาดของหมู่บ้านมักจะขึ้นอยู่กับขนาดของความนับถือของชาวบ้านที่มีต่อเชื้อเพลิงคือ ถ้าหากหมู่บ้านใดที่มีเชื้อเพลิงเป็นที่เคารพนับถือของชาวกะเหรี่ยงมาก ๆ หมู่บ้านนั้นก็จะมีขนาดใหญ่ เพราะสามารถดึงดูดชาวกะเหรี่ยงจากหมู่บ้านอื่นมาอาศัยอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่จะช่วยในการกำหนดขนาดของหมู่บ้าน นั่นคือการพิจารณาถึงความสามารถในด้านการผลิตของพื้นที่รอบหมู่บ้าน ความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ และเรื่องโจรผู้ร้ายในบริเวณนั้น

ลักษณะของหมู่บ้านกะเหรี่ยงพอจะจำแนกอย่างคร่าว ๆ ได้ 3 ประเภท คือ

(1) หมู่บ้านถาวร หมู่บ้านประเภทนี้ตั้งอยู่ตามหุบเขา ดำรงชีพด้วยการทำนา เป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่ ที่มีตั้งแต่ 16 ถึง 72 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่จะตั้งมาเป็นเวลานานกว่า 50 ปีขึ้นไป

(2) หมู่บ้านที่ค่อนข้างถาวร ตั้งอยู่ตามหุบเขาสูง และดำรงชีพด้วยการทำนาเป็นหลัก ขนาดปานกลางของหมู่บ้านก็จะมีประมาณ 11 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่ใหม่กว่าที่กล่าวไว้ในข้อ (1)

(3) หมู่บ้านบนภูเขา ชาวบ้านมีอาชีพในการทำไร่เลื่อนลอย และมีการทำนาบ้างเล็กน้อย ขนาดของหมู่บ้านโดยทั่วไปเล็กกว่าหมู่บ้านใน ข้อ (1) และ (2)

ระบบการปกครองหมู่บ้าน (ปีเตอร์ อินตัน : 2512)

ผู้ที่มีอิทธิพลที่สุดในหมู่บ้านก็ได้แก่หัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งเรียกกันว่าเซียงเก็งคู ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้านแล้วยังเป็นหัวหน้าในการทำพิธีกรรมฝ่ายชายในหมู่บ้านอีกด้วย ตำแหน่งเซียงเก็งคูได้มาโดยการสืบช่วงตามสายฝ่ายบิดา หัวหน้าหมู่บ้านจะเป็นผู้พิจารณาตัดสินกรณีพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าความเห็นของเขาจะมีน้ำหนักกว่าคนส่วนใหญ่ แต่เขามักจะยอมฟังการตัดสินของเสียงส่วนมาก กิจการสำคัญ ๆ ทั้งหมดที่เกี่ยวกับหมู่บ้านจะได้รับการอภิปรายในระหว่างกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน ในทางปฏิบัติความอาวุโสไม่ใช่สิ่งจำเป็นในการออกความเห็นในที่ประชุมของหมู่บ้าน ผู้ชายคนใดก็ตามที่แต่งงานแล้ว และมีความสามารถที่จะแสดงความคิดเห็นของตนได้อย่างหนักแน่นก็สามารถมีอิทธิพลต่อที่ประชุมของหมู่บ้านได้

โดยปกติแล้วหมู่บ้านส่วนใหญ่ของชาวกะเหรี่ยงยกเว้นหมู่บ้านเล็ก ๆ และอยู่ห่างไกลทางราชการมักจะแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านชาวกะเหรี่ยงขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนติดต่อกับทางอำเภอ ผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับแต่งตั้งจากทางการไทยมักจะได้แก่เซียงเก็งคูของหมู่บ้าน ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมิได้เป็นตำแหน่งที่ใคร ๆ พากันอิจฉาทั้ง ๆ ที่ได้รับเงินเดือนจำนวนหนึ่ง ซึ่งตามมาตรฐานของชาวกะเหรี่ยงแล้วก็นับว่าเป็นจำนวนเงินที่มากพอประมาณ ผู้ใหญ่บ้านส่วนมากถือว่าการเดินทางไปทำอำเภอเป็นงานไม่สลักสำคัญอะไรแต่ก็เป็นภาระ และยังรู้สึกไม่มั่นใจในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ไทย พวกเขา รู้สึกว่าตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านนั้นไม่มีทั้งอำนาจและเกียรติภูมิในสายตาของพวกเขาเอง และของคนไทยงานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบก็มีน้อย และเขายังรู้สึกว่าไม่สามารถที่จะใช้วิธีการใด ๆ ที่จะให้สำเร็จลุล่วงได้ตาม ผลประโยชน์ของชุมชนที่เขาเป็นผู้แทนอยู่

การประชุมปรึกษาหารือกันทั้งหมู่บ้านมีน้อยครั้ง ส่วนมากการประชุมที่จัดขึ้นนี้ก็เพื่อตัดสินข้อพิพาท หรือตัดสินคดีเกี่ยวกับความประพฤติผิดทางเพศ ซึ่งโดยมากเกี่ยวกับการลักลอบได้เสียกันก่อนแต่งงาน คดีลักขโมย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การสบบประมาทและอื่น ๆ ส่วนการลงโทษโดยมากเป็นไปในรูปการปรับไหม ซึ่งจะถูกนำไปแบ่งเท่า ๆ กันในบรรดาผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้าน ซึ่งร่วมพิจารณาตัดสินคดี หรือแบ่งกันระหว่างผู้เสียหาย ผู้ที่มีนิสัยชอบลักเล็กขโมยน้อย นักปล้ำผู้หญิงหรือผู้ชอบหมิ่นประมาทผู้อื่น คนประเภทนี้อาจถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้านสำหรับความผิดร้ายแรง เช่น ฆ่ากันตาย ในสมัยก่อนผู้กระทำผิดจะถูกตัดสินประหารชีวิต ปัจจุบันนี้ชาวกะเหรี่ยงถือว่าเป็นหน้าที่ของทางบ้านเมืองที่จะจัดการนำเอาฆาตรกรไปลงโทษ อย่าง

ไรก็ตาม คดีฆ่ากันตายมักจะไม่ปรากฏบ่อยครั้งนักในหมู่บ้านกะเหรี่ยง เพราะโดยปกติแล้วพวกนี้เป็นพวกรักสงบ

ข้อพิพาทระหว่างชาวกะเหรี่ยงต่างหมู่บ้านจะตัดสินโดยการหารือกันระหว่างกลุ่มคู่ความทั้งสองหรือกลุ่มผู้เช่าผู้แก่ของทั้งสองหมู่บ้าน วิธีเดียวกันนี้ยังใช้ในการแก้ปัญหาเกี่ยวกับความไม่แน่นอนในเรื่องที่ตั้งของเส้นเขตแดนระหว่างหมู่บ้านที่อยู่ติดกันด้วย คราวเรือนที่ไม่พอใจในการจัดการหมู่บ้านอาจจะย้ายไปอยู่ในหมู่บ้านอื่นหรือไม่ก็รวมกลุ่มกันตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้นใหม่ในการย้ายไปอยู่บ้านอื่นนั้นจะต้องได้รับความยินยอมจากเชื้อเงิงคู้ของหมู่บ้านนั้นเสียก่อน ซึ่งปกติเขาจะหารือกับสมาชิกผู้อาวุโสในหมู่บ้านก่อนที่จะตอบตกลง เขาอาจปฏิเสธก็ได้ถ้ามีที่ดินไม่เพียงพอสำหรับผู้ขอเข้ามาหรือถ้าหากสืบทราบว่ามีคนนั้นเป็นโจรผู้ร้าย แต่ไม่ว่ากรณีใด ๆ ก็ตามเชื้อเงิงคู้ อาจถูกกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านผลักดันให้ออกมารับหรือปฏิเสธได้ เมื่อเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแล้วผู้นั้นก็มักจะอยู่ตลอดไป ทั้งนี้เพราะการโยกย้ายที่อยู่อาศัยบ่อย ๆ ไม่ใช่ลักษณะของสังคมกะเหรี่ยง

ระบบเศรษฐกิจ (ประเสริฐ ตระการศุภกร : 2540)

ระบบเศรษฐกิจของชาวกะเหรี่ยงก็เช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ คือขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยทำการปลูกข้าวเป็นหลัก การปลูกข้าวของชาวกะเหรี่ยงมีสองประเภทคือ กะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่บนภูเขาจะทำการปลูกข้าวไร่ ส่วนกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ตามที่ราบหุบเขาจะปลูกข้าวในนาแบบขั้นบันได ซึ่งผู้ที่เดินทางไปอำเภอแม่สะเรียงจะพบเห็นนาข้าวแบบขั้นบันไดโดยทั่วไปตามสองข้างทาง ข้าวที่ผลิตขึ้นนี้พอเพียงเพื่อการบริโภคเท่านั้น มิได้นำไปขายแต่อย่างใด ยกเว้นในบริเวณบางแห่งที่พื้นดินอุดมสมบูรณ์ผลิตข้าวได้เกินความต้องการก็อาจนำไปขาย หรือนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอย่างอื่น นอกจากข้าวซึ่งเป็นพืชหลักแล้วกะเหรี่ยงยังปลูกพืชอื่น ๆ ในไร่ของตนอีกด้วย เช่น ข้าวโพด ผัก พักทอง มะเขือ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพืชที่นำมาประกอบเป็นอาหารได้ทั้งนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่ากะเหรี่ยงส่วนใหญ่ไม่ได้ปลูกฝิ่นเพราะฉะนั้นจึงมิได้เป็นพืชที่นำเงินสดมาสู่ชาวกะเหรี่ยงเหมือนกับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ เช่น แม้ว เย้า เป็นต้น

โดยที่อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยงก็คือการทำไร่ ดังนั้นเรื่องการถือครองที่ดินจึงมีความสำคัญมิใช่น้อย ชาวกะเหรี่ยงจะถือครองที่ดินได้เฉพาะแต่ในอาณาเขตของหมู่บ้านของตนเท่านั้น เส้นแสดงอาณาเขตของหมู่บ้านของตนเท่านั้น เส้นแสดงอาณาเขตของแต่ละหมู่บ้านมักเป็นลำธาร ยอดสันเขา หุบเขา หรือเครื่องหมายทางภูมิศาสตร์ที่เด่นชัดอื่น ๆ ในสมัยที่มีที่ดินมากนั้นตามปกติกะเหรี่ยงจะไม่กังวลกับการตกลงเรื่องเส้นอาณาเขต แต่เมื่อมีภาระกดดันเพิ่มขึ้น และเกิด

ความสับสนระหว่างหมู่บ้านในเรื่องสิทธิการใช้ไร่ ที่ถูกปล่อยให้พื้นตัวขึ้นเรื่องเส้นอาณาเขต จึงต้องติดต่อกลางกันระหว่างสภาของหมู่บ้านที่เกี่ยวข้อง

แต่ละครัวเรือนโค่นถาง และทำไร่ของตนเองเว้นไว้แต่จะมีสภาพการณ์ เป็นอย่างอื่น ความเจ็บป่วยอาจบังคับให้ครัวเรือนหน่วยหนึ่ง ต้องไปร่วมทำไร่กับครัวเรือนอื่น ครัวเรือนแต่ละหลังมีไร่หลายแห่งที่เป็นไร่ปล่อยให้พักพื้นตัวในทุกปีเขาจะทำไร่เพียงแห่งเดียว ครัวเรือนอื่นที่ต้องการใช้ไร่ที่ปล่อยให้พื้นตัวของอีกครัวเรือน หนึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากหัวหน้าครัวเรือนนั้น ๆ เสียก่อน หัวหน้าครัวเรือนอาจไม่ยอมอนุญาตให้ครัวเรือนอื่นใช้ไร่ที่เขาปล่อยให้พื้นตัวนั้นก็ได้ ถ้าครัวเรือนที่สองได้รับอนุญาตให้โค่นถางไร่ของผู้อื่นได้แล้ว จากนั้นครัวเรือนแรกก็หมดสิทธิในไร่แปลงนั้น ฉะนั้นครัวเรือนใดที่ต้องการใช้ที่ดินนั้นในปีหลัง ๆ จะต้องไปขออนุญาตจากหัวหน้าครัวเรือนที่สองต่อไป

การซื้อขายไร่เลื่อนลอยนั้นไม่อาจทำได้ แต่อนุญาตให้ทำได้สำหรับนาขั้นบันได อย่างไรก็ดี ผู้ซื้อนาขั้นบันไดไม่ได้ซื้อตัวนาโดยตรง แต่เป็นการซื้อสิ่งที่ผู้ขายได้ลงทุนไปในการปรับปรุงเกี่ยวกับพื้นดินแห่งนั้น เช่น การสร้างร่องน้ำ คลองส่งน้ำ และฝาย เป็นต้น แต่ถ้าเจ้าของนาขั้นปล่อยให้สิ่งประกอบต่างๆ ของนาเสื่อมโทรมจนจำเป็นต้องซ่อมแซมใหญ่ก่อนฤดูกาลเพาะปลูกแล้วเขาก็จะสูญเสียสิทธิในการตั้งราคา ถ้าความเสื่อมโทรมมีมากใคร ๆ ก็สามารถเข้าไปทำประโยชน์ในนาขั้นบันไดผืนนั้นโดยไม่ต้องขออนุญาตจากเจ้าของเดิม กะเหรี่ยงไม่อาจไปทำไร่เลื่อนลอยในอาณาเขตของหมู่บ้านอื่นได้ แต่อาจซื้อนาขั้นบันไดจากสมาชิกของหมู่บ้านอื่น

นอกจากจะมีอาชีพในการทำไร่แล้ว ชาวกะเหรี่ยงยังนิยมเลี้ยงไก่ หมู เพื่อเอาไว้ใช้ในพิธีเช่นสรวงต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีสัตว์เลี้ยงอย่างอื่นอีก เช่น วัว ควาย และช้าง วัวนั้นบางครั้งใช้สำหรับบรรทุกของ ควายใช้ในการไถนา แต่สัตว์สองชนิดนี้ส่วนใหญ่ไม่ค่อยใช้งานกัน ชาวกะเหรี่ยงที่มีช้างไว้ในครอบครองมักจะเป็นผู้มีฐานะดี เพราะช้างมีราคาสูงมาก ช้างใช้เป็นสัตว์บรรทุกของและบางครั้งก็นำไปรับจ้างบริษัทป่าไม้ ทำการชักลากไม้ออกจากป่ารอบ ๆ อำเภอแม่สะเรียง เงินที่ได้จากการขายปศุสัตว์มักถูกนำไปลงทุนซื้อสัตว์ใหม่ การซื้อขายส่วนใหญ่จะทำกันอยู่เฉพาะในหมู่บ้านกะเหรี่ยงเท่านั้น

รายได้เป็นเงินสดของชาวกะเหรี่ยงนั้น นอกจากจะขายปศุสัตว์ บางครั้งก็ได้มาจากการรับจ้างทำงานกับคนไทยในเขตอำเภอแม่สะเรียง หรือไม่ก็ทำงานบนภูเขาให้กะเหรี่ยงด้วยกัน กะเหรี่ยงจะหางานรับจ้างทำกันมากยิ่งขึ้น ถ้าหากปีไหนการทำไร่ไม่ค่อยได้ผลอุตสาหกรรมภายในครอบครัวของชาวกะเหรี่ยงก็เป็นแหล่งที่มาของเงินสดทางหนึ่ง ในหมู่บ้านกะเหรี่ยงบางแห่งจะมี

ช่างตีเหล็กประจำอยู่ ซึ่งสามารถทำเครื่องมือตั้งแต่มีดไปจนถึงปืนดาบศิลา กะเหรี่ยงบางคนก็มีความชำนาญในการสานตะกร้า ทำเครื่องปั้นด้วย ทำเครื่องครัวที่ทำด้วยไม้และสิ่งของอื่น ๆ นอกจากนั้นแล้วชาวกะเหรี่ยงยังนำของป่าหลายชนิดไปขายให้แก่คนไทยในบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย

ระบบสังคม (กรมประชาสงเคราะห์. : 2514)

(1) **ครอบครัว** โดยทั่วไปแล้วลักษณะของครัวเรือนชาวกะเหรี่ยงมักจะเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว (Nucleus family) เล็กเป็นส่วนใหญ่ ครัวเรือนประเภทครอบครัวเดี่ยวเป็นหน่วยสำคัญที่สุดในสังคมของกะเหรี่ยง แต่ละครัวเรือนมีไร้ของตนเอง ครอบครัวเป็นผู้จัดแรงงานส่วนใหญ่ในด้านการเกษตรของตนเอง ยกเว้นในบางคราว เช่น ไนยามเจ็บป่วยหรือมีการตายติด ๆ กัน ที่ครัวเรือนหลายครัวเรือนรวมแรงงานและช่วยกันทำไร่ แต่ละครัวเรือนมีช้างของตัวเอง ใช้สอยผลิตผลจากไร้ของตนตามลำพัง และมักทำพิธีเกี่ยวกับการเกษตรของตนเอง

ปกติคู่สมรสหนุ่มสาว จะตั้งครัวเรือนของตนเอง ภายหลังจากที่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง การอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของฝ่ายชายเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยปรากฏ บ้านที่คู่สมรสสร้างขึ้นหลังแรกค่อนข้างเล็ก ชาวกะเหรี่ยงกล่าวว่าเขาจะต้องสร้างบ้านเช่นนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับการที่เพิ่งแต่งงาน ภายหลังจากมีบุตรคนหนึ่งหรือสองคนแล้วจึงถือว่าสมควรที่ผู้เมียคู่นั้นจะสร้างบ้านให้ใหญ่ได้ ชาวกะเหรี่ยงถือว่าบ้านเป็นสถานที่ทางวิญญาณของภรรยา การทำพิธีเตอะมิ่งเซีย จะมีขึ้นภายหลังจากที่ภรรยาและสามีเข้าไปอยู่ในบ้านหลังใหม่เรียบร้อยแล้วไม่นานนัก ความมุ่งหมายของพิธีนี้ก็เพื่อแจ้งแก่ผีสายมารดาให้ทราบถึงการแต่งงาน หลังจากนั้นภรรยามีอำนาจในการตกลงใจอนุญาต หรือห้ามมิให้ใครมาอาศัยอยู่ในบ้านหลังนั้น

คนอื่น ๆ ที่อาศัยร่วมอยู่ในครัวเรือนแบบครอบครัวเดี่ยวที่พบมากที่สุด ได้แก่พ่อแม่หรือแม่ที่เป็นหม้าย พี่น้องชายหญิงของภรรยาถือกันว่าไม่เป็นการสมควร ที่ผู้หญิงจะอาศัยอยู่ในบ้านของบุตรชายที่แต่งงานแล้ว เพราะบ้านเป็นอาณาจักรของภรรยาของบุตรตน ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าวิญญาณของผู้หญิงสองคนจะเข้าพัวพันกันโดยอาจเกิดสิ่งร้ายแก่หญิงผู้เป็นภรรยา ความตายของผู้หญิงอันเกิดจากการคลอดบุตรถือกันว่า สืบมาจากการที่มารดาสามีของผู้หญิงคนนั้นไปรับประทานอาหารในบ้านของเธอ ซ้อออมซอมของผู้หญิงฝ่ายชายซึ่งไม่มีบุตรสาวที่จะอาศัยอยู่ด้วยได้ก็คือหญิงคนนั้นจะอาศัยอยู่ในบ้านหลังเล็กของบุตรชายเธอ ต้องกินอยู่ในบ้านหลังนั้นจนกว่าจะตายไป

ถ้าหากผู้หญิงตายลงในขณะที่ลูก ๆ ของเธอยังไม่ได้แต่งงาน บ้านหลังนั้นก็กลายเป็นอาณาจักรวิญญาณของลูก ๆ พวกลูกอาจคัดค้านบิดาที่ต้องการแต่งงานใหม่ เพราะการมีผู้หญิงคนใหม่อยู่ในบ้านด้วยนั้นจะทำให้เกิดขัดแย้งกับวิญญาณของผู้หญิงที่ตาย และลูก ๆ ที่ยังไม่ได้แต่งงาน ความเจ็บป่วยบางที่รวมทั้งความตายของพวกลูก เชื่อกันว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสภาพการณ์เช่นนี้ ด้วยเหตุนี้เอง การแต่งงานใหม่ในสังคมกะเหรี่ยงจึงไม่ค่อยมีเมื่อภรรยาตาย

(2) **การแต่งงาน** การแต่งงานแบบผัวเมียเดียวเป็นกฎที่เคร่งครัด การหย่าร้างมีน้อย และการแต่งงานใหม่ไม่ค่อยปรากฏ ตามธรรมเนียมและภรรยาผูกพันรักกันอย่างมั่นคง เป็นเพื่อนของอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ถือว่าการแต่งงานเป็นข้อตกลงของคนสองคนมิใช่เป็นการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มที่สืบสายฝ่ายมารดาต่างกัน หรือระหว่างหมู่บ้าน หรือระหว่างกลุ่มสังคมขนาดใหญ่ใด ๆ บุตรจะเกิดจากการแต่งงานเท่านั้น การสมรสก่อนแต่งงานจะถูกรังเกียจ ดังนั้นเด็กที่เกิดนอกสมรสจึงมีจำนวนน้อยมาก เชื่อกันว่าผีเจ้าจะขุ่นเคืองต่อการถือปฏิเสศในลักษณะเช่นนี้ และจะต้องจัดทำพิธีเฉพาะเพื่อเอาใจผีขึ้น หญิงที่ให้กำเนิดบุตรนอกกฎหมายจะประสบความลำบากในการหาคู่ครองดี ๆ หลายคนต้องกลายเป็นหญิงที่ทิ้งทีกไปชั่วชีวิต บิดาของเด็กนอกกฎหมายจะต้องจ่ายค่าทดแทนให้แก่หญิงที่เขาทำให้มีครรภ์ โดยปกติการแต่งงานระหว่างผู้สืบสายจากฝ่ายมารดาเดียวกันถูกห้าม แต่ไม่มีข้อห้ามการแต่งงานในวงศ์วานเดียวกัน หรือข้อกำหนดว่าควรแต่งงานกับผู้ใดดีในสังคมกะเหรี่ยง

(3) **การหย่าร้าง** ปกติการหย่าร้างเกิดจากการทอดทิ้งของฝ่ายหนึ่งก่อนแล้วจึงมีการตกลงกันกับผู้ที่หลบหนีไป ซึ่งอาจเป็นสามีหรือภรรยา ให้จ่ายค่าทดแทนแก่อีกฝ่ายหนึ่ง ลูก ๆ ที่เกิดจากการแต่งงานมักอยู่ในความดูแลของภรรยา การแต่งงานใหม่หลังการหย่าร้างหรือการตายของคู่สมรสมีน้อย โดยปกติเหตุผลในการหย่าร้างเป็นเรื่องของความเข้ากันไม่ได้ง่าย ๆ ส่วนการหย่าร้างที่เกิดจากการคบชู้นั้นแทบจะไม่มีเลยในชุมชนกะเหรี่ยง ความยากลำบากในการแต่งงานใหม่ประกอบกับการที่คนทั่วไป ไม่เห็นด้วยกับการหย่าร้าง เป็นเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่ง ที่ทำให้การชีวิตสมรสของชาวกะเหรี่ยงมีความมั่นคง

(4) **การสืบมรดก** เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเสียชีวิต ทรัพย์สินจะถูกนำมาแบ่งกันระหว่างคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่กับลูก ๆ ของผู้ตาย การจัดการแบ่งพยายามให้เท่า ๆ กันเท่าที่จะทำได้ไม่มีข้อกำหนดที่แสดงว่าลูกคนอื่น รวมทั้งไม่มีการปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่างบุตรชายหญิง ถ้าบุตรคนโตยังเด็กเกินไปที่จะรับมรดก มรดกนั้น ก็จะถูกเก็บรักษาไว้โดยบิดาหรือมารดาที่ยังมีชีวิตอยู่หรือพี่ ๆ รักษาไว้ให้ ส่วนของส่วนตัวเล็ก ๆ น้อย ๆ หลายอย่างจะถูกเผารวมกับศพของผู้ตาย ส่วน

ทรัพย์สินที่แบ่งกันเป็นมรดกได้แก่เงินสด ปลูกสัตว์ นาข้าว ข้อพิพาทเกี่ยวกับมรดกจะได้รับการชี้ขาดจากเขี้ยเก็งคู หรือหัวหน้าหมู่บ้าน โดยปรึกษาหารือกับสภาหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านนั้น

(5) **ค่านิยมทางสังคมบางอย่าง** ในสังคมของชาวกะเหรี่ยงถือว่าความมั่งคั่งและมีวัยอาวุโส เป็นสิ่งที่แสดงถึงสถานะอันสูงส่งในสังคม ส่วนการประกอบอาชีพไม่มีความสำคัญอย่างใดต่อสถานะทางสังคม ทั้งนี้เพราะชาวกะเหรี่ยงแทบทั้งหมดมีอาชีพในทางเกษตรกรรมด้วยกันทั้งนั้น อย่างไรก็ตาม ชาวกะเหรี่ยงถือว่าการแสดงความมั่งคั่งหรือแสดงให้คนอื่นเห็นว่าตนมีสมบัติมากนั้นจะเป็นการชักชวนให้เพื่อนบ้านเห็นและจะมาขอความช่วยเหลือจากเขา หรืออาจจะถูกทางการเก็บภาษีได้ แต่โดยที่ชุมชนเล็ก ๆ มีสมาชิกไม่มากนัก ดังนั้นชาวบ้านจึงรู้ว่าใครบ้างที่มั่งคั่งอย่างน้อยก็ดูได้จากจำนวนปลูสัตว์ที่มีไว้ในครอบครัวย

ค่านิยมทางสังคมอีกอย่างหนึ่งของชาวกะเหรี่ยงก็คือ ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ฉันเพื่อนมาก เขาจะซื่อสัตย์ เชื้อม่น และศรัทธาต่อกัน ความเป็นพี่น้องกัน มีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นมาก ยิ่งในสมัยก่อนด้วยแล้วยิ่งยอมรับนับถือกันมากกว่าปัจจุบัน ชาวกะเหรี่ยงถือว่าความรักใคร่สัมพันธ์กันภายในเผ่ามีความสำคัญกว่าความสัมพันธ์ในครอบครัว

ศาสนา (ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ : 2518)

ชาวกะเหรี่ยงบางส่วนในประเทศไทยนับถือพุทธศาสนา และคริสต์ศาสนา แต่ชาวกะเหรี่ยงทั้งหมดซึ่งรวมถึงผู้ที่นับถือศาสนาทั้งสองดังกล่าวข้างต้น นับถือผี พวกเขามีความเชื่อว่าแทบทุกหนทุกแห่งจะมีผีสิงสถิตอยู่เช่นในป่า ในไร่ หรือในหมู่บ้าน ผีที่พวกกะเหรี่ยงนับถือ นั้นมีอยู่สองอย่างคือ ผีเรือนกับผีบ้าน ผีเรือนเป็นผีหรือเจ้าประจำบ้านเรือน คือเมื่อบิดามารดาป่วยตายมาถึงแก่กรรมไปแล้ว วิญญาณยังคงเวียนว่ายไปมาภายในบ้านเรือน และหมู่บ้านด้วยความเป็นห่วงบุตรหลานผู้สืบตระกูลของตน และจะคอยป้องกันรักษาให้อยู่ด้วยความสงบสุข ชาวกะเหรี่ยงมีการเลี้ยงผีเรือนอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง ส่วนผีบ้านหรือเทพารักษ์รักษาหมู่บ้าน บางที่เรียกว่าเป็นผีเจ้าเมืองหรือผีเจ้าที่ ชาวกะเหรี่ยงถือว่าผีเจ้าที่นี้เป็นผีที่มีความสำคัญมากตนหนึ่ง เพราะมีความสำคัญในพิธีเกี่ยวกับการเกษตรและพิธีกรรมเกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุขของคนทั้งหมู่บ้าน การเลี้ยงผีเจ้าที่นั้นจัดทำปีละสองครั้ง ซึ่งคนในหมู่บ้านทั้งหมดต้องเข้าร่วมในพิธีด้วย

ชาวกะเหรี่ยงถือว่าการเจ็บไข้ได้ป่วยเกิดจากการกระทำของผีร้ายต่าง ๆ ซึ่งสิงสถิตอยู่ตามป่า เขา แม่น้ำ ลำธาร เมื่อผู้ใดเกิดไม่สบายขึ้นก็ต้องจัดพิธีเลี้ยงผีโดยหมอมผีในหมู่บ้านเป็นผู้

ดำเนินการ การเลี้ยงผีก็เพื่อเป็นการขอขมาผีจะได้หายโกรธแค้นผู้ที่ไปลบหลู่โดยความรู้เท่าไม่ถึง การณ์ โดยทั่วไปแล้วหมอผีหรือผู้ประกอบพิธีเลี้ยงผีในหมู่บ้านหนึ่งมีด้วยกันสองคนคือตัวจริงกับ ผู้ช่วย หมอผีตัวจริงต้องมีอาวุโสกว่าผู้ช่วย และทั้งสองต้องเป็นญาติกัน ซึ่งบางครั้งก็เป็นพี่ชายกับ น้องชาย หรือบิดากับบุตรคนหัวปี เหตุที่ต้องมีผู้ช่วยก็เพราะว่าถ้าตัวจริงถึงแก่กรรมลง หรือไม่ ว่างที่จะไปประกอบพิธี ผู้ช่วยหมอผีก็จะทำหน้าที่แทน

กะเหรี่ยงมีความเชื่อว่าคนเราทุกคนมีขวัญอยู่จำนวน 33 ขวัญ ซึ่งประจำตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย กะเหรี่ยงรู้จักที่ตั้งของขวัญ 6 ขวัญ ที่สำคัญที่สุดที่อาศัยอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของ ศรีระ ขวัญสองขวัญที่อยู่ที่หูทั้งสองข้างนับว่าสำคัญที่สุด ซึ่งจะละทิ้งที่สถิตไปก็ต่อเมื่อคนถึงแก่ กรรมแล้ว ส่วนขวัญอื่น ๆ ไม่มีความแน่นอนมักชอบท่องเที่ยวด้วยความต้องการของมันเอง หรือไม่ก็ตามคำเชื่อเชิญของผีที่คอยมุงร้ายมนุษย์แล้วปล่อยเขาไว้โดยไม่มีผู้คอยปกป้อง และอาจ ทำให้เขาเจ็บป่วยได้ดังนั้น ความเจ็บป่วยโดยมากจึงเชื่อกันว่าเกิดจากขวัญใดขวัญหนึ่งร่อนเร่ พเนจรไป การรักษาพยาบาลจึงเกี่ยวกับการล่อให้ขวัญกลับคืนมาอยู่ที่เดิมของมันในร่างกายของ คนที่เจ็บป่วย

ความตายเกิดขึ้นเมื่อขวัญที่สำคัญๆ ของคนละทิ้งบุคคลแล้วท่องเที่ยวไปยังโลกของคน ตาย โลกของคนตายนั้นมนุษย์จะกลายเป็นวิญญาณที่ปราศจากร่างครอบครองวิญญาณอาศัยอยู่ ในที่นั้นในทำนองเดียวกับมนุษย์อาศัยอยู่ในโลก วิญญาณสร้างบ้าน ทำไร่ และเกิดบุตรได้ และ อาจถึงแก่กรรมได้ด้วย วิญญาณที่ตายไปแล้วจะไปอาศัยอยู่ในโลกของวิญญาณอีกแห่งหนึ่ง จาก โลกของวิญญาณทั้งสองแห่งนี้วิญญาณอาจกลายมาเกิดใหม่ในโลกมนุษย์ได้ เชื่อกันว่ามนุษย์นั้น ที่แท้ก็คือการกลับมาเกิดใหม่ของวิญญาณนั่นเอง

ชีวิตของชาวกะเหรี่ยงมีความผูกพันกับพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย แต่ พิธีที่สำคัญที่สุดของหมู่บ้าน ซึ่งทุกคนในหมู่บ้านจะต้องเข้าร่วมด้วย ได้แก่พิธีเช่นสรวงผีเจ้าที่ ซึ่ง ปกป้องรักษาหมู่บ้าน พิธีนี้จัดขึ้นปีละสองครั้ง ครั้งแรกจัดขึ้นฤดูฝน ครั้งที่สองจัดขึ้นเมื่อสิ้นฤดู การเกษตร และโดยที่ชาวกะเหรี่ยงประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมเป็นหลัก ความอยู่ดีมีสุขของ ชุมชนกะเหรี่ยงย่อมขึ้นอยู่กับความสำเร็จของการเพาะปลูกเท่านั้น ฉะนั้นพิธีเกี่ยวกับการเกษตร ต่าง ๆ ซึ่งต้องพึ่งความช่วยเหลือของผี เพื่อที่จะให้ได้ข้าวอย่างเพียงพอ นับเป็นเรื่องสำคัญเป็น พิเศษ พิธีต่าง ๆ จะถูกจัดขึ้นทุก ๆ ขั้นตอนของ **วัฏจักรการเกษตร** นับตั้งแต่การถางไร่จนถึงการ เอาข้าวมาเก็บในยุ้งในหมู่บ้าน

2. หมูบ้านทุ่งหลวง

บ้านทุ่งหลวงเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่า “กะเหรี่ยงสะกอ” ตั้งมาแล้วไม่ต่ำกว่า 324 ปี ตั้งอยู่บนไหล่เขาไม่สูงมากนัก ชาวบ้านส่วนมากมาจากหมู่บ้านใกล้เคียงแล้วมาตั้งเป็นหมู่บ้านทุ่งหลวง เช่น หมู่บ้าน ห้วยอีค่าง เป็นต้น จนเป็นชุมชนใหญ่ ปัจจุบันมีประชากรประมาณ 500 กว่าคนและกว่า 78 ครอบครัว ส่วนมากแล้วเมื่อแต่งงานแล้ว จะยังไม่แยกจากพ่อแม่จึงทำให้บางครั้งคำนวณยากและในใบสำเนาทะเบียนบ้านก็ยังไม่ได้แยกจากพ่อแม่

ลักษณะบ้านเรือนส่วนมากปัจจุบันใช้ไม้สนเกียะ และมุงหลังคาด้วยสังกะสีและกระเบื้องเกือบทุกหลังคาเรือน ซึ่งแต่ก่อนนี้ใช้ไม้ไผ่ และมุงด้วยใบจากและแฝก มีอาชีพดั้งเดิมคือการปลูกข้าวอย่างเดียว แต่ปัจจุบันหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจกันมากขึ้น เพื่อเสริมรายได้ เช่น ผักสลัด หอมญี่ปุ่น แครอท และปลูกจำพวกดอกไม้ เช่น ดอกแก้ว ดอกเบญจมาศ ดอกยี่หุบ เป็นต้น

บ้านทุ่งหลวงที่ตั้งเป็นชื่ออย่างนี้ก็เพราะว่าหมู่บ้านนี้มีทุ่งที่มีบริเวณกว้างมากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ และปลูกข้าวจะได้ผลกว่าที่อื่นเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีน้ำตลอดทั้งปี สามารถปลูกข้าวได้ในที่นาที่อยู่ใกล้น้ำเช่นการปลูกข้าว “มัดเลย์” เพื่อส่งโรงงานทำเบียร์ซึ่งมารับซื้อถึงที่ในหมู่บ้านจึงทำให้คนในหมู่บ้านติดต่อซื้อขายกับคนพื้นราบมากขึ้นทำให้พหูพุดภาษาไทยได้มากกว่าแต่ก่อนมาก

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านทุ่งหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 73 กิโลเมตร เดินทางจากประตูเมืองเชียงใหม่เข้ามาทางถนน เชียงใหม่ – ฮอด ผ่านมาทาง อำเภอหางดง และอำเภอสันป่าตองแล้วเลี้ยวเข้าทางขวาเข้าบ้านกาด ผ่านอำเภอแม่วางมาทางตำบลแม่วิน (สบวิน) และแม่สะป๊อก แล้วผ่านมาเรื่อย ๆ จะเป็นทางที่ขึ้นภูเขาเกือบตลอดเส้นทางจะไม่มีหมู่บ้านอยู่ระหว่างทางจะเป็นภูเขาและป่าไม้ตลอดเส้นทาง จนมาถึงทางแยกแรกทางขวามือจะมีป้ายบอกทางเข้าหมู่บ้าน เข้ามาอีกประมาณ 5 กิโลเมตร ก็จะถึงหมู่บ้านทุ่งหลวง แต่ก่อนที่จะถึงหมู่บ้านทุ่งหลวงนั้นจะต้องผ่านหมู่บ้าน ห้วยทราย ซึ่งเป็นหมู่บ้านเดียวกันกับบ้านทุ่งหลวง คือหมู่ที่ 2 เหมือนกัน แล้วจึงเลยไปหมู่บ้านทุ่งหลวง

มีอาณาเขตติดต่อหมู่บ้านดังนี้

ทิศตะวันออก	ติดกับป่าไม้ของทุ่งหลวง-บ้านหนองมณฑา
ทิศใต้	ติดกับหมู่บ้านห้วยทรายและถนนทางเข้าหมู่บ้าน
ทิศเหนือ	ติดกับที่นา ป่าไม้ และหมู่บ้านห้วยอีค่าง
ทิศตะวันตก	ติดกับที่นาและหมู่บ้านห้วยตอง

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ

หมู่บ้านทุ่งหลวงบริเวณรอบ ๆ เป็นภูเขาล้อมรอบเป็นธรรมชาติมีไม้หนานาชนิดเต็มพื้นที่ป่า ป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นเพราะชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์ไว้ โดยแบ่งเป็นเขต อนุรักษ์ เขตใช้สอยไว้อย่างชัดเจน ภายในหมู่บ้านมี โรงเรียน สปช. มีนักเรียนประมาณ 127 คน ครู 7 คน มีอาศรมพระธรรมจาริก ก่อตั้งพร้อมโรงเรียนคือตั้งเมื่อ พ.ศ. 2518-2519 ปัจจุบันมีพระจำพรรษาอยู่ 2 รูป มีพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ที่บ้านทุ่งหลวง และ หมู่บ้านห้วยทราย มี อบต. ประจำหมู่บ้าน 2 คน และกรรมการประจำหมู่บ้าน 10 คน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

การปลูกสร้างบ้านเรือนของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะยกพื้นสูง ประมาณ 1-2 เมตร สมัยก่อนจะปลูกบ้านหลังเล็ก ๆ มุงด้วยแฝกและใบตองตั้งแต่ปัจจุบันนี้จะปลูกหลังใหญ่เทียบเท่ากับ คนพื้นราบ แม้จะมีบ้านหลังเล็ก ๆ อยู่ข้าง ๆ เป็นห้องครัวไว้ประกอบอาหารมีห้องเดียว มีเตาไฟอยู่กลางห้อง

ลักษณะการแต่งกาย

การแต่งกายของผู้หญิงชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงสะกอ จะแยกอย่างชัดเจน ดังนี้

(1) สาวโสด จะสวมชุดทรงกระสอบสีขาว ยาวเกือบกรอมเท้าด้วยตนเองและทอโดยเครื่องทอแบบง่าย ๆ ตามประเพณี (ปัจจุบันเสื้อผ้าของคนพื้นราบบ้างแล้วที่นำมาสวมใส่ เพราะไม่ต้องเสียเวลาทอ) ต้องใช้เวลาหลายวันกว่าจะทอเสร็จ

(2) หญิงที่แต่งงานแล้ว จะสวมเสื้อครึ่งตัวแค่อว สีดำ หรือสีน้ำเงิน แล้วแต่คนชอบ ส่วนมากจะมี 2 สี เท่านั้นที่ใส่ ประดับประดาด้วย ลูกเดือยและฝ้ายสีต่าง ๆ ข้างล่างจะสวมผ้าถุง ที่ทอด้วยตนเอง สีที่สวมใส่ คือ สีแดง ทุกคนยาวกรอมเท้า

(3) ผู้ชาย ทั้งที่แต่งงานแล้วและยังไม่แต่งงานจะใส่เสื้อ สีแดง และกางเกงแบบคนไทย ทางภาคเหนือเรียกว่า “เตี่ยวสะดอ” หรือบางคนจะสวมสะโพรงแบบพม่า (ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงมาใช้ กางเกงขายาวแบบยีนส์ และสวมเสื้อเหมือนคนพื้นราบมากขึ้นเกือบทุกคน) ส่วนมากจะเป็นคน รุนเก่าที่สูงอายุเท่านั้นที่ยังรักษาวัฒนธรรมแบบเก่าไว้ได้ส่วนคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยใส่แล้ว

ความเชื่อหลักและค่านิยม

ความเชื่อหรือศาสนาของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงเกือบร้อยละ 90 นับถือผีแม้ว่าปัจจุบันนี้จะหันมานับถือพุทธศาสนากันเป็นส่วนมากแล้วก็ตามแต่ก็ยังคงเกี่ยวข้องกับผีอยู่ และเดี๋ยวนี้จะนับถือพร้อม ๆ กันไปทั้ง 2 อย่าง คือ พุทธ - ผี เพราะชาวกะเหรี่ยงถือว่าผีมีอยู่ทุกที่ เช่น อยู่ในป่า ที่นา ที่ลำธาร เมื่อผีโกรธก็จะลงโทษให้เจ็บป่วยต้องเลี้ยงผี ด้วยเหล้า ไก่ เป็นการขอขมาลาโทษต่อผี (เหมือนกับชาวพื้นราบบางที่ ที่เลี้ยงเจ้าที่เจ้าทางนั่นเอง) ผีและวิญญาณจึงเป็นบ่อเกิดของ คุณธรรมและค่านิยมหลายประการ เช่น (1) การอยู่แบบ ผัวเดียว เมียเดียว トラบจนตายจากกัน และไม่ประพฤติดิฉันในโลกเมียใคร (2) การเลี้ยงดูพ่อแม่ที่แก่เฒ่า กับความเชื่อที่ว่าวิญญาณของบรรพบุรุษ คือผีบ้านผีเรือนที่คอยคุ้มครองดูแลลูกหลานให้อยู่เป็นสุข (3) การลักขโมยเป็นความผิดแม้ว่าไม่มีคนเห็นแต่ผีและวิญญาณย่อมมองเห็นและลงโทษ

ประเพณีที่สำคัญของชาวเข้านบ้านทุ่งหลวง

ความเชื่อต่อผีและวิญญาณของชาวกะเหรี่ยงเกี่ยวข้องกับการ เลี้ยงผี มีการต้มเหล้าและฆ่าไก่แล้วแกงหรือทำเป็นอย่างอื่นก็ได้ แล้วเอาส่วนหนึ่งมาทำพิธีส่วนมากจะเป็นจำพวกเครื่องใน เช่น ตับ ไข่ไก่ หรือหมู หัวใจ รวมทั้ง ขาทั้ง 2 ข้าง หัว เป็นต้น

ประเพณีปีใหม่ มีขึ้นประมาณ เดือนกุมภาพันธ์ แล้วแต่หัวหน้าหมู่บ้านจะกำหนดเองว่า จะเป็นวันที่เท่าไร ซึ่งแต่ละปีนั้นจะไม่ตรงกัน

ประเพณีการแต่งงาน ผู้ชายจะได้เปรียบมาก คือจะมาด้วยเสื้อผ้าชุดเดียว เป็นหน้าที่ของเจ้าสาวที่ต้องทอเสื้อสีแดงและจัดหากางเกง ผ้าโพกหัวและย่ามไว้ให้เจ้าบ่าว ทั้งเจ้าบ่าวและ เจ้า

สาวจะทำพิธีกรรมบอกต่อผีบรรพบุรุษและเลี้ยงแขก โดยครั้งแรกจะทำพิธีที่บ้านเจ้าสาวก่อน โดย หม่าหมูมาทำพิธี ทั้งหมดประมาณ 4 ตัว เพื่อทำพิธี ทั้ง 4 ทิศ แล้วเสียบหัวหมูทั้ง 4 ทิศ รอบ ๆ เฝิงที่ทำที่หน้าบ้านของเจ้าสาว ค่าคินงานแต่งงานจะมีแต่เสียงเพลงอวยพรจากวงเหล้าตลอดทั้งคืน ประเพณีงานศพ ซึ่งหนีไม่พ้นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงก็มีพิธีกรรมการเก็บศพไว้ 3 วันบ้าง 7 วันบ้าง แล้วแต่เจ้าภาพ ศพจะไว้ที่บ้านของผู้ตายก่อนจะนำไปเผาหรือฝังแล้วแต่เจ้าภาพ ขณะที่ตั้งศพอยู่ที่บ้านนั้น กลุ่มหนุ่มสาวจะมีเพลงสวดศพ (การขอ) ซึ่งทางให้วิญญาณโดยเดินเรียง แถวเดี่ยวรอบ ๆ ศพ ถ้าเป็นศพของแม่บ้าน บ้านหลังนั้นต้องรื้อทันทีที่ศพนำไปฝังหรือเผาแล้ว หรืออาจจะรื้อเฉพาะเตาไฟก็ได้แล้วแต่เจ้าของบ้าน และบางแห่งเมื่อพ่อบ้านตายก็จะรื้อเหมือนกัน แต่ไม่ทุกที่แล้วแต่ใครจะใช้แบบไหน

อาชีพหลักและความเป็นอยู่

อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยง คือ การปลูกข้าว เพื่อบริโภคในครัวเรือนไม่นำมาขาย วิธีการปลูกจะปลูกในนาดำขั้นบันได และปลูกข้าวไร่แบบหมุนเวียน การปลูกพืชผักก็จะปลูกผสม อยู่ในนาข้าวไร่ไว้กินไปด้วยซึ่งมีพร้อมทั้ง พริก มะเขือ แตงกวา ข้าวโพด ผักกาด เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้การปลูกผักแบบนี้ถึงจะคงยังมีอยู่ก็ตามแต่การปลูกเพื่อการซื้อขายมีมากขึ้นทำให้ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงหันมาปลูกพืชเศรษฐกิจกันมากขึ้นเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ความเป็นอยู่ของชาวเขาในระยะหลังมานี้จึงดีมากกว่าเดิมมาก แต่ผู้หญิงก็ยังคงทำงานหนักกว่าผู้ชายเหมือนเดิม คือ การหาฟืน ตักน้ำ ตำข้าว ทำอาหารและเลี้ยงลูก ส่วนผู้ชายก็ช่วยบ้างแล้วแต่โอกาส ส่วนมากผู้ชายจะเป็นผู้นำทางการหาที่เพื่อปลูกข้าวมากกว่าและทำงานที่หนักทางการใช้กำลัง เช่นการล้อมรั้ว การไถนา เป็นต้น

ความสัมพันธ์กับคนพื้นราบ

อดีตเมื่อก่อนชาวเขาส่วนมากยังไม่เข้าสังคมกับพื้นราบมากนัก การซื้อขายก็จะมีแต่การนำไม้สนเกียะมาแลกข้าวและพริกกับเกลือเท่านั้น แล้วก็ไม่ค่อยใช้เงินซื้อจะมาแลกเปลี่ยนสินค้า แต่ในยุคปัจจุบันชาวเขาพัฒนาจากการนำมาแลกก็ขายแทนการแลกและมีการปลูกพืชผักและผลไม้นำมาขายพื้นราบอย่างเสรีทำให้มีรายได้มากขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำถนนขึ้นบนดอย เพื่อนำพืชผักต่าง ๆ มาขายมากขึ้น และมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐก็เป็น

ไปอย่างคนพื้นราบทั่วไปเหมือนคนพื้นราบในหมู่บ้านที่ไม่เคยมีใครรู้หนังสือปัจจุบันนี้เด็กรุ่นหลังๆ มานี้ได้เรียนหนังสือมากขึ้น บางคนก็มาเรียนต่อในเมืองจนจบถึงขั้นสูง ๆ ก็มีเพราะมีถนนที่ สะดวกสบายกว่าแต่ก่อนมากทำให้มีการสัญจร ไปมาหาสู่กับคนพื้นราบมากขึ้น และมีการนำของ มาขายและลงมาเรียนกันมากขึ้นทำให้อ่านภาษาไทยและพูดภาษาไทยได้เป็นส่วนมาก

3. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

มนุษย์ได้อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชน มีความสัมพันธ์กันและสร้างวัฒนธรรม ร่วมกันเพื่อยึดถือปฏิบัติ วัฒนธรรมจึงเป็นพฤติกรรมทางสังคมทุกประเภท ทุกแขนงเทคโนโลยี และเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียมประเพณี ความคิด ความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม รวมทั้งภาษาที่ใช้ติดต่อกันเป็นต้น วัฒนธรรมต่าง ๆ ได้เชื่อมโยงถึงกัน เป็นแบบฉบับการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ได้สั่งสมกันมาเป็นมรดกทางสังคม โดยมีการรักษาไว้และถ่ายทอด จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมโดยการ อบรมสั่งสอนจากบุคคลในครอบครัวและผู้รู้ ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตน ควรมีพฤติกรรมเช่นไรในสถานการณ์ต่าง ๆ พฤติกรรมเช่นไรจึงจะเป็นที่ยอมรับของ สังคม (จรี ชัยน : 2543, หน้า 6) คำว่าวัฒนธรรม ได้มีผู้กล่าวถึงไว้หลายท่านด้วยกัน เช่น

วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่ สังคมหนึ่งจนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้ และก่อให้เกิดผลิตรกรรมและผลิตภัณฑ์ที่เป็น รูปธรรม และนามธรรมอันควรแก่การวิจัย อนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม แลกเปลี่ยน และเสริมสร้างเอตทัคคะ หรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งนี้เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างมนุษย์ สังคมธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติสุข สันติภาพและอิสระภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ อ้าง ใน จรี ชัยน : 2543, หน้า 7)

วัฒนธรรมมีทั้งส่วนที่มองเห็นและส่วนที่มองไม่เห็น วัฒนธรรมส่วนที่มองเห็น หรือ สัมผัสจับต้องได้ เช่น ภาษา การศึกษา ศิลป การเกษตร สัญลักษณ์ พิธีกรรม หนังสือ ความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุด เทคโนโลยี สื่อมวลชน เรื่องเล่าและวัฒนธรรม

ในส่วนที่มองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ ต้องใช้การคิดไตร่ตรอง วิเคราะห์จึงจะเข้าใจได้แก่ ระบบคุณค่า หรืออาจเรียกว่าส่วนที่เป็นเนื้อหา ของวัฒนธรรมซึ่งวัฒนธรรมทั้งสองส่วนนี้แยกจากกันไม่ออก การมองวัฒนธรรมต้องมองอย่างองค์รวม ไม่ดูวัฒนธรรมแบบแยกส่วนจะทำให้ไม่เข้าใจความหมายทั้งหมด (หนึ่งนุช ท่องมนต์วิทย์ : 2544, หน้า 6)

มนุษย์กับสังคมเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน แต่เนื่องจากมนุษย์มีความต้องการที่ไม่สิ้นสุด ถ้าปล่อยให้ความต้องการของมนุษย์แต่ละคนได้แสดงออกอย่างไม่มีขอบเขตจำกัดจะทำให้สังคมมีแต่ความยุ่งเหยิง จึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบทางสังคม เพื่อควบคุมด้านพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปตามสังคมนั้น ๆ ต้องการและเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมทำให้สามารถปรับตัวและแสดงพฤติกรรมมาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ถูกต้องตามบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ ให้สมาชิกในสังคมได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนตกผลึก กลายเป็นวัฒนธรรม และมีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม (พิสมัย อะโน : 2538, หน้า 17)

การที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นชุมชน เพื่อต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ที่รวมตัวจากภายนอกชุมชนหรือปัญหาภายในชุมชน การต่อสู้เพื่อให้ทุกคนมีอยู่มีกิน ระบบการผลิตต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติมาก กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ค่อย ๆ พัฒนาจนกลายเป็นระบบคุณค่า ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม มีการยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ความรักกันฉันท์พี่น้องในชุมชน การแบ่งปันช่วยเหลือ การสะสม การไม่โกงกัน การมีจิตสำนึกร่วมกันในท้องถิ่นเหล่านี้เป็นศักยภาพพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงเป็นแหล่งผลิตวัฒนธรรม ชุมชนที่มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิต ของสมาชิกในชุมชน เป็นแหล่งที่ให้กำเนิด ให้ความอบอุ่นให้โอกาสเกิดการเรียนรู้ และเป็นแหล่งพักพิงของสมาชิกในชุมชน โดยมีวัฒนธรรมเป็นตัวคอยควบคุม ระบบความสัมพันธ์ของสมาชิก และโครงสร้างทางสังคม (พิสมัย อะโน : 2538, หน้า 21) ทั้งนี้ได้มีการนิยามความหมาย ความสำคัญตลอดจนเนื้อหาสาระของวัฒนธรรมชุมชนดังนี้

บุญเทียน ทองประสาน (2531 : หน้า 65 - 72) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรมชุมชน คือระบบคุณค่าดั้งเดิมของชุมชน ดังปรากฏการณ์ ที่มีให้เห็นในหลายๆชุมชน อาทิ การเคารพผู้อาวุโส การทำบุญหรือความเชื่อในการทำมาตย์เป็นต้น จะพบว่าปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นส่วนที่สมาชิกของชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้น และมีการดำรงอยู่อย่างสอดคล้อง เพื่อรับใช้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในกระบวนการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของประชาชน นอกจากจะมีส่วนที่ชุมชนสร้างขึ้นมาแล้วยังมีส่วนที่สร้างจากอำนาจของรัฐ เพื่อใช้ครอบงำและชุมชนดั้งเดิมก็มีความ

พยายามที่จะต่อต้าน จึงทำให้เกิดส่วนที่เกิดจากการปรับตัว หรือการผลิตความคิดอุดมการณ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อไถ่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบชุมชนภายใน

กาญจนา แก้วเทพ (อ้างใน นเรศ สงเคราะห์สุข : 2540, หน้า 11 - 13) กล่าวว่า วัฒนธรรมชุมชน คือการดำรงชีวิตที่ดีงาม มีระเบียบมีกฎเกณฑ์ มีศาสนา มีประเพณีสืบปฏิบัติ สืบทอดกันมา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีคุณค่า (Values) ที่ดีงามเป็นพื้นฐานวัฒนธรรมชุมชน ถือเป็นภูมิปัญญาหรือศักยภาพของชุมชน ที่สามารถต่อต้านอิทธิพลจากภายนอก ด้วยคุณค่าดั้งเดิมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความรักใคร่กันฉันท์พี่น้อง การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การพึ่งพาอาศัยกัน การแบ่งปันจากผู้มีไปสู่มิใช่ผู้ไม่มีเป็นต้น หรือวัฒนธรรมชุมชนก็คือ แรงผลักดันภายใน ที่สร้างสรรค์ของพลังคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรม (Spirituality) ที่อยู่ภายในจิตใจและวัฒนธรรมของประชาชน พื้นฐานสำคัญของวัฒนธรรมดั้งเดิมคือ การให้ความสำคัญกับ “คน” มีฐานเป็นสิ่งที่อันประเสริฐของสิ่งสูงสุด ไม่ว่าจะเป็น “ยั่ว” ของชาว “ปกากะเยอ” หรือ “พญาแถนผีฟ้า” ของชาวอีสานและชาวเหนือ ดังนั้นคนจึงมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ความเป็นคนอย่างมีอาจทำลายหรือลบล้างได้ และถ้าพิจารณาถึงคน ๆ หนึ่ง จะพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวมนุษย์นั้น มีอยู่ 3 มิติ คือ

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นตัวแทนแห่งคุณค่าสูงสุด ที่มนุษย์ถือเป็นแบบอย่าง และขัดเกลาตนเอง เพื่อไปสู่ความดีงาม ความปลอดภัยและมีความหวังว่า อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะช่วยได้ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวมักแสดงออกในรูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อดำรงรักษาภาวะอำนาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ได้สร้างขึ้น ตลอดจนการถ่ายทอดความรู้ ให้ชนรุ่นต่อ ๆ ไป จนกลายเป็นปฏิบัติการที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนซึ่งเกี่ยวข้องกับความรักกันฉันท์พี่น้อง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การแบ่งปัน การไม่ข่มเหงเบียดเบียนกันมีแต่ความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว เป็นคุณธรรมที่สำคัญที่สุด ที่วัฒนธรรมดั้งเดิมปลูกฝังสั่งสอนให้คนในชุมชนยึดถือเป็นหลัก ซึ่งอาจแสดงออกมาในรูปของประเพณี เช่นประเพณีลงแขก ประเพณีความเคารพและความกตัญญูต่อผู้อาวุโส ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการให้อภัยหรือคืนดีกัน โดยอาศัยหลักยึดถือสังฆธรรม ความไม่มีจิตอาฆาตกัน รวมทั้งการอ่อนน้อมต่อมตน คุณธรรมดังกล่าว ได้รับการฝังรากลึก อยู่ในความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัว เครือญาติและหมู่บ้าน

โดยประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ถึงคนอีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

(3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ - สิ่งสร้าง เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ อาทิ เครื่องมือในการทำการเกษตร หรือการพึ่งพาธรรมชาติเกี่ยวกับปัจจัย 4 ภายใต้ปรัชญา ในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ ถือเอาความประสานกลมกลืน (Harmony) กับธรรมชาติเป็นหลักไม่ข่มขืน (Exploitation) ธรรมชาติ และสิ่งสร้างด้วยความโลภของตน ทั้งนี้เนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าสรรพสิ่งล้วนแต่มีเจ้าของเช่น ดินมีพระแม่ธรณีความมีขวัญ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับมิติทั้งสามเหล่านี้ มีความประสานโยงโยกันอย่างลึกซึ้ง จากรากฐานความเชื่อที่มีต่อ “สิ่งสูงสุด” จะทำให้ชาวบ้านสามารถอยู่ร่วมกันโดยเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งสูงสุด เพื่อที่จะเป็นหนึ่งเดียวกับสิ่งสูงสุด เพื่อที่จะเป็นหนึ่งเดียวกับมนุษย์ด้วยกัน และกับธรรมชาติ ฉะนั้นหากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุดแตกสลายไป ก็จะมีผลสะท้อนไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (อ้างใน นเรศ สงเคราะห์สุข : 2540, หน้า 9-10) ได้สรุปสาระสำคัญแนวคิด จากความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนปัญญาชน 4 ท่าน คือ นิพนธ์ เทียนวิหาร บำรุง บุญปัญญา อภิชาติ ทองอยู่ และประเวศ วะสี ไว้ 3 ประการ

(1) ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้วคือ มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาจากประวัติศาสตร์ เป็นบทสรุปของความคิด และการปฏิบัติของชุมชนนั้น ๆ เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาชุมชน ที่ชาวบ้านสรุปขึ้นมา แกนกลางวัฒนธรรมชุมชนคือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคน และความผสมกลมกลืนกันในชุมชน การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านอยู่ได้มาเป็นเวลาช้านาน เพราะมีความผสมผสานกลมกลืนในชุมชน ทั้งในขณะปัจจุบัน ระหว่างสมาชิกด้วยกัน และหากย้อนขึ้นไปสมาชิกก็มีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชน ที่ปรากฏแข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก การต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบจากภายนอก จะทำให้วัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่ เพราะชุมชนมีกลไกผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีปัจจัยใหม่ ๆ เข้ามาสิ่งเดิมก็ยังอยู่ และเมื่อปฏิบัติไปนานเข้าก็กลายเป็นพิธีกรรม คงอยู่คู่กับชุมชนตลอดเวลายาวนาน

(2) ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชน หรือวิถีชาวบ้าน คือ ความมีน้ำใจที่งดงาม เยี่ยม ด้วยความรักและไมตรีอย่างล้นเหลือ เป็นความสัมพันธ์อย่างมีคุณค่าทางศีลธรรม มนุษยธรรม และอหิงสธรรม ชุมชนหมู่บ้านเป็นระบบที่มีเอกลักษณ์ของตัวเอง ทั้งในแง่สังคมและวัฒนธรรมมี ความสัมพันธ์กันภายในระบบหมู่บ้านยังไม่แตกสลาย และไม่เห็นด้วยที่ว่าในหมู่บ้านกระบวนการ แบ่งชนชั้นดำเนินไปถึงขั้นที่สมาชิกขัดแย้งกันและสมาชิกร้าวร้าวกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบภายนอกจนทำให้หมู่บ้านไม่อาจรักษาความเป็นระบบในตัวเองไว้ได้แล้ว

(3) โดยทั่วไปสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ที่ท่ามกลางวัฒนธรรมสองกระแส กระแสหนึ่ง เรียกว่า วัฒนธรรมชาวบ้าน อีกกระแสหนึ่งเรียกว่าวัฒนธรรมทุนนิยม วัฒนธรรมชาวบ้านมีความ เป็นอิสระจากวัฒนธรรมชนชั้นกลางและของชนชั้นสูง สัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ อยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือญาติ ชุมชนหมู่บ้าน ไม่ว่าจะธรรมชาติข้างนอกจะเป็นอย่างไร จะเปลี่ยนแปลงไปเช่นไร ความเป็นหมู่บ้านหรือความเป็นชุมชนคงทนมาเป็นเวลาหลายร้อยปี มีความเป็นอยู่ที่สืบช่วงกันมาเป็นเวลายาวนานลักษณะเช่นนี้คือลักษณะที่เรียกว่ามันเป็นสังคมใน ตัวของมันเอง ฉะนั้นเมื่อเราคิดถึงจุดนี้ที่สังคมเป็นตัวของตัวเองมานาน เช่นนี้ ก็แสดงว่าต้องเป็น สังคม ที่มีเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมที่เป็นอิสระชุมชน หมู่บ้านจึงมีระบบความเชื่อ และวิถีการ พัฒนาที่เป็นอิสระของตัวเองอยู่

จากการที่จารีตเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย ได้นำเอาแนวคิด วัฒนธรรมชุมชนมาเป็นกรอบในการศึกษา เกี่ยวกับจารีตที่มีอยู่ในชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน

4. แนวคิดการควบคุมทางสังคม

การควบคุมเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนในการสั่งสอน อบรม ชักจูง หรือ บังคับให้บุคคลปฏิบัติตามประเพณี และคุณค่าของชีวิตของกลุ่มคนหรือสังคม ซึ่งทุกสังคมจำเป็น จะต้องมีการควบคุมทางสังคม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยจะเกิดขึ้นได้ก็โดยที่สมาชิกในสังคมปฏิบัติตามข้อบังคับของสังคม ซึ่งหากทุกคนปฏิบัติหน้าที่ หรือบทบาทของตนตามสภาพแล้ว ความเป็นระเบียบในสังคมย่อมจะเกิดขึ้น

พัทยา สายหู (อ้างใน จูรี ชยัน, 2543 : หน้า 11) ได้อธิบายว่า ระเบียบของสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างกันขึ้นมา นอกเหนือสภาพธรรมชาติ และมักจะฝืนกับความพอใจในธรรมชาติ

ของตัวบุคคลตามปกติ เพราะระเบียบของสังคมนั้นหวังผลให้เกิดแก่ส่วนรวมที่ต้องอยู่ร่วมกัน ก่อนที่จะตามใจความต้องการประโยชน์ส่วนตัว

อุทัย หิรัญโต (2526 : หน้า ,217) การควบคุมทางสังคมคือ วิธีของสังคมในอันที่จะควบคุมความประพฤติสมาชิกแห่งสังคม ให้อยอมรับและปฏิบัติตามปทัสฐานของสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม Josept S. Roucek ให้คำนิยามการควบคุมทางสังคมว่า การควบคุมทางสังคมเป็นคำรวมของกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การวางแผนในการสั่งสอน อบรม ชักจูง หรือบังคับให้บุคคลปฏิบัติตามระเบียบของสังคม การควบคุมทางสังคมนั้นมีมาตรการต่าง ๆ หรือเครื่องมือที่สำคัญที่สุดได้แก่ กฎหมาย ร่องลงมาได้แก่ จารีต ประเพณี ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศีลธรรม การควบคุมสังคมดังกล่าวนี้ สังคมจะควบคุมพฤติกรรมของบุคคลทั้งที่ปรากฏออกภายนอก คือ การกระทำต่าง ๆ และที่อยู่ภายในจิตใจ เช่น คำนิยมและทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ วิธีการควบคุมอาจใช้มาตรการให้คุณให้โทษ ให้การศึกษาอบรม การจูงใจหรือบังคับ แล้วแต่กรณีและอาจใช้ มาตรการควบคุมโดยตัวบุคคลเองที่เรียกว่าการควบคุมภายใน (Internal control) หรือการควบคุมการกระทำภายนอกของบุคคล ที่เรียกว่าการควบคุมภายนอก (External control) การควบคุมภายในหมายถึง การปลูกฝังคุณธรรม อบรมสั่งสอน ให้รู้สึกผิดชอบชั่วดี ส่วนการควบคุมภายนอกนั้น อาจเป็นการชักจูงล่อใจ หรือลงโทษเพื่อให้บุคคลละเว้นการทำผิด

การควบคุมสังคม หรือการควบคุมความประพฤติของบุคคล แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) ควบคุมโดยตั้งใจและเด็ดขาด (2) การควบคุมโดยไม่ตั้งใจและไม่เด็ดขาด การควบคุมโดยไม่ตั้งใจและไม่เด็ดขาด ได้แก่การควบคุมโดยจารีตประเพณีและวัฒนธรรม จะเป็นการควบคุมสังคมประเภทใดก็ตาม การที่จะดำเนินการควบคุมความประพฤติของสมาชิกของสังคมนั้นมิใช่ว่าจะ ง่าย ๆ ก็จะควบคุมกันทันที ถ้าสังคมทำเช่นนั้น การควบคุมก็เป็นไปไม่ได้หรือมีอาจทำได้ เพราะสมาชิกของสังคมไม่ทราบว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร ไม่รู้ว่าอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ ในการนี้ สังคมจึงต้องวางมาตรฐานแห่งความประพฤติขึ้นในสังคมนั้นก่อน เพื่อให้ทุกคนได้ทราบทั่วกัน ว่าอะไรที่ทำได้และอะไรที่ทำไม่ได้ เมื่อมีบรรทัดฐานหรือมาตรฐานแห่งความประพฤติ แล้ว การควบคุมทางสังคมก็เป็นไปได้

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (อ้างใน จูรี ชยัน : 2543, หน้า 11-14) ได้ให้ความหมายการควบคุมทางสังคม คือ กลไกทางสังคมใด ๆ ที่ทำให้บุคคลต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมหรือส่วนหนึ่งของสังคม อันเป็นการบังคับ คนให้อยู่ในเส้นการควบคุมสังคมของสถาบัน

ลักษณะของการควบคุมทางสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประการ

(1) การควบคุมแบบเป็นทางการ (Formal control)

(1.1) กฎหมาย (Laws)

กฎหมายมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะสังคมที่มีความซับซ้อนเพียงมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ย่อมเป็นการยากที่จะจัดการกับปัญหาหากยังใช้กฎจารีตอยู่ กฎหมายที่จะเปลี่ยนแปลงให้กับสถานการณ์ใหม่ๆได้เร็วกว่า และสามารถบังคับใช้กับทุกคนในสังคมโดยไม่มีข้อยกเว้น มีลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขได้

(1.2) ข้อห้าม (Taboos)

การควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ที่ไม่เป็นทางการเป็นสิ่งที่คนในสังคมยึดถือไม่ปฏิบัติสิ่งใดที่เป็นการละเมิดอย่างเด็ดขาดโดยมีระบบคุณค่าทางศาสนาวัฒนธรรม จารีตประเพณี เป็นต้น ทำหน้าที่เป็นข้อห้ามในสังคม

(2) การควบคุมแบบไม่เป็นทางการ (Informal control)

(2.1) วิถีชาวบ้าน

วิถีชาวบ้าน คือบรรทัดฐานทางสังคมที่มีการยึดถือเป็นนิสัยประจำ ไม่มีการบังคับให้ปฏิบัติตามขึ้นอยู่กับความพึงพอใจและความยินยอมในการปฏิบัติ แม้วิถีชาวบ้านจะเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความสำคัญน้อย แต่มีประโยชน์มากสำหรับการอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก

(2.2) วินัยจรรยา (Mores) หรือกฎศีลธรรมจารีต

โดยทั่ว ๆ ไปเมื่อมีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม มักจะได้รับการถูกนินทา วินัยจรรยา จึงเป็นกฎที่สำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม สังคมมีการบังคับให้ปฏิบัติ และจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นหากฝ่าฝืน วินัยจรรยาเป็นเรื่องของความผิดถูก ห้ามมิให้กระทำบางอย่างที่คนในสังคมไม่เห็นด้วย ซึ่งกฎวินัยจรรยา นี้ในแต่ละแห่งย่อมมีความแตกต่างกัน เพราะมีคุณค่า (Value) ที่ยึดถือแตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องของแต่ละสังคมนิยมปฏิบัติตามความเหมาะสม กับสภาพสังคมนั้น

(2.3) ลิขานุมัติ (Sanction)

ลิขานุมัติ เป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานของสังคมที่เป็นการจูงใจให้คนปฏิบัติตามบรรทัดฐานนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบอย่างแท้จริง ซึ่งแต่ละสังคมจะมีวิธีการต่างๆในการจูงใจสมาชิกให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ คือมีทั้งการให้รางวัลเมื่อทำดี และลงโทษเมื่อฝ่าฝืนไม่ทำตาม การลงโทษจะมีตั้งแต่การดูถูกดูแคลนไปจนถึงขั้นประหารชีวิต

ผู้ที่ทำผิดวิธิตชาวบ้าน รัฐบาลจะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นหน้าที่ของปัจเจกชน เป็นการลงโทษอย่างไม่เป็นทางการ ผู้ทำผิดจะถูกตราหน้าว่าเป็นคนเลว โทษไม่รุนแรง ถ้าทำดีก็จะได้ผลตอบแทน เช่นได้รับคำชมเชย การต้อนรับ หรือการยอมรับสมาคม

ผู้ที่ทำผิดจารีต ถือว่าทำผิดศีลธรรมอันเป็นเรื่องใหญ่โทษจะรุนแรง อดีตจะถูกลงโทษโดยคนจำนวนมาก เช่นถูกประชาทัณฑ์ไล่ออกจากชุมชน สำหรับสังคมที่มีกฎหมายใช้อาจได้รับการดูหมิ่นเหยียดหยามและผู้ที่ทำผิดกฎหมายก็จะได้ผลตามที่กฎหมายระบุไว้โทษจะรุนแรงตามกำหนด

(2.4) บรรทัดฐานประเภทอื่นๆ ได้แก่ สมัยนิยม ความนิยมชั่วคราว ความคลั่งไคล้

พิธีการ พิธีกรรม งานพิธี และมารยาทสังคม

สมัยนิยม ความนิยมชั่วคราว (Fad) และความคลั่งไคล้ (Craze) เป็นพฤติกรรมที่แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว สมัยนิยมมักเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกี่ยวกับรูปแบบของเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ทรงผม ขนาดและรูปร่างของรถยนต์และสิ่งอื่น ๆ รูปแบบหนึ่งจะหมดความนิยมเสื่อมไป แต่มานิยมอีกรูปแบบหนึ่งเป็นวงจรไปเรื่อย ๆ แต่ความนิยมชั่วคราวไม่ใช่กระบวนการต่อเนื่อง มีลักษณะมาเร็วไปเร็ว เช่นรูปแบบการแต่งกายบางอย่าง ภาษาแสลงกิริยามารยาท เป็นต้น ส่วนความคลั่งไคล้จะมีความรู้สึกมาเกี่ยวข้องมักเป็นเรื่องไร้สาระ เช่น การคลั่งไคล้ดารวภาพยนตร์ นักร้อง เป็นต้น

บรรทัดฐานประเภทที่เรียกว่า งานพิธี พิธีการ และพิธีกรรมมีลักษณะที่คล้ายกัน คือทำให้คนรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันและสนับสนุนความกลมเกลียวสามัคคีในกลุ่มงานพิธีมักเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของชีวิต เช่นการเกิด การแต่งงาน การตาย รวมทั้งพิธีที่เกี่ยวข้อง เช่นการเข้ารับตำแหน่งที่สำคัญ การครบรอบอายุ เป็นต้น ส่วนคำว่าพิธีการ(Rites) และพิธีกรรม(Rituals) มีลักษณะเหมือนงานพิธี แต่พิธีกรรมมักเป็นความลับไม่เปิดเผยต่อชุมชนหรือ

สาธารณะทั้งหมด เช่น พิธีรับน้อง ส่วนพิธีการนั้นมีลักษณะที่ทำซ้ำ ทำบ่อย เช่น พิธีทางศาสนา หรือวันศักดิ์สิทธิ์ เช่น วันพระ วันออกพรรษา วันเข้าพรรษา เป็นต้น

บรรทัดฐานประเพณีมารยาททางสังคม (Eitquette) คือการทำตัวให้เหมาะสมกาลเทศะ เช่นการส่ง ส.ค.ส. ให้กัน เป็นต้น

งามพิศ สัตย์สงวน (2535 : หน้า 61) ได้ให้ความหมายของบรรทัดฐานทางสังคม คือแบบแผนพฤติกรรมที่เป็นที่คาดหวังของสังคมเป็นมาตรฐานที่สมาชิกของสังคมถูกคาดหวังให้ปฏิบัติตาม จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

จารีตประเพณี

จารีตประเพณี หมายถึง ประเพณีที่นิยมและประพฤติกันสืบมา ถ้าฝ่าฝืนถือว่าเป็นผิดเป็นชั่ว จารีต หมายถึง ประเพณีที่ถือสืบต่อกันมา (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน :

2525 หน้า227)

ประเพณี หมายถึง สิ่งที่นิยมถือประพฤติปฏิบัติสืบๆกันมาจนเป็นแบบแผน

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : หน้า 87) กล่าวว่าจารีตเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความสำคัญต่อสังคมมาก การกระทำที่ผิดจารีตจะมีผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมาก หรือต่อสังคมโดยรวม ดังนั้นทุกคนจึงมีข้อห้ามไม่ให้กระทำการใดๆที่จะเป็นอันตรายต่อสังคม เช่น ห้ามไม่ให้ลักขโมย ห้ามทำร้ายผู้อื่น ห้ามฆ่าคน ห้ามประพฤติผิดทางเพศ ประกอบอาชญากรรมทุกประเภท ห้ามไม่ให้ทุจริต ไม่ทารุณสัตว์ ปล่อยให้ข้อห้ามอื่นๆอีกมาก แต่จารีตไม่ได้มีเฉพาะข้อห้าม แต่มีข้อให้ทำตามด้วยเช่นต้องช่วยเหลือผู้อื่น เป็นต้น

จารีต มีความสำคัญมากในสังคมระดับดั้งเดิมที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีน้อย เป็นสังคมขนาดเล็กและเป็นสังคมที่ยังไม่มีกฎหมายใช้ ผู้กระทำผิดจารีตจะได้รับการลงโทษอย่างรุนแรงในสังคมใหม่ที่มีกฎหมายใช้แล้ว แต่จารีตบางอย่างก็ยังคงมีความสำคัญอยู่ไม่น้อยในสังคมไทย มีจารีตบางอย่างที่มีความสำคัญมาก แม้ไม่ได้ถูกนำไปบัญญัติเป็นกฎหมาย เช่นความกตัญญู ระบบอาวุโส ความซื่อสัตย์ระหว่างสามีภรรยา การแสดงความเคารพผู้ใหญ่และความเชื่อทางศาสนา หลายอย่างในสังคมอเมริกันมีจารีตสำคัญ คือความสุจริต การไม่ทำร้ายสัตว์ การไม่ก่อกำบ้านสูง ๆ การไม่ทำพินัยกรรมยกสมบัติให้หมาแมว ซึ่งแม้ทำถูกกฎหมาย แต่คนอเมริกันถือว่าผิดศีลธรรมเป็นต้น

อุทัย หิรัญโต (2526 : หน้า 154,155)ได้ให้ความหมายของจารีตประเพณี คือ ประเพณีนิยมที่ได้รับการรับรองจากสังคมว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำรงอยู่หรือความสงบเรียบร้อยของสังคม การฝ่าฝืนจารีตประเพณีถือว่าเป็นความผิดร้ายแรง ซึ่งสังคมจะต้องลงโทษ และส่วนมากจะมีโทษทางอาญาด้วย จารีตประเพณีมีลักษณะที่สำคัญอยู่ 4 ประการคือ

(1) จารีตประเพณี ควบคุมวิธีดำเนินชีวิตของบุคคล ตลอดจนสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลนับตั้งแต่คลอดจากครรภ์มารดา จนถึงอวสานแห่งชีวิตยกตัวอย่าง บิดามารดาจะต้องเลี้ยงดูบุตรของตน บิดามารดาคนใดทอดทิ้งบุตร ถือว่าผิดจารีตประเพณี บางทีก็ผิดกฎหมายด้วย

(2) สัมพันธภาพระหว่างบุคคลและการประพฤติปฏิบัติที่ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ จะมีการกำหนดลงไปว่าอะไร “ผิด” อะไร “ถูก” และหลักการนั้นเป็นที่ยอมรับนับถือกัน ในขอบเขตวัฒนธรรมนั้น เช่นในสังคมไทย การมีภริยาคนเดียวถือเป็นจารีต ประเพณีที่ต้องปฏิบัติ หากผู้ชายคนใดมีภริยาหลายคนในคราวเดียวกัน ถือว่าผิดจารีตประเพณีและเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ ในการเข้าแถวซื้อบัตรผ่านประตูเข้าชมภาพยนตร์ คนที่ลัดแถวตัดหน้าคนอื่น ถือว่าผิดจารีตประเพณี แม้จะไม่มีโทษทางอาญาแต่ก็ได้รับการตำหนิหรือด่าจากคนอื่น เป็นต้น

(3) จารีตประเพณี มีอำนาจเข้มแข็งและไม่โอนอ่อนผ่อนตามกรณีใช้บังคับ โดยถือมติปหังสังคมเป็นปทัสสถานและมีสภาพบังคับหรือมีโทษ การละเมิดจารีตประเพณีจะไม่มีการให้อภัย

(4) จารีตประเพณีที่มีลักษณะเป็นข้อห้าม (Taboos) จะมีบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือเป็นการจดจำสืบทอดต่อกันมาและปฏิบัติตามข้อห้ามนั้น โดยไม่ต้องอธิบายเหตุผล ลักษณะนี้ก็เป็นสิ่งที่คนส่วนมากเชื่อกันว่า ถ้ากระทำลงไปแล้ว เป็นการละเมิดซึ่งคนส่วนใหญ่เขาถือกัน เช่นไม่สวมรองเท้าเข้าโบสถ์ การไม่เปลือยกายเดินไปตามท้องถนน เป็นต้น

ในทางสังคมวิทยา ถือว่าจารีตประเพณีเป็นปทัสสถานทางสังคมที่วางแนวทางปฏิบัติและเป็นเครื่องทำให้การปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของคนเป็นไปในทำนองคลองธรรม ไม่นอกกริदनอกรอย และยังเป็นเครื่องสร้างแบบแผนและความมั่นคงให้เกิดขึ้นในสังคม การละเมิดจารีตประเพณี ถือว่าเป็นการทำลายความดีงามและกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของสังคมอย่างร้ายแรง จารีตประเพณีที่บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจะกลายเป็นกฎหมายของบ้านเมือง และยอมรับกันว่าจารีตประเพณีเป็นรากฐานให้กำเนิดกฎหมายทั้งแพ่งและอาญาในแทบทุกสังคม

จารีตประเพณีเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง และเป็นส่วนหนึ่งของแบบแผนแห่งชีวิตของบุคคล จารีตประเพณีจะกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของคนเป็นอย่างไร ๆ ไป เช่นการเลี้ยงดูบุตร จะ

ต้องทำอะไร การสมรส จะต้องทำอะไร เป็นต้น ปฏิบัติที่ตอบโต้การละเมิดจารีตประเพณี จะรุนแรงกว่าการละเมิดขนบธรรมเนียมหรือประเพณีอื่น ๆ เป็นอันมาก

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดการควบคุมทางสังคมมาเป็นกรอบในการทำความเข้าใจในจารีต ทั้งที่เป็นข้อให้ปฏิบัติและทั้งที่เป็นข้อห้าม วิธีการและกลไกที่คนในชุมชนใช้ในการควบคุมความประพฤติของสมาชิกที่อยู่ในชุมชนเพื่อให้เป็นไปตามกรอบของจารีตประเพณี ที่ถูกต้องดีงาม

5. แนวคิดการถ่ายทอดวัฒนธรรม

จันทร์เพ็ญ อมรเลิศวิทย์ (อ้างในจური ชยัน : 253, หน้า 15) ได้ให้ความหมายของการถ่ายทอดว่าเป็นกระบวนการขัดเกลาที่ทำให้สมาชิกของสังคมเรียนรู้ค่านิยม บรรทัดฐาน ความรู้ ความเชื่อและทักษะต่างๆทำให้การปฏิบัติตามบทบาทเป็นไปตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

การถ่ายทอดทางด้านความเชื่อเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลได้เรียนรู้ถึงคุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบต่างๆของสังคม เพื่อที่จะสามารถเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความเข้าใจใน วัฒนธรรมของสังคมนั้นและในกระบวนการของการถ่ายทอดนี้เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไปจน ตลอดชีวิตไม่ว่าจะเป็นโดยการให้การอบรมทางตรงหรือทางอ้อม โดยมีผู้อาวุโส พ่อแม่หรือผู้รู้ ตลอดจนวรรณกรรมต่างๆทำหน้าที่เป็นผู้ให้การถ่ายทอดเพื่อที่จะได้นำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดความ เหมาะสมกับสถานะความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ประเพณี และการทำมาหากิน ซึ่งเมื่อยุคสมัยเกิด เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมเศรษฐกิจ ความเชื่อก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ชูเกียรติ ลีสุวรรณ (อ้างในจური ชยัน : 2543, หน้า 15) ได้กล่าวว่าในกระบวนการ ของการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาจะเป็นตัวทำหน้าที่กล่อมเกลา หรือถ่ายทอดคุณค่าทางสังคม การเรียนรู้จะมีรากฐานอยู่ที่ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นซึ่งไม่ได้ แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิตการเรียนรู้ และการปฏิบัติเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้จะเป็น หนึ่งเดียวโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ช่วยในการถ่ายทอดและเรียนรู้ก็คือ “ภูมิปัญญา”

ไฉไลฤดี เจริญภักดี (อ้างใน ประเสริฐ ตรีการศุภกร : 2540, หน้า9) สังคม ประกอบหรือการขัดเกลาทางสังคมเป็นกลไกควบคุมสังคมที่สำคัญ เนื่องจากกลุ่มหรือสถาบัน สังคมมีบรรทัดฐานที่กำหนดสั่งไว้โดย สมาชิกรุ่นเดิมของกลุ่มเป็นสิ่งที่เห็นพ้องต้องกันในหมู่ สมาชิกจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการขัดเกลาทางสังคมมาก่อนที่สมาชิกใหม่ที่ต้องการเป็นสมาชิก

ของกลุ่มนั้นจะเข้าร่วมในกลุ่ม สมาชิกเก่าจะควบคุมพฤติกรรมสมาชิกใหม่ก่อนที่จะได้รับการยอมรับเข้าสู่กลุ่ม เงื่อนไขที่ทำให้การขัดเกลาทางสังคม มีอำนาจเสมือนกลไกควบคุมทางสังคมมากนักน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับระดับความสนใจของสมาชิกใหม่ที่จะมาเป็นสมาชิกกลุ่ม เมื่อสมาชิกใหม่กลายมาเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างของกลุ่มเขา ก็มีสิทธิ์ในการควบคุม ซึ่งเป็นการควบคุมซึ่งกันและกัน (Reciprocal control) เพราะขณะที่เขาได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากบุคคลอื่นนั้น บุคคลอื่น ๆ จะได้รับการขัดเกลาทางสังคมจากเขาด้วย

สุพัทธ สุภาพ (2535 : หน้า 37-38) กล่าวว่ามนุษย์ตั้งแต่เกิดมาเป็นทารกจะไม่รู้ความเป็นไปของสังคมหรืออาจมีส่วนร่วมคนอื่น ไม่รู้ว่าอะไรถูก อะไรควร อะไรทำได้ อะไรไม่ควรทำ หรือตัวเองเป็นใครแตกต่างกับคนอื่นอย่างไร ซึ่งทารกจะเรียนรู้ได้ก็ด้วยการผ่านตัวแทน เช่น พ่อ-แม่ ผู้ปกครอง ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การรับประทานอาหาร เดิน การใช้ภาษาพูด ภาษาเขียน หรือภาษาที่เป็นสัญลักษณ์ วิธีซับซ้อน

การขัดเกลาทางสังคม เป็นการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่งๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของตนเอง

อีกนัยหนึ่งการขัดเกลาทางสังคม เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมยุคหนึ่งไปยังอีกยุคหนึ่ง เป็นกระบวนการที่สมาชิกแรกเกิดถูกจำกัดให้อยู่ในกรอบของสังคมที่เป็นระเบียบ เพื่อให้เรียนรู้บทบาทของสังคม มนุษย์มีความแตกต่างกันและเหมือนกัน มนุษย์จึงต้องได้รับการขัดเกลาทางสังคม ตลอดชีวิตที่ตนเป็นสมาชิก เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชื่อที่คุณค่า ประเพณี กฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคมหนึ่ง ๆ กำหนดไว้ เพื่อให้บุคคลมีแบบของความประพฤติที่สอดคล้องกับกลุ่ม

บุษบง จันทเลิศ (2539 : หน้า 23) ได้กล่าวว่าในแต่ละสังคมจะมีขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี กฎระเบียบข้อห้าม หรือข้อควรปฏิบัติแตกต่างกันไปตามสภาพสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น เช่นในชุมชนชนบทมีวิถีชีวิตความเชื่อ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของสังคมนั้น ๆ และสิ่งเหล่านี้ก็จะถูกถ่ายทอดโดยผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส บิดา มารดา ไปสู่นุชนรุ่นหลัง โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

สุพัทธา สุภาพ (อ้างใน บุษบง จันทเลิศ : 2539, หน้า 23) ได้กล่าวว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคม มีส่วนที่ทำให้คนซึ่งได้ชื่อว่าเป็นสัตว์สังคมนั้น จำเป็นต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ หรือ การขัดเกลาทางสังคมและสถาบันพื้นฐานที่สำคัญ ในการทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคม เป็น

สถาบันแรก คือสถาบันครอบครัว ซึ่งจะถ่ายทอดวัฒนธรรม (ค่านิยม ความเชื่อ) และหล่อหลอมให้สมาชิกในครอบครัวสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม ในขณะที่สังคมจะมีส่วนสร้างความตระหนัก ความประทับใจ คุณค่าทางวัฒนธรรมและแบบแผนพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลได้เป็นสมาชิกของสังคมอย่างแท้จริง นั่นคือสังคมจะเปลี่ยนสภาพของบุคคลจากด้านชีววิทยามาเป็นบุคคลของสังคม การจะเป็นบุคคลของสังคมได้จะต้องมีบุคลิกภาพหรือความเชื่อ คุณค่าและลักษณะต่างๆที่บุคคลมีอยู่อันเป็นผลที่ได้จากการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งสามารถจัดลำดับขั้นตอนเรื่องของมนุษย์กับกระบวนการขัดเกลาทางสังคมไว้ดังนี้

ขั้นแรก ทารกเกิดเป็นพวกเขาข้างตน ซึ่งยังไม่รู้ความเป็นไปของโลกและยังไม่รู้ว่าตัวเองกับสิ่งแวดล้อมนั้นต่างกันอย่างไร

ขั้นที่สอง เริ่มมีความสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น โดยเฉพาะกับสมาชิกภายในครอบครัว

ขั้นที่สาม ค่อย ๆ เรียนรู้ความคิดของผู้อื่น และเรียนรู้ที่จะปรับปรุงพฤติกรรมของตนตามที่คาดหวังไว้และเรียนรู้บทบาทของผู้อื่น

ขั้นที่สี่ เรียนรู้บรรทัดฐานของสังคมอย่างไม่เป็นทางการ จากกลุ่มเพื่อนฝูงและได้รับอิทธิพลจากองค์กรทางสังคมที่ให้ความรู้อย่างเป็นทางการ เช่น โรงเรียน

ขั้นที่ห้า บุคคลจะต้องเติบโตโดยผ่านการขัดเกลาทางสังคมทางอ้อม ที่สำคัญคือ ได้รับรู้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ของวัฒนธรรมโดยผ่านทางสื่อมวลชนต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ทำให้บุคคลได้เรียนรู้มากขึ้นตามแนวทางที่สังคมกำหนดและทำให้สาระสำคัญของวัฒนธรรมฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลนั้น

ขั้นตอนสุดท้าย เมื่อบุคคลถูกอบรมขัดเกลาบุคคลนั้นจะถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่อนุชนรุ่นหลัง การขัดเกลาทางสังคมในทุกสังคมจึงมีอยู่ไม่ขาดสาย จากชั่วชีวิตหนึ่งไปยังอีกชั่วชีวิตหนึ่ง

สุพัทธา สุภาพ (อ้างใน ตูลวัตร พานิชเจริญ : 2536, หน้า 10) กล่าวว่า มีตัวแทนอยู่ 6 กลุ่ม คือ

(1) ครอบครัว จัดว่าเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ในการให้การอบรมบ่มนิสัยและพัฒนาพฤติกรรมของเด็กเป็นอย่างดี ซึ่งการอบรมของครอบครัวทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ทางตรงก็เป็นการสอนกันตรงๆ ว่าอะไรดีไม่ดี หรือควรไม่ควร ส่วนการอบรมทางอ้อม เป็นการอบรมแบบไม่เป็นทางการ อาจเป็นการเลียนแบบหรือรับไปโดยไม่รู้สีกตัว

(2) กลุ่มเพื่อน เป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะเด็กในวัยนี้มีความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อนที่ตนเองเข้าร่วมอยู่ด้วย การมีการเลียนแบบท่าทางพฤติกรรม

(3) โรงเรียน เป็นเสมือนบ้านหลังที่สองของเด็กและมีอิทธิพลอย่างมากในการพัฒนาบุคลิกภาพรองจากครอบครัว แต่ในปัจจุบันเด็กสมัยใหม่จะใช้เวลายาวนานในโรงเรียน ในการเรียนรู้ความคิดและแนววิชาการต่าง ๆ เพื่อความก้าวหน้าของชีวิต และเนื่องจากเด็กจะต้องศึกษาเล่าเรียนหลายปีในแต่ละระดับ ทำให้เด็กได้รับคุณค่าและความรู้อย่างทั้งแบบรู้ตัวและไม่รู้ตัว

(4) กลุ่มอาชีพในสังคม มีกลุ่มอาชีพที่แตกต่างกันไป การถ่ายทอดหรือการขัดเกลาจึงอาจจะยากกว่าเด็กเพราะส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งแต่ละคนมีความคิดเป็นแบบฉบับของตนเองอยู่ในใจแล้ว

(5) ตัวแทนทางศาสนาเป็นตัวแทนทางศาสนา ได้แก่ ทั่วดาวอาราม พระนักบวช ผู้สอนศาสนา ในบางสังคมอาจจะรวมถึงผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ

(6) สื่อมวลชนมีหลายประเภท เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งมีส่วนในการขัดเกลาทางสังคมแก่มนุษย์ในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ความคิด ความเชื่อ แบบของความประพฤติ อิทธิพลของสื่อมวลชนนี้จะมีมากน้อยเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลว่าได้รับการเลี้ยงดูอบรมให้มีเหตุผลเจตคติต่อสิ่งที่ตนได้รับแตกต่างกันไป ข่าวสารที่ได้รับ จึงมีทั้งการยอมรับและการไม่ยอมรับและการวางเฉย ไม่ว่าจะมียุทธวิธีแบบใดก็ตาม อย่างน้อยก็เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมของคนบางกลุ่มและต้องการความรู้ของบุคคลอีกส่วนหนึ่ง

ตัวแทนที่กล่าวมาทั้งหมด มีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมบุคลิกภาพของบุคคล ตามที่สังคมต้องการ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป และโดยสรุปแล้วการถ่ายทอดความเชื่อ เป็นกระบวนการอันมีรากฐานอยู่ที่วิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิตความรู้หรือภูมิปัญญาจะช่วยให้ความเชื่อดำรงอยู่ได้ หรือสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมเปลี่ยนไป (จรี ชัยน : 2543, หน้า 18)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดการถ่ายทอดวัฒนธรรม มาเป็นกรอบการศึกษาทำความเข้าใจถึงกลไก และรูปแบบวิธีการในการถ่ายทอดในจารีตประเพณี ในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม ของคนในชุมชน ให้เป็นไปตามจารีต ประเพณี ที่เป็นบรรทัดฐานของชุมชน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จური ชยัน (2543) ได้ศึกษาถึงเรื่องความเชื่อที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคมของชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า

(1) ความเชื่อด้านสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะหญิงมีครรภ์ หญิงที่ให้นมบุตรและคนทั่วไปที่มีการเจ็บป่วยยังคงปฏิบัติตามความเชื่อและข้อห้าม(ซีด) อยู่

(2) ในด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เกษตรกรยังคงมีความเชื่อและปฏิบัติในเรื่องผีที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก เช่น ผีฝาย ผีไร่นา เป็นต้น

(3) ในด้านความสัมพันธ์ชายหญิง ความเชื่อในเรื่องของผีปวย่างยังคงมีอยู่และถูกละเลยไปมาก รวมถึงห้าม (ซีด)

(4) วิธีการและกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อได้แก่ครอบครัว คือ พ่อ - แม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติ พี่น้อง โดยการสั่งสอนการทำตัวเป็นแบบอย่างและการเข้าร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ

มณฑะรินทร์ สังข์เงิน (2544) ได้ศึกษาวิจัยพบว่า จารีตซึ่งได้แก่กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติและข้อห้ามที่ชุมชนใช้ควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชนนั้นมีอยู่ 3 ด้าน คือ

(1) จารีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้แก่ จารีตระหว่างคนในครอบครัว และเครือญาติ จารีตระหว่างชายหญิง จารีตระหว่างคนในชุมชน จารีตระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโส

(2) จารีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับธรรมชาติ

(3) จารีตที่เกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชน ส่วนในเรื่องของกลไกและวิธีการที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต พบว่า มีพระสงฆ์ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ฮีโซ่ กลุ่มเพื่อนบ้านและเครือญาติ รวมทั้งระบบความสัมพันธ์โดยมีวิธีการอบรมสั่งสอนปลูกฝังถ่ายทอดสิ่งที่ดีงาม การชู้ การลงโทษ การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีและการให้เข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆที่มีในชุมชน

อมาวลี เกียรติถาวร (2532) ได้ศึกษาเจ้าพ่อศรีนครเตาบเทา และความสำคัญของการนับถือผี ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีศึกษาบ้านเมืองเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่า เจ้าพ่อเมืองนครเตาเป็นความเชื่อที่ชาวบ้านยึดถือกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยถือเป็นผีปู่ตา และบรรพบุรุษผู้สร้างบ้านแปงเมืองที่เชื่อกันมาตามตำนาน และมีบทบาทสำคัญต่อชุมชน และวิถีชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมาก โดยยังคงปรากฏ

ร่องรอยสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันซึ่งในการศึกษาจากพิธีกรรมต่างๆ ได้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ บทบาทในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับชุมชน

ในระดับปัจเจกบุคคล พบว่า ความเชื่อมีบทบาทเป็นที่พึ่งทางใจ ในสถานการณ์วิกฤต หรือในกรณีต่างๆ

ส่วนในระดับชุมชนได้แบ่งออกเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรง และบทบาทหน้าที่แฝง บทบาทหน้าที่โดยตรงพบว่า ความเชื่อมีบทบาทในการรับรองสถานภาพใหม่ของบุคคล รับรองความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมชุมชน สนับสนุนวงจรกิจกรรม และความอุดมสมบูรณ์ และสนับสนุนการพัฒนา ส่วนของบทบาทหน้าที่แฝงพบว่า ความเชื่อในเจ้าพ่อมีบทบาทในการควบคุมสังคม และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ผู้คนที่ ซึ่งเป็นการรักษาโครงสร้างสังคม

สมนึก ชัชวาล และคณะ (2530) ได้ศึกษาองค์ประกอบในการควบคุมทางสังคมของโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่าง ในการประพฤติคล้อยตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน ของนักเรียนวัยรุ่น จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบในการควบคุมทางสังคมของสถานศึกษาทั้ง 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1. วิธีการอบรมสั่งสอนของครู – อาจารย์อันประกอบด้วยความเคร่งครัด และสม่ำเสมอในการอบรมเรื่องระเบียบวินัย และการรักษาระเบียบวินัย กฎเกณฑ์ของสถานศึกษา ความเอาใจใส่ของครู – อาจารย์ ที่มีต่อนักเรียนนักศึกษา การใช้อารมณ์ หรือเหตุผลในการอบรมสั่งสอน การเปิดโอกาสให้นักเรียน – นักศึกษา มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน และความรับผิดชอบ และการเตรียมการสอบ

2. ลักษณะการให้รางวัลของครู – อาจารย์ แก่นักเรียน – นักศึกษาที่ประพฤติถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของสถานศึกษา

3. ลักษณะการลงโทษนักเรียน – นักศึกษา ที่ละเมิดกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษา

4. ความเหมาะสมของระเบียบ ข้อบังคับ ของสถานศึกษา

5. ความเข้มงวดกวดขันในเรื่องระเบียบวินัยของสถานศึกษา

ทั้ง 5 องค์ประกอบดังกล่าวมาแล้ว มีอิทธิพลต่อความแตกต่าง ในการที่นักเรียนนักศึกษาจะประพฤติคล้อยตาม ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ หรือวินัย ดังนี้ โดยที่วิธีการอบรม

สั่งสอนของครู – อาจารย์ นั้น นักเรียนนักศึกษา ที่มีความเห็นไปในด้านดี จะมีความคล้อยตามค่อนข้างสูง

การให้รางวัล และการลงโทษ ก็เป็นองค์ประกอบ ของการควบคุมทางสังคม ของครอบครัวที่ปกครองด้วย เช่น พ่อแม่มักจะกล่าวชมเชยลูกที่ประพฤติดี หรือเขียนตลับที่ทำผิด นอกจากนั้นยังพบว่า ครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ไม่ค่อยเอาใจใส่ ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี การคบเพื่อน ความช่วยเหลือของสถานเริงรมณ์ แหล่งอบายมุขมีอิทธิพลต่อความประพฤติตัวของนักเรียน – นักศึกษา ที่มีความใกล้ชิดกับศาสนา หรือมีกิจกรรมทางศาสนาบ่อย มักจะเป็นผู้คล้อยตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษาสูงกว่านักเรียน – นักศึกษา ที่ไม่ได้ค่อยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา

ประเสริฐ ตระการศุภกร (2540) ได้ศึกษาการสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการทำไร่หมุนเวียนของชุมชนกะเหรี่ยง ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อพื้นฐานแห่งความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบไร่หมุนเวียนที่มีประสิทธิภาพช่วยจัดระบบนิเวศเป็นป่าประเภทต่างๆ พบภูมิปัญญาที่ช่วยสร้างความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในที่ทำกินและไร่ชาก หลักการอนุรักษ์ของระบบไร่หมุนเวียนที่ขั้นตอนของการเลือกพื้นที่ทำไร่แต่ละปี ซึ่งมีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดควบคุมอยู่ ส่วนขั้นตอนของการทำไร่หมุนเวียน คือ การเตรียมที่ปลูกพืช การปลูกพืช และบำรุงดิน การเก็บเกี่ยวแต่ละขั้นมีภูมิปัญญาเชิงอนุรักษ์ และเทคโนโลยี พื้นบ้านเกื้อหนุนอยู่ ก่อให้เกิดระบบการพึ่งพาระหว่างคน และธรรมชาติ อย่างสมดุล ส่วนกระบวนการของการสืบทอดทำผ่านบุคคล กลุ่มคน และชุมชน ทั้งในกิจกรรมประจำวัน และพิธีกรรม ในรอบปีการผลิต และในวงจรชีวิต ลำนำเป็นรูปแบบสำคัญของการสืบทอด สร้างสันตนาการ และความสัมพันธ์ทางสังคม และมีกระบวนการพัฒนาขององค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาเสริมแรงให้ชุมชน

กรอบความคิดในการวิจัย

การควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขาโดยวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน การควบคุมทางสังคมและแนวคิดการถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นกรอบในการศึกษา โดยจะหาคำตอบ จากปรากฏการณ์ที่ว่าสังคมเปลี่ยนแปลง ความเจริญมากขึ้นแต่ชุมชนชาวเขาทำไมจึงยังคงรักษาความเป็นชุมชนได้ค่อนข้างสมบูรณ์ ซึ่งจะเป็นการมุ่งเน้นที่ศึกษาจารีตที่เป็นกฎ

เกณฑ์ข้อปฏิบัติ และทั้งที่เป็นข้อห้ามซึ่งเป็นบรรทัดฐานแบบแผนของการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนในด้านต่าง ๆ คือ

ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งสูงสุด และกลไกซึ่งได้แก่อะไรที่มีอิทธิพลบทบาทในการควบคุมดูแล ความประพฤติของคนในชุมชนให้อยู่บนบรรทัดฐานที่บรรพบุรุษได้วางรูปแบบไว้ ซึ่งได้แก่การอบรมสั่งสอนซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่เป็นหน้าที่ของผู้อาวุโสในชุมชนที่จะต้องมีการผลิตซ้ำให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจและรับรู้ในจารีตต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่นการพาเด็กเข้าร่วมกิจกรรม การทำแบบอย่างที่ดีๆให้เด็กเห็น การชู้ รวมทั้งการลงโทษต่อผู้ที่มีความประพฤติที่ล่วงละเมิดต่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ได้ตั้งไว้ กระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าวมาจะอธิบายถึง การควบคุมดูแลตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันให้เห็นพลวัตรที่ชุมชนบ้านทุ่งหลวงไม่ได้หยุดนิ่งเพราะมีการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ซึ่งจะต้องมีการถ่ายเทวัฒนธรรมอื่นมาบ้าง จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทุก ๆ ด้าน และมีการปรับกฎเกณฑ์หรือตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในชุมชนที่เปลี่ยนไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขาโดยวัฒนธรรมชุมชน มีจุดประสงค์ที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขาใน 2 ด้าน คือด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ โดยศึกษาถึงจารีต ประเพณี ที่ชุมชนใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต ศึกษาถึงวิธีการและกลไกในการควบคุมความประพฤติและศึกษาถึงรูปแบบและวิธีการในการถ่ายทอดจารีตประเพณี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

การเตรียมตัวของผู้วิจัย

1. ศึกษาเอกสาร

1.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมาเป็นกรอบในการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล

1.2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่สถาบันวิจัยชาวเขาในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาเพิ่มเติมจากองค์กรของ NGO ได้แก่ สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (IMPET) อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ จากเอกสาร วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวกับชาวเขาในหอสมุดของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากหอสมุดคณะสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากเอกสารตำราที่จัดซื้อตามศูนย์หนังสือต่างๆ เช่นร้านสุริวงศ์บุ๊คเซ็นเตอร์ เชียงใหม่ จากศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ เป็นต้น นอกจากนั้นยังได้มีการสอบถามจากคณาจารย์ผู้รู้ จากนักพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชน และจากปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความชำนาญ ความเข้าใจในวิถีชีวิตของชนเผ่ากะเหรี่ยงเป็นอย่างดี

1.3 ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นในการเก็บข้อมูล นอกจากนั้นยังศึกษาแนวทางที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน และการควบคุมทางสังคมที่มีความเชื่อมั่นว่า ชุมชนบางชุมชนโดยเฉพาะชุมชนดั้งเดิม ที่มีวัฒนธรรมที่ดีงาม

ของตนเอง สามารถจัดการดูแลควบคุมสมาชิกของตนเองในชุมชนให้อยู่ในกรอบของจารีตได้โดยไม่ต้องปล่อยให้อำนาจของรัฐเข้ามาจัดการแต่อย่างใด

2. ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจข้อมูล และเข้าไปสังเกตด้วยตนเองได้ไปพบปะพูดคุยในลักษณะเยี่ยมเยียนกับพระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้นำหมู่บ้าน และกลุ่มหนุ่มสาว และจากการสังเกตพฤติกรรม พิธีกรรมและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายและเพื่อให้ทราบข้อมูลพื้นฐานในลักษณะกายภาพ

3. ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเข้าไปศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน ตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

ผู้วิจัยได้ใช้เงื่อนไขของนักเผยแผ่ศาสนาและนักพัฒนาที่มีประสบการณ์ และคุ้นเคยกับหมู่บ้านทุ่งหลวงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 ถึง ปี พ.ศ. 2539 รวมเป็นระยะเวลา 5 ปี ที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าออกหมู่บ้านแห่งนี้เป็นประจำตลอดระยะเวลา 5 ปี ที่ผู้วิจัยได้เคยเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาไม่ว่าจะเป็นการอบรมเยาวชนเมื่อปี 2539 การร่วมสร้างน้ำพระงานสงกรานต์ งานทำบุญสลากภัตต์ งานประชุม ด้วยกิจกรรมดังกล่าวมาทำให้ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับชาวบ้านเป็นอย่างดี ชาวบ้านในหมู่บ้านจึงรู้จักผู้วิจัย เชื่อใจ และไว้ใจ

ดังนั้นจึงไม่เป็นปัญหาสำหรับการเก็บข้อมูล โดยที่ชาวบ้านมีความเคารพนับถือในฐานะผู้นำทางวิญญาณ แม้ว่าผู้วิจัยจะไม่ได้เคยมาอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ก็ตาม (อยู่ประจำที่หมู่บ้านหนองเต่า อยู่ห่างไปทางทิศตะวันตกประมาณ 8 กิโลเมตร) แต่ได้เข้าไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านอยู่เป็นประจำ ถ้าชาวบ้านทุ่งหลวงมีปัญหาเกี่ยวกับพระธรรมจาริกประจำอาศรมฯ ชาวบ้านก็จะพากันมาหา มาปรึกษาอยู่เป็นประจำ (ในฐานะหัวหน้าพระธรรมจาริกในเขตนั้น) หรือเมื่อตอนอาศรมฯ บ้านหนองเต่าที่ผู้วิจัย (อยู่ระหว่างปี 2534 - 2539) มีงานไม่ว่าจะเป็นงานสงกรานต์ งานชมรมเยาวชน งานสลากภัตต์ พระธรรมจาริกก็จะพาชาวบ้านมาร่วมกันเป็นประจำ ทำให้ผู้วิจัยกับชาวบ้านทุ่งหลวงรู้จักกันเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นการที่ผู้วิจัยไปสร้างความสัมพันธ์กับคนใน

หมู่บ้านทุ่งหลวง จึงเป็นไปอย่างง่ายและรวดเร็ว ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ยุ่งยากและทำความหนักใจให้แก่ผู้วิจัยแต่อย่างใด ซึ่งการไปเก็บและไปขอข้อมูลจากชาวบ้านครั้งนี้ ผู้วิจัยเข้าไปในฐานะ การเป็นนักวิจัยที่ชาวบ้านรู้จักมาก่อน จึงไว้วางใจว่าจะไม่มีผลกระทบกับพวกเขา ซึ่งเกิดมั่นใจได้ว่าข้อมูลที่ได้จะเป็นความจริง หรือใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

3.2 การกำหนดผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาทำความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่กระทำการเก็บข้อมูลโดยมองย้อนไปในอดีต ปัจจุบัน ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน รวมทั้งศึกษากลไกวิธีการตลอดจนถึงการถ่ายทอด จารีต ประเพณี พิธีกรรมต่างๆสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านั้น จะมีผู้เกี่ยวข้องด้วยเป็นจำนวนมากและข้อมูลเหล่านั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องถูกถ่ายทอดจากผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ที่จะมาให้ข้อมูล ซึ่งบุคคลหลักเหล่านั้นได้แก่

3.2.1 ผู้อาวุโสในชุมชนและที่เป็นปราชญ์ของชุมชนได้แก่ ผู้นำตามธรรมชาติ (ฮีโป) กลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป

3.2.2 ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน

3.2.3 ผู้นำจิตวิญญาณ ได้แก่ พระสงฆ์ หมอผี (ฮีโป)

3.2.4 คณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ คณะกรรมการกลุ่มดูแลป่าชุมชน และป้องกันไฟป่า

3.2.5 กลุ่มพ่อบ้าน – แม่บ้าน

3.2.6 กลุ่มหนุ่ม – สาว

3.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตเก็บข้อมูลในส่วนที่เป็นบริบทของชุมชนที่เป็นลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้าน และสังเกตปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะที่เข้าไปเก็บข้อมูลคือสังเกตข้อมูลทางภูมิศาสตร์ได้แก่ ที่ตั้งของหมู่บ้าน ขอบเขตพื้นที่ของหมู่บ้าน พื้นที่นา พื้นที่สวน พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าพิธีกรรม (ป่าช้า ป่าสะดือ)พื้นที่ทำการเกษตร แหล่งน้ำ ถนน การตั้งบ้านเรือน พื้นที่ป่าใช้สอย การตั้งบ้านเรือน เป็นต้น รวมไปถึงการสังเกตปฏิสัมพันธ์ของคนใน

ชุมชน การปฏิบัติตัวของกลุ่มคน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต การผลิต ความเชื่อ พิธีกรรม กิจกรรมต่างๆ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

3.4 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผู้วิจัยได้เข้าไปขอข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีอายุตั้งแต่ 70 ปี ขึ้นไป ฮีโซ (หมอผีหรือผู้นำพิธีกรรม) ผู้ใหญ่บ้าน และบุคคลที่อยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานาน และเป็นผู้ที่รู้เรื่องราวต่างๆอย่างลึก โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างคือมีการกำหนดหัวข้อหรือกรอบที่จะสัมภาษณ์ แต่จะปล่อยให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกมีอิสระในการเล่า ซึ่งคนเฒ่าคนแก่จะชอบเล่าความหลังครั้งเก่าๆ เป็นที่สนุกสนาน โดยที่ผู้วิจัยจะเจาะลึกในประเด็นที่สำคัญ ซึ่งบางครั้งจะมีการบันทึกเสียงบางในประเด็นที่สำคัญ นอกจากนั้นข้อมูลต่างๆจะถูกจดบันทึกในสมุดบันทึกภาคสนาม ซึ่งจะแบ่งช่วงในการเก็บข้อมูลออกเป็น 2 ช่วงใหญ่ๆ ได้แก่

3.4.1 สัมภาษณ์ในหัวข้อที่เกี่ยวกับบริบทของหมู่บ้านได้แก่ ประวัติความเป็นมาของการตั้งหมู่บ้าน ชื่อหมู่บ้าน การเข้ามาจับจองที่อยู่การปกครอง ดูแล องค์กร กลุ่ม และผู้นำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่คนแรก และต่อมา ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความเชื่อ ข้อปฏิบัติด้านเครือญาติ ความเชื่อในเรื่องป่า พิธีกรรม ประเพณีวัฒนธรรม มีการสัมภาษณ์เจาะลึกถึงการกระทำผิด สถานการณ์หรืออัตราในการทำความผิด ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเปรียบเทียบอัตราในการกระทำผิดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด มากขึ้นหรือลดลง เพียงใด

3.4.2 สัมภาษณ์เจาะลึกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจารีต ประเพณีที่ดิงงาม ข้อห้าม ข้ออนุญาต พิธีกรรม การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดต่อจารีตประเพณี ตลอดจนถึงกลไก และวิธีการที่ชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านให้อยู่ในบรรทัดฐาน หรือกรอบของจารีตประเพณี นอกจากนั้นยังเจาะลึกถึงผู้ที่ทำหน้าที่ทำการถ่ายทอดจารีตประเพณีไปสู่คนรุ่นหลังว่าทำกันอย่างไร ใครเป็นผู้กระทำ

3.5 จัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Interview)

ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มสนทนากับผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มพ่อบ้าน-แม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว ในเรื่องที่ต้องการความจริงหรือ เป็นความลับของหมู่บ้าน หรือข้อมูลลับของบุคคล เหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งถูกต้องตรงกับความเป็นจริง ซึ่งเป็นการตรวจสอบความถูกต้องเป็นอย่างดี เรื่องที่สอบถามมีดังนี้ คือ

3.5.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การโยกย้ายหมู่บ้าน การตั้งบ้านเรือน พิธีกรรม ศาสนา ความเชื่อ และระบบคุณค่าต่าง ๆ องค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งในหมู่บ้าน

3.5.2 จารีตกฎเกณฑ์ ข้อห้ามที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน อันได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างชาย - หญิง ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว เครือญาติ คนในชุมชน ผู้อาวุโสกับผู้น้อย มีใครบ้างที่ทำผิดจารีต ถูกลงโทษอย่างไร ใครเป็นผู้ลงโทษ

3.5.3 จารีต คือข้อห้ามระหว่างบุคคลกับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ได้แก่ ข้อห้ามต่อสิ่งสูงสุด เป็นต้น

3.5.4 กลไกซึ่งได้แก่บุคคล และวิธีการที่บุคคลกลุ่มคนใช้ในการควบคุมดูแลพฤติกรรมทางสังคมของคนในหมู่บ้าน ทั้งอดีตและปัจจุบันมีใครบ้างใช้วิธีการใดบ้างกับผู้ที่ฝ่าฝืน

3.5.5 วิธีการในการถ่ายทอดจารีตประเพณีต่างๆสู่คนรุ่นหลังทำกันอย่างไร ใครเป็นผู้ทำ และผลเป็นอย่างไร มีรูปแบบในการถ่ายทอดอย่างไร

ข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกสอบถามในกลุ่มเพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องที่ดีเพราะไม่สามารถที่จะพูดเท็จได้ เพราะมีผู้อยู่กันหลายคนด้วยกัน

4. การตรวจสอบข้อมูล

โดยการสอบถามหลายคนในคำถามเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยได้ตระหนักถึงประเด็นการวิจัยครั้งนี้เป็นสำคัญ นั่นคือ ข้อมูลที่ได้ศึกษามานั้นต้องมีความสมบูรณ์ ครบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ และสามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ถูกต้องชัดเจน และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยที่ผู้วิจัยได้มีการตรวจสอบทุกครั้งว่าข้อมูลที่ได้มานั้น เชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า ซึ่งมีองค์ประกอบหรือมีวิธีการดังนี้

4.1 ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยแหล่งเวลา สถานที่ บุคคล แล้วดูว่าหากข้อมูลที่ได้มานั้นต่างเวลา ต่างสถานที่ และต่างบุคคลที่ให้ข้อมูล จะเป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันหรือไม่ ถ้าหากว่าข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนกัน ก็เชื่อได้ว่าถูกต้อง น่าเชื่อถือได้ และข้อมูลเป็นความจริง แล้วก็จับบันทึกข้อมูลนั้นไว้

4.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสังเกต ทั้งที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมควบคู่กับการสอบถาม สัมภาษณ์ ทั้งศึกษาข้อมูล

จากเอกสารและประกอบด้วยผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลตามวิธีการตรวจสอบข้อมูลดังกล่าวข้างต้น หากเป็นข้อมูลที่เหมือนกันหรือซ้ำกันก็น่าจะถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง พร้อมทั้งจะบันทึกและทำการวิเคราะห์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้เลือกการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่ ชยันต์ วรรณภูติ (2536, หน้า 145 - 147) กล่าวคือ นำเอาข้อมูลที่ได้จากการผ่านการตรวจสอบแล้ว กระทำให้เป็นระบบและหาความหมายแยกแยะองค์ประกอบทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษาหาแบบแผนภายใต้บริบททางสังคม และวัฒนธรรมที่ศึกษาและทำความเข้าใจกับความหลากหลาย และความแตกต่างของข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา และการหาความสัมพันธ์ของข้อมูลแยกแยะ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ เพื่ออธิบายสาเหตุความสัมพันธ์รวมทั้งการอธิบายการเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา

ดังนั้นการวิเคราะห์ข้อมูลจึงต้องกระทำพร้อมๆกับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บได้แต่ละครั้งจากภาคสนามมาทำการแยกหมวดหมู่อย่างเป็นระบบ และมีการตรวจสอบข้อมูลซ้ำแล้วซ้ำอีกจากหลายๆทาง จนแน่ใจว่าได้ข้อมูลที่เป็นจริง ครอบคลุมครบถ้วน ทุกๆประเด็น เพียงพอที่จะตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือหมู่บ้านมีจารีตข้อห้าม ข้อความปฏิบัติอะไรบ้างที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านและชุมชนใช้กลไกวิธีการอย่างไรในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้อยู่ในบรรทัดฐานของจารีต และชุมชนมีวิธีการในการถ่ายทอดอย่างไรสู่คนรุ่นหลัง

ส่วนเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลประมาณ 12 เดือน คือตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2544 ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2545 โดยที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลภาคสนามทั้งที่เป็นข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสอบถาม ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในระแวกที่ยังขาดให้ครบถ้วนครอบคลุมเนื้อหาและสามารถที่จะตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลของการวิจัย

ในการค้นคว้าวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งทำการศึกษาถึงการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของชาวเขา ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยตามประเด็นเนื้อหาของการวิจัย และได้อาศัยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสังเกต การสนทนากลุ่มจากบุคคลที่เกี่ยวข้องอันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน หมอผี คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความสมบูรณ์ของข้อมูลซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ โดยผลของการวิจัยที่จะนำมาเสนอต่อไปนี้จะแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน (สภาพทั่วไปของชุมชน)

ตอนที่ 2 จารีตที่มีอยู่ในชุมชนและที่ชุมชนใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน

ตอนที่ 3 วิธีการและกลไกในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นที่ปฏิบัติตามจารีต

ตอนที่ 4 รูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลังในชุมชน

ตอนที่ 1 บริบทของชุมชน

1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

หมู่บ้านทุ่งหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 13,190 ไร่ เป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงสะกอ (ปกากะญอ) ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่วางไปทางทิศเหนือเป็นระยะทาง 39 กิโลเมตร ห่างจากที่ตั้งของจังหวัดเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตก 73 กิโลเมตร มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับป่าและบ้านห้วยอีค่าง (หมู่ที่ 1) ทิศตะวันตกติดกับบ้านห้วยตอง (หมู่ 10) ทิศใต้ติดกับบ้านห้วยทราย (หมู่ 2 ซึ่งเป็นหย่อมบ้านของทุ่งหลวง) และทิศตะวันออกติดกับแนวป่า การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านทุ่งหลวงสามารถเดินทางได้ 2 ทาง โดยจากจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้คือ

1) เส้นทางจากอำเภอเมืองขึ้นไปทางเหนือผ่านอำเภอแมริม เลี้ยวซ้ายผ่านไปทางอำเภอสะเมิง ผ่านเส้นทางสะเมิงบ้านจันทร์ จากอำเภอสะเมิงไปประมาณ 30 กิโลเมตร ถึงบ้านบ่อแก้วเลี้ยวซ้ายเส้นทางบ่อแก้วบ้านกาด ผ่านบ้านห้วยน้ำจาง ห้วยหอย บ้านม่อนยะ บ้านแม่แฮเหนือ บ้านห้วยข้าวลืบ บ้านห้วยอีค่าง บ้านห้วยตอง จากบ้านห้วยตองไป 3 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 5 กิโลเมตร ผ่านบ้านห้วยทราย โดยใช้เวลาในการเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 4 ชั่วโมง แต่ถ้าในฤดูฝนก็ประมาณ 6 ชั่วโมง เพราะเส้นทางจากบ้านบ่อแก้วไปบ้านทุ่งหลวงประมาณ 40 กิโลเมตรเป็นถนนดินลูกรังและดินธรรมดาเป็นส่วนใหญ่ จะทำให้รถติดโคลน

2) เส้นทางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ ตามเส้นทางเชียงใหม่-ฮอด ผ่านอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง เลี้ยวขวาผ่านอำเภอแม่วาง ผ่านตำบลแม่วิน ตามเส้นทางแม่วาง-แม่แฮเหนือ ผ่านบ้านสบวิน บ้านวังผาปูน บ้านห้วยโป่ง บ้านแม่มุด บ้านแม่สะป๊อก ออกจากบ้านแม่สะป๊อกไปประมาณ 13 กิโลเมตร เลี้ยวขวาประมาณ 5 กิโลเมตร ผ่านบ้านห้วยทราย โดยใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมงครึ่งในการนั่งรถยนต์ เส้นทางที่สะดวกที่สุดที่จะเข้าสู่หมู่บ้านทุ่งหลวง คือเส้นทางที่ 2 คาร์ตจากจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 40 บาท (ไม่มีรถโดยสารต้องอาศัยรถชาวบ้านที่ลงมาส่งผลิตผลทางการเกษตร หรือลงมาหาซื้ออาหารและสิ่งของต่าง ๆ)

ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านทุ่งหลวงจะต้องอยู่ในเขตป่าพื้นที่ตั้งหมู่บ้านจะต้องอยู่บนไหล่เขาลาดเอียงจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก ด้านเหนือ ทิศตะวันออกและทิศใต้จะเป็นภูเขาล้อมรอบ โดยบริเวณทิศตะวันตกของหมู่บ้านจะเป็นทุ่งนาขนาดใหญ่ จนเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านทุ่งหลวง (ทุ่งใหญ่) หมู่บ้านอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800 – 900 เมตร มีอากาศเย็นสบายค่อนข้างหนาว ตลอดปี อากาศในฤดูหนาวอากาศจะหนาวมาก ส่วนในฤดูร้อนอากาศไม่ร้อนมากนัก ส่วนในฤดูฝนจะมีฝนตกชุกตลอดฤดูกาล ประมาณ 4 เดือน

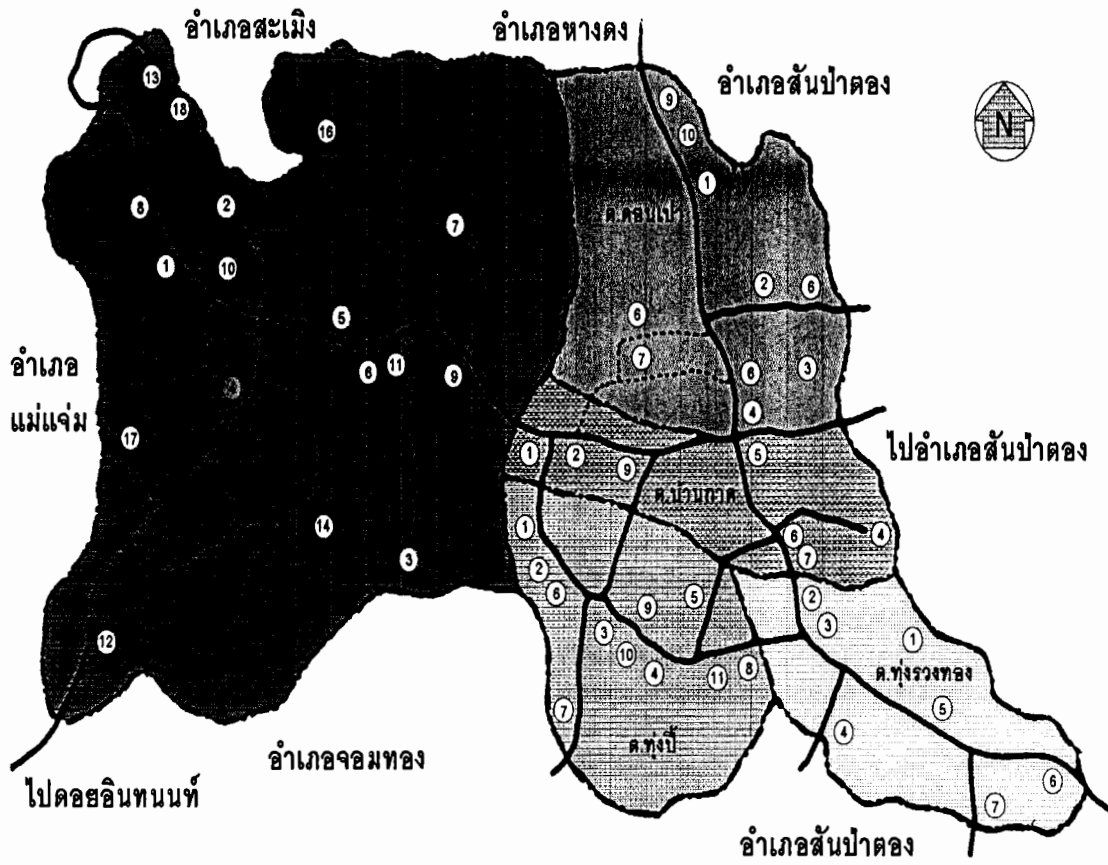
หมู่บ้านทุ่งหลวงมีจำนวนบ้าน 63 หลังคาเรือน 78 ครอบครัว มีประชากร 347 คน โดยแยกออกเป็นชาย 195 คน เป็นหญิง 156 คน (เฉพาะบ้านทุ่งหลวงไม่รวมบ้านห้วยทรายที่อยู่หมู่ที่ 2 ด้วยกัน) มีพื้นที่ที่เป็นของหมู่บ้านประมาณ 13,190 ไร่ โดยแบ่งออกเป็นพื้นที่อนุรักษ์ 9,503 ไร่ พื้นที่ป่าใช้สอย 2,057 ไร่ พื้นที่ทำสวน 600 ไร่ พื้นที่ทำนาไม่มีเอกสารสิทธิ์ 399 ไร่ พื้นที่ทำนาที่มีเอกสารสิทธิ์ (นส.3) 288 ไร่ พื้นที่ทำข้าวไร่ 220 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย 95

ไร่ พื้นที่วัด 18 ไร่ ป่าช้าและป่าพิธีกรรม 6 ไร่ และพื้นที่โรงเรียน 4 ไร่ 2 งาน ชาวบ้านทั้งหมดประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ มีทำนา ทำไร่ ทำสวน มีบางส่วนค้าขาย โดยรับผักและไม้ดอกของคนในหมู่บ้านไปขายในเมือง ชาวบ้านได้อาศัยแหล่งน้ำลำห้วยแม่เตียน ซึ่งเป็นลำห้วยขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาลำห้วยที่อยู่ในบริเวณนั้น โดยลำห้วยแห่งนี้มีต้นกำเนิดจากป่าเหนือบ้านโป่งมิตร ได้เป็นสายเลือดที่หล่อเลี้ยงผู้คนในบริเวณนั้นตั้งแต่บ้านห้วยข้าวสับ บ้านห้วยอีค่าง บ้านทุ่งหลวง และบ้านห้วยทราย ลำห้วยแม่เตียนเป็นลำน้ำสองสายที่ไหลมารวมกันระหว่างลำห้วยจากโป่งมิตร และลำน้ำแม่เตียน (เมื่อรวมกันแล้วเรียกว่าลำน้ำแม่เตียน) ลำห้วยแม่เตียนจะมีน้ำไหลตลอดปี ซึ่งชาวบ้านในละแวกนั้นได้อาศัยใช้ปลูกข้าวปลูกดอก ปลูกผักตลอดทั้งปี นำมาซึ่งรายได้สู่ชุมชน

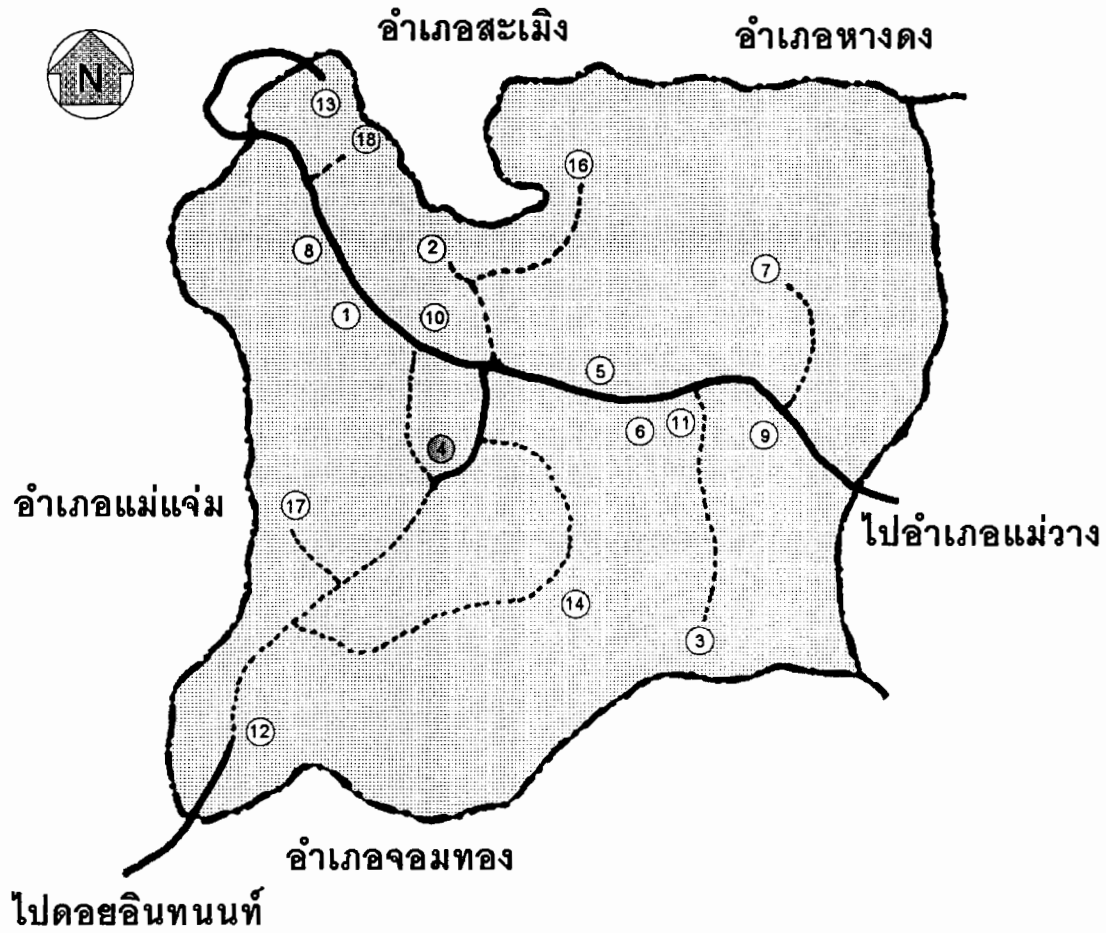
บ้านทุ่งหลวง ชาวบ้านมีอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่ โดยที่เป็นหมู่บ้านเดียวเท่านั้นในบริเวณบนดอยที่ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะมีข้าวพอกินตลอดปี เพราะจะมีทุ่งนาขนาดใหญ่ และเป็นหมู่บ้านเดียวที่มีเอกสารสิทธิ์ (นส.3) บางครอบครัวจะทำนาปีละ 2 ครั้ง จากผลผลิตของข้าวสามารถนำไปจำหน่ายให้กับหมู่บ้านอื่นที่ข้าวไม่พอกิน รวมทั้งชาวเขาเผ่าแม้วที่อยู่ในบริเวณนั้น ต้องมาซื้อข้าวจากหมู่บ้านทุ่งหลวงไปบริโภค นอกจากนี้หมู่บ้านทุ่งหลวงจะมีพื้นที่ทำนาขนาดใหญ่แล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังปลูกผัก เช่น สุกินี หอมญี่ปุ่น ผักสลัด เป็นต้น ส่วนผลไม้ก็มี ท้อ บัวย สาเล่ อโวคาโด เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังปลูก ดอกไม้เมืองหนาวส่งขายในเมือง เช่น ดอกแกสดีโอ-รัส ดอกยิบโซ เป็นต้น ส่งไปขายให้กับโครงการหลวง นอกจากนั้นแล้วมีนายทุนไปส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกข้าวบาเล่ แล้วก็รับซื้ออีกต่อหนึ่งจากชาวบ้าน นอกจากนั้นยังมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งที่ปลูกข้าวไร่เอาไว้กินโดยมีไร่หมุนเวียนเป็นฐานการผลิตอาหารอีกทางหนึ่ง จากการที่ชาวบ้านได้มีข้าวกินตลอดปี มีพื้นที่ในการปลูกผัก ปลูกดอกไม้ ทำให้ชาวบ้านทุ่งหลวงส่วนใหญ่จะเป็นคนมีฐานะดีจากการสำรวจครอบครัวในหมู่บ้านทุ่งหลวง จะมีรถยนต์ในหมู่บ้าน 14 คัน รถจักรยานยนต์ 66 คัน โรงสีข้าว 2 โรง รถไถนาเดินตาม 40 คัน ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงชาวบ้านค่อนข้างมีฐานะ

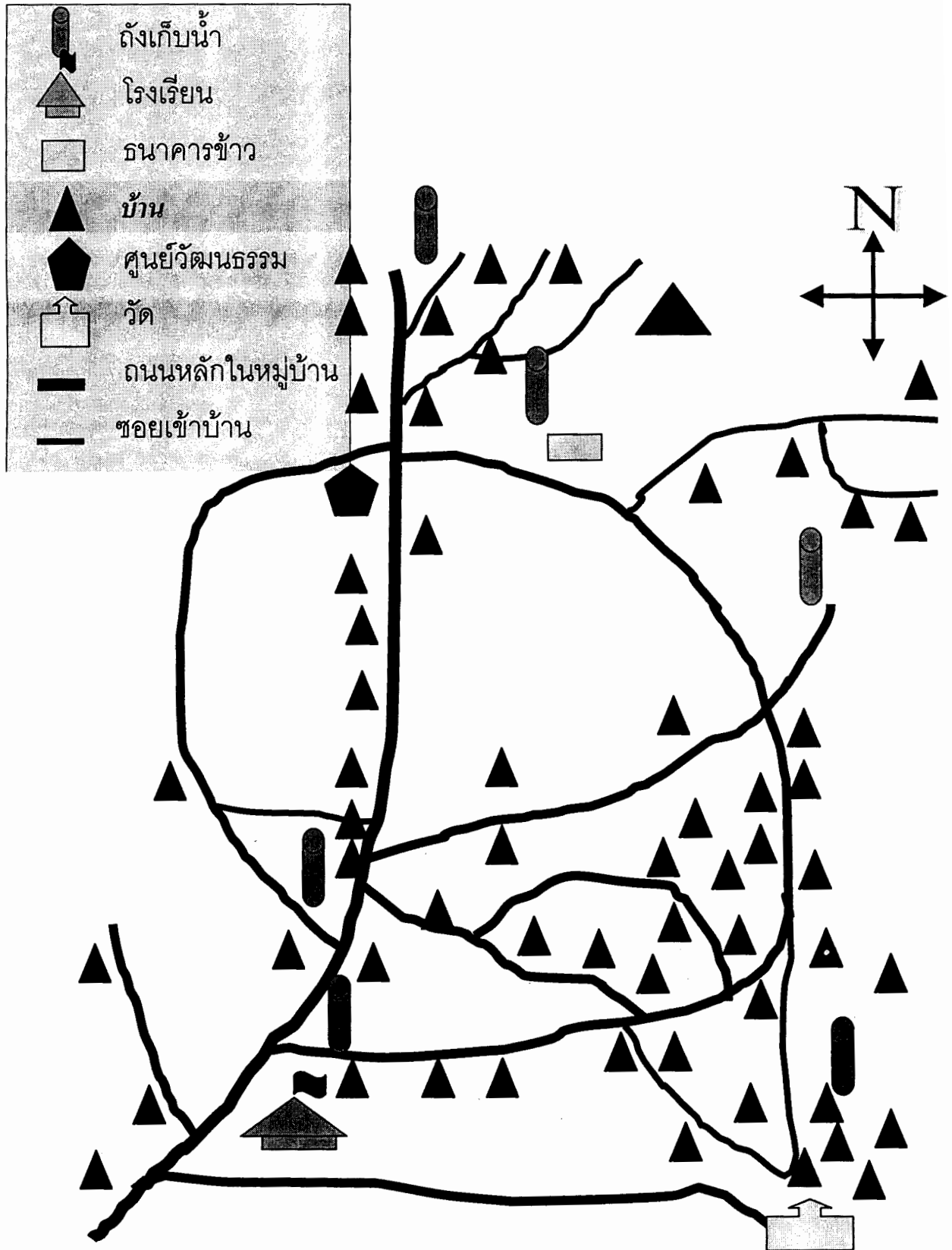
แผนภูมิที่ 2 แสดงขอบเขตอำเภอแม่วาง

แผนภูมิที่ 3 แสดงขอบเขตตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

แผนภูมิที่ 4 แสดงขอบเขตหมู่บ้านทุ่งหลวง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่อาง จังหวัดเชียงใหม่

1.2 ประวัติศาสตร์ของชุมชน

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโส และผู้ใหญ่บ้านในชุมชนได้ทราบว่าหมู่บ้านทุ่งหลวงตั้งมานานแล้วประมาณ 324 ปี โดยมีผู้ก่อตั้งหมู่บ้านคือ

- 1) นายเจ๊ะพอ
- 2) นายเจ๊ะบ๊ะ
- 3) นายลาแมะ นางหน่อเจ๊ะแก๊ะละ
- 4) นายอ้อแพ นางหน่อซูก๊ะ
- 5) นายจิโกล นางหน่อโอเค
- 6) นายโกละหมื่น นางบีแมะ
- 7) นายเจ๊ะเฮ
- 8) นายโหย๊ะเว๊ะ นางหน่อแอ๊ะคือ

ในอดีตดั้งเดิมหมู่บ้านทุ่งหลวงจะประกอบด้วยหมู่บ้านคือ บ้านทุ่งหลวง บ้านห้วยอีค่าง และบ้านห้วยทราย โดยเรียกว่าหมู่ที่ 1 บ้านทุ่งหลวง บ้านห้วยอีค่าง ต่อมาจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นได้แยกออกมาเป็น หมู่ที่ 2 โดยหมู่ที่ 1 เป็นบ้านห้วยอีค่าง ส่วนหมู่ที่ 2 เป็นบ้านทุ่งหลวง และบ้านห้วยทราย บ้านทุ่งหลวงเรียกชื่อตามท้องถื่นว่า “มือเต๊ะโกล” ผู้อาวุโส 2 คน คือ อัยพาเนาะ และอัยบลาเหว่มู (ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า ฟือพาเนาะและฟือบลาเหว่มู) ได้เล่าว่าเนื่องจากเดิมอยู่ร่วมกับหมู่บ้านห้วยอีค่าง ซึ่งเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมที่สุดในบริเวณหมู่บ้านบนดอยซึ่งมีคนเดินทางมาจากอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งเก่งในคาถาอาคมเวทมนต์ มาอยู่ในหมู่บ้านด้วย ต่อมาไม่พอใจคนในหมู่บ้านห้วยอีค่าง จึงใช้คาถาปล่อยผีม้า (เสอะแรเกอะเส) ทำร้ายคนในหมู่บ้านจนคนตายไปเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงแยกย้ายออกจากหมู่บ้านห้วยอีค่างมาตั้งหมู่บ้านใหม่ เรียกว่า บ้านทุ่งหลวง โดยมีผู้คนจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนย้ายมาอยู่ด้วย

อีกสาเหตุหนึ่ง ที่ชาวบ้านมาเลือกพื้นที่บริเวณนี้ ตั้งหมู่บ้านก็เพราะว่าเป็นพื้นที่ราบกว้างขวาง โกล้แหล่งน้ำ สามารถที่จะใช้พื้นที่ทำนาได้ ดังนั้นบ้านทุ่งหลวงจึงมีความหมายอีกอย่างหนึ่งว่า บ้านที่มีนามาก นอกจากการทำนาแล้วคนในหมู่บ้านทุ่งหลวงยังเลี้ยงสัตว์ได้แก่ วัวควาย เพราะมีทุ่งขนาดใหญ่ แรงจูงใจที่ชาวบ้านย้ายจากบ้านห้วยอีค่างมาบ้านทุ่งหลวง เพราะต้องการที่จะมาบุกเบิกพื้นที่ทำนา แต่ก็มีชาวบ้านยังทำข้าวไร่ เพราะเคยทำมาก่อนแล้วค่อยๆ

พัฒนาเป็นนาขั้นบันได แม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกข้าวนา แต่ก็ยังปลูก ข้าวไร่ กันบ้างโดยเป็นไร่มุขเวียน ด้วยเหตุผลที่ว่าทำนาได้ข้าว ได้มีหอยมีปูมากิน ทำข้าวไร่มีพืชผักกินตลอดปี และได้กินข้าวก่อนข้าวนา จึงต้องทำทั้งสองควบคู่กัน ส่วนเหตุการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ในหมู่บ้านสามารถประมวลเป็นเหตุการณ์ได้ดังนี้

1) ยุคเริ่มต้นตั้งหมู่บ้านใหม่ 2400-2505

สถานที่ที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบัน (ที่แยกตัวมาจากบ้านห้วยอีค่าง) มีอายุประมาณร้อยกว่าปี ราวๆ ปี พ.ศ. 2400 ชาวบ้านที่แยกตัวออกมาจากบ้านห้วยอีค่างเริ่มจับจองที่ดินทำกิน เริ่มบุกเบิกพื้นที่ทำนา ซึ่งพื้นที่บริเวณที่ตั้งหมู่บ้านต่อมาทางทิศตะวันตกส่วนใหญ่เป็นทุ่งราบขนาดใหญ่ใกล้แหล่งน้ำ บริเวณใกล้ๆ หมู่บ้านมีลำห้วยเล็กๆ เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า ปูเตาะโก๊ะ ซึ่งแปลว่า ห้วยโป่งเดือด เนื่องจากพื้นที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มน้ำ จึงเหมาะแก่การทำนาเพราะสามารถรดน้ำเข้านาได้ง่าย จึงมีการบุกเบิกนามากขึ้น ทุกครอบครัวมีนาเป็นของตนเองมากบ้าง น้อยบ้าง ผู้คนส่วนใหญ่ยังยึดถือมั่นคงในจารีตประเพณีวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเหตุการณ์เกิดขึ้นกับครอบครัวใดก็จะรู้กันภายในหมู่บ้านทุกครอบครัว สอดส่องดูแลพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านไม่ให้ทำผิดจารีตประเพณี และถ้าปรากฏว่ามีการทำผิดจารีตประเพณีกันขึ้นในหมู่บ้านก็จะเป็นหน้าที่ของฮีโร่ และผู้อาวุโส ซึ่งจะเป็นดังเหมือนผู้พิพากษาที่คอยตัดสินอย่างเที่ยงตรงยุติธรรม ตามกรอบของจารีตประเพณีที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยไม่มีการลำเอียงแม้แต่น้อย ในยุคนั้นยังไม่มีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก ผู้คนในหมู่บ้านอยู่กันอย่างสงบสุขตามสภาพความเป็นอยู่ นอกจากนั้นก็ยังมี การติดต่อกับหมู่บ้านอื่นโดยการเดินเท้าเป็นหลัก เจ็บป่วยก็หาสมุนไพรรักษาตนเองโดยที่ไม่ได้พึ่งพาหมอที่โรงพยาบาลในเมืองเลย

2) ยุคกลาง (พ.ศ. 2505-2534)

ในราว ๆ ปี พ.ศ. 2506 กรมป่าไม้ได้เข้ามาจัดการปักป้ายแบ่งเขตหมู่บ้านกับป่าสงวน ซึ่งทับที่ทำกินโดยเขตป่าสงวนเป็นพื้นที่ทำไร่มุขเวียนของชาวบ้าน แล้วห้ามไม่ให้ชาวบ้านไปทำไร่บริเวณเขตป่าสงวน ดังนั้นจึงทำให้ชาวบ้านลดจำนวนการทำข้าวไร่ลง แล้วจึงหันมาบุกเบิกทำข้าวนาแทน โดยมีการจ้างคนพื้นราบมาช่วยบุกเบิกทำให้หมู่บ้านมีนาเพิ่มจำนวนมากขึ้น

ในปี พ.ศ. 2517-18 มีถนนตัดผ่านหมู่บ้าน เชื่อมต่อระหว่างคนพื้นราบกับคนบนดอยมากขึ้นโดยตัดต่อมาจากบ้านแม่สะป๊อก ผ่านไปบ้านขุนวาง ผ่านไปบ้านห้วยตอง ห้วยอีค่าง ห้วยข้าวลีบ เลยไปจนถึงบ้านแม่แฮเหนือ โดยพระอาจารย์มหามรรคต สิริมงคล เป็นผู้นำการตัดถนนผ่านหมู่บ้าน ซึ่งได้ขออนุญาตป่าไม้ นับตั้งแต่นั้นมา ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คนบนดอยได้ติดต่อสัมพันธ์กับคนพื้นราบมากกว่าเก่า ผู้หญิงได้มีโอกาสลงไปในเมืองบ่อยขึ้น ซึ่งเมื่อก่อนการลงไปในเมืองจะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ซึ่งจะลงไปหาซื้อเกลือกับสิ่งของจำเป็น ถึงแม้ว่าจะมีถนนตัดผ่านหมู่บ้านก็ตาม แต่ก็ยังไม่สะดวกนักเพราะรถสามารถวิ่งได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ส่วนฤดูฝนรถจะเข้าออกหรือจะขึ้นไปบนดอยลำบาก เพราะเป็นถนนดิน อีกอย่างหนึ่งรถที่จะขึ้นไปบนดอยในช่วงนั้นจะมีแต่รถราชการ เช่นป่าไม้ รถของกองสงเคราะห์ชาวเขา หรือหน่วยงานของ NGO เท่านั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะใช้เดินเท้านาน ๆ ถึงจะได้ขึ้นรถสักครั้งหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2519 มีหน่วยงานของโครงการพระธรรมจาริกวัดศรีโสดา โดยการอุปถัมภ์ของกรมประชาสงเคราะห์ ได้จัดส่งพระธรรมจาริกมาประจำในหมู่บ้านแห่งนี้ นับเป็นหน่วยงานแรกที่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน (พระธรรมจาริกอยู่ที่วัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่) เมื่อพระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดา โดยพระอาจารย์มหามรรคต สิริมงคล ผู้ก่อตั้งอาศรมพระธรรมจาริก (วัด) นอกจะจัดตั้งวัดแล้ว ยังก่อตั้งโรงเรียนสอนเด็กและผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือ จนถึงปี พ.ศ. 2523 พระธรรมจาริกก็ได้มอบโรงเรียนให้กับทางสปช. ซึ่งมาจัดตั้งโรงเรียนที่บ้านทุ่งหลวงแทนวัดและส่งครูมาประจำที่โรงเรียน

ในปี พ.ศ. 2520 โครงการหลวงได้เข้ามาจับจองบริเวณพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ซึ่งเป็นบริเวณพื้นที่ขนาดใหญ่ โดยชื่อว่า โครงการหลวงบ้านทุ่งหลวง แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ยอมยกที่ดินดังกล่าวให้สำนักงานโครงการหลวงจึงได้ย้ายจากหมู่บ้านทุ่งหลวงไปตั้งอยู่ในหมู่บ้านห้วยตอง (ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านทุ่งหลวง ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร) แต่ยังคงใช้ชื่อโครงการหลวงบ้านทุ่งหลวง ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชแผนใหม่ที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านได้แก่ ผักสลัด ชูกนิ หอมญี่ปุ่น ดอกไม้ต่างประเทศ เช่น ยิบโซ แก๊สดีโอรส์ โดยที่มีโครงการหลวงเป็นผู้ลงทุนให้และรับซื้อผลผลิตของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านไม่ต้องลงทุนด้วยเงิน แต่เพียงใช้แรงงานเท่านั้น ผลของการที่โครงการหลวงได้มาส่งเสริมให้ปลูกพืชแผนใหม่ประกอบกับการที่มีพื้นที่ทำนามาก จึงทำให้การปลูกข้าวไร่ (ไร่หมุนเวียน) จึงลดน้อยลงไป

ในปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา รายได้ที่เป็นกอบเป็นกำจากการปลูกพืชแผนใหม่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีเงินที่จะซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกมากขึ้น คนในหมู่บ้านเริ่มแต่งตัวทันสมัยขึ้นโดยเฉพาะผู้ชายจะทึงเสื้อผ้าที่ทอด้วยมือ อันเป็นชุดที่บรรพบุรุษใช้สอยมาเป็นเวลาช้านาน มีเงินที่จะซื้อรถจักรยานยนต์ รถยนต์ ขับซื้อออกไปนอกหมู่บ้าน ไปเที่ยวในเมือง เริ่มไปรับเอาวัฒนธรรมคนเมืองเข้ามา ละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิม เริ่มที่จะมีการติดต่อกับพ่อค้านอกหมู่บ้าน ให้มารับซื้อผลิตผลทางการเกษตร เพราะได้เงินเร็วเพราะพ่อค้าจ่ายเงินสด นอกจากนั้นยังเกิดพ่อค้าในหมู่บ้านเป็นผู้รับซื้อพืชผัก ดอกไม้จากชาวบ้านไปขายเองที่ในเมืองเชียงใหม่ เพราะมีรถเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จึงเป็นเหตุการณ์สำคัญอันนำไปสู่การละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง

ในปี พ.ศ. 2533 - 2534 มีการนำไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ หลายบ้านมีโทรทัศน์ วัสดุชาวสารบ้านเมือง ดูละคร ผู้หญิงเริ่มเรียนรู้ภาษาไทยมากขึ้น แม้จะพูดไม่ค่อยได้ก็ตาม หลายบ้านมีเครื่องใช้ไฟฟ้า มีตู้เย็น ไม้แช่น้ำ ค่านิยมเริ่มเปลี่ยนไปจากดั้งเดิม หนุ่มสาวชอบดูละคร ดูลคอนเสิร์ต ดิดก็ต้า ร้องเพลงวัยรุ่น ว่างเว้นจากไร่นาจะนั่งดูทีวีแทนการพูดคุยดังก่อน มีความทันสมัยขึ้น และสิ่งที่ทำรายได้ให้กับผู้คนในหมู่บ้านทุ่งหลวงอีกอย่างหนึ่ง คือการที่มีนายทุนเข้ามาลงทุนให้ชาวบ้านปลูกข้าวบาเล่ เพื่อส่งให้โรงงานผลิตเบียร์ ดังนั้นการปลูกข้าวบาเล่จึงเป็นที่มาของเงินตราที่จะมาซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกให้กับตนเองและครอบครัว

3) ยุคความเจริญเข้าหมู่บ้าน (พ.ศ. 2539 - ปัจจุบัน)

ในปี พ.ศ. 2539 มีการสร้างถนนแบบถาวรโดยได้หน่วยงานของ รพช. เป็นถนนอัดแน่นลาดด้วยน้ำยางผู้คนสะดวกสบายในการเดินทางมากขึ้น มีการไปมาหาสู่กับคนพื้นราบมากขึ้น จากการใช้รถจักรยานยนต์ 2-3 คันในปี 2530 เป็น 66 คัน จากรถยนต์เพียง 1 คัน จากปี พ.ศ. 2530 เป็น 14 คัน จากเมื่อก่อนใช้ควายไถนา เปลี่ยนมาเป็นใช้รถไถนาเดินตาม (ความเหล็ก) จากการใช้มีถนนที่สะดวกจากหมู่บ้านไปสู่เมืองใหญ่ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างใหญ่หลวง สิ่งที่ตั้งามถูกละลายไม่ปฏิบัติตาม คนรุ่นใหม่เริ่มได้ลงมาเรียนหนังสือข้างล่าง ผู้หญิงเริ่มนั่งซ้อนท้ายผู้ชายในการใช้รถจักรยานยนต์ ผู้หญิงสาวเริ่มจะไม่นิยมใส่ชุดประจำเผ่า โดยเฉพาะคนที่มีโอกาสลงมาเรียนหนังสือที่ในเมือง วัฒนธรรมดั้งเดิมถูก

คนรุ่นใหม่ละเอียดทอดทิ้ง เป็นบางส่วน แต่ด้วยความที่ยังเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ผู้อาวุโสยังมีอิทธิพลต่อคนรุ่นใหม่ จึงทำให้จารีตที่ดั้งเดิมที่บรรพบุรุษถ่ายทอดไว้ให้ ยังคงอยู่ มีการสืบทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่โดยไม่ขาดสาย จารีตที่ดั้งเดิมยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบันแม้จะไม่เข้มเหมือนเดิมก็ตาม

กลุ่ม องค์การ ผู้นำชุมชน

กลุ่มต่างๆที่อยู่ในหมู่บ้าน

กลุ่มต่างๆ ที่พบในหมู่บ้านทุ่งหลวงทั้งที่เกิดจากการที่มีหน่วยงานอื่น จากภายนอกหมู่บ้านมาจัดตั้งให้ และทั้งที่จัดตั้งกันเองภายในหมู่บ้าน เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน และเพื่อช่วยเหลืองานส่วนรวม และการแก้ปัญหาของคนในหมู่บ้าน ซึ่งมีดังนี้

กลุ่มพ่อบ้าน (คณะกรรมการหมู่บ้าน)

กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มหนุ่มสาว

กลุ่มดูแลป่าชุมชน และป้องกันไฟป่า

1.) กลุ่มพ่อบ้าน (คณะกรรมการหมู่บ้าน)

เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญ และมีบทบาทสำคัญในระดับหมู่บ้าน ในการดูแลความสงบสุขของผู้คนในหมู่บ้าน การแก้ปัญหา การพัฒนา ซึ่งกลุ่มพ่อบ้าน (คณะกรรมการหมู่บ้าน) ถูกจัดตั้งโดยเป็นทางการจากอำเภอ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน โดยการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็นฝ่ายๆ ได้แก่ ฝ่ายปราบปราม ดูแลความสงบในหมู่บ้าน ฝ่ายพัฒนา เป็นต้น ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ประธานคณะกรรมการ และกรรมการ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ ในการดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน เป็นกลุ่มที่เป็นผู้ออกกฎระเบียบเพิ่มเติมจากกฎหมาย และกฎของจารีตประเพณีดั้งเดิม เช่น ห้ามตัดไม้ ห้ามล่าสัตว์ ในเขตป่าอนุรักษ์ ห้ามทะเลาะวิวาท ห้ามยิงปืนในหมู่บ้าน ด้วยเหตุอันไม่สมควร เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มที่คอยดูแลความประพฤติของคนในหมู่บ้าน ไม่ให้ประพฤติดิตจารีต ประเพณี ผิดกฎหมาย ผิดกฎเกณฑ์ ของหมู่บ้าน ร่วมกับผู้อาวุโส ฮีโซ่ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มหนุ่มสาว ดูแลผลประโยชน์ของส่วนรวม ร่วมกิจกรรม

กับพระธรรมจาริกเวลามีนงานสำคัญๆ เช่น การก่อสร้างศาลา กุฏิ การจัดงานวัด เช่น งานสงกรานต์ งานสลากภัตต์ เป็นต้น ร่วมตัดสินใจในเหตุการณ์สำคัญๆ ของหมู่บ้าน เช่น ดูแลเรื่องของยาเสพติด การจัดประชุม การเล่นการพนัน และร่วมตัดสินลงโทษต่อผู้ที่กระทำผิดกฎระเบียบของหมู่บ้าน เช่น ตัวอย่างเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2545 มีเด็กวัยรุ่นจากหมู่บ้านอื่นมาทำร้ายร่างกายพระธรรมจาริกที่จำพรรษาในหมู่บ้าน จนดวงตาเกือบบอด แม้ว่าพระธรรมจาริกจะไม่เอาเรื่อง เพราะสงสารพ่อแม่ของเด็กวัยรุ่นคนนั้นก็ตาม แต่ทางคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้านไม่ยอมจะไปแจ้งความดำเนินคดีกับวัยรุ่นคนนั้นให้ถึงที่สุด แต่พระธรรมจาริกไม่ติดใจเอาความ ขอร้องไม่ให้ไปแจ้งความเอาแค่มาขอชмаกัพอ กลุ่มพ่อบ้าน - กลุ่มแม่บ้าน ก็ยังไม่ยอม ถ้าไม่ให้แจ้งความขอปรับเป็นเงิน 30,000 บาท พระธรรมจาริกขอแค่ 3,000 บาทก็พอ กลุ่มพ่อบ้าน - แม่บ้าน จึงพอใจเรื่องจึงจบลง ดังนั้นจึงเห็นว่า กลุ่มพ่อบ้าน (คณะกรรมการหมู่บ้าน) เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการลงโทษควบคุมความประพฤติต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้านที่มาก่อเรื่องในหมู่บ้านให้เกิดความสงบสุข

2.) กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านทุ่งหลวง ได้ก่อตั้งโดยเป็นทางการจากหน่วยงานของรัฐ ที่จริงก่อนหน้านี้มีการรวมกลุ่มกันอยู่แล้ว แต่ไม่เป็นทางการไม่ได้ตั้งกฎเกณฑ์ว่าใครเป็นประธาน รองประธาน แต่เป็นการรวมตัวกันแบบตามธรรมชาติ ช่วยเหลือกิจกรรมของวัด เช่น ประกอบอาหารเลี้ยงคณะศรัทธาเวลาวัด (อาศรมพระธรรมจาริก) มีงาน เช่น งานทำบุญวันสำคัญ งานบุญสลากภัตต์ งานพัฒนาวัด หมู่บ้าน เป็นต้น กลุ่มแม่บ้านบ้านทุ่งหลวง ร่วมกันทำกิจกรรมอย่างเข้มแข็งทุกๆ ปีในช่วงสงกรานต์ กลุ่มแม่บ้านจะเดินทางไปร่วมกับกลุ่มพ่อบ้าน (คณะกรรมการหมู่บ้าน) ไปดำหัวนายอำเภอแม่วาง และผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประจำทุกปี

กลุ่มแม่บ้านทุ่งหลวง เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีอิทธิพล ต่อการควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะกลุ่มหนุ่มสาว และเด็กๆ เป็นอย่างมาก เพราะในอดีตที่ผ่านมากลุ่มแม่บ้านจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก และเยาวชน จากอดีตที่ผ่านมาจากการสอบถามจากผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนในหมู่บ้าน ตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านมาเป็นเวลา 100 กว่าปี (แยกมาจากบ้านห้วยอีค่าง) ยังไม่เคยปรากฏว่า กลุ่มแม่บ้านไม่เคยทำผิดประเพณีที่เสียหายต่อหมู่บ้านเลย เช่น การคบชู้ เป็นต้น

จากพฤติกรรมที่ดีดังกล่าว จึงเป็นตัวอย่างที่ดีต่อคนรุ่นหลังๆ จะมีการกล่าวตักเตือนเด็ก และวัย
รุ่นให้ยึดมั่นในจารีตอันดีงามของบรรพบุรุษที่ได้วางรากฐานอันดีงามเอาไว้

3.) กลุ่มหนุ่มสาว

กลุ่มหนุ่มสาวบ้านทุ่งหลวง ก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อประมาณปี 2530 ปัจจุบันมี
นาย นันทวัฒน์ ถิ่นพนาลัย เป็นประธาน มีนายนิพล ศรีเอื้องดอย เป็นรองประธาน ขณะนี้
สมาชิกทั้งที่อยู่ในหมู่บ้าน และที่ลงไปเรียนหนังสือในเมือง จำนวน 50 คน โดยมีการหมุน
เวียนผลัดเปลี่ยนกันเป็นประธาน มีการเลือกตั้งเมื่อครบวาระ 1 ปี โดยประธานมีทั้งผู้หญิง
และผู้ชาย ส่วนคุณสมบัติของสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวจะต้องมีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป และจะ
หมดสมาชิกภาพต่อเมื่อแต่งงาน กลุ่มหนุ่มสาวบ้านทุ่งหลวง มีการรวมตัวกันทำกิจกรรมต่างๆ
ได้แก่ การทำแนวกันไฟป่า การทำอาหารเลี้ยงในคราววัด หรือหมู่บ้านมีงาน เป็นต้น อันที่จริง
การรวมกลุ่มของหนุ่มสาว มีการรวมกลุ่มกันก่อนหน้านี้แล้ว แต่เป็นไปตามธรรมชาติ เพราะใน
วิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง จะมีการผลิตอาหาร คือ ทำไร่ และนา ซึ่งต้องมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน
กันในชุมชน มีการเอามือเอาร่างกัน แรงงานในวิถีการผลิตในอดีต และปัจจุบัน ส่วนใหญ่ได้มา
จากกลุ่มหนุ่มสาวทั้งสิ้น เช่น การเกี่ยวข้าว เป็นต้น การพัฒนาวัด โรงเรียน ชุมชน แรงงาน
ส่วนใหญ่มาจากกลุ่มหนุ่มสาว

กลุ่มหนุ่มสาวบ้านทุ่งหลวงค่อยข้างจะเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง จะเห็นได้จากคราววัด
มีงานบุญ กลุ่มหนุ่มสาวจะเป็นกำลังสำคัญในการทำกิจกรรม หรือเวลาที่พระจะต้องเดินทางไป
ร่วมกิจกรรมที่หมู่บ้านอื่น เช่น งานสลากภัตต์ เป็นต้น กลุ่มหนุ่มสาวบ้านทุ่งหลวงจะเป็นผู้จัด
การเรื่องการเตรียมอุปกรณ์ ได้แก่ กว๋ยสลากภัตต์ การจัดหารถ และค่าน้ำมัน เป็นต้น นอก
จากนั้นกลุ่มเองยังมีบทบาทสำคัญในการดูแลสมาชิกให้มีความประพฤติที่ดีงาม เหมาะสมอยู่ใน
กรอบของจารีตประเพณี อยู่ในโอวาทคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่เป็นอย่างดี จากการสอบถามพ่อ
หลวงแก้ว บอกว่า ตนมีอายุ 56 ปี มีหนุ่มสาวที่ทำผิดประเพณี (โดยได้เสียก่อนแต่งงาน)
อยู่เพียง 3 คู่ คือ รุ่นพี่ 1 คู่ รุ่นพ่อหลวง 1 คู่ และรุ่นน้อง 1 คู่ ซึ่งนับว่าน้อยมากถ้าเปรียบ
เทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ

4.) กลุ่มดูแลป่าชุมชน และป้องกันไฟป่า

เป็นกลุ่มที่จัดตั้งกันเองอันเกิดจากจิตสำนึก และห่วงใยในธรรมชาติ ซึ่งเปรียบกับชีวิตของชาวกะเหรี่ยง ปัจจุบันมีคณะกรรมการอยู่ทั้งบ้านห้วยทราย (ซึ่งเป็นหย่อมบ้านที่ตั้งอยู่ในเขตหมู่ 2 หมู่เดียวกับบ้านทุ่งหลวง) และบ้านทุ่งหลวง จำนวน 32 คน โดยมีพ่อหลวงแก้ว จิเก เป็นประธาน มีสมาชิกที่ช่วยกันดูแลอยู่ จำนวน 400 คน (รวมบ้านห้วยทรายด้วย) มีคณะกรรมการกลุ่มดูแลป่าชุมชน และป้องกันไฟป่า จำนวน 32 คน มีดังนี้

1. นายแก้วจิเก	ประธานกรรมการ
2. นายคิบือ นิยมไพรนิเวศน์	รองประธาน
3. นายพะเซคา วารีกำเนิด	รองประธาน
4. นายบุญเบ็ง ทุ่งเจริญวัฒนา	รองประธาน
5. นายประกิจ จ๊ะโด	นายทะเบียน
6. นายประคอง นิยมไพรนิเวศน์	เลขานุการ
7. นางกาแฮ แदनดอกไม้	เหรัญญิก
8. นางแปะโท ดอกไม้สวย	เหรัญญิก
9. นายเสาร์คำ ประมุขเมาลี	ประชาสัมพันธ์
10. นางดวงจันทร์ อูร์คีรี	ประชาสัมพันธ์
11. นายศรีนวล เจริญสุขสมบัติ	ประชาสัมพันธ์
12. นายกีมี ทุ่งเมืองทอง	ประชาสัมพันธ์
13. นายกีเงสะโนลอย	ประชาสัมพันธ์
14. นายเสาร์คำ อนุสรณ์พนา	ประชาสัมพันธ์
15. นายแอะเตอ ผดุงพนาไพร	กรรมการ
16. นายพอดี ดอกไม้สวย	กรรมการ
17. นายนุติ พากูน	กรรมการ
18. นางอนงค์ พสุธาชีนิล	กรรมการ
19. นางโสแฮ แदनดอกไม้	กรรมการ
20. นายพะอิตา ไพศาลประพิณ	กรรมการ

21. นายกาแฮ ทรายพรต	กรรมการ
22. นายจิรายุ ถิ่นพนาลัย	กรรมการ
23. นายเสกสรรเจริญสุขบุญสังข์	กรรมการ
24. นายบุงประภาณีนิรันดร์	กรรมการ
25. นายคำแก้ว พิทักษ์พนาพรณ	กรรมการ
26. นายแดง วีระหลานหลวง	กรรมการ
27. นายสมศรี หุ่นเมืองทอง	กรรมการ
28. นายคำสุข จ๊ะโต	กรรมการ
29. นายโต๊ะดี ศิริสกุลพันธ์	กรรมการ
30. นายมงคลโพลง ภัพจรก	กรรมการ
31. นางสุพอ นิยมไพโรนิเวศน์	กรรมการ
32. นางมูพอ หุ่นพิศาลพฤกษ์	กรรมการ

การจัดตั้งกลุ่มดังกล่าวเป็นการดูแลป่าไม้ที่ทั้งเป็นป่าอนุรักษ์ และป่าใช้สอยให้ไว้ใช้ช่วงลูกหลาน และคอยควบคุมดูแลมิให้ใครไปตัดทำลาย ซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งผลิตน้ำปะปาขนาดใหญ่ อันเหมือนเส้นเลือดที่จะมาหล่อเลี้ยงผู้คนในหมู่บ้าน คอยตัดสินลงโทษผู้ฝ่าฝืนให้เกิดความหายน่าที่ จะไม่ไปทำผิดกฎเกณฑ์ของหมู่บ้านอีก

องค์กรในหมู่บ้าน

องค์กรต่างๆ ที่เข้าไปปฏิบัติงานในหมู่บ้านทุ่งหลวง มีทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐ และทั้งที่เป็น NGO ซึ่งประกอบด้วย

- **อาศรมพระธรรมจาริก**
- **โรงเรียน**
- **ศูนย์วัฒนธรรม**
- **โครงการหลวง**

1.) อาศรมพระธรรมจาริก (ที่พักสงฆ์)

โครงการพระธรรมจาริก ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2508 โดยเจ้าหน้าที่ของกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้นได้กราบอาราธนาพระภิกษุสงฆ์คณะหนึ่ง เรียกว่า “พระธรรมจาริก” ให้ขึ้นไปร่วมทำงานกับเจ้าหน้าที่ โดยเป็นอาสาสมัครทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ทำความเข้าใจให้ชาวเขาเผ่าต่างๆ ในเขตภาคเหนือ และภาคกลางบางส่วนมีความรู้สึกว่าเป็นคนไทยคนหนึ่ง และที่สำคัญเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ และลดปัญหาเสียดิน โดยพระธรรมจาริกเหล่านั้นได้ไปประจำในหมู่บ้านของชาวเขา โดยก่อสร้างเป็นที่พักสงฆ์ โดยเรียกว่า “อาศรมพระธรรมจาริก” ซึ่งมีฐานเท่ากับที่พักสงฆ์ ส่วนอาศรมพระธรรมจาริกบ้านทุ่งหลวง ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2518 โดยพระมหา มรกต สิริมงคล (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) โดยได้รับการนิมนต์จากเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ให้มาอยู่ประจำในหมู่บ้าน โดยสร้างศาลาไว้ 1 หลัง สำหรับให้ชาวบ้านไว้ประกอบพิธีในวันพระ ซึ่งจุคนได้ประมาณ 80 คน และได้ก่อสร้างกุฏิอีก 1 หลัง ไว้เป็นที่พักของพระธรรมจาริก ปัจจุบันอาศรมพระธรรมจาริกได้ย้ายจากที่ตั้งเดิมมาสร้างใหม่ด้านใต้ของหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2534 โดยเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกว่า ส่วนพื้นที่ตั้งอาศรมพระธรรมจาริกเก่าได้ยกให้โรงเรียนไป

ในระยะแรกๆ ของตั้งอาศรมฯ เมื่อปี 2518 นอกจากพระธรรมจาริกจะเป็นผู้นำทางจิตใจ อบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านรู้จักการกราบไหว้พระ เข้าใจหลักศาสนพิธี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว บทบาทหนึ่งที่สำคัญที่พระธรรมจาริกได้กระทำ คือ การสอนหนังสือ โดยการสร้างอาคารเรียนขึ้นมา 1 หลัง แล้วได้ร่วมกับสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอสันป่าตอง (สมัยนั้นบ้านทุ่งหลวงอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอสันป่าตอง) เปิดสอนหนังสือให้กับเด็กๆ โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนพระธรรมจาริก 17” กระทั่งมาเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2519 ทางอาศรมฯ ได้โอนโรงเรียน และพื้นที่อีกส่วนหนึ่งรวม 4 ไร่ ให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนแก่ สปอ.สันป่าตอง นอกจากนั้นพระธรรมจาริกยังได้นำเด็กที่เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ไปบวชเรียนที่วัดศรีโสดา (เป็นสำนักงานส่วนภูมิภาคของโครงการพระธรรมจาริก)จนจบระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย จำนวนหลาย 10 คน ปัจจุบันมีพระธรรมจาริกที่อยู่ประจำอาศรมฯ จำนวน 2 รูป คือ พระบุญชัย ยิงรักษ์เพ็ญจันทร์ และพระมหานรินทร์ - ซึ่งพระบุญชัย เป็นชาวเขาเผ่า

กะเหรี่ยงจากบ้านวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มาประจำได้ประมาณ 6 เดือน ส่วนพระมหานรินทร์ เป็นชาวจังหวัดนครราชสีมา มาประจำอาศรมฯแห่งนี้ได้ประมาณ 3 เดือน เป็นที่เคารพศรัทธาจากชาวบ้านเป็นอย่างดี ซึ่งจะเห็นได้จากการใส่บาตร การมาร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนับว่าสถาบันศาสนาโดยอาศรมพระธรรมจาริกมีอิทธิพลต่อจิตใจของชาวบ้านอย่างมาก ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนากันเกือบทุกหลังคาเรือนมีเพียงครอบครัวเดียวที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งเป็นคนบ้านห้วยตอง (อยู่ห่างจากบ้านทุ่งหลวงไปทางทิศตะวันตกประมาณ 5 กิโลเมตร) แต่มาแต่งงานกับคนบ้านทุ่งหลวง

กิจกรรมหลักๆ ของอาศรมพระธรรมจาริก คือการอบรมสั่งสอนศีลธรรมให้แก่ชาวบ้าน การเทศนาในวันพระ รวมทั้งการออกเสียงตามสายในเวลาตอนเย็นทุกวัน นอกจากนี้ยังเปิดสอนนักเรียนในวันอาทิตย์ โดยเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อีกด้วย

มิติของการควบคุมทางสังคมแล้ว อาศรมพระธรรมจาริก (สถาบันศาสนา) นับว่ามีอิทธิพล และมีผลทางจิตใจต่อชาวบ้านเป็นอย่างมากหลายครอบครัวดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรมคำสอนของศาสนา และตามจารีต ประเพณีดั้งเดิม พระธรรมจาริกได้ทำกิจกรรมที่จะชักชวนให้เด็กและเยาวชนได้สนใจในการทำดี กระตุ้นให้ประพฤติตามจารีตประเพณีของตนเอง รวมทั้งการรักษาการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตน ให้เห็นคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามตามเผ่าของตน

2.) โรงเรียน

โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง เริ่มเปิดสอนมาตั้งแต่ วันที่ 25 ตุลาคม 2519 โดยพระมหามรกด สิริมงคล หัวหน้าพระธรรมจาริกหน่วยแม่สะป๊อก โดยตั้งชื่อว่า “โรงเรียนพระธรรมจาริก 17 (บ้านทุ่งหลวง)” โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาได้โอนมอบโรงเรียนพระธรรมจาริก 17 (บ้านทุ่งหลวง) ให้แก่องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ หมดวาระศึกษาอำเภอสันป่าตอง เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2520 และเปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง”

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านทุ่งหลวง สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่กันดารตามประกาศของกระทรวงการคลัง ปี 2540 มีเนื้อที่ 4 ไร่

ซึ่งเป็นที่ธรณีสงฆ์ นักเรียนทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้น อนุบาล 1 – ประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนจำนวน 127 คน ข้าราชการ จำนวน 7 อัตรา คือ อาจารย์ใหญ่ 1 อัตรา และครูสอน จำนวน 6 อัตรา มีอาคารเรียนที่ปลูกสร้างด้วยไม้ 6 หลัง จำนวนห้องเรียน 10 ห้อง มีสนามฟุตบอล (ขนาดไม้ได้มาตรฐาน) สนามวอลเลย์บอล และสนามตระกร้อ

ในมิติของการควบคุม การที่มีโรงเรียนทำให้เด็กให้มีความรู้เป็นแหล่ง หรือสถาบันการเรียนรู้ต่างๆ การรู้หนังสือ การปลูกฝังจารีต ประเพณีที่ดั้งเดิม ส่วนการมีสนามกีฬาของโรงเรียน ทำให้เด็ก และวัยรุ่นได้เล่นกีฬาออกกำลังกายไม่ไปยุ่งกับยาเสพติด

3.) ศูนย์วัฒนธรรม

ศูนย์วัฒนธรรมบ้านทุ่งหลวง ก่อตั้งโดยสมาคมศูนย์รวมการศึกษา และวัฒนธรรมชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (IMPECT) เมื่อปี 2542 โดยร่วมกับชาวบ้านทุ่งหลวงเป็นอาคาร 2 ชั้น รูปทรงแบบบ้านกะเหรี่ยงยุคใหม่ สถาปัตยกรรม ก่อสร้างแบบถาวรแข็งแรง หลังคามุงด้วยกระเบื้อง ในบริเวณศูนย์ฯ มีสิ่งของที่เป็นของใช้ทางการเกษตร ทำอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องดักจับสัตว์ไม่มากนัก มีข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านทุ่งหลวง ได้แก่ แผนที่ตั้งของหมู่บ้าน บางครั้งศูนย์ฯ ก็ใช้เป็นที่จัดประชุมของชาวบ้าน

มิติของการควบคุมทางสังคมของศูนย์ฯ ก็คือทำให้เป็นการกระตุ้นเตือนในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดั้งเดิม เป็นการย้ำเตือนในอันที่จะเกิดความภาคภูมิใจในสิ่งที่เป็นมรดกอันดั้งเดิมของบรรพบุรุษตนเอง

4.) โครงการหลวง

โครงการหลวงได้เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกผัก และดอกไม้เมืองหนาว โดยเริ่มเข้ามาเมื่อ ปี 2520 นอกจากนั้นก็มีผลไม้เมืองหนาวบางเล็กน้อย เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านทุ่งหลวงเป็นพื้นที่นา มีพื้นที่ทำสวนไม่มากนักชาวบ้านจึงไม่ได้ปลูกผัก ดอกไม้ เป็นล่ำเป็นสันมากนัก โดยเมื่อก่อนโครงการหลวงมีโครงการที่จะมาตั้งสำนักงานในหมู่บ้านทุ่งหลวง แต่เนื่องจากต้องใช้พื้นที่เป็นบริเวณกว้าง (พื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านทุ่งหลวงเป็นพื้นที่นา) ชาวบ้านทุ่งหลวงจึงไม่ยอมยกพื้นที่ให้โครงการหลวง จึงต้องย้ายเข้าไปตั้งที่ทำการที่บ้านห้วยตอง แต่ชื่อยังคงใช้โครงการหลวงบ้านทุ่งหลวงอยู่ ปัจจุบันมีชาวบ้านไม่กี่รายที่ปลูกผักแล้วส่งให้โครงการหลวง

เนื่องจากได้เงินช้า และไม่สะดวกอีกหลายประการ จึงทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกเองแล้วก็บรรทุกรถลงไปขายเองในเมือง ซึ่งสะดวก และที่สำคัญได้เป็นเงินสด แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้วิธีการปลูกผัก ดอกไม้ จากเจ้าหน้าที่โครงการหลวง และนับจากโครงการหลวงได้เข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีความรู้เกี่ยวกับการปลูกผัก ปลูกดอกมากขึ้น อันนำมาซึ่งรายได้จนสามารถซื้อรถยนต์ จักรยานยนต์มาใช้ได้อย่างสะดวกสบาย

ในมิติของการควบคุมทางสังคมที่ผลจากการมีโครงการหลวง คือชาวบ้านมีอาชีพ ลดการตัดไม้ทำลายป่า ขยายพื้นที่ทำกิน เพราะรู้จักการบำรุงดินเดิมให้สมบูรณ์ ไม่ต้องขยายพื้นที่ทำกิน ไม่ต้องไปบุกรุกป่า ทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

5.) ผู้นำหมู่บ้าน

ผู้นำหมู่บ้านทุ่งหลวง ซึ่งมีทั้งผู้นำที่เป็นแบบทางการ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่เป็นแบบธรรมชาติ หรือดั้งเดิม ซึ่งได้แก่ ฮีโซ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ เป็นต้น ซึ่งตามความรู้สึกของชาวบ้าน คำว่าผู้นำหมายถึงผู้นำในการกระทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ผู้นำทางพิธีกรรมได้แก่ ฮีโซ่ ผู้นำในการพัฒนาได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางจิตวิญญาณได้แก่พระสงฆ์ เป็นต้น อีกแง่มุมหนึ่ง ผู้นำในอุดมคติของชาวบ้านต้องเป็นผู้รอบรู้ เป็นผู้เสียสละ รับผิดชอบ และที่สำคัญ ผู้นำต้องประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนทั่วไปได้ คุณสมบัติของผู้นำอีกประการหนึ่ง คือ ต้องเป็นที่พึ่งของชาวบ้านได้ สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้ ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ได้ ข้อสำคัญต้องเป็นที่พึ่งพาของชาวบ้านในหมู่บ้านได้ อย่างไรก็ตามผู้นำในหมู่บ้านทุ่งหลวงสามารถจำแนกผู้นำได้ดังนี้

ผู้นำในด้านการปกครอง และพัฒนา

ผู้นำในด้านพิธีกรรม และความเชื่อ

ผู้นำในด้านจิตวิญญาณ และคุณธรรม

1.) ผู้นำในด้านการปกครอง และพัฒนา

หมู่บ้านทุ่งหลวงในอดีตมีฮีโซ่เป็นผู้นำในการปกครอง และประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ แต่ปัจจุบันเมื่อหมู่บ้านได้รับการจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการแล้วเมื่อประมาณ 100 ปี บทบาทหน้าที่ในการปกครองของฮีโซ่จึงถูกลดบทบาทไปเหลือเพียงเป็นผู้นำในการ

ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมเท่านั้น บทบาทผู้นำด้านการปกครองถูกถ่ายโอนไปยังผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางการ ซึ่งในหมู่บ้านทุ่งหลวงได้เคยมีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 3 คน ปัจจุบันเป็นคนที่ 4 ได้แก่ นายแก้ว จิเก อายุ 56 ปี ได้รับการเลือกตั้งต่อจากนายยาแพ จิโศ ที่อายุครบเกษียณ นอกจากนี้จะมีผู้ใหญ่บ้านแล้ว ยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านอีกชุดหนึ่ง ที่แบ่งหน้าที่รับผิดชอบออกเป็นฝ่ายๆ บทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการปกครองดูแลความสงบสุขเรียบร้อยของคนในหมู่บ้าน รวมทั้งการตัดสินใจในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ดังตัวอย่างของการที่มีวัยรุ่นคนหนึ่งจากหมู่บ้านห้วยทรายมาทำร้ายร่างกายพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในหมู่บ้านถึงขั้นบาดเจ็บ เมื่อเดือนมีนาคม 2545 ผู้ใหญ่บ้านคณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน จึงได้ร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้เรื่องราวได้ยุติลงภายในหมู่บ้าน โดยที่ไม่ต้องอาศัยอำนาจของรัฐมาจัดการแต่อย่างใด เรื่องที่เกิดขึ้นยุติลงแค่ในหมู่บ้านโดยอาศัยการประนีประนอมกันทั้ง 2 ฝ่าย คือ ทั้งฝ่ายเสียหาย และจำเลย จะเห็นว่า แม้ว่าผู้ใหญ่บ้านจะมีอำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย ในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ตัดสินใจคนเดียว หรือฝ่ายเดียวต้องอาศัยกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มอื่นๆ มาช่วยในการตัดสินใจ นอกจากนี้ผู้ใหญ่บ้านจะมีบทบาทหน้าที่ในการตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาต่างๆ แล้ว บทบาทหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านโดยตรงอีกอย่างหนึ่งก็คือ การเป็นผู้นำในการพัฒนาหมู่บ้าน ดำเนินการจัดหาแหล่งทุนทั้งภาครัฐ และเอกชน มาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ การปรับปรุงถนน ระบบปะปาหมู่บ้าน การอาชีพ เป็นต้น ซึ่งงบประมาณเหล่านั้นได้มาจากงบประมาณของรัฐ โดยผ่านองค์กรบริหารส่วนตำบล เป็นต้น และได้จากองค์กรเอกชน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน อบต. เป็นผู้นำ

แม้ว่าการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน จะเกี่ยวกับผู้ใหญ่บ้านก็ตาม แต่ถ้ามองในแง่ของกระบวนการตัดสินใจแล้ว ผู้ใหญ่บ้านก็ยังต้องอาศัยความคิดของผู้เฒ่าผู้แก่ ฮีโซ่ คณะกรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านในหมู่บ้านมาร่วมกันตัดสินใจเกือบจะทุกเรื่องไม่ได้ตัดสินใจตามลำพังเพียงผู้เดียว

2.) ผู้นำด้านพิธีกรรม และความเชื่อ

ผู้นำในด้านพิธีกรรม และความเชื่อ แน่แน่นอนว่าผู้นำในด้านนี้ บทบาทหน้าที่ที่ต้องตกเป็นของฮีโซ่ ประจำหมู่บ้าน ฮีโซ่ยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำในด้านพิธีกรรมตามความเชื่อ

ดั้งเดิม ปัจจุบันในหมู่บ้านทุ่งหลวงมีอยู่ 1 คน คือ ฮีโซ่ ฮีค้อ ศรีเอื้องดอย อายุ 65 ปี จากคำบอกเล่าของฮีโซ่ฮีค้อ บอกว่าฮีโซ่จะมี 2 ประเภท คือ ฮีโซ่ แบบดั้งเดิมที่มีความเคร่งครัดในการทำพิธีกรรม และฮีโซ่รุ่นใหม่ที่มีพิธีกรรมจะไม่เคร่งครัดมากนัก ซึ่งพิธีกรรมที่เห็นชัดที่ระดับความเคร่งครัดต่างกัน คือ ในกรณีที่มีการทำผิดกฎจารีต เช่น หนุ่มสาวได้เสียกันก่อนแต่งงาน เวลาที่ทำพิธีขอขมาผี ในกรณีของฮีโซ่เคร่งครัดแบบดั้งเดิม จะต้องใช้ควาย หรือวัว หรือหมู ในการทำพิธี และเวลาทำพิธีก็ต้องทำพิธีที่บ้านฮีโซ่ด้วย ส่วนฮีโซ่แบบสมัยใหม่ จะไม่ใช้วัว หรือควาย แต่จะใช้แค่หมู เวลาทำพิธีก็ไม่ต้องไปทำพิธีที่บ้านของฮีโซ่ก็ได้ ในส่วนของฮีโซ่ฮีค้อ จะเป็นฮีโซ่ที่ไม่เคร่งครัด ฮีโซ่ฮีค้อได้สืบทอดฮีโซ่มาจากพ่อเมื่อประมาณ 30 กว่าปี ที่ผ่านมา (หลังจากพ่อเสียชีวิตแล้ว)

ฮีโซ่ฮีค้อ ซึ่งเป็นฮีโซ่ประจำหมู่บ้านทุ่งหลวง จะเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เป็นผู้กำหนดวันในการประกอบพิธี กำหนดวันทำพิธีมัดมือ (กัจ) ซึ่ง 1 ปี จะทำ 2 ครั้ง คือ หลังจากการปลูกข้าวเสร็จประมาณเดือน สิงหาคม และหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี จะเป็นผู้ลงโทษปรับสินไหมแก่ผู้ที่กระทำผิดจารีต ประเพณีของหมู่บ้าน ซึ่งในอดีตตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านมา (แยกตัวมาจากบ้านห้วยอีค่าง) ประมาณ 100 ปี มีผู้กระทำผิดจารีต คือการลักลอบได้เสียกันก่อนแต่งงานของกลุ่มหนุ่มสาว เพียง 3 คู่ เท่านั้น ในส่วนของพ่อบ้านแม่บ้านที่ทำผิดจารีตยังไม่เคยปรากฏว่ามีเลยแม้แต่คู่เดียว

3.) ผู้นำในด้านจิตวิญญาณ และคุณธรรม

พระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดา ซึ่งได้รับอาราธนานิมนต์จากเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ให้มาประจำ ณ หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 โดยพระมหามรกด สิริมงคล เป็นพระธรรมจาริกรุ่นแรกที่มาอยู่ประจำในหมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งชาวบ้านในหมู่บ้านทุ่งหลวง นับถือพระพุทธศาสนาเกือบทั้งหมด มีเพียง 1 ครอบครัวเท่านั้น ที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งเมื่อก่อนที่จะมีอาศรมพระธรรมจาริกชาวบ้านที่นับถือพระพุทธศาสนาจะลงไปทำบุญที่วัดหลวง (อยู่ห่างจากบ้านทุ่งหลวงไปทางใต้ ประมาณ 25 กิโลเมตร) วัดอุประสงค์หลักของพระธรรมจาริกที่มาประจำอยู่ในหมู่บ้าน ก็เพื่อเป็นที่พึ่งทางจิตใจ อบรมสั่งสอนศีลธรรมให้แก่ชาวบ้าน พร้อมๆ กับช่วยเหลือชาวบ้านในด้านต่างๆ เช่น ช่วยสอนหนังสือ และนำเด็กไปบวชที่วัดศรีโสดา เป็นต้น

บทบาทหน้าที่หลักๆ ของพระธรรมจาริกที่มาอยู่ประจำ ณ หมู่บ้านแห่งนี้ คือเป็นผู้นำในการอบรมสั่งสอนชาวบ้าน รวมทั้งเด็กๆ และเยาวชนให้รู้และเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์เข้ากับความเชื่อดั้งเดิมของชาวบ้าน เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธีกรรม เช่น ทำบุญในวันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา นอกจากเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญแล้ว พระธรรมจาริกยังเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ แก่เด็กและเยาวชนอีกด้วย เพื่อให้เด็กได้ซึมซับคุณธรรมในศาสนาให้เป็นคนดี อบรมสั่งสอนให้เด็กยึดมั่นในจารีตประเพณีดั้งเดิมที่บรรพบุรุษทิ้งไว้เบื้มนรดกอันทรงคุณค่าแก่ลูกหลาน

การปกครอง

ชุมชนดั้งเดิมของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง จะมีผู้นำที่เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ที่เรียกว่า “ฮีโซ” นอกจากจะเป็นหัวหน้าหมู่บ้านแล้ว ฮีโซ ยังเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ในหมู่บ้าน เช่นการมัดมือ (กัจ) เป็นต้น การลงโทษ ปรับสินไหมต่อผู้ที่ทำผิดกฎจารีต ประเพณี ของหมู่บ้าน ทำพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการผลิต เช่น การเลี้ยงผีไฟ ผีน้ำ เป็นต้น ฮีโซจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการปกครองดูแลความประพฤติของคนในหมู่บ้าน ซึ่งคนในหมู่บ้านจะให้ความเกรงใจเคารพนับถือเป็นอย่างดี และส่วนใหญ่ฮีโซจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้การยอมรับเป็นคนดี มีคุณธรรม ผิดก็ว่ากล่าวกันไปตามผิด ถูกก็ว่ากันไปตามถูก นอกจากฮีโซจะมีบทบาทสำคัญในการปกครองแบบธรรมชาติ หรือแบบไม่เป็นทางการแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้อาวุโสในหมู่บ้านก็จะเป็นที่เกรงใจของคนในหมู่บ้าน เป็นปฐนียบุคคลที่ผู้น้อยจะให้ความเคารพเป็นอย่างดี แต่เมื่อเวลาผ่านไปหมู่บ้านได้ถูกจัดตั้งอย่างเป็นทางการโดยหน่วยงานของรัฐบทบาทหน้าที่ของการปกครองได้ถูกเปลี่ยนไปจากฮีโซ และผู้อาวุโส มาเป็นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งได้รับการเลือกตั้งถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งอาจจะมียุ่่น้อยกว่าฮีโซ และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน แต่ต้องเป็นผู้รู้หนังสือ สามารถพูดอ่านเขียนภาษาไทยได้เป็นอย่างดี เพราะจะต้องติดต่อกับคนพื้นราบได้อย่างคล่องแคล่ว และจะต้องนำเรื่องที่ทางการสั่งในที่ประชุมที่อำเภอมาบอกกล่าวแก่คนในหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน จะมียุ่่น้อยกว่าฮีโซ และผู้อาวุโสก็ตาม แต่คนในหมู่บ้านก็ให้การยอมรับ ฮีโซ และผู้อาวุโส ในการประกอบพิธีกรรม การลงโทษ และการปรับสินไหมต่อผู้กระทำผิดต่อจารีตประเพณี มากกว่าผู้ใหญ่บ้าน นอกจากผู้ใหญ่บ้าน ฮีโซ ผู้อาวุโส ในหมู่บ้านแล้ว ยังมีบุคคล

อีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาท และอิทธิพลสำคัญ ในการช่วยปกครองดูแลความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน คือ คณะกรรมการหมู่บ้านที่ถูกคัดเลือกมาจากชาวบ้าน ซึ่งจะต้องดูความเสียสละ การให้ความสำคัญต่อส่วนรวม กลุ่มคนเหล่านี้จะช่วยกันสอดส่องดูแลพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน ไม่ให้กระทำความผิดต่อกฎเกณฑ์ จารีต ประเพณีที่ดำรง โดยเฉพาะกลุ่มเด็ก และวัยรุ่น ถ้าพบเห็นกลุ่มคนเหล่านี้ประพฤติออกนอกกรอบจารีตแล้ว ก็จะต้องไปตักเตือนให้รู้ว่าพฤติกรรมเช่นนั้นไม่เหมาะสม ให้เลิกประพฤติเสีย นอกจากกลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านแล้ว กลุ่มหนุ่มสาวก็มีความสำคัญในการปกครองดูแลความประพฤติกันเอง ว่ากล่าวตักเตือนกันเอง ถ้าปรากฏว่ายังมีผู้ฝ่าฝืนก็จะนำเรื่องไปปรึกษาพ่อหลวง หรือคณะกรรมการหมู่บ้านให้มาจัดการกับผู้ประพฤติไม่ดี โดยมีการลงโทษเพื่อให้เกิดการเช็ดถู

แม้ความเจริญและความทันสมัยจะเข้าไปในหมู่บ้านจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความสะดวกสบายขึ้นก็ตามในหมู่บ้านทุ่งหลวงก็ยังรักษาความเป็นชุมชนได้ค่อนข้างสมบูรณ์ แม้จะไม่ 100 เปอร์เซ็นต์ก็ตาม ผู้น้อยยังให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส บทบาทของผู้อาวุโสยังปรากฏให้เห็นว่ายังสามารถปกครองดูแลพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะเด็ก และวัยรุ่นให้อยู่ให้กรอบที่ดำรงมาได้

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

หมู่บ้านทุ่งหลวง เป็นหมู่บ้านที่มีโครงสร้างของความเป็นชุมชนสูง แม้จะมีความเจริญ ความสะดวกสบายเข้าไปในหมู่บ้านก็ตาม มีไฟฟ้าใช้ คนส่วนใหญ่ได้เรียนภาษาไทย มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนพื้นราบ มีการเลิกถือผีแล้วหันมานับถือพุทธศาสนาก็ตาม ความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติของคนในหมู่บ้านก็ยังคงมีอยู่ เช่น การไหว้ผีเหมืองฝาย การมัดมือ เป็นต้น ส่วนด้านความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางครอบครัว สายเลือด และเครือญาติ เป็นความสัมพันธ์พื้นฐาน มีพิธีกรรมที่สำคัญๆ ของหมู่บ้าน เช่น พิธีมัดมือ เป็นเสมือนสิ่งก่อสร้างความสัมพันธ์ระดับหมู่บ้าน จนทำให้คนในหมู่บ้านมีความรู้สึกเป็นพี่น้อง เป็นญาติ ที่จะต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเอื้ออาทร มีการควบคุมดูแลความประพฤติของกัน และกัน แม้จะไม่ใช่วินัยโดยสายโลหิตก็ตาม เมื่อเกิดปัญหาในชุมชนทุกคนรับรู้เหมือนปัญหาของตัวเอง ที่จะต้องช่วยกันรับผิดชอบแก้ไขปัญหานั้นให้หมดไป เช่น ครอบครัวใดเดือนร้อนเรื่อง

ข้าวไม่พอกิน คนในหมู่บ้านก็ต้องยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือให้หยิบยืม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ยังคงมีอยู่ในบ้านทุ่งหลวง ซึ่งความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ของหมู่บ้านทุ่งหลวงมีดังนี้

- ระดับครอบครัว
- ระดับหมู่บ้าน
- ความสัมพันธ์ในด้านการผลิต
- ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เฒ่ากับเด็ก

1) ระดับครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ ผู้เฒ่าผู้แก่หลายคนในหมู่บ้าน ได้กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระดับครอบครัวของคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีลักษณะครอบครัวเดี่ยว มีลูกประมาณ 2 – 4 คน เมื่อลูกโตขึ้นมีอายุพอสมควรที่จะแต่งงาน มีครอบครัวได้ก็จะแต่งงาน แต่ต้องอยู่กับ พ่อ – แม่ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก่อนเป็นเวลา 1 – 2 ปี ส่วนใหญ่จะต้องอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิง แต่ถ้ามาอยู่กับฝ่ายชายก็ได้ ถือว่าไม่ผิด แล้วแต่ความพร้อมเมื่ออยู่บ้านของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นเวลาพอสมควรแล้ว ก็จะแยกครอบครัวไปตั้งบ้านเรือนของตนเอง ในสังคมกะเหรี่ยงนิยมแต่งงานเพียงครั้งเดียว แบบผัวเดียว เมียเดียว ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ความสัมพันธ์ในระดับครอบครัว ซึ่งสามารถมองผ่านพิธีกรรม “เอาะบะ” กะเหรี่ยงเริ่มมี “เอาะบะ” ตั้งแต่พิธีแต่งงาน เรียกว่า พิธีกินไก่คู่ โดยจะมีผู้เฒ่าเป็นเจ้าภาพจะเรียกเด็กชาย และเด็กหญิงมา 2 คน ชื่อสำคัญเด็กทั้ง 2 คน ต้องมีสมาชิกอยู่กันครบในครอบครัว และถ้าเด็กเป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ก็ใช้ไม่ได้ จากนั้นในตอนเช้าวันแรกของการแต่งงานในบ้านฝ่ายหญิง จะให้เด็กชายนำไก่และข้าวที่จัดเตรียมไว้ 1 คำ ป้อนเจ้าบ่าว ส่วนเด็กหญิงก็จะป้อนฝ่ายเจ้าสาว นับแต่เวลานั้นทั้งเจ้าบ่าว และเจ้าสาวก็จะมี “บะ” ใหม่เกิดขึ้นเป็นของตัวเอง ที่จะสร้างครอบครัวใหม่ เพราะถือว่าเขาทั้งสองเป็นผู้ใหญ่แล้วสายเลือดเริ่มผูกพันเป็นหนึ่งเดียวกับ “บะ” ของพ่อแม่ฝ่ายหญิง จึงเกิดเครือญาติขึ้นมา สามีภรรยา ก็จะอยู่ด้วยกันในครอบครัวอย่างน้อย 1 ปี จึงจะสร้างบ้านอยู่เองได้

2) ระดับหมู่บ้าน

ในวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงจะมีผู้นำพิธีกรรมที่เรียกว่า ฮีไซ ซึ่งสืบทอดจากสายเลือด โดยที่ลูกชายคนโตจะต้องสืบทอดจากพ่อ ถ้าฮีไซไม่มีลูกชาย ตำแหน่งฮีไซ ก็จะเป็นของน้องชาย

จะมีผู้ช่วยอีโชอีก 1 – 2 คน อีโชจะเป็นผู้กำหนดในการลงมือทำไร่ และกำหนดพื้นที่ในการทำ ไร่หมุนเวียน การผลิต และพิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน เช่น พิธีมัดมือ “กัจฉี” เป็นต้น นอกจากนั้นอีโช จะเป็นผู้ควบคุม ข้อห้าม กฎเกณฑ์ จารีต ของหมู่บ้านไม่ให้ใครล่วงละเมิดแล้ว เมื่อมีการทำผิดข้อห้ามของหมู่บ้าน อีโช จะเป็นคนหลักร่วมกับผู้อาวุโสของหมู่บ้านในการตัดสิน และลงโทษต่อผู้ที่ทำผิด ข้อห้ามและจารีต ของหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านทุ่งหลวง อีโช จะประกอบพิธีกรรมสำคัญ เช่น พิธีมัดมือ “กัจฉี” เป็นต้น ก็ จะกำหนดวันในการทำพิธีร่วมกัน ความสัมพันธ์ในระดับชุมชนบ้านทุ่งหลวง ซึ่งถือเหมือนเครือญาติมีตระกูลใหญ่ ๆ ในชุมชน ที่มีการแต่งงานกันระหว่างตระกูล และต่างตระกูลบ้าง มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการพบปะ และร่วมกิจกรรมโดยพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนที่เป็นตัวร้อยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น พิธีกรรมมัดมือ “กัจฉี” พิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น เวียนเทียนในวันสำคัญ พิธีกรรมในวันสงกรานต์ เป็นการแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวกัน และเป็นพวกเดียวกัน นอกจากนี้ก็มีกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน การทำแนวกันไฟในเขตป่าต้นน้ำ การช่วยกันดูแลไฟฟ้า การดูแลไม่ให้ใครมาลักลอบล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ เป็นต้น

2) ความสัมพันธ์ในด้านการผลิต

หมู่บ้านทุ่งหลวงทุกครอบครัวมีอาชีพทำนา และทำไร่ข้าว (มีเพียง 2 ครอบครัว)และยังมีการทำไร่หมุนเวียนทำสวนผลไม้ ดอกไม้ และปลูกผักบ้างในบางครอบครัว เมื่อถึงฤดูการผลิต ทั้งทำนา และข้าวไร่ จะมีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงานในการเตรียมพื้นที่ การเผาไร่ การหยอดข้าวไร่ การไถนา การปักดำต้นกล้า การเอาหญ้า การเก็บเกี่ยว ตลอดจนการนำเอาผลิตผลที่ได้จากการเก็บเกี่ยว ขึ้นเก็บที่ยุงฉาง กิจกรรมเหล่านี้เป็นระบบความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งของชุมชน ซึ่งมีทั้งการแลกเปลี่ยนแรงงานในเครือญาติ และการแลกเปลี่ยนในระดับชุมชน อีกอย่างหนึ่งที่เป็นเครื่องวัดว่าการแลกเปลี่ยนแรงงานในระดับชุมชนจะเข้มแข็งหรือไม่ขึ้นอยู่กับกลุ่มหนุ่มสาวเป็นหลัก หากกลุ่มหนุ่มสาวมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นก็จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

4.) ความสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับเด็ก

ในสังคมกะเหรี่ยงทั้งในอดีต และปัจจุบัน จะมีคุณค่า และภูมิปัญญาที่ถูกสะสมมาจากบรรพบุรุษ และจะมีการถ่ายทอดให้แก่ชนรุ่นหลังตลอดมา ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับเด็ก จึงเป็นไปในรูปแบบที่เด็กๆ ไปเรียนรู้คุณค่าต่างๆ จากคนเฒ่าคนแก่ ดังจะเห็นได้จากในหมู่บ้านทุ่งหลวง จะมีผู้เฒ่าผู้แก่ หรือผู้รู้ในชุมชนเข้าไปสอน อีทา เรื่องป่าต้นน้ำ ตลอดจนการทอผ้าในโรงเรียนให้แก่เด็กๆ ซึ่งถือว่าเป็นหลักสูตรท้องถิ่น พาเด็ก ๆ เข้าป่าไปดูต้นไม้สมุนไพร ดูต้นไม้ ดูดิน เป็นต้น เพื่อให้เด็กๆ ได้รู้คุณค่าของสิ่งเหล่านั้นให้รู้จักรัก และหวงแหนสิ่งเหล่านั้นให้คงอยู่คู่กับชุมชนนานๆ นอกจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับเด็กๆ ยังมีในรูปแบบของการไปดำหัวในวันสงกรานต์ การไปทำพิธีเวลาเด็กไม่สบาย เป็นต้น

ศาสนา ระบบคุณค่า

หมู่บ้านทุ่งหลวงเป็นชุมชนที่ยังคงมีการประพฤติปฏิบัติตามในหลักคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ ตลอดจนยังมีการยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อตามประเพณี วัฒนธรรม ดั้งเดิมของบรรพบุรุษไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์หลายประการซึ่งระบบคุณค่าเหล่านั้น ยังคงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตมีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของผู้คนในชุมชนตลอดมา และยังคงมีการสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลัง โดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าหมู่บ้านทุ่งหลวง จะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก็ตาม แต่ความเชื่อในเรื่องของศาสนา และระบบคุณค่าต่างๆ ผู้คนในชุมชนยังคงรักษาและมีการปฏิบัติยึดถือควบคู่ไปกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ตลอดมา ความเชื่อเรื่องของ คำสอนในทางศาสนาและระบบคุณค่าต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ดังนี้

ศาสนา

หมู่บ้านทุ่งหลวงมีการนับถือศาสนาหลักๆ อยู่ 2 กลุ่ม ได้แก่

1) ศาสนาดั้งเดิม (ผี)

ในอดีตนั้นคนปกากะญอนับถือผี ผีจะเป็นผู้ดูแลและกำกับพฤติกรรมทุกอย่าง ตั้งแต่เกิด การดำรงชีวิต การผลิต ความเจ็บไข้ได้ป่วย การใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ตลอดจนคอยดูแลคุ้มครองผู้ที่ประพฤติปฏิบัติดี ไม่ละเมิดคำสอน ข้อห้าม ให้อยู่เย็นเป็นสุข ต่อมาหันไปนับถือ

ศาสนาพุทธ โดยผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ ยังคงประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับผี ตามความเชื่อดั้งเดิมของตนเอง ควบคู่กันไป

ศาสนาดั้งเดิมจะมีฮีโซ่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม และทำหน้าที่ปรับสินไหม ลงโทษต่อผู้กระทำผิด ปัจจุบันในหมู่บ้านทุ่งหลวง มีฮีโซ่ 1 คน คือ นายฮีคอง การลงโทษ และปรับสินไหม ต่อผู้ล่วงละเมิดในจารีตประเพณีที่ติงามของชุมชนในชุมชนบ้านทุ่งหลวง จะกระทำโดยฮีโซ่ ซึ่งผ่านมาฮีโซ่ได้ทำพิธีให้ แก่คู่หนุ่มสาวที่ทำผิดจารีต คือได้เสียกันก่อนแต่งงาน เพียง 3 คู่เท่านั้น นับว่าน้อยมาก ส่วนที่เป็นพ่อบ้านแม่บ้านยังไม่เคยปรากฏว่ามี

2.) ศาสนาพุทธ

ในชุมชนบ้านทุ่งหลวงมีผู้ที่นับถือศาสนาพุทธเกือบทุกคนรอบครัว ศาสนาพุทธเข้ามาในชุมชนบ้านทุ่งหลวงที่เป็นรูปธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2518 โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับชาวบ้านที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้นิมนต์พระธรรมจาริกจากวัดศรีโสดา มาประจำในหมู่บ้าน มีพระหมื่นเวียนเปลี่ยนกันมาอยู่หลายสิบรูปจนถึงปัจจุบัน ก่อนแต่ที่จะมีพระธรรมจาริกมาประจำอยู่ในชุมชน ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีการนับถือพุทธศาสนาไปแล้ว สมัยก่อนเวลาจะทำบุญชาวบ้านจะลงไปทำบุญกับครูบาอุ่นเรือนที่วัดหลวง (อยู่ห่างจากหมู่บ้านทุ่งหลวงไปทางทิศใต้ประมาณ 25 กิโลเมตร) การนับถือศาสนาพุทธของชาวบ้านในสมัยนั้น ถือควบคู่ไปกับศาสนาดั้งเดิมของตนเอง เริ่มปรากฏชัดเจนที่มีพระธรรมจาริกขึ้นไปประจำอยู่ในหมู่บ้าน ชาวบ้านทำพิธีตัดผี (เลิกนับถือผี) แล้วหันมานับถือพุทธศาสนา

ศูนย์กลางของผู้ที่นับถือพุทธศาสนาในหมู่บ้าน คือ อาศรมพระธรรมจาริกบ้านทุ่งหลวง ปัจจุบันมีพระบุญชัย กับ พระมหานรินทร์ อยู่ประจำอาศรมฯ ข้อปฏิบัติของชาวบ้านตอนเช้าใส่บาตร ส่วนในวันพระ พระธรรมจาริกจะไม่ออกรับบิณฑบาต ชาวบ้านจะนำอาหารมาถวายพระที่อาศรมฯ ซึ่งก็จะมี การสมทานศีล รับศีล จากพระ ส่วนในตอนกลางคืนชาวบ้านจะพาดูตรหลาน มาสวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรมและ นั่งสมาธิ ทุกวันพระขึ้นแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ ส่วนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาก็จะมีการเวียนเทียน เช่น วันมาฆบูชา เป็นต้น ส่วนในวันพระกลางเดือนและสิ้นเดือน กลุ่มหนุ่มสาว นอกจากจะมาทำบุญที่อาศรมพระธรรมจาริกแล้ว ตอนสาย ๆ จะพากันเดินไปไหว้พระธาตุที่ดอยธาตุ (อยู่ติดกับบ้านห้วยตอง ห่างจากบ้านทุ่งหลวงไปทางทิศตะวันตก เป็นพระธาตุที่ครูบาศรีวิชัยมาสร้างไว้) ร่วมกับหมู่บ้านอื่น ๆ อีก 4-5 หมู่บ้าน ดังนั้น ดอยธาตุจึงเป็นศูนย์รวมของกลุ่มหนุ่มสาว จากหมู่บ้านต่าง ๆ ในวันพระกลางเดือนและสิ้นเดือน

ระบบคุณค่า

ระบบคุณค่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือความเชื่อที่มีต่อผืนดินเอง ซึ่งมีอิทธิพลและส่งผลต่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมของคนในชุมชน และส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนและคนกับธรรมชาติ การเชื่อเรื่องผีซึ่งมีหลายผี แต่ละผีก็มีหน้าที่ต่างกันไป ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ในรอบปีของชุมชนบ้านทุ่งหลวง มีพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1.) พิธีกรรมแซะล่อนี่ซอไซ่ (กัจจีหรือมัดมือ)

พิธีกรรมมัดมือหรือกัจจี ตามความเชื่อของกะเหรี่ยงบางหมู่บ้านในรอบปีจะทำครั้งเดียว ประมาณปลายเดือนมกราคม หรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ ส่วนในหมู่บ้านทุ่งหลวง จะทำปีละ 2 ครั้ง โดยครั้งแรก หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ปลายเดือนมกราคมหรือต้นเดือนกุมภาพันธ์ ถ้าเดือนนั้นปรากฏว่ามีคนเสียชีวิตในหมู่บ้าน จะต้องเลื่อนไปอีก 1 เดือน ครั้งที่ 2 ประมาณเดือนสิงหาคม วิธีการก็เหมือนกัน วัตถุประสงค์ที่สำคัญของพิธีกรรมมัดมือก็เพื่อชีวิตใหม่ ที่อุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยผลผลิต และเป็นการขอพรจากสิ่งสูงสุด (ตาที่ตาเต๊ะ) ให้ทุกคนพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ สิ่งชั่วร้ายสิ่งที่ไม่ดีที่จะมาเบียดเบียนชีวิต และ รับสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีจากสิ่งสูงสุดในชีวิตและเป็นการเรียกขวัญมัดมือให้แก่กันและกัน เพื่อสิ่งชั่วร้ายที่ผ่านมาจะได้หายไป และเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้อาวุโส

การประกอบพิธีเริ่มต้นด้วยฮีไซ่และผู้อาวุโสในชุมชนจะมาปรึกษากำหนดวันในการทำพิธีอย่างน้อยต้องก่อนวันประกอบพิธี 7 วัน เพื่อที่จะได้ต้มเหล้าทัน นอกจากเหล้าแล้วจะต้องจัดเตรียมไก่ หมู เพื่อนำมาประกอบพิธี โดยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1.1) หลังจากกำหนดวันในการประกอบพิธีเป็นที่แน่นอนแล้ว ฮีไซ่ก็จะบอกกล่าวให้ชาวบ้านต้มเหล้า โดยเริ่มจากบ้านของฮีไซ่ก่อน การต้มเหล้า ต้องหุงข้าว ผสมกับแป้งเหล้า ในการผสมแป้งเหล้าก่อนที่จะหมักต้องใช้หญิงสาวพรหมจารีในการผสม หมักไว้ประมาณ 4-5 คืนแล้วนำมาต้ม นอกจากจะมีเหล้าแล้ว จะมีข้าวปุก (เมไตพิ) ซึ่งทำมาจากข้าวเหนียวตำผสมงา มีข้าวเหนียวท้อใบพง (เมตอ) แล้วนำมาต้ม และจัดเตรียมไก่และหมูเพื่อนำมาประกอบการทำพิธี

1.2) เมื่อเสร็จขั้นตอนการต้มเหล้า และจัดเตรียมสิ่งของในการประกอบพิธีกรรมแล้ว ครอบครัวก็จะรอหัวหน้าหมู่บ้าน (ฮีไซ่) ประกอบพิธีกรรม เรียกขวัญมัดมือให้แก่ครอบครัว หลังจากเสร็จแล้ว ลูกบ้านแต่ละครอบครัวจะดำเนินการต่อไป ก่อนที่จะมีการมัดมือ ผู้ที่ประกอบ

พิธีกรรมในครอบครัว พ่อหรือแม่จะทำพิธีเรียกขวัญ โดยใช้ไม้คนข้าวเคาะที่หัวบันไดบ้าน พร้อมอธิษฐานว่า “บรือลาเก” แปลว่า ขวัญเอ๋ย กลับมาอยู่กับช่องกับบ้าน กลับมาอยู่กับเนื้อกับตัว อย่าหลบหนีไปอยู่ที่อื่น เมื่ออธิษฐานจบแล้ว ผู้ประกอบพิธีเข้ามาเคาะขวัญที่ชั้นโถกข้าวอีกครั้ง แล้วอธิษฐานว่า “ขวัญเอ๋ย กลับมากินหัวข้าว หัวเหล้า มากินเนื้อมก เนื้อไก่ เนื่องในโอกาสปีใหม่นี้เถอะ บรือลาเก” หลังจากอธิษฐานเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมก็จะมัดมือให้แก่ลูก ๆ เริ่มตั้งแต่ลูกคนโต จนถึงคนสุดท้าย (ตามลำดับอายุ) แล้วลูกหลานแต่ละคนจะมัดมือตอบพ่อแม่ เริ่มจากลูกคนโตไป จนถึงลูกคนสุดท้าย ในขณะที่มัดมือก็จะมีการให้พรไปด้วย เมื่อเสร็จจากการมัดมือครบแล้ว ก็จะมีการรินหัวเหล้า (เหล้าที่ต้มกลั่นได้ขวดแรก) โดยผู้อาวุโสหรือหัวหน้าหมู่บ้าน อธิษฐานว่า “ต่ำที่ต่ำ เต้าอะเกอะจ่าเออ” ขอให้ประทานผลผลิตในปีนี้อ่างอุดมสมบูรณ์ มีน้ำดี ข้าวงาม ผลผลิตสูง มีข้าวเหลือกินเหลือใช้ หลังอธิษฐานเสร็จแล้ว ก็ร่วมดื่มร่วมกันกิน ก็เป็นอันว่าเสร็จพิธี

2) พิธีกรรมสงกรานต์ (ลีที่ปุยโซ)

พิธีกรรมลีที่ปุยโซนี้ จะจัดขึ้นในเดือนเมษายนของทุกปี ซึ่งตรงกับประเพณีสงกรานต์ของไทย ดังนั้นจึงเป็นการจัดผสมผสานกัน ระหว่างความเชื่อดั้งเดิม กับประเพณีของคนไทยพื้นราบ เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงความกตัญญู การแสดงความเคารพระหว่างผู้หนึ่งกับผู้ อาวุโส และเกี่ยวกับการขอโทษ /ขอภัย (วิชะจู) ต่อสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ผ่านมา โดยการโปรคน้ำดำ หัวผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน โดยมีขั้นตอนในการทำพิธีกรรมก็คือ เริ่มจากการเตรียมของซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นของกิน และน้ำที่ใส่ขมิ้นและส้มป่อย พร้อมด้ายที่ทำด้วยฝ้าย เมื่อถึงวันสงกรานต์ จะนำสิ่งของพร้อมด้ายเข้าไปหาผู้เฒ่าผู้แก่ มอบของให้ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะรับสิ่งของพร้อมกับเอามือไปจุ่มในน้ำ ส้มป่อย แล้วนำมาแตะที่ศีรษะแล้วนำด้ายไปมัดมือให้แก่ผู้ที่มารदनน้ำดำหัว พร้อมกับการให้ศีลให้พรให้อยู่เย็นเป็นสุข

3.) พิธีกรรมเลี้ยงผีไร่ (ต่าบลี) (มีอยู่ 2 ครอบครัว)

พิธีกรรมเลี้ยงผีไร่ เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อขอบคุณเจ้าที่ที่ช่วยคุ้มครองป้องกันและดูแลต้นข้าว ไม่ให้สัตว์และแมลงมากัดกิน จนทำให้ผลผลิตงอกงาม เพียงพอในการบริโภค เป็นพิธีกรรมที่จะแตกต่างจากพิธีกรรมอื่น ๆ คือจะไม่ทำพร้อมกันต่างคนต่างทำในไร่ของตน ครอบครัวใดมีความพร้อมก่อนนั้นก็ทำก่อน ซึ่งจะประกอบพิธีกรรมประมาณปลายเดือน

กันยายน หรือต้นเดือนตุลาคม ก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวในปลายเดือนตุลาคมหรือต้นเดือนพฤศจิกายน ส่วนตอนเก็บเกี่ยวผลผลิตจะมีการแลกเปลี่ยนแรงงานกัน

4.) พิธีกรรมเลี้ยงผีเหมืองฝาย (ลือที่โป)

พิธีกรรมเลี้ยงผีเหมืองฝาย ก็จะเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่จะกระทำ โดยผู้ที่ใช้น้ำทำนา ที่เห็นคุณค่าของน้ำ มีวัตถุประสงค์เพื่อขอบคุณเจ้าที่เจ้าสารที่ให้น้ำเวลาทำนา ขอน้ำจากสิ่งสูงสุดให้มีความอุดมสมบูรณ์ตลอดปี และเป็นการฉลองผีฝายที่ดูแลน้ำ นอกจากนี้ระบบคุณค่าที่ได้ คือ เป็นการรวมตัวทำกิจกรรมตามธรรมชาติมีโอกาสพูดคุยกัน ทาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ละปี เช่น การจัดระบบน้ำใช้ฤดูทำนา และก่อให้เกิดความรักความเข้าใจร่วมกัน เพราะพิธีนี้สอนไว้ว่า ห้ามทะเลาะเบาะแว้งกัน พิธีกรรมจะเริ่มประมาณเดือนกรกฎาคม หรือหลังจากที่ปลูกนาเสร็จสิ้นแล้ว มีการกำหนดเวลาเพื่อไปร่วม พร้อมกันที่ต้นฝาย เพื่อจัดทำพิธีร่วมกัน แต่ละครอบครัวจะนำไก่ ครอบครัวละ 1 คู่ เหล้าครอบครัวละ 1 ขวด (เท่านั้น) ในกรณีที่ฝายน้ำมีผู้ใช้น้ำทำนาหลายครอบครัว ส่วนใหญ่ ผู้ที่อยู่ต้นน้ำจะเป็นผู้ทำพิธี ผู้ที่อยู่ต้นน้ำจะทำพิธีก็ได้ไม่ทำก็ได้ ในหมู่บ้านทุ่งหลวงจะมีผู้ทำพิธีนี้ อยู่ 20 ครอบครัว เพื่อขอให้เจ้าที่เจ้าสารที่ดูแลรักษาน้ำมาใช้ในการทำนาที่อุดมสมบูรณ์ ถ้าครอบครัวใด ที่อยู่ต้นฝายไม่ได้ทำพิธีเลี้ยงผีฝาย ก็จะเกิดอาการเป็นเม็ดตุ่มพองขึ้นตามตัว ถ้าได้เลี้ยงผีแล้ว ตุ่มเม็ด พองตามตัวก็จะหาย เมื่อทำพิธีเสร็จก็สามารถทำกิจกรรมเกี่ยวกับการทำนาได้

นอกจากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วในหมู่บ้านทุ่งหลวง ยังมีพิธีกรรมที่มีคุณค่าตามเหตุการณ์ หรือฤดูกาลที่เกิดขึ้น เช่น พิธีเกี่ยวกับการเกิดของเด็กในชุมชน (ปัจจุบันน้อยมาก) ผู้เป็นพ่อของเด็กเกิดใหม่จะต้องนำสายสะดือของเด็กใส่กระบอกไม้ไผ่ เรียกว่า “เดปอ” แล้วนำไปผูกไว้กับต้นไม้ใกล้ ๆ บ้าน แล้วห้ามตัดต้นไม้ต้นนั้นตลอดไปจนกว่าต้นไม้จะตายเองโดยธรรมชาติ ต้นไม้ต้นหนึ่งสามารถนำสายสะดือของเด็กที่เกิดใหม่มาผูกไว้ได้หลายคนไม่จำกัด แต่ข้อสำคัญห้ามไม่ให้ตัดต้นไม้ต้นที่มีสายสะดือผูกไว้เด็ดขาด โดยเชื่อว่า ขวัญของเด็กจะได้รับ การดูแลโดยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในต้นไม้ แต่ถ้าปรากฏว่า มีผู้ไปตัดต้นไม้ต้นนั้น ผู้ตัดจะต้องนำเอาไก่ไปให้เจ้าของสายสะดือ คนนั้น 1 ตัว ถ้าต้นไม้ต้นนั้นมีเจ้าของสายสะดือ 10 คน ก็จะต้องนำไก่ไปให้ 10 ตัว พิธีกรรมนี้มีประโยชน์คือ ทำให้บริเวณรอบๆ หมู่บ้านจะมีป่าสะดือ (เดปอ) หรือป่าพิธีกรรมของชุมชนไว้ประกอบพิธีกรรมและเป็นแหล่งหาอาหารหรือชุมชน ในหมู่บ้านทุ่งหลวงจะมีป่าสะดืออยู่ท้ายหมู่บ้านด้านตะวันออก และด้านทิศเหนือ ซึ่งเป็นระบบคุณค่าที่เป็นอุปถัมภ์ในการดูแล

แลร์ักษาป่าอีกวิธีหนึ่งของชุมชนที่บรรพบุรุษปลูกฝัง และถ่ายทอดไว้เป็นมรดกทางปัญญาให้แก่ลูกหลาน ปัจจุบันในชุมชนบ้านทุ่งหลวงยังคงมีพิธีกรรมนี้อยู่ ถ้าเด็กเกิดในหมู่บ้าน แต่ถ้ากรณีเด็กไปเกิดที่โรงพยาบาล สายสะดือจะถูกตัดโดยหมอก็จะมีพิธีกรรมนี้ ซึ่งนับวันเด็กที่เกิดในหมู่บ้านก็จะน้อยลงไปเรื่อย ๆ นอกจากพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดแล้วก็ยังมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายและอีกหลาย ๆ พิธีกรรมซึ่งแต่ละพิธีกรรมล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในด้านจิตใจและคุณธรรม เช่น ความกตัญญูรู้คุณของคนและสิ่งต่างๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างกลมกลืน และอย่างที่จะแยกออกจากกันไม่ได้

หมู่บ้านทุ่งหลวงยังคงมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ดังที่กล่าวมาอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าปัจจุบันชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย ความเจริญในเรื่องของวัตถุมากขึ้นเปลี่ยนแปลงในเรื่องของความเชื่อ คือมีการไปนับถือศาสนาพุทธ ก็ตาม แต่พิธีกรรมต่างๆ ก็ไม่ถูกห้ามโดยเด็ดขาด โดยเฉพาะผู้ที่นับถือพุทธศาสนาก็ยังมีการส่งเสริมให้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมได้โดยไม่ขัดกับคำสอนทางศาสนาแต่อย่างใด ดังนั้น จึงเห็นว่าระบบคุณค่า ต่าง ๆ เหล่านี้จึงเหมือนบรรทัดที่ชี้ดีให้คนในชุมชนเดินตามรอยที่บรรพบุรุษขีดไว้ให้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและไม่เดือดร้อน

สถานการณ์การควบคุมสังคมในอดีต ถึงปัจจุบัน

การควบคุมทางสังคม และอัตราการละเมิดจารีตประเพณี ข้อห้ามของชุมชน ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จำแนกออกเป็น 2 ยุค ซึ่งจะสัมพันธ์กันดังนี้

- ยุคเริ่มตั้งหมู่บ้านใหม่ (แยกมาจากบ้านห้วยอีค่าง)
- ยุคความเจริญเข้าในหมู่บ้าน

1.) ยุคเริ่มตั้งหมู่บ้านใหม่ (แยกมาจากบ้านห้วยอีค่าง)

โดยนับตั้งแต่แยกตัวออกมาจากหมู่บ้านห้วยอีค่าง จะมีประชากรไม่มากนัก ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกันมาก และส่วนใหญ่ก็จะเป็นเครือญาติกัน การควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชนจึงสามารถดูแลกันได้อย่างทั่วถึง เด็กและหนุ่มสาว จะอยู่ในสายตาของผู้อาวุโส ของพ่อแม่และเครือญาติ ตลอดเวลา และเนื่องจากหมู่บ้านมีความเป็นชุมชนสูง คนใดทำอะไรหรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น จะรู้กันหมดทั้งหมู่บ้าน ดังนั้น จึงมีการระมัดระวังในความประพฤติของตนเอง

กันมากในเรื่องต่างๆ สมัยก่อนคนในชุมชนไม่ได้เรียนหนังสือไทย การติดต่อสัมพันธ์กับคนพื้นราบก็ไม่มาก คนในชุมชนไม่มีโอกาสได้ลงมาข้างล่าง โดยเฉพาะผู้หญิงจะไม่ได้ไปไหน จะมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่จะมีโอกาสลงมาซื้อเกลือข้างล่างเท่านั้น ถ้าไม่มีความจำเป็นจริง ๆ ก็จะไม่ลงมาข้างล่าง เพราะจะต้องเดินถึง 40-50 กิโลเมตร ใช้เวลาเดิน 1-2 วัน ถึงจะลงมาในเมืองได้ครั้งหนึ่ง คนในหมู่บ้านจึงยึดมั่นในจารีตประเพณีของตนเองอย่างเคร่งครัด มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน เรียบง่าย มีการแข่งขันในเรื่องต่าง ๆ น้อยมาก ดังนั้นสถานการณ์ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนและอัตราการล่วงละเมิดต่อจารีตประเพณีจึงมีน้อยมาก ผู้คนในชุมชนจึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขตลอดมา

2.) ยุคความเจริญเข้าในหมู่บ้าน

นับตั้งแต่ เริ่มมีองค์กรภายนอกเข้ามาในหมู่บ้าน ได้แก่ อาศรมพระธรรมจาริก ปี พ.ศ.2518 โรงเรียน เมื่อปี 2519 มีการตัดถนนเมื่อปี พ.ศ. 2516 ไฟฟ้าเมื่อปี พ.ศ. 2534 และอีกหลายๆ องค์กรที่เข้ามาทำงานเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ชุมชนบ้านทุ่งหลวงมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยสะดวกสบายขึ้น มีรถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์ มีการเปลี่ยนหลังคาบ้านจากคาและตอตั้งเป็นสังกะสี และกระเบื้อง มีการนำเอารถไถเหล็กไถนาแทนควาย คนในหมู่บ้านได้เข้าศึกษาภาษาไทยในโรงเรียน มีการติดต่อสื่อสารกับคนพื้นราบมากยิ่งขึ้น มีการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กาแฟ ท้อ บัว เป็นต้น หลายครอบครัวมีโทรทัศน์ มีตู้เย็น มีวิทยุ ได้รับข่าวสารเหตุการณ์ และความเป็นไปต่าง ๆ ของคนพื้นราบมากขึ้น มีโอกาสได้ต้อนรับและสัมพันธ์กับคนพื้นราบบ่อยขึ้น ได้เดินทางไกลด้วยรถยนต์และจักรยานยนต์แทนการเดิน คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนหนังสือในชั้นสูง ๆ มากขึ้น และที่สำคัญ คนในชุมชนได้มีโอกาสรับเอาวัฒนธรรมของคนพื้นราบมากขึ้นเรื่อย ๆ ทุกขณะ จนประเพณีวัฒนธรรมบางอย่างเริ่มจะถูกกลืนหายไปจากเด็กรุ่นใหม่ จารีต ประเพณีบางอย่าง ไม่สามารถที่จะควบคุมความประพฤติของคนรุ่นใหม่ได้ คนรุ่นใหม่จะไม่ค่อยยอมรับในเรื่องของผี จนผู้อาวุโสในหมู่บ้านต้องหาวิธีการต่างๆ มาควบคุมดูแลความประพฤติของคนรุ่นใหม่ โดยต้องตั้งกฎข้อห้ามของหมู่บ้าน มีการนำเอาวิธีการของคนพื้นราบมาใช้แทนความเชื่อดั้งเดิม จึงทำให้สถานการณ์การล่วงละเมิดจารีต ประเพณี ของหมู่บ้านเริ่มมี แต่อยู่ในอัตราที่ไม่มากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านใกล้เคียง ถึงแม้ว่าหมู่บ้านทุ่งหลวง จะมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญก็ตามในภาพรวมๆ แล้ว สถานการณ์การควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนและอัตราการทำผิดในจารีต ข้อห้าม ประเพณี ของชุมชน ยังสามารถควบคุมสถานการณ์ไว้ได้

ค่อนข้างสมบูรณ์ และอัตราการทำผิด ก็ไม่รุนแรงและมากนัก จากการสอบถามนายฮีค คีรี เอ็งดอย (ซึ่งเป็นฮีโซ่ประจำหมู่บ้าน) และนายแก้ว จิเก ผู้ใหญ่บ้านซึ่งถ้าปรากฏว่าในหมู่บ้านมีผู้ที่ทำผิดจารีตประเพณี (ผิดผี) จะต้องมาทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมากับฮีโซ่ นับตั้งแต่ นายฮีค มารับตำแหน่งต่อจากผู้เป็นพ่อ เมื่อ 30 ปีก่อนจนถึงปัจจุบัน มีผู้ล่วงละเมิดจารีตประเพณีที่เกี่ยวกับการได้เสียกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาวเพียง 3 คู่ นับว่าน้อยมาก (ตั้งแต่ตั้งหมู่บ้านมา มีเพียง 3 คู่ ก่อนหน้าที่ฮีคจะมาเป็นฮีโซ่ มีเพียง 1 คู่เท่านั้น) เมื่อได้มีการลงโทษต่อผู้กระทำผิดจารีตประเพณีแล้วก็ถือว่าสิ้นสุดโทษอย่างเด็ดขาด จะไม่มีการนำมาพูดถึงกันใหม่ เพราะถือว่าผู้นั้นได้สำนึกแล้ว จะเห็นว่า สมัยก่อนจารีตประเพณีของห้ามตามความเชื่อดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่สืบทอดมา สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี แต่พอชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงไป มีความเจริญขึ้น สะดวกสบายขึ้น ความเชื่อเหล่านั้นของคนรุ่นใหม่ได้ลดน้อยลงไป แต่ด้วยความชาญฉลาดของผู้อาวุโสในชุมชนจึงได้ปรับปรุงวิธีการใหม่ๆ มาใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ในรูปแบบของกฎ ข้อห้ามของหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 จารีตประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติในชุมชน และชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน

จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับปัจเจก

ด้วยการที่จะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และด้วยการอบรมสั่งสอน นิสัยพื้นฐานการเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน จึงทำให้ความประพฤติของคนในชุมชน จึงแตกต่างกัน คนใดที่ถูกอบรมสั่งสอน ถูกเอาใจใส่ดูแล จากครอบครัวที่ดี พฤติกรรม ความประพฤติ ก็อยู่ในกรอบจารีตที่ดีงาม ไม่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม แต่ก็มีจำนวนไม่น้อย ที่การอบรมสั่งสอน การเลี้ยงดู ประกอบกับอุปนิสัยที่ไม่ดี ได้แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐาน มีความประพฤติไม่พึงประสงค์ของสังคม ผู้เฒ่าผู้แก่จึงได้กำหนดกฎเกณฑ์ ข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรม ของผู้ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ไปจากกรอบที่ดีงามของชุมชน ออกมาในรูปแบบของกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ และข้อห้ามต่าง ๆ ในที่นี้จะนำเสนอในประเด็นที่เป็นข้อห้ามที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็ง มีดังนี้

- ข้อห้ามระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโส
- ห้ามคบชู้

- ห้ามมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน
- ห้ามมีสามี – ภรรยา หลายคน

1.) ข้อห้ามระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโส

สำหรับข้อห้ามระหว่างผู้น้อยกับผู้เฒ่าผู้แก่ ส่วนใหญ่ไม่ได้ระบุไว้ชัดเจน หรือผิดผีแต่อย่างใด ก็จะเป็นเหมือนๆ ข้อห้ามในวัฒนธรรมไทย เช่น ห้ามด่า ห้ามเถียงผู้ใหญ่ ห้ามจับหัว ห้ามแสดงอาการที่ถือว่าไม่เคารพ เช่น ขณะที่ผู้ใหญ่พูดคุยกับแขกห้ามพูดแทรก ห้ามพูดเสียงดัง ต่อหน้าผู้ใหญ่ ห้ามไม่ให้เดินข้ามผู้ใหญ่ เป็นต้น ซึ่งข้อห้ามแต่ละข้อบ่งบอกถึงวัยที่ชัดเจนว่าผู้น้อยต้องให้ความเคารพต่อผู้สูงอายุ แม้ว่าจะไม่ใช่ญาติโดยสายเลือดก็ตาม แต่การอ่อนน้อม ถ่อมตน เป็นคุณสมบัติที่ต้องมีอยู่ในตัวของผู้น้อยตลอดเวลา

2) ห้ามคบชู้

หมายถึง หญิงหรือชายที่แต่งงานแล้ว ไปมีเพศสัมพันธ์กับชายอื่น หรือหญิงอื่นที่ไม่ใช่สามี ภรรยาของตน ชาวปกาเกอะญอในหมู่บ้านทุ่งหลวง มีความเคร่งครัด ในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงมาก การคบชู้ถือว่าผิดจารีตอย่างร้ายแรง ในอดีตมีโทษให้เลี้ยงผีและถึงถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน หรือต้องถูกประจานให้คนในชุมชนทราบทั่วถึงกัน ดังนั้นเมื่อชาย – หญิงแต่งงานกันแล้ว จะอยู่กันอย่างผัวเดียวเมียเดียว ตราบจนตายจากกัน ไม่ประพฤติผิดลูกเมียของผู้อื่น ถึงแม้ว่าถ้ามีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตายจากไป ชาวปกาเกอะญอจะไม่นิยมแต่งงานใหม่ จะอยู่เป็นหม้ายจนตลอดชีวิต

ดังเหตุผลที่กล่าวมา เพื่อกันความเข้าใจผิดระหว่างหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน และที่แต่งงานแล้วจึงมีข้อกำหนดแยกกันอย่างชัดเจน เกี่ยวกับการแต่งกาย ของหญิงสาวกะเหรี่ยง คือ หญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะใส่ชุดทรงกระบอกสีขาว เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ ส่วนหญิงที่แต่งงานแล้ว จะใส่ชุดผ้าถุงสีแดง สวมเสื้อสีดำ หรือน้ำเงิน ที่ทอเอง ดังนั้น เมื่อเห็นผู้หญิงที่ใส่ผ้าถุงสีแดง สวมเสื้อสีดำ หรือน้ำเงิน ก็แสดงว่าแต่งงานแล้ว ห้ามชายอื่นไปเกี่ยวข้องทางเพศด้วย แม้ว่าเป็นหม้ายสามีตาย ก็จะไม่กลับมาสวมใส่ชุดทรงกระบอกสีขาวอีก ส่วนหญิงสาวที่ไม่มีโอกาสแต่งงาน ก็ใส่ชุดทรงกระบอกสีขาวไปจนตลอดชีวิต

ในหมู่บ้านทุ่งหลวง ชาวบ้านส่วนใหญ่จะถือข้อห้ามกันอย่างเคร่งครัด จากการสอบถามฮีไซในเรื่องของการล่วงละเมิดข้อห้าม การคบชู้ของคนในชุมชน ฮีไซเล่าว่า ตั้งแต่เข้ามารับ

ตำแหน่ง ต่อจากพ่อ เมื่อ 30 กว่าปีมาแล้ว ไม่ปรากฏมีผู้ล่วงละเมิดในข้อห้าม การคบชู้ในหมู่บ้านทุ่งหลวงเลยแม้แต่รายเดียว

2.) ห้ามมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน

สำหรับความเป็นมาของจารีตข้อนี้ อันสืบเนื่องมาจากการที่ในสังคมชาวปกากะญอ บ้านทุ่งหลวง ถิ่นผืนของฝ่ายหญิง (มารดา) และจะมีพิธีกรรมสืบทอดผี ในวันแต่งงานที่เรียก พิธีสืบทอดผีว่า “เอาะบะ” หรือพิธีกินไก่คู่ การที่หญิงสาวไปมีเพศสัมพันธ์กับชายก่อนที่จะมีการสืบทอดผีจากบรรพบุรุษ จึงเป็นการดูหมิ่นผีบรรพบุรุษอย่างร้ายแรง ผีอาจจะลงโทษต่อคู่ที่ทำผิด หรือลงโทษผู้คนในชุมชนให้ได้รับความวิบัติต่างๆ

ถ้ามองในแง่ของรูปธรรม และผลกระทบที่จะตามมาถ้าหากฝ่ายหญิงไปมีเพศสัมพันธ์กับชายก็อาจจะมีอาการท้อง ถ้าฝ่ายชายไม่รับว่าเป็นลูกของตนเอง เด็กที่เกิดมาก็จะเป็นปัญหาของชุมชน เรียกว่าลูกนอกสมรส เพราะสมัยก่อนการคุมกำเนิด หรือการป้องกันยังไม่มี ปัจจุบันมีถุงยางอนามัย มียาคุม จึงทำให้คนรุ่นใหม่ย่อหย่อนกับจารีตข้อนี้ ดังนั้นจึงเป็นการขัดเกลากองสังคมที่สอนผู้หญิงของชาวปกากะญอ ให้รักนวลสงวนตัวต่อเรื่องเหล่านี้

ในชุมชนปกากะญอทุ่งหลวง จะให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ ผู้หญิงจะรักนวลสงวนตัวมาก จะไม่ไปไหนสองต่อสองกับชายที่ไม่ใช่ญาติ โดยเฉพาะการนั่งซ้อนท้ายรถมอเตอร์ไซด์ ถ้าไม่ใช่ญาติใกล้ชิดกันจริงแล้วผู้หญิงจะไม่ยอมนั่งด้วย นอกจากนั้นยังพบว่าผู้หญิงปกากะญอ จะขี้อายไม่กล้าแสดงออก ลูกผู้หญิงจะถูกสอนตั้งแต่เด็กให้ระวังเรื่องลักษณะเช่นนี้ ถ้าใครล่วงละเมิดถือว่าผิดผี จะมีใครทราบหรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งสูงสุดจะเป็นผู้ทราบ คนในชุมชนอาจถูกลงโทษ เช่น เด็กๆ เจ็บป่วยไม่สบาย สัตว์เลี้ยงอาจได้รับอันตราย หรือเกิดเหตุการณ์ที่ไม่ดีในชุมชน คนในชุมชนต้องร่วมกันรับผิดชอบ การทำความผิดของหนุ่มสาวคู่หนึ่ง ต้องทำพิธีขอขมา (เลี้ยงผี) ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในหมู่บ้านทุ่งหลวงมีผู้เคยทำผิดข้อห้าม การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนการแต่งงานมาแล้ว 3 คู่

การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงาน ถ้าหนุ่มสาวเป็นเครือญาติกัน เมื่อทำพิธีแล้วทั้งสองจะถูกขับให้ออกจากหมู่บ้านไปอยู่หมู่บ้านอื่น แต่ถ้าไม่ใช่ญาติก็สามารถใช้ชีวิตร่วมกันในหมู่บ้านได้

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ในหมู่บ้านทุ่งหลวง อัตราล่วงละเมิดจารีต ข้อห้ามเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหนุ่มสาวจะอยู่ในอัตราที่น้อยมาก 100 ปี 3 ครั้ง จึงเห็นว่าการควบคุมทางสังคมยังอยู่ในเกณฑ์ที่ยังคงใช้ได้ผล

4.) ห้ามมีสามี – ภรรยา หลายคน

ตามความเชื่อของชาวปกากะญอ ในเรื่องของสามี – ภรรยา ต้องผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้น ในชีวิตขอแต่งงานครั้งเดียว ส่วนใหญ่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิตไป อีกฝ่ายหนึ่งจะอยู่เป็นหม้ายตลอดชีวิต การแต่งงานครั้งที่ 2 ของชาวปกากะญอ ถือว่าไม่ผิดแต่ไม่ค่อยนิยม การมีเมียหลายคนของผู้ชายเป็นสิ่งต้องห้าม ชาวปกากะญอถือว่าเป็นเรื่องไม่สมควร และร้ายแรง ผู้เฒ่าผู้แก่จะสอนลูกหลานเสมอ และเป็นการผิดจารีตประเพณี (ผิดผี) ถ้าใครล่วงละเมิด จะต้องทำพิธีเลี้ยงผี เพื่อขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในหมู่บ้านทุ่งหลวง ยังไม่เคยปรากฏว่ามีใครล่วงละเมิดในจารีตข้อนี้

จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมระดับกลุ่มเครือญาติ

ในสังคมกะเหรี่ยงมีความสัมพันธ์กันในระดับครอบครัว ตลอดจนถึงชุมชนเหมือนเครือญาติกันหมดแม้จะไม่ใช้โดยสายเลือดก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติโดยสายเลือดจริงๆ แล้วก็ยังมีอยู่ โดยเฉพาะเครือญาติในสายเลือดของแม่ ดังนั้นข้อห้ามที่เกี่ยวกับญาติ มีดังนี้

- ห้ามแต่งงานกับคนในเครือญาติ
- ห้ามทอดทิ้งผู้มีพระคุณ และบุตร

1.) ห้ามแต่งงานกับเครือญาติ

จากการสัมภาษณ์ พ่อหลวงแก้ว ฮีไซฮีค และผู้อาวุโสในชุมชน ได้กล่าวว่าในความเชื่อ และวัฒนธรรมของบ้านทุ่งหลวง จะให้ความสำคัญกับฝ่ายหญิง (แม่) ลูกที่คลอดออกมาจะต้องถือผีฝ่ายแม่ คือ ถือการลำดับญาติ ทางฝ่ายแม่เป็นสำคัญ การลำดับเครือญาติของชาวปกากะญอบ้านทุ่งหลวง ดังนี้

- ญาติลำดับที่ 1 พี่น้องท้องเดียวกัน (ตอ-ป้อ-แหว) แต่งงานกันไม่ได้
- ญาติลำดับที่ 2 พ่อแม่เป็นพี่น้องกัน (เตอ-เตอะ-ควา) แต่งงานกันไม่ได้

ญาติลำดับที่ 3 ปู่ย่า-ตายายเป็นพี่น้องกัน (ศิ-เตอะ-ควา) แต่งงานกันไม่ได้
 ญาติลำดับที่ 4 ทวดเป็นพี่น้องกัน (เซอ - เตอะ-ควา) แต่งงานกันได้
 การแต่งงานในเครือญาติ ลำดับที่ 4 (เซอ-เตอะ-ควา) ถ้าหากเป็นญาติฝ่ายหญิง (แม่
 และยาย) ก็ยังแต่งงานกันไม่ได้ ชุมชนชาวปกากะญอบ้านทุ่งหลวง จะให้ความสำคัญกับเรื่อง
 เครือญาติเป็นอย่างมาก หนุ่มสาวบางคู่ที่เป็นเครือญาติ ในลำดับที่ 2 - 3 ถ้าเกิดรักใคร่ชอบ
 พ้อฉันคู่สาว ถ้าญาติผู้ใหญ่ทราบเรื่อง ก็จะถูกกีดกันไม่ให้ทั้งสองได้แต่งงานกันโดยเด็ดขาด ใน
 ความหมายที่มีข้อห้ามเกี่ยวกับเรื่องนี้ จะเกี่ยวกับการถือผีของแต่ละฝ่าย โดยเฉพาะฝ่ายหญิงถือ
 ว่าจะต้องรับเอาผีต่อจากครอบครัว เวลาแต่งงานมีลูก ผีฝ่ายผู้ชายจะถูกตัดออก ลูกที่เกิดใหม่
 จะต้องถือผีฝ่ายแม่ จึงเป็นข้อห้ามไม่ให้แต่งงานกับเครือญาติจะทำให้ผีไม่พอใจบันดาลให้เกิด
 เหตุการณ์ที่ไม่ดีต่างๆ เช่น เกิดการเจ็บป่วย เป็นต้น จึงเป็นข้อห้ามไม่ให้แต่งงานกับเครือญาติ

2.) ห้ามทอดทิ้งผู้มีพระคุณ และบุตร

กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติข้อนี้เป็นข้อที่สำคัญที่สุด ที่คนในชุมชนยึดถือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็ง
 ซึ่งถือว่าลูกทุกคนต้องเลี้ยงดู พ่อแม่ ของตนในยามที่ท่านแก่ชราลง โดยเป็นหน้าที่โดยเฉพาะคน
 สุดท้องไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายก็ตามถือว่าเป็นความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อ พ่อแม่ ของ
 ตนต้องดูแลให้ได้รับความสบายตามฐานะ และความเป็นไปได้ ถ้าลูกคนใดขาดความรับผิดชอบ
 ในกฎเกณฑ์ข้อนี้ก็จะสร้างความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชน พ่อแม่ที่ถูกทอดทิ้งจะต้องเป็นภาระ
 ให้กับชุมชน จะถูกคนในชุมชนประนามลงโทษด้วยวิธีต่างๆ

กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติที่มีอยู่ในชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด อีกข้อหนึ่งก็คือ
 เป็นหน้าที่ที่พ่อ-แม่ ต้องทำกับผู้ที่ตนเองเป็นผู้สร้างขึ้นมาจะโยนความรับผิดชอบตรงนี้ไปให้ผู้อื่น
 ไม่ได้เด็ดขาด ต้องเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนให้ลูกของตนเองได้มีความรู้ในขนบธรรมเนียมประเพณี
 ตลอดจนจนถึงกฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติ ข้อห้ามต่างๆ สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร รวมทั้งต้องควบคุมดูแลให้
 ลูกของตนปฏิบัติตัวให้อยู่ในกรอบจารีตที่ติงามเหล่านั้น รวมทั้งต้องเลี้ยงดูให้ได้รับความสุขตาม
 ควร และส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับฐานะของตน

จารีตที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมในระดับชุมชน

ชาวปากาเกอะญอในหมู่บ้านทุ่งหลวงมีความเชื่อว่า การกระทำของคนในชุมชนคนใดคนหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบกับคนในชุมชนทั้งหมดอย่าง เช่น ถ้ามีคนในชุมชนไปทำผิดจารีตประเพณีของหมู่บ้าน (ผิดผี) เช่น หนุ่มสาวแอบได้เสียกัน โดยที่ไม่มีใครรู้จักตาม คนในชุมชนจะต้องถูกลงโทษจากผี เด็กในหมู่บ้านอาจเป็นไข้หวัดกันทั้งหมู่บ้านโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือสัตว์เลี้ยงได้รับอันตราย เช่น ถูกเสือกิน หรือ เจ็บป่วย เป็นต้น ดังนั้นชาวปากาเกอะญอจึงต้องช่วยกันสอดส่องดูแลควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ไม่ให้กระทำผิดจารีตประเพณีของชนเผ่าที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนไว้ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ลูกหลาน หรือเครือญาติของตนก็ตาม ชาวปากาเกอะญอถือว่าเป็นหน้าที่ ที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อการกระทำของคนในชุมชนทุกคน

ดังนั้นถ้าพฤติกรรมใดที่มีคนใดคนหนึ่งทำแล้วจะผลกระทบต่อผู้คนในชุมชน ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแล แม้ว่ากระทำเช่นนั้นกระทำแล้วไม่ผิดผีก็ตาม แต่จะนำความเดือดร้อน วุ่นวายมาสู่ชุมชน ทุกคนต้องช่วยกันรับผิดชอบ

สำหรับข้อห้ามที่ถือว่าเป็นกฎระเบียบในหมู่บ้านทุ่งหลวง ที่มีอยู่ในคำสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ และเป็นกฎของหมู่บ้านที่ตั้งใหม่ โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจะมีการเพิ่มโทษที่เห็นเป็นรูปธรรม ถูกต้องสัมผัสได้ เช่น ถูกปรับเป็นเงิน หรือ ถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ซึ่งเป็นการควบคุมลงโทษแก่ผู้ที่ไม่เชื่อเรื่องของผี ข้อห้ามที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนนั้นมีดังนี้

- ห้ามขาย และเสพสิ่งเสพติด
- ห้ามลักขโมย
- ห้ามทะเลาะวิวาท
- ห้ามเล่นการพนัน

1.) ห้ามขาย และเสพสิ่งเสพติด

หมู่บ้านทุ่งหลวงในอดีต มีชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ติดยาเสพติดจำพวกฝิ่น อันเนื่องมาจากการเจ็บป่วย เมื่อมีคนติดฝิ่นกันมากขึ้นทำให้ครอบครัวเดือดร้อนไม่มีข้าวกิน เพราะเงินที่หามาได้หมดไปกับการซื้อฝิ่นมาสูบ แทนที่จะซื้อข้าวกิน ส่วนงานก็ทำไม่ได้ ร่างกายก็ทรุดโทรม ต่อมาเมื่อชุมชนมีการพัฒนาขึ้น มีความเจริญเข้าไปในชุมชน จึงเกิดการเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีไฟฟ้า มีถนน เข้าไปในหมู่บ้านพร้อม ๆ กับยาเสพติดชนิดใหม่ คือยาบ้า

แต่ด้วยความเอาใจใส่ดูแลของหลายฝ่าย ทั้งผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน พระธรรมจาริก กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว ตลอดจนผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชนทำให้ยาเสพติดในหมู่บ้านทุ่งหลวงมีไม่มากนักเพราะมีกฎของหมู่บ้าน ห้ามมิให้ผู้ใดทำการซื้อขาย และเสพสิ่งเสพติด มีโทษ ทั้งปรับ ทั้งจำ เป็นกฎข้อห้ามที่ทุกคนรับรู้ และเอาใจใส่ยึดถือปฏิบัติ

2.) ห้ามลักขโมย

ชุมชนปกากะญอบ้านทุ่งหลวง จะอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนเสมอว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้เวลาขณะกินข้าว เพราะอยู่กันอย่างพร้อมเพียงครบทั้งครอบครัว อบรมบุตรหลานของตนมีข้อห้ามหนึ่งที่ชาวปกากะญอ จะสอนเสมอว่า ไม่ควรทำอย่างใด คือ ห้ามลักขโมยของคนอื่น เพราะว่าถ้าไปเอาของเขาแล้วเขาจะเดือดร้อน แม้ว่าจะไม่ถึงกับผิดผีแต่เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นพริก หรือแตงที่เขาปลูกไว้ ตามหัวไร่ ปลายนา ก็ตามไม่ควรกระทำอย่างใด

หมู่บ้านทุ่งหลวงมีกฎเกณฑ์ข้อห้าม ซึ่งถือว่าเป็นกฎของหมู่บ้าน คือห้ามลักขโมยของคนอื่น มีโทษถูกปรับ ดังนั้นที่ผ่านมาในหมู่บ้านทุ่งหลวง จึงอยู่กันอย่างสงบสุข จึงถือว่ากฎของหมู่บ้าน และคำสอนของพ่อแม่ ควบคุมความประพฤติของผู้คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ปัจจุบันมีบ้างเนื่องจากผู้ที่เสพยาบ้า

3.) ห้ามทะเลาะวิวาท

การทะเลาะวิวาทกันในหมู่บ้านทุ่งหลวง ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ที่ไม่อยากจะเกิดขึ้น เพราะอาจรุกรามเป็นเรื่องใหญ่ได้ จะนำมาซึ่งความแตกแยกของคนในชุมชน ถ้าเกิดขึ้นเมื่อใด จะต้องรับหาทางยุติทันที นำคู่กรณีมาตกลง ปรับความเข้าใจกัน แต่ทั้งสองจะต้องเสียค่าปรับให้แก่หมู่บ้าน เป็นเงิน 1,000 บาท โดยฝ่ายผิดจะต้องเป็นผู้เสียค่าปรับคนเดียวทั้งหมด แต่ถ้าในกรณีที่มีการทะเลาะวิวาทกันเป็นกลุ่มใหญ่ เมื่อปรับความเข้าใจกันแล้ว จะต้องมีการมัดมือเรียกขวัญกันทั้งหมด โดยฮีไซ และผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชน ในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปทำงานอยู่ในพื้นที่บ้านทุ่งหลวง ประมาณ 1 ปี มีเหตุการณ์ทำร้ายร่างกายพระธรรมจาริก โดยวัยรุ่นจากบ้านอื่น เมื่อเดือนมีนาคม 2545 แล้วผู้ที่ก่อเหตุถูกปรับเป็นเงิน 3,000 บาท

4.) ห้ามเล่นการพนันในหมู่บ้าน

จากคำสัมภาษณ์ของพ่อหลวงแก้ว เล่าว่าหมู่บ้านทุ่งหลวง สมัยก่อนเมื่อมีงานศพในหมู่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว จะไปอืทาในงานศพตลอดทั้งคืน และได้อาศัยพิธีกรรมตรงนั้น ในการเกี่ยวพาราสักัน และเป็นกรอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพ เพื่อไม่ให้เจ้าภาพเกิดความว่าเหว่ หรือเสียเหงา นอกจาก อืทาของหนุ่มสาวแล้ว กลุ่มพ่อบ้าน และวัยรุ่น ที่อืทาไม่ได้ก็จะเล่นอย่างหนึ่ง เรียกว่า “ท้อเค” แต่ไม่ได้มีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องเล่นเพื่อสนุกสนาน และเป็นเพื่อนเจ้าภาพ เมื่อเวลาผ่านไปอิทธิพลวัฒนธรรมการเล่นไพ่และไฮโล ของคนพื้นราบเข้าไปแพร่บนดอยทำให้หลายชุมชนของชาวปกเกะญอ มีการเล่นการพนันได้ ได้แก่ ไพ่ และไฮโล ในงานเกือบทุกชุมชน

ชุมชนบ้านทุ่งหลวง เมื่อ 5 ปี ที่ผ่านมา เมื่อมีงานศพในชุมชน จะมีคนพื้นราบขึ้นมาเล่นไพ่ และไฮโล ที่บ้านของผู้ตาย จะมีกลุ่มพ่อบ้าน และกลุ่มหนุ่มเข้าไปร่วมวงกับคนพื้นราบ นับวันก็มีมากยิ่งขึ้น ต่อมาก็ขยายไปในกลุ่มของเด็ก เพราะเด็ก ๆ ได้ดูกลุ่มของผู้ใหญ่เป็นตัวอย่าง ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโส และพระธรรมจาริก ได้มีการประชุมพูดคุยถึงเรื่องปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงได้ตั้งกฎของหมู่บ้าน ห้ามไม่ให้มีการเล่นการพนันในหมู่บ้าน

นอกจาก กฎระเบียบ ข้อห้าม จาริต ประเพณี ต่าง ๆ ที่ชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรม ของสมาชิกในหมู่บ้าน ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานของบรรพบุรุษ ที่ได้ปลูกฝังสั่งสอนถ่ายทอด ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ที่เป็นส่วนควบคุมสำหรับผู้เชื่อในเรื่องของสิ่งที่เหนือธรรมชาติ แต่มีกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่จะไม่ค่อยเชื่อถือในเรื่องเหล่านั้น คำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ จึงไม่ค่อยได้ผล ดังนั้นคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงได้ช่วยกันตั้งกฎเกณฑ์ ข้อห้ามขึ้นมาใหม่ให้การลงโทษสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม และเห็นผลทันตา ในรูปแบบเป็นกฎของหมู่บ้าน ซึ่งในหมู่บ้านทุ่งหลวงมีกฎของหมู่บ้าน ที่มีทั้งของเก่า และปรับปรุงขึ้นมาใหม่

จากการศึกษา ข้อห้าม จาริต ประเพณี กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่หมู่บ้านทุ่งหลวงใช้ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกให้อยู่ในกรอบที่กำหนดแล้ว จะเห็นได้ว่า สามารถใช้อย่างได้ผลเป็นที่น่าพอใจ นั้นเป็นส่วนหนึ่งเกิดมาจากจิตใต้สำนึกที่ดี เห็นคุณค่า และความสำคัญ ของคำสั่งสอนเหล่านั้น ถ้าปราศจากสำนึกที่ดี ไม่เห็นคุณค่าต่อคำสอนที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของพวกเขาแล้ว โยเลยที่จาริต ประเพณี ที่ดิงามเหล่านั้น จะถูกลูกหลานย้าย ละเลย ทำลาย จนหมดสิ้น แต่ด้วยการอบรมสั่งสอนเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้เฒ่าผู้แก่ และจิตสำนึกที่ดี เห็นคุณค่า จึง

ทำให้จารีตเหล่านั้นยังคงความสำคัญ มีประโยชน์ต่อการใช้ควบคุมพฤติกรรม ของผู้คนในชุมชน ได้เป็นอย่างดี

จารีตที่มีคนในหมู่บ้านเคยล่วงละเมิด

แม้จะมีจารีตอีกหลายข้อที่คนในหมู่บ้านยังสามารถประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตามคำสอน ของบรรพบุรุษไม่มีผู้ใดฝ่าฝืน หรือถ้ามีก็น้อยมากที่จะฝ่าฝืนล่วงละเมิดต่อจารีตเหล่านั้น แต่เมื่อ หลายปีที่ผ่านมาในหมู่บ้านมีการเปลี่ยนแปลงไปหลายๆ ด้าน รวมทั้งคนรุ่นใหม่เริ่มมีการศึกษา มากขึ้น ความคิดเริ่มเปลี่ยนแปลง คนรุ่นใหม่เริ่มไม่สนใจในคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ทำให้เกิด ปัญหาบ้างเป็นช่วงๆ นอกจากนั้นยังมีจารีตบางข้อที่คนในหมู่บ้านเคยล่วงละเมิด ซึ่งเป็น จารีตที่ถือว่าสำคัญ และร้ายแรงจารีตเหล่านั้นมีดังนี้

การมีสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของคู่ หม่อม-สาว

จากการสอบถามฮีโซฮีคอก และพ่อหลวงแก้วผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนพบว่า ในช่วงระยะเวลา ประมาณ 100 ปี หลังจากที่หมู่บ้านทุ่งหลวงได้แยกออกมาจากหมู่บ้านห้วยอีค่าง มีคู่ของ หม่อมสาวที่ทำผิดจารีต ข้อมีการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานอยู่ 3 คู่ โดยแต่ละคู่มีช่วงระยะเวลา ที่แตกต่างกันดังนี้

คู่แรก ประมาณ ปี พ.ศ. 2485 เกิดขึ้นหลังจากแยกหมู่บ้านห้วยอีค่างไปประมาณ 40 ปี (รุ่นพี่พ่อหลวงแก้ว) ได้เกิดคู่หม่อมสาวที่รักใคร่ชอบพอกันลักลอบได้เสียกันจนเกิดฝ่าย หญิงตั้งครรภ์ โดยที่คนในชุมชนไม่มีใครทราบ ซึ่งเมื่อก่อนการป้องกันในเรื่องของการคุมกำเนิด ยังไม่มี เมื่อท้องของฝ่ายหญิงใหญ่ขึ้นทำให้พ่อแม่ของฝ่ายหญิงคาดคั้นเอาความจริงจากลูกสาว ในที่สุดฝ่ายหญิง จึงได้รับสารภาพว่าได้ลักลอบมีเพศสัมพันธ์กับฝ่ายชาย เมื่อความจริงปรากฏ ทาง พ่อแม่ของฝ่ายหญิงฝ่ายชาย ฮีโซ และผู้เฒ่าผู้แก่ จึงได้จัดทำพิธีกรรมขอขมาผี (เลี้ยงผี) ลง โทษความผิดแก่คู่หม่อมสาวคู่นั้น และทั้งคู่ได้ใช้ชีวิตร่วมกัน โดยที่ฝ่ายชายยอมรับฝ่ายหญิงเป็น ภริยา และยอมรับลูกที่เกิดมาเรื่องจึงยุติลง นับเป็นคู่แรกที่ทำผิดจารีตข้อนี้ในหมู่บ้านหลังจาก แยกออกมาจากบ้านห้วยอีค่าง ซึ่งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ และกล่าวถึงกันมาตลอด เพราะเป็นคู่แรก

คู่ที่ 2 ประมาณ ปี พ.ศ. 2505 เกิดหลังจากแยกหมู่บ้านได้ประมาณ 60 ปี (รุ่นน้อง พ่อหลวงแก้ว) ระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ห่างกันประมาณ 20 กว่าปี พ่อหลวงแก้ว และฮีโซเล่า

ว่า ลักษณะการเกิดเหตุการณ์คล้ายๆ กับคู่แรก คือฝ่ายหญิงเกิดตั้งท้อง เมื่อเวลาผ่านไปผู้ใหญ่จับได้แล้วได้เรียกฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงมาสอบถาม เมื่อทั้งสองรับสารภาพทางฮีโซ ผู้เฒ่าผู้แก่ และพ่อแม่ฝ่ายชาย-หญิง จึงได้ลงโทษ โดยการให้ทำพิธีการเลี้ยงผีเพื่อขอขมาแล้วทั้ง 2 ก็อยู่กินฉันสามีภริยากันต่อไปในหมู่บ้าน

คู่ที่ 3 ประมาณปี พ.ศ. 2531 เกิดขึ้นหลังแยกจากหมู่บ้านได้ประมาณ 85 ปี (รุ่นหลานพ่อหลวงแก้ว) ซึ่งเกิดเหตุการณ์การลักลอบได้เสียกันก่อนแต่งงานของกลุ่มหนุ่มสาวคู่ที่ 3 จะผิดไปจาก 2 คู่แรก 2 คู่ที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น เหตุการณ์จนฝ่ายหญิงตั้งครรภ์แล้วผู้ใหญ่จึงจับได้แล้วทั้งสองจึงได้รับสารภาพ แต่คู่ที่ 3 พ่อหลวงแก้วเล่าว่า ฝ่ายหญิงยังไม่ได้ตั้งครรภ์ แต่มีเพศสัมพันธ์กันแล้วหลายครั้ง แต่ทั้ง 2 คนได้มารับสารภาพกับพ่อแม่ ผู้เฒ่าผู้แก่เองว่าได้ทำผิดจารีตข้อนี้แล้ว ฮีโซ ผู้เฒ่าผู้แก่ จึงได้ทำโทษ โดยการให้เลี้ยงผีเพื่อขอขมา หลังจากทำพิธีเสร็จทั้งสองก็ได้ใช้ชีวิตร่วมกันต่อไปปัจจุบันทั้งสองมีลูกด้วยกัน 2 คน คนโตอายุ 12 ปี คนเล็กอายุ 10 ปี จากเหตุการณ์ทั้ง 3 คู่ที่ได้กล่าวมาจะเห็นว่าคู่ที่ 3 ได้เกิดความละอายแก่ใจในความผิดที่ได้ร่วมกันก่อ จึงได้ออกมาสารภาพ

จะเห็นว่าเวลา 100 กว่าปี ที่ผ่านมาในหมู่บ้านทุ่งหลวงเกิดเหตุการณ์ที่ผิดจากจารีตการได้เสียก่อนแต่งงานของหนุ่มสาวเพียง 3 คู่เท่านั้น ถ้าเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ นับว่าน้อยมากแสดงให้เห็นว่า คนในหมู่บ้านยังยึดมั่นในจารีตข้อนี้เป็นอย่างดี

นอกจากจารีตการมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว จะถูกล่วงละเมิดแล้วในหมู่บ้านทุ่งหลวงก็มีการล่วงละเมิดในจารีตอีก แต่ไม่ใช่จารีตที่ร้ายแรงมากนัก ซึ่งไม่ถึงกับผิดผี แต่จารีตข้อห้ามเพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า และความสงบสุขของหมู่บ้าน ซึ่งข้อที่ล่วงละเมิดเหล่านั้น ได้แก่ การละทิ้งการแต่งกายของตนเอง การทะเลาะวิวาท (มีไม่บ่อยนักส่วนใหญ่เป็นคนบ้านอื่นมาก่อนการทะเลาะวิวาท) การลักขโมย การเล่นการพนัน การลักลอบตัดไม้ ล่าสัตว์ป่าในเขตอนุรักษ์ และการลักลอบค้า และเสพยาเสพติด แต่ไม่มากนักพอที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจรัฐมาจัดการแต่อย่างไร ส่วนจารีตที่มีการละเมิดบ้าง แต่ก็มีน้อยมากก็คือ การล่วงละเมิดของผู้ชายต่อผู้หญิงในหมู่บ้าน

จารีตที่ยังใช้ได้ผล

จากการสังเกต และสอบถามฮีโซ ผู้เฒ่าผู้แก่ และพ่อหลวงแก้ว ได้กล่าวว่ายังมีจารีตอีกหลายข้อที่ชาวบ้านยังยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด จารีตบางข้อนับตั้งแต่แยกตัวออกมาตั้งหมู่บ้านในทีปัจจุบันนับเป็นเวลา 100 กว่าปีแล้วยังไม่เคยปรากฏว่าคนในชุมชนได้ล่วงละเมิดเลย ซึ่งจารีตที่คนในหมู่บ้านยังมีการยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด มีดังนี้

- การคบชู้
- การแต่งงานในเครือญาติ
- การมีสามี – ภรรยาหลายคน
- การทอดทิ้งผู้มีพระคุณ และบุตร

1.) การคบชู้

นับตั้งแต่แยกตัวออกมาตั้งหมู่บ้านเป็นเวลา 100 กว่าปี ผู้เฒ่าที่ชาวบ้านเรียกว่าพ่อโต๊ะ (ตาใหญ่) และพ่อหลวงแก้ว ฮีโซฮือคอบอกว่าตั้งแต่รุ่นพ่อที่เป็นฮีโซ และตนเองเป็นฮีโซมาเกือบ 30 ปี ยังไม่เคยทำพิธีกรรมเลี้ยงผีให้กับผู้ที่กระทำผิดเลย ประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านทุ่งหลวงไม่เคยปรากฏว่ามีพ่อบ้านแม่บ้านคู่ใดที่กระทำทำการล่วงละเมิดในจารีตข้อนี้เลย สำหรับข้อนี้เป็นข้อห้ามที่ร้ายแรง และถือว่าผิดผีด้วย

2.) การแต่งงานในเครือญาติ

การแต่งงานในเครือญาติ โดยเฉพาะในระดับที่ 1 และที่ 2-3 เป็นข้อห้ามข้อหนึ่งในสังคมกะเหรี่ยง ถ้าใครฝ่าฝืนถือว่าผิดผี จะต้องทำพิธีเลี้ยงผี เพื่อขอขมา นับตั้งแต่แยกหมู่บ้านออกมาจากบ้านทวยอีด่าง เมื่อ 100 กว่าปี ที่ผ่านมายังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดที่ฝ่าฝืนเลยแม้แต่คู่เดียว จะมีเพียงแต่มีหญิงสาวในหมู่บ้านไปแต่งงานกับเผ่าม้ง แต่ก็ไม่ได้ผิดจารีตแต่อย่างใด

3.) การสามี – ภรรยาหลายคน

ข้อห้ามไม่ให้มีสามี – ภรรยาหลายคน เป็นอีกจารีตหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นความผิดร้ายแรง และถือว่าผิดผีด้วย เป็นข้อห้ามที่สำคัญในหมู่บ้าน ชาวบ้านได้ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด

ตลอดมา และในหมู่บ้านทุ่งหลวงตั้งแต่ก่อตั้งหมู่บ้านมาเป็นเวลา 100 กว่าปี มีผู้ใหญ่บ้านติดต่อกันมาแล้ว 4 คน มีฮีโร่มาแล้ว 2 คน ปรากฏว่ายังไม่เคยมีเหตุการณ์ที่คนในหมู่บ้านทำผิดจารีตข้อนี้แม้แต่รายเดียว พ่อหลวงแก้วได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า ตั้งแต่เกิดมา และจากการสอบถามปู่ย่าตายาย ได้ทราบว่าจะไม่เคยมีใครทำผิดจารีตข้อนี้เลย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างมาก

4.) การทอดทิ้งผู้มีพระคุณ และบุตร

ข้อปฏิบัติที่อยู่ในคำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ ก็คือการให้รู้จักความกตัญญูทวดเวที่ต่อผู้มีพระคุณโดยเฉพาะกับ พ่อ-แม่ ผู้คนในหมู่บ้านต่างยึดถือปฏิบัติต่อคำสอนอย่างเคร่งครัด แม้ว่าถ้าล่วงละเมิดไปแล้วจะไม่ถึงกับผิดผีก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ

นอกจากผู้มีพระคุณ คือพ่อ-แม่ รวมทั้งปู่ย่า-ตายาย ที่ลูกๆ หลานๆ จะต้องดูแลในยามที่ท่านเหล่านั้นชราภาพลง ยังมีข้อห้ามอีกข้อหนึ่ง คือ ห้ามทอดทิ้งบุตรธิดาของตนเอง ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่ผู้เป็นพ่อ-แม่ จะต้องเลี้ยงดูบุตรของตนเองห้ามทอดทิ้ง แต่ในหมู่บ้านทุ่งหลวงยังไม่เคยปรากฏเหตุการณ์ที่พ่อ-แม่ ทอดทิ้งบุตรของแม่แต่รายเดียว

พฤติกรรมที่จารีตควบคุมไม่ได้ผล

นอกจากจารีตประเพณีที่คนในชุมชนใช้ควบคุมพฤติกรรมที่ได้ผลแล้ว จะมีพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อความเดือดร้อนของคนในครอบครัว และชุมชนได้ ได้แก่

1.) การลักขโมย

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน พ่อบ้าน ผู้อาวุโส และกลุ่มหนุ่มสาว ได้ทราบว่า คำสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นบรรพบุรุษได้กล่าวสอนลูกหลานของตนเสมอ รวมทั้ง พ่อ - แม่ ก็อบรมสั่งสอนลูกๆ ของตนว่าไม่ให้ไปลักขโมยของของเขาแล้วเขาจะเดือดร้อน เขาจะเสียใจ คนอื่นก็เหมือนกับเรา ถ้ามีใครมาลักขโมยของๆ เราก็อับชอบ เราเป็นอย่างไร คนอื่นที่ถูกขโมยของก็มีความรู้สึกเหมือนกับเรา คำสอนเหล่านี้มักจะได้ยินจากปากผู้เฒ่าผู้แก่เสมอๆ แต่ในชุมชนบ้านทุ่งหลวง ยังมีพฤติกรรมลักขโมยของกันอยู่บ้าง แต่เป็นสิ่งที่ไม่มีใครโทษมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นไก่ ปลาในบ่อปลา เบ็ด นอกจากนั้นจะเป็นพวก พักทอง พริก มะเขือ แตง ข้าวโพด ที่อยู่ตามหัวไร่ ปลายนา แต่ก็มีไม่มากนัก ส่วนสิ่งของที่มีขนาดใหญ่ ก็จะมีเครื่อง

ยนต์รถไถนา แต่จากการสอบถามพบว่า ผู้ที่ขโมยไม่ใช่เป็นคนในหมู่บ้านทุ่งหลวง แต่เป็นคนที่มาจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาขโมย

ที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่าในชุมชนบ้านทุ่งหลวง ยังคงมีการลักขโมยกันอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก และสิ่งของที่หายก็จะเป็นเพียง ไร่ เบ็ด และพวกพืชผัก ที่ปลูกลงตามหัวไร่ปลายนา เท่านั้น สัตว์ใหญ่ เช่น วัว – ควาย รถยนต์ หรือรถจักรยานยนต์ ยังไม่เคยปรากฏว่ามีหาย จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านก็พบว่า เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ได้เป็นปัญหาให้กับชุมชน ผู้เฒ่าท่านหนึ่งบอกกับผู้วิจัยว่า “พวกฟักแฟงแตงกวา ผักที่ปลูกลงเอาไว้กินตามหัวไร่ปลายนามีมาก กินไม่หมดแบ่งให้คนอื่นกินบ้าง ก็ไม่เห็นเป็นไร เพราะคนในหมู่บ้านก็ไม่ใช้ใครที่ไหนก็เป็นเครือญาติพี่น้องกันทุกหลังคาเรือน” ดังนั้น ถึงแม้ว่าในชุมชนยังคงมีการลักขโมยกันอยู่บ้าง แต่สิ่งของก็เป็นเพียงของเล็กๆ น้อยๆ ไม่ได้เป็นปัญหาในชุมชนแต่อย่างใด

2.) การเสพยาเสพติด

ปัญหาเสพยาเสพติดในชุมชนบ้านทุ่งหลวง นับว่าเป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชนพอสมควร จากการสัมภาษณ์กลุ่มหนุ่มสาว พ่อบ้าน และอดีตผู้ใหญ่บ้านพบว่า ในชุมชนบ้านทุ่งหลวงยังมีผู้เสพยาเสพติดอยู่ ส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่น ส่วนสิ่งเสพติดจะเป็นจำพวกยาบ้า โดยจะมีพ่อค้าที่เป็นคนนอกหมู่บ้านจะนำมาส่งให้ และมีคนในหมู่บ้านทุ่งหลวงเองที่เป็นคนขายให้พวกวัยรุ่นโดยจะรู้ในหมู่ผู้เสพเองว่าใครเป็นคนขาย และพ่อค้าที่เป็นคนนอกหมู่บ้านเป็นใคร พวกวัยรุ่นหลายคนติดยาบ้า จากคำสัมภาษณ์ของพระธรรมจาริกประจำอำเภอพระธรรมจาริก พบว่า ตอนเด็กๆ เกือบทุกคืน พวกที่เสพยาบ้าจะมาใช้กุฎีร้างที่ปลูกลงอยู่ในป่าช้ามาดมเสพยาบ้ากัน เพราะเวลากลางวันพระจะเดินไปดูจะพบอุปกรณ์เสพยาบ้าน จำนวนมาก เช่น กระดาษซองในบุหรี หลอดกาแฟ เป็นต้น พระธรรมจาริกบอกว่า เคยนำเรื่องนี้ไปปรึกษาผู้ใหญ่บ้านแล้ว แต่ยังจับตัวผู้เสพแบบคาหนังคาเขาไม่ได้ แต่พอจะรู้ตัวว่าจะเป็นใคร เพราะคนที่ติดยาบ้าจะมีรูปร่างผอมเวลาไม่ได้เสพจะหงุดหงิด และมีกลิ่น พ่อบ้านท่านหนึ่งที่เคยไปพบที่บ้าน ซึ่งมีความคุ้นเคยกับผู้วิจัยได้กล่าวกับผู้วิจัยในเช้าวันหนึ่งที่เคยไปพบที่บ้าน บอกว่า “ท่านช่วยที่ช่วยอบรมโอ้พวกที่ติดยาบ้าให้หน่อย จับมันบวชเถรเลยก็ได้ จะได้เลิกติดยาเสียที” พ่อบ้านคนดังกล่าวยังกล่าวอีกว่า “พวก เบ็ด ไร่ ปลา ของชาวบ้านที่หายก็พวกติดยานี้แหละเป็นคนลักขโมย

เอาไปกินเอาไปขาย เอาเงินมาซื้อยาเสพติด” ปัญหาบ้านในหมู่บ้านทุ่งหลวง แม้ว่าจะไม่เป็นปัญหา ร้ายแรงเท่าไรนัก แต่ก็ก่อความเดือดร้อน ความรำคาญให้กับชาวบ้านไม่น้อยเลยทีเดียว

3.) ละทิ้งการแต่งชุดประจำเผ่า

หลายคนในหมู่บ้านทุ่งหลวงไม่ชอบการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าประจำเผ่า โดยเฉพาะผู้ชาย ถ้าเวลาลงไปทำธุระในเมืองด้วยแล้วน้อยคนมากที่จะใส่ชุดประจำเผ่าลงไปให้เห็น มีแต่กลุ่มแม่บ้านเท่านั้นที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ในการประจำเผ่าไว้เป็นส่วนใหญ่ จากการสอบถามกลุ่มหนุ่มสาวหลายคนได้กล่าวว่า รู้สึกอาย และมักจะถูกล้อเลียน โดยเฉพาะหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานที่ต้องใส่ชุดกระบอกสีชาวลีๆ ชุดนอน หรือชุดคลุมห้อง มักจะถูกล้อเลียนว่า “มาฝากครรรค์ หรือ” ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้หลายคนไม่ยอมใส่ชุดประจำเผ่าของตน เวลาลงมาทำธุระในเมือง แต่ถ้าอยู่ในหมู่บ้าน และเวลาเมืองที่วัด (อาศรมฯ) พ่อบ้านแม่บ้าน หนุ่ม-สาว และเด็กๆ จะพร้อมใจกันแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าเป็นที่งามตาต่อผู้ที่ได้พบเห็น

4.) การทะเลาะวิวาท

การทะเลาะวิวาทในหมู่บ้านทุ่งหลวง จากการสอบถามพ่อหลวงแก้วได้กล่าวว่าไม่ค่อยเกิด ถ้าเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน จะมีบ้างแต่เป็นคนนอกหมู่บ้าน หรือคนจากหมู่บ้านอื่นมาก่อน การทะเลาะวิวาทกันในหมู่บ้าน ซึ่งพ่อหลวงแก้วก็บอกกับผู้วิจัยว่า ถ้างานไหนมีการทะเลาะวิวาทกันชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าเกิดจากการที่เจ้าภาพนั้นตัดไม้มาใช้ในงานแล้วเอาไม้ส่วนกันจึงเกิดเหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้น เพราะปกติถ้าคนในชุมชนจะกินเหล้าเมานาไหนก็ตามจะไม่เกิดเรื่องกัน ถ้าจะมีก็จะมีแต่คนบ้านอื่นมาก่อนอย่างกรณีมีวัยรุ่นจากบ้านห้วยทรายมาทำร้ายร่างกายพระธรรมจาริกเมื่อเดือนมีนาคม 2545 ก็เป็นคนหมู่บ้านอื่นไม่ใช่คนในหมู่บ้านทุ่งหลวงที่ก่อเหตุ

ตอนที่ 3 วิธีการและกลไกที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต

วิธีการที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านให้อยู่ในกรอบจารีตอันดีงามที่บรรพบุรุษ ถ่ายทอดมาให้นั้นมีทั้งทางตรง ทางอ้อม รวมทั้งมีการถ่ายทอดไปสู่กลุ่มคนรุ่นใหม่ทั้งที่มีรูปแบบ เช่น การเลี้ยงผี เป็นต้น และไม่มีรูปแบบ เช่น การทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งมีดังนี้

- การอบรมสั่งสอน

- การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี
- การลงโทษ
- การชู้

1.) การอบรมสั่งสอน

เป็นวิธีการพื้นฐานทั่วไป ที่ชุมชนใช้กับสมาชิกของตนเอง เพื่อให้สมาชิกได้รู้ถึงจารีตต่าง ๆ ของชนเผ่าตน ทั้งที่เป็นข้อห้ามมิให้กระทำ และข้อที่ควรต้องกระทำ ถ้าไม่กระทำจะเกิดความเสียหาย และเดือดร้อนต่อชุมชนได้ ซึ่งจารีตเหล่านั้นได้ถูกกระบวนการ การขัดเกลาทางสังคม จากบรรพบุรุษรุ่นก่อน โดยผ่านพิธีการต่าง ๆ ไปสู่คนรุ่นหลังให้รู้จักสถานการณ์ และบทบาทของตนเองอย่างถูกต้องไม่ประพฤติผิดต่อจารีตประเพณีของชุมชน ที่บรรพบุรุษได้สะสมไว้ เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่มอบไว้กับลูกหลานได้เก็บรักษาไว้

การอบรมสั่งสอนเป็นวิธีการ ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ใช้แก่ลูกหลาน ซึ่งมีทั้งทางตรง และทางอ้อม ทางตรงได้แก่การบอกกล่าวต่อหน้าว่าการกระทำเช่นนี้ทำได้ อย่างนี้ทำไม่ได้ ส่วนการกระทำโดยทางอ้อม ได้แก่ การสอนโดยผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การรักษาป่า ผ่านพิธีกรรมบวชป่า เป็นต้น การกระทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นพิธีการอบรมสั่งสอนที่สำคัญ และได้ผลดีที่สุด ใน การอบรมสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ที่กระทำต่อลูกหลานของตน

การอบรมสั่งสอนสมาชิกในชุมชน ให้อยู่ในกรอบจารีตประเพณีที่ติงามของชุมชน มีทั้ง การสอนให้ทราบก่อนว่าสิ่งใดต้องทำ และควรทำพร้อมทั้งสอนในเรื่องของการกระทำเช่นไร ที่ไม่ควรกระทำ และอย่าได้กระทำโดยเด็ดขาด สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าไม่มีใครถ่ายทอด หรืออบรมสั่งสอนแล้ว สมาชิกที่เกิดใหม่ก็จะไม่สามารถที่จะรู้ได้เลยว่า สิ่งใดควรทำ สิ่งใดควรเว้น ต้องอาศัยการอบรมสั่งสอน ซึ่งเป็นกระบวนการการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องให้สมาชิกใหม่ได้รับรู้ถึงสิ่งต่างๆ อันเป็นบรรทัดฐานของสังคม เพื่อให้ทราบบทบาทสถานภาพของตนเองว่าควร และไม่ควรถูกปฏิบัติอะไรอย่างไร

ในหมู่บ้านทุ่งหลวง มีวิธีการอบรมสั่งสอนสมาชิก ใหม่ของตนให้รู้ถึงจารีตของชุมชนหลายวิธี ทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยทางตรงได้แก่

- การสอนในครอบครัว
- การสอนโดยผ่านหอกระจายข่าว

1. การสอนในครอบครัว

เป็นการสอนที่สำคัญที่สุดที่หัวหน้าครอบครัว (พ่อ-แม่ ปู่ย่า ตายาย) จะต้องกระทำต่อสมาชิกในครอบครัวของตนเอง เพื่อให้ทราบถึงสิ่งต่างๆ จารีตต่างๆ ที่เป็นบรรทัดฐานของชนเผ่าตนเองว่าจะต้องกระทำเช่นไรต่อบุคคลนี้ ต่อสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ถ้าขาดเสียซึ่งกระบวนการ การขัดเกลาทางสังคมแล้ว สมาชิกใหม่ในครอบครัวมีอาจรู้ได้เลยว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดควรงดเว้น ดังนั้นต้องอาศัยหัวหน้าครอบครัวเป็นสำคัญ

ส่วนเวลาที่พ่อ - แม่ และปู่ย่า - ตายาย ใช้ในการอบรมบุตรหลานของตนนั้น ส่วนใหญ่จะใช้ช่วงเวลารับประทานอาหาร โดยเฉพาะตอนรับประทานอาหารเย็น ซึ่งถือโอกาสตอนที่สมาชิกในครอบครัวอยู่กันอย่างพร้อมหน้าเป็นเวลาที่อบรมตักเตือนสั่งสอนลูกหลานของตนเองให้ทราบบรรทัดฐานต่างๆ ของสังคม นอกจากเวลาในการรับประทานอาหารแล้ว ก็ยังใช้เวลาอื่นที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น เวลาไปทำงานตามไร่ ตามนา ตามสวน โดยเฉพาะในวันที่ไปทำงานตามลำพัง คนในครอบครัวของตนเอง ไม่มีเพื่อนบ้านไปช่วย ในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานของตน โดยลูกผู้หญิงจะถูกสอนในเรื่องของข้อห้าม เรื่องเกี่ยวกับผู้ชาย ต้องระวังตัวอย่าให้พ่อแม่ต้องอับอายชาวบ้านนอกจากนั้นยังสอนในเรื่องเกี่ยวกับการบ้านการเรือนการทำอาหาร เป็นต้น ส่วนผู้ชายจะสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับ ป่าไม้ ต้นไม้ สัตว์ป่า การทำไร่ การทำนา ทำสวน รวมทั้งจารีตต่างๆ ทั้งที่อนุญาตให้ทำ และที่ห้ามกระทำจนถึงที่ห้ามกระทำโดยเด็ดขาด

จะเห็นว่าการศึกษาที่สมาชิกใหม่ที่เกิดขึ้นในครอบครัว จะรู้สิ่งต่างๆ และความเป็นไปตลอดจนถึงจารีตของชุมชนได้ต้องอาศัย การถ่ายทอดจากคนในครอบครัว จึงจะทำให้สมาชิกใหม่ทราบถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ของชุมชน เพื่อจะหลีกเลี่ยงข้อห้ามการทำแต่ข้อที่อนุญาตให้กระทำได้

การสอนโดยผ่านหอกระจายข่าว

นอกจากการอบรมสั่งสอนในครอบครัว โดยพ่อ-แม่ ปู่ย่า - ตายาย หรือปราชญ์ของหมู่บ้านแล้ว ในหมู่บ้านทุ่งหลวงยังมีวิธีที่ใช้อบรมสั่งสอนสมาชิกในชุมชนอีกอย่างหนึ่ง คือการเทศน์ผ่านหอกระจายข่าวของอาศรมพระธรรมจาริก โดยพระธรรมจาริกเป็นผู้เทศน์ทุกวันๆ ละ 2 เวลา คือเช้าเวลา 06.00 น. ตอนเย็น 18.00 น.ทุกวัน โดยส่วนใหญ่พระธรรมจาริกจะอบรมสั่งสอนตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ควบคู่กับการพูดถึงเรื่องจารีต ประเพณีที่ติงามของชนเผ่า โดยการกระตุ้นให้ช่วยกันรักษา เช่น การแต่งกาย การดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า เป็นต้น ซึ่งก็จะได้รับความสนใจจากคนในชุมชน (จากการสัมภาษณ์) โดยเฉพาะแม่บ้าน เมื่อ

ถึงเวลาที่พระธรรมจาริกเปิดเครื่องขยายเสียงที่ตั้งใจฟัง ดังนั้นในทุกเช้า - เย็น จะได้ยินเสียงพระธรรมจาริกเทศน์ผ่านหอกระจายข่าวของอาคารฯ เป็นประจำทุกวัน จึงมองว่านอกจาก พ่อ-แม่ ปู่ย่า ตายาย จากฮีโซ่ จากผู้ทรงความรู้ของชุมชนแล้ว พระธรรมจาริกก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยอบรมสั่งสอนโดยวิธีการที่กล่าวมาแล้ว

ส่วนวิธีการที่สั่งสอนทางอ้อม คือการประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส เด็กๆ และเยาวชนจะรู้สึกเกรงใจไม่กล้าที่จะทำผิดจาริต และข้อห้ามที่มีอยู่ในหมู่บ้านซึ่งถือว่าเป็นวิธีการที่ได้ผลที่สุด อาจมองว่าเหมือนกับไม่ใช่การสอนแต่เป็นวิธีการที่ดีที่สุด ที่เด็กๆ และเยาวชนจะนำไปเป็นแบบอย่างของความประพฤติ และการดำเนินชีวิตประจำวัน

นอกจากนั้นการนำเด็กเข้าร่วมกิจกรรม และพิธีกรรมต่างๆ ทั้งที่พ่อ-แม่ ปู่ย่า ตายาย หรือที่ ฮีโซ่ ได้กระทำ เช่น การเลี้ยงผีนา เลี้ยงผีเหมืองฝาย เป็นต้น หรือการที่เด็กๆ ได้ติดตามพ่อแม่ไปไร่ไปนาไปป่า เด็กๆ เหล่านั้นก็จะซึมซับเรียนรู้ในพิธีกรรมในการกระทำนั้นๆ ก็จะอยู่ในความทรงจำว่าสิ่งนั้นกระทำไม่ได้แล้วถือไปปฏิบัติแต่สิ่งที่ไม่ผิดต่อจาริตของชุมชน

ที่กล่าวมาเป็นวิธีการอบรมสั่งสอนที่ชุมชนใช้ในการถ่ายทอดจาริต ข้อห้ามและความประพฤติต่างๆ ให้กับสมาชิกใหม่ ให้ได้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อจาริตของชนเผ่า ซึ่งมีทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยหวังว่าสมาชิกใหม่เหล่านั้นจะได้เป็นผู้สืบทอดจาริต ประเพณี และได้รู้ถึงกฎข้อห้ามต่างๆ ของชุมชน เพื่อเป็นการป้องกัน การไปล่วงละเมิด ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมที่ชุมชนใช้กับคนในชุมชนด้วยกัน

2. การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

เป็นวิธีการที่เห็นชัด ในหมู่บ้านทุ่งหลวงที่ผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มผู้นำ รวมทั้งกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านมีความระมัดระวังในเรื่องของความประพฤติเป็นพิเศษ เป็นวิธีการที่สอนทางอ้อมที่ใช้ได้ผลในทุก ๆ ชุมชน เหมือนคำกล่าวที่ว่า “สอนร้อยคำ สู้ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างครั้งเดียวไม่ได้” ผู้เฒ่าผู้แก่ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชน มักพูดคุยกันเสมอในเรื่องนี้

จะเห็นได้ว่าในหมู่บ้านทุ่งหลวง จะให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก ถ้ามีผู้ใดโดยเฉพาะผู้ใหญ่ประพฤติตัวไม่ดีจะต้องถูกวิพากษ์วิจารณ์ และถูกผู้เฒ่าผู้แก่ว่ากล่าวตักเตือนตำหนิอย่างรุนแรง และจะต้องมีการเรียกประชุม โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ฮีโซ่ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้อาวุโสในชุมชน ร่วมกันตัดสินใจว่าจะแก้ปัญหากันอย่างไรร และจะต้องนำไปสอนเด็กๆ และเยาวชนด้วยว่า

การกระทำในลักษณะแบบนี้เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรนำไปเป็นแบบอย่าง ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็จะไม่เกิดขึ้นมาอีก

จะเห็นว่าทั้งหมดนี้เป็นวิธีการที่ใช้ในหมู่บ้านทุ่งหลวง ในการควบคุม และปราบปรามพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ให้ล่วงละเมิดต่อจารีตอันดีงามของชนเผ่า ซึ่งมีทั้งทางตรง และทางอ้อมทั้งหนักและเบาตามความผิด และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคนในชุมชน ซึ่งวิธีการเหล่านั้นได้ผ่านกระบวนการการขัดเกลาทางสังคม จากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง เพื่อให้ทราบบทบาทหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องเหมาะสมไม่ล่วงละเมิดต่อข้อห้ามต่างๆ ที่จะนำมาซึ่งความไม่สงบสุขของหมู่บ้าน และเพื่อสืบทอดสิ่งที่ดีงามที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษที่ต้องการให้ลูกหลานของตนได้รับสิ่งที่ดีงามถูกต้อง อันจะรักษาไว้ซึ่งชนเผ่าของปาเกอะญอให้ทราบนานเท่านาน

3. การลงโทษ

การลงโทษ ผู้ที่ล่วงละเมิดต่อจารีตของหมู่บ้านปาเกอะญอนั้น ถือว่าเป็นขั้นตอนสุดท้าย หรือทางออกสุดท้ายที่จะกระทำต่อผู้กระทำผิด เพราะโดยปกติแล้ว นิสัยของชาว ปาเกอะญอจะเป็นคนรักความสงบไม่ชอบความรุนแรง ถ้ามีเรื่องใดเกิดขึ้นนิยมที่จะใช้การประนีประนอม ตกลงกันด้วยสันติวิธี ถ้ามีความจำเป็นที่จะมีการลงโทษจะลงโทษ ในกรณีที่ล่วงละเมิดต่อจารีตที่ร้ายแรง และที่สำคัญ

ในอดีตหมู่บ้านทุ่งหลวงมีการลงโทษ ต่อผู้ที่ล่วงละเมิดจารีตของหมู่บ้านหลากหลายระดับทั้งนี้ความหนักเบาขึ้นอยู่กับ ความร้ายแรงของจารีต ถ้าเป็นเรื่องสำคัญ เช่น การได้เสียกันของชาย - หญิง ที่เป็นเครือญาติใกล้ชิดกัน หรือการคบชู้ เป็นต้น เพราะชาวปาเกอะญอ จะถือผีของฝ่ายหญิงเป็นสำคัญการกระทำเช่นนั้นเป็นการลบหลู่ผีอย่างร้ายแรง และเมื่อทำพิธีขอขมาแล้วทั้งสองจะต้องถูกขับให้ออกไปจากหมู่บ้าน ให้ไปอยู่หมู่บ้านอื่น แต่ถ้าไม่ใช่ญาติกัน ถ้าเกิดได้เสียกันก่อนแต่งงาน เมื่อทำพิธีขอขมาต่อผีแล้ว ทั้งสองก็สามารถใช้ชีวิตเป็นสามี - ภรรยา ต่อไปในชุมชนได้ นอกจากการได้เสียระหว่างเครือญาติที่ถือว่าสำคัญแล้ว ยังมีเรื่องที่สำคัญอีกข้อหนึ่ง คือ การคบชู้ ในชุมชน ปาเกอะญอ ถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดจารีตอย่างร้ายแรง เป็นการผิดผีด้วยจะต้องถูกลงโทษ โดยการทำพิธีเลี้ยงผีขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ก่อนที่จะทำพิธี ชาย - หญิง ที่ทำผิดจะต้องถูกประจาน โดยฝ่ายชายจะเป็นผู้จูงหมู ผู้หญิง ถือขวดเหล้า เดินไปรอบ ๆ หมู่บ้าน ขณะที่เดินจะต้องไปขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ทุกบ้านแล้ว จะไปสิ้นสุดที่บ้านฮีจะทำพิธีฆ่าหมูฝ่ายหญิงหุงข้าวแล้วไปทำพิธีขอขมาผีเสร็จแล้ว ไปเชิญผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านมากิน หมู ข้าว และ

เหล่า ถ้าผู้เฒ่าผู้แก่กินไม่หมด ก็ห้ามไม่ให้ผู้ใดมากินต้องชูดหลอดผั่งสิ่งที่เหลือทั้งหมด เป็นอันเสร็จพิธี บางหมู่บ้าน ชาย-หญิง ที่ทำผิดผี ในการคบขูเมื่อเสร็จพิธีขอขมาแล้ว จะต้องถูกไล่ออกจากหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันการผิดจารีตในการคบขูของพ่อบ้านแม่บ้าน ยังไม่เคยปรากฏให้เห็น

ปัจจุบันการลงโทษต่อผู้ล่วงละเมิดในจารีตของหมู่บ้าน จะมีการลดหย่อนลงไปบ้างในบางสิ่งบางอย่างแต่ก็ถูกปรับเปลี่ยนในรูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งมีทั้งการนำเอาวิธีการในอดีต และวิธีการใหม่ ๆ ผสมผสานกัน เพื่อป้องกันไม่ให้นำผิดจารีต และลงโทษต่อผู้ที่ทำผิดแล้ว ไม่ให้แสดงพฤติกรรมเช่นนั้นออกมาอีก

ในหมู่บ้านทุ่งหลวง มีการลงโทษต่อผู้กระทำผิดต่อจารีตของชุมชนในลักษณะต่างๆ ดังนี้

- การขอขมาต่อผี (การเลี้ยงผี)
- การประจาน
- การปรับสินไหม
- การไม่คบด้วย
- การชูปูนินินทา

1.) ขอขมาต่อผี (เลี้ยงผี)

การให้ผู้ที่ทำผิดต่อจารีตของชุมชนทำพิธีขอขมาต่อผี (เลี้ยงผี) นั้น เมื่อทำผิดแล้วจะต้องทำพิธีขอขมาต่อผี เพราะถึงแม้ว่าจะทำพิธีเลิกแล้วก็ตาม แต่คนละผีกัน ผีที่ขอขมาถือว่าเป็นผีที่ศักดิ์สิทธิ์ ที่เรียกว่า “ตาที่ตาเต๊ะ” ผู้ใดจะล่วงละเมิด หรือดูหมิ่นไม่ได้ การลงโทษ โดยการให้เลี้ยงผีนั้น จะทำในกรณีต่อผู้ที่ทำผิดจารีตที่มีทั้ง การผิดที่เกี่ยวข้องระหว่างคนกับคน และคนกับธรรมชาติ ได้แก่ การได้เสียกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว การได้เสียกันของหนุ่มสาวที่เป็นเครือญาติ การคบขู การกระทำดังกล่าว จะถูกลงโทษ โดยการขอขมาผี (เลี้ยงผี) โดยฮีโซและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ซึ่งต้องใช้เหล่า หมู หรือไก่ เป็นเครื่องเซ่นผีในการประกอบพิธี ที่ทำพิธีเสร็จจะต้องถูกฮีโซผู้เฒ่าผู้แก่สั่งสอน ไม่ให้กระทำสิ่งนั้นอีก เป็นอันเสร็จพิธี

2.) การประจาน

การลงโทษต่อผู้ที่ทำผิดจารีตในลักษณะการประจานนั้น จะกระทำในกรณีมีผู้ที่คบขู การได้เสียกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว การได้เสียกันของหนุ่มสาวที่เป็นเครือญาติการกระทำดัง

กล่าวจะถูกลงโทษ โดยการทำพิธีขอขมา (เลี้ยงผี) ต่อผีโดยการไ้หมู และเหล้า แต่ก่อนที่จะประกอบพิธีเลี้ยงผีทั้งสองจะต้องถูกประจาน โดยการให้ฝ่ายชายจูงหมู ที่จะนำไปประกอบพิธีไปทั่วหมู่บ้าน พร้อมกับฝ่ายหญิงที่ถือขวดเหล้าไป ขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่ทั่วหมู่บ้านทุกคนแล้ว ไปสิ้นสุดที่บ้านฮีโซแต่ที่บ้านทุ่งหลวงการสืบทอดฮีโซเป็นไปแบบไม่เคร่งครัด คู่ที่ทำผิดสามารถไปประกอบพิธีที่บ้านของผู้ทำผิดได้ ฮีโซจะเชือดคอกหมูแล้วให้เลือดไหลลงไปในหลุมที่ขุดเตรียมไว้ พร้อมกับฮีโซก็เริ่มประกอบพิธี โดยการเทเหล้าลงไปในหลุมแล้วกล่าวขอขมาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ และขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้อภัยต่อคนสองคนที่ทำผิด แล้วให้ฝ่ายหญิงหุงข้าวหนึ่งหม้อ เสร็จแล้วนำหมูมาประกอบอาหาร แล้วเรียกผู้เฒ่าผู้แก่ และคนในหมู่บ้านมากินพร้อมกัน

3.) การปรับสินไหม

การลงโทษด้วยการปรับสินไหม ในหมู่บ้านทุ่งหลวง ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับเรื่องของต้นไม้ ป่าไม้ และสัตว์ป่า ซึ่งได้แก่ผู้ที่ล่องละเมิดไปตัดต้นไม้ที่ จากเขตป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์มาใช้ จะต้องถูกปรับเป็นเงิน และไม้จะต้องนำไปใช้ส่วนรวม เช่น นำไปไว้ที่อาคารพระธรรมจาริก (วัด) การเข้าไปล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์ หรือป่าต้นน้ำ จะต้องถูกปรับเป็นเงิน

นอกจากที่กล่าวมายังมีอีกหลายเรื่อง ที่ฝ่าฝืนแล้วจะต้องถูกปรับเป็นเงินได้แก่ การทะเลาะวิวาทกันในหมู่บ้าน การยิงปืนในหมู่บ้าน (ยกเว้นวันมัดมือ) การเล่นการพนันการกระทำดังกล่าว ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับเป็นเงิน เพื่อให้เกิดความเข็ดหลาบแล้วนำเงินไปเข้าในบัญชีของหมู่บ้าน เพื่อเอาไว้ใช้ในกิจกรรมที่เป็นส่วนรวม เช่น ซ่อมท่อประปาของชุมชน เป็นต้น จะเห็นว่าวิธีการลงโทษโดยการปรับเป็นสินไหมเป็นวิธีการที่ชุมชนใช้ควบคุมผู้ที่ไม่เชื่อในความเชื่อดั้งเดิมเป็นการปรับปรุงจารีตให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันที่จะมองเห็นเป็นรูปธรรมสามารถมองเห็นจับต้องได้

4.) การไม่คบด้วย

อีกวิธีการหนึ่งที่ชุมชนใช้ลงโทษต่อผู้ที่ทำผิดจารีตประเพณีของชุมชน ซึ่งจะเป็นเรื่องมาก่อนข้างที่จะร้ายแรงได้แก่เรื่อง การคบชู้ และการได้เสียกันก่อนแต่งงาน ผู้ที่ประพฤติดังกล่าวเมื่อได้ทำพิธีขอขมาต่อผีแล้ว ทั้งสองมักจะไม่เป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้าน

กรณีเกิดเรื่องขึ้นแม้คู่อื่นๆ ก็เป็นลักษณะเดียวกันคนในหมู่บ้าน ไม่ค่อยให้ความสนใจ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่ง ที่หมู่บ้านทุ่งหลวงใช้กับผู้ที่ล่องละเมิดจารีตของชุมชนเป็นการลงโทษแบบทาง

อ้อม แต่ถือว่ารุนแรง เพราะผู้ที่ทำผิด จะถูกคนในชุมชนลงโทษ โดยการไม่คบด้วยไม่ให้ความเชื่อถือ ตลอดจนตัดสิทธิบางประการ เช่น ไม่ชวนเข้าประชุม ไม่ให้เป็นกรรมการในกลุ่มต่างๆ เป็นต้น เป็นการควบคุม และป้องกันไม่ให้คนในหมู่บ้านเอาเป็นแบบอย่าง และให้เห็นว่าผู้ที่ทำผิดจารีตจะต้องได้รับโทษตามสมควรกับความผิด

5.) การชูปินินทา

เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่คนในหมู่บ้านใช้กับผู้ที่ทำผิดจารีต แม้มองว่าจะไม่รุนแรง แต่เป็นวิธีการที่ใช้ค่อนข้างได้ผล หมู่บ้านทุ่งหลวงในอดีตการลงโทษด้วยการถูกนินทาจากคนในชุมชน เป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลเป็นอย่างมาก เพราะคนในชุมชนยังมีไม่มากนัก ผู้ใดทำอะไร อย่างไร จะรู้ทั่วกันในชุมชน ดังนั้น หลายคนจึงกลัวการนินทา จากชาวบ้าน ดังคำที่ได้ยินบ่อยๆ ว่า “อย่าทำอย่างนั้นะลูก เดียวชาวบ้านจะว่าเอา”

สังคมปกากะญอหมู่บ้านทุ่งหลวงเป็นสังคมที่แคบ พฤติกรรมของคนที่อยู่ในหมู่บ้านจะอยู่ในสายตาของชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้อาวุโสในชุมชน ถ้าได้พบเห็นว่ามีผู้ใดได้ทำผิดจารีตก็จะมี การบอกกล่าวกันไปทั่วหมู่บ้าน แม่บ้านจะจับกลุ่มชูปินินทา เสียงวิพากษ์วิจารณ์ จะเกิดขึ้นทั้งหมู่บ้าน จะเป็นที่ยูู้ทั่วกันทั้งชุมชนว่าใครทำผิดอย่างไร แมแต่เด็กๆ ก็ยังรู้ว่าใครทำผิดอย่างไร

ปัจจุบันหมู่บ้านทุ่งหลวงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในหลายๆ ด้าน หลายครอบครัวได้ทำพิธีเลิกผีแล้ว ไปถือศาสนาพุทธ สังคมกว้างขึ้นหลายคนมีการติดต่อสัมพันธ์กับคนพื้นราบมากขึ้น แม้ว่ชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่วิธีการนินทาที่ชุมชนใช้กับผู้ที่กระทำผิดต่อจารีตของชนเผ่าก็ยังคงมี และใช้ได้อย่างได้ผล การกระทำของผู้ที่กระทำผิดต่อจารีต จะถูกคนในหมู่บ้านวิพากษ์วิจารณ์จนรู้กันทั่วทั้งหมู่บ้าน แม้ว่บางเรื่องยังไม่ทราบแน่ชัดเลยว่าเป็นความจริงหรือไม่ ในเรื่องที่เกิดขึ้นก็ตามแต่จะถูกชาวบ้านในหมู่บ้านวิพากษ์วิจารณ์ไปก่อนแล้ว เมื่อพิสูจน์ได้แล้วว่าถ้าไม่เป็นความจริง ก็จะสงบและจบลง หลายคนจึงระมัดระวัง การกระทำของตนที่จะไม่ให้ผิดต่อจารีต และข้อห้ามที่มีในหมู่บ้าน เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกนินทาจากชาวบ้าน

ดังนั้นเสียงชูปินินทาจากชาวบ้านจึงเป็นเสมือนเพชรฆาตที่ยังคงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านที่หลายๆ คนยังคงกลัวต่อเสียงเหล่านั้น ซึ่งเป็นวิธีการที่ยังคงใช้ค่อนข้างได้ผลอยู่ในหมู่บ้านทุ่งหลวง

4. การชู้

อีกวิธีหนึ่งที่หมู่บ้านทุ่งหลวงใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน คือการชู้ ต่อผู้ที่จะประพฤติก่อล่วงละเมิดจารีตของชุมชนและต่อผู้ล่วงละเมิดต่อจารีตแล้ว เพื่อให้เกิดความกลัว เป็นการป้องปรามไม่ให้แสดงพฤติกรรมในลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ของชุมชนเช่นนั้นออกมาอีก

ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนจะมีวิธีการที่ใช้ควบคุมการล่วงละเมิดจารีต ของคนในชุมชนด้วยการชู้โดยการใช้อำนาจในลักษณะที่ว่า “ถ้ามีพฤติกรรมเช่นนี้อีกครั้งจะไม่ให้อยู่ในหมู่บ้าน จะถูกลงโทษ จะถูกปรับ” เป็นต้น และจะชู้ต่อผู้ที่ยังไม่ประพฤติดิดว่า “ถ้ามีพฤติกรรมเหมือนคนนั้นจะได้รับโทษเช่นเดียวกัน” วิธีการชู้นั้นจะนำมาใช้กับผู้ล่วงละเมิด ในจารีตที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน การคบชู้ การลักขโมย การเล่นพนัน การทะเลาะวิวาท เป็นต้น เพื่อไม่ให้ผู้กระทำผิดมาแล้ว กลับมากระทำอีก และผู้ที่ยังไม่กระทำผิดได้กระทำผิดในจารีตของชุมชน

นอกจาก ที่กล่าวมาแล้วผู้เฒ่าผู้แก่ยังใช้สิ่งสูงสุด (ผี) เข้ามาเกี่ยวข้องกับการควบคุมสังคม เพราะคนในอดีตเชื่อในเรื่องผีมาก ได้รับการสั่งสอนจากพ่อ-แม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ไม่ให้กระทำผิดต่อจารีตของชุมชนเพราะถึงแม้ผู้อื่นไม่รู้แต่ผีจะรู้จะเห็นต่อการกระทำของเรา ไม่ว่าเราจะทำอะไร ที่ไหน ผีจะรู้ จะเห็น จะลงโทษ ถึงจะไม่ลงโทษผู้กระทำผิดโดยตรง แต่อาจจะทำกับคนในชุมชน หรือทำกับสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย เป็นต้น ให้ได้รับอันตราย ด้วยอาศัยในความเชื่อเรื่องของผี ผู้เฒ่าผู้แก่ ในชุมชนมักจะใช้ขู่ลูกหลานของตนเสมอว่า ถ้าทำผิดต่อจารีตชุมชนจะถูกผีลงโทษให้ได้รับอันตรายทั้งต่อตนเอง และผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ดังนั้นในอดีตวิธีการชู้โดยการให้ผีลงโทษต่อผู้ล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชน จึงใช้อย่างได้ผล สามารถควบคุมสังคมให้เกิดความสงบสุขตลอดมา

ปัจจุบันหมู่บ้านทุ่งหลวง เกิดการเปลี่ยนแปลงไปหลาย ๆ ด้าน อิทธิพลในความเชื่อเรื่องผีลดน้อยลงไป เนื่องจากการเลิกผีแล้วถือศาสนาพุทธ ความเชื่อเดิมทำให้คนรุ่นใหม่กลัวผีน้อยลง จึงทำให้อัตราการล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชนมีอัตราเพิ่มขึ้น แต่สำหรับคนเฒ่าคนแก่ ในชุมชนยังเกรงกลัวต่ออำนาจของผีอยู่ แม้ว่าจะเลิกผีแล้วก็ตาม แต่การเลิกผี หมายถึงการตัด “บะ” เท่านั้นไม่ได้ตัดผีที่เป็นสิ่งสูงสุดที่เรียกว่า “ตาที่ตาเต๊ะ”

แม้จะมองว่าศาสนาเป็นสาเหตุที่ทำให้คนรุ่นใหม่เชื่อในเรื่องของผีลดลงไปก็ตาม แต่อิทธิพลของศาสนาพุทธมีอิทธิพลไม่น้อยที่มีส่วน ในการควบคุมสังคม ของหมู่บ้านบ้านทุ่งหลวง โดยเฉพาะพระพุทธรูปศาสนาที่มีคนในชุมชนนับถือมากเกือบทุกครอบครัว คนเฒ่าคนแก่ที่นับถือพระพุทธรูปศาสนา ได้ใช้กฎแห่งกรรม เรื่องนรกสวรรค์ และเรื่องบาป – บุญ มาขู่ลูกหลานของตนเสมอไม่ให้ทำความชั่วไม่ให้ทำผิดจารีตของชุมชน เพราะเราจะต้องไปใช้กรรม เราจะเดือดร้อนหรือถ้าทำผิดจารีตจะตกนรก จะเป็นบาปอย่างไรก็ตาม เป็นสิ่งที่ไม่ดี

อีกวิธีการหนึ่ง ที่หมู่บ้านบ้านทุ่งหลวงใช้ผู้ทีละเมิดต่อจารีตของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มหนุ่มสาวใช้กับสมาชิกที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ การไปเสพยาเสพติดของวัยรุ่นชายบางคน หรือการไม่มาร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม เช่น ไม่มาประชุม ไม่ร่วมพัฒนาหมู่บ้าน หรือทำงานส่วนรวม โดยการขู่ว่าในวันแต่งงาน จะไม่ให้ขอยืม ถ้วย ชาม ช้อน จะไม่ไปร่วมงาน ไม่ออมเงินช่วยเป็นค่าใช้จ่าย ในวันงาน ดังนั้นจึงทำให้สมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวกลัวการลงโทษในลักษณะเช่นนี้

นอกจากที่กล่าวมาหมู่บ้านทุ่งหลวง ยังใช้มิติทางพระพุทธรูปศาสนาไปใช้ควบคุมในการดูแลรักษาป่า โดยผ่านพิธีกรรมการบวชป่า ซึ่งได้ประกอบพิธีไปแล้ว 2 ครั้ง ด้วยความเชื่อที่ว่าต้นไม้ที่ถูกคุมด้วยผ้าเหลือง ถ้าไปตัดจะเป็นสิ่งที่ไม่ดี และมักถูกขู่ว่า ถ้าใครไปละเมิดตัดต้นไม้ต้นนั้น จะบาปจะตกนรก คนในชุมชนจึงไม่มีใครกล้าที่จะเข้าไปตัดต้นไม้ที่มีผ้าเหลืองติดอยู่เพราะกลัวบาป

จะเห็นว่าในหมู่บ้านบ้านทุ่งหลวงใช้วิธีการขู่ ผู้ที่ล่วงละเมิด และยังไม่ล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชนด้วยอุบายต่าง ๆ ทั้งการนำเอาเรื่องของความเชื่อเรื่องผี คำสอนทางศาสนารวมทั้งการขู่ที่จะลงโทษด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความเข็ดหลาบและเป็นการป้องปรามที่จะไม่ให้เกิดการล่วงละเมิดต่อจารีตของชุมชน ค่อนข้างได้ผลเป็นที่น่าพอใจ สามารถรักษาความสงบสุขของหมู่บ้านได้อย่างดีตลอดมา

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นวิธีการต่างๆ ซึ่งได้การอบรมสั่งสอน การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การลงโทษ และการขู่ ที่ใช้ในการควบคุมสังคมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

กลไกที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต

กลไกกลหมายถึงตัวจักรต่างๆ ที่มีอิทธิพล มีบทบาทในการควบคุมดูแลความประพฤติของคนในหมู่บ้านให้เป็นไปตามกรอบแบบแผนของจารีตที่ก่อกำหนดไว้ทั้งที่เป็นกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ

และที่เป็นข้อห้ามต่างๆ ได้แก่ พระสงฆ์ (พระธรรมจาริก) หมอผี (ฮีโ) หัวหน้าครอบครัว (พ่อ-แม่) ผู้อาวุโส (ปู่ย่า-ตายาย) ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเครือญาติ ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และระบบความเชื่อในสิ่งสูงสุด และต่อหลักคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. พระสงฆ์ (พระธรรมจาริก)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 พระธรรมจาริกได้เข้าไปอยู่ประจำกับในหมู่บ้านทุ่งหลวง โดยการนิมนต์ของชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์ หน้าที่หลักของพระธรรมจาริกก็คือการอบรมสั่งสอน ในเรื่องของศีลธรรม รวมทั้งการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ สอนให้ชาวบ้านรู้จักบาปบุญคุณโทษ สิ่งที่ควรประพฤติ และควรละเว้น ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับหลักจารีตของชุมชน ถึงแม้ว่าพระธรรมจาริกจะเป็นผู้ทำพิธีเลิกผีให้แก่ชาวบ้านก็ตาม แต่ทำตามความสมัครใจของชาวบ้าน ไม่มีการบังคับ ทำตามคำขอร้องของชาวบ้าน ที่ต้องการจะเลิกผี แม้ว่าจะถือพุทธ แต่ก็ไม่ห้ามที่ชาวบ้านจะทำพิธีกรรมดั้งเดิมควบคู่กับการนับถือพุทธศาสนา กิจกรรมหลัก ๆ ที่เห็นได้ชัดของชาวบ้าน เด็กและเยาวชนในทุกวันพระตอนเช้าจะพากันมาใส่บาตรรับศีลที่อาศรมฯ ส่วนตอนค่ำก็จะพากันมาร่วมทำวัดสวดมนต์ นั่งสมาธิ ถึงวันสำคัญก็จะพากันมาเวียนเทียนที่อาศรมฯ เป็นประจำ พระธรรมจาริกก็จะใช้เวลาในช่วงวันพระอบรมสั่งสอน ในเรื่องของศีลธรรมรวมทั้งการรักษาวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย การรักษาป่าไม้ ยาเสพติด การเล่นเกมพนัน รวมทั้งการดื่มสุรา ส่วนในวันพระกลางเดือนและสิ้นเดือน หนุ่มสาวจะพากันไปไหว้พระธาตุที่ดอยธาตุ ร่วมกับหนุ่มสาวบ้านอื่นที่นับถือศาสนาพุทธ จนทำให้ดอยธาตุเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านในหลายๆ หมู่บ้าน

นอกจากจะอบรมสั่งสอนในวันพระเป็นประจำทุกวันพระแล้ว ทุกวันเข้าเย็นจะต้องเทศน์ โดยผ่านหอกระจายข่าวที่อาศรมฯ เป็นประจำทุกวัน มีเรื่องอะไรที่สำคัญๆ ก็จะบอกผ่านหอกระจายข่าวให้กันคนในชุมชนได้ทราบ นอกจากนี้ที่กล่าวมาพระธรรมจาริกยังได้เข้าไปสอนจริยธรรมในโรงเรียน เป็นประจำตลอดทั้งปี นอกจากนี้พระธรรมจาริกยังมีส่วนในการพัฒนา ร่วมกับชาวบ้าน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ เป็นแกนนำร่วมทำโครงการขอเงินจากกองทุน SIF จนได้งบประมาณพัฒนาชุมชนในหลายเรื่อง

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมดังกล่าวทำให้พระธรรมจาริกค่อนข้างมีบทบาทสำคัญ ในการควบคุมดูแลพฤติกรรม ของคนในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เกือบตลอดทั้งปี ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

2. หมอผี (ฮีโซ)

แม้ว่าจะไม่ค่อยมีบทบาทเท่าใดนักกับเด็ก และเยาวชนรุ่นใหม่ เพราะเยาวชนเชื่อในเรื่องผีน้อยลง แต่สำหรับในกลุ่มของพ่อบ้าน – แม่บ้าน และผู้สูงอายุ ผู้เฒ่าผู้แก่ ฮีโซยังมีบทบาทอยู่มาก แม้ว่าหลายครอบครัวจะทำพิธีเลิกผีแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อเรื่องผีก็ยังคงอยู่ในความทรงจำของคนรุ่นเก่าอยู่ จะทำอะไรเขาก็ยังให้ความสำคัญกับฮีโซ เพราะพิธีกรรมส่วนใหญ่ แม้ว่า จะนับถือพุทธก็ตาม แต่ก็ต้องกระทำอยู่เป็นประจำ ได้แก่ มัดมือ (กัจ) การเลี้ยงผีนา ผีไร่ การเลี้ยงผีเหมืองฝาย ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ได้ห้ามสำหรับผู้ที่นับถือพุทธศาสนา

ดังนั้นเมื่อถึงพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผี ชาวบ้านยังต้องใช้ให้ฮีโซประกอบพิธี รวมทั้งประกอบพิธีให้กับผู้ที่ทำผิดจารีตของชุมชนได้แก่ การได้เสียกันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว ฮีโซจะต้องเป็นผู้ประกอบพิธีให้ทั้งสิ้น เมื่อเสร็จพิธี ฮีโซก็จะอบรมสั่งสอนไม่ให้กระทำเช่นนั้นอีก จึงเห็นว่าฮีโซยังคงมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนไม่ให้กระทำผิด เพราะเมื่อกระทำผิดพวกเขาจะต้องพบกับฮีโซ เพื่อประกอบพิธีเลี้ยงผีให้

3. หัวหน้าครอบครัว (พ่อ-แม่)

นับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญที่สุดที่จะควบคุมพฤติกรรมของลูกตนเองไม่ให้กระทำผิดจารีตที่ดั้งเดิมของชุมชน เพราะเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดลูกมากที่สุด และนานที่สุดกว่าบุคคลกลุ่มอื่น ๆ หัวหน้าครอบครัวจึงเป็นตัวจักรสำคัญในการอบรมสั่งสอนสมาชิกของตน ให้รู้จักระเบียบแบบแผนจารีต การดำรงชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมดีงาม เป็นแม่พิมพ์ที่สมาชิกในครอบครัวจะถือปฏิบัติ ตาม ถ้าหัวหน้าครอบครัวได้ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี สมาชิกในครอบครัวก็จะปฏิบัติตาม แต่ถ้าหัวหน้าครอบครัวประพฤติตัวไม่เหมาะสม สมาชิกในครอบครัวก็จะปฏิบัติตัวเลียนแบบอย่างที่ไม่ดีตามด้วย ดังนั้นการปฏิบัติตัวของเด็กบางครอบครัว อาจจะไปถึงการประพฤติตัวของพ่อแม่ได้ ดังสุภาษิตที่ว่า **“ลูกไม่ยอมหล่นไม้ไกลต้น”**

ในหมู่บ้านทุ่งหลวง หัวหน้าครอบครัวยังมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อสมาชิกในครอบครัวอย่างเห็นได้ชัด ลูกๆ ยังให้ความเคารพต่อพ่อแม่ของตน แม้ว่าเด็กๆ รุ่นใหม่ จะเชื่อฟังพ่อ

แม่น้อยไปกว่าคนรุ่นก่อนๆ ก็ตาม ในภาพรวมๆ ส่วนมากเด็กๆ ยังเชื่อฟังพ่อแม่อยู่มาก จากการสัมภาษณ์กลุ่มเด็ก และเยาวชนเกี่ยวกับการเกรงกลัวคนในชุมชน ทุกคนตอบผู้วิจัยว่าเกรงกลัวพ่อ-แม่มากที่สุด แต่ไม่ใช่กลัวแบบมีอำนาจแต่กลัวว่าถ้าประพฤติตัวไม่ดี พ่อ-แม่จะเกิดความอับอาย และเสียใจต่อการกระทำของเรา

อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กๆ และเยาวชนในหมู่บ้านทุ่งหลวงยังเคารพเชื่อฟัง พ่อแม่ของตน อันเนื่องมาจากการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นแบบอย่างที่ดีของหัวหน้าครอบครัว ในชุมชนจะให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก จะมีการพูดคุยกันเสมอ ในระดับการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน พฤติกรรมที่แสดงออกส่วนหนึ่งของหัวหน้าครอบครัว จึงถูกกลั่นกรองมาแล้วเป็นอย่างดี ที่คนรุ่นหลังสามารถนำมาเป็นแบบอย่างได้

ดังนั้นจึงเห็นว่าหัวหน้าครอบครัว เป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุด ในการดูแลพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ในกรอบจารีต นอกจากจะควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชน โดยเฉพาะบุตรของตนแล้ว ยังเป็นผู้ที่อบรมสั่งสอนให้บุตรของตนได้ทราบ และเข้าใจในจารีตชนเผ่าของตนเองอีกด้วยว่า สิ่งใดทำได้ สิ่งใดห้ามไม่ให้กระทำ โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม

4. ผู้อาวุโส (ปู่ย่า ตายาย)

นับว่าเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่เป็นหลักสำคัญในการควบคุมดูแล อบรมสั่งสอนลูกหลานของตนให้อยู่ในกรอบจารีตที่ถูกต้องดีงาม ตามแบบอย่างที่ยุคบุรุษได้ถ่ายทอดไว้ เป็นมรดกแก่ลูกหลานของตน ด้วยจารีตที่ดีงามเหล่านั้น ปลุกฝังให้เด็กๆ ต้องเคารพเชื่อฟังผู้เฒ่าผู้แก่ เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่พบเห็นความประพฤติที่ไม่เหมาะสม แม้ว่าจะไม่ใช่ลูกหลานของตนโดยสายเลือดก็ตาม ผู้เฒ่าก็จะว่ากล่าวตักเตือนไม่ให้ลูกหลานของตนประพฤติผิดจารีตของชุมชน

ในหมู่บ้านทุ่งหลวงผู้อาวุโส จะได้รับการยกย่องเชิดชูให้อยู่ในฐานะเป็นปูชนียบุคคล จะเห็นได้ชัดเจน ตอนพิธีก๊ี้จี้ (มัดมือ) เด็กๆ และเยาวชนในชุมชน จะต้องให้ผู้อาวุโสในชุมชนมัดมือให้ และตอนถึงวันสงกรานต์เด็กๆ และเยาวชนจะน่าน้ำขมิ้นส้มป่อย พร้อมของกินของใช้ไปรดน้ำดำหัวไปให้ และขอศีลขอพรจากผู้อาวุโสทุกคนในชุมชน เมื่อเกิดเหตุการณ์ การผิดจารีตของคนในชุมชน ผู้อาวุโสจะต้องเข้าไปจัดการตัดสินให้เรื่องต่างๆ

ผู้อาวุโสในหมู่บ้านทุ่งหลวง ยังมีอิทธิพลต่อความประพฤติของคนในชุมชน ซึ่งอาศัยความสัมพันธ์จารีตของชนเผ่าที่สอนให้ผู้น้อยต้องเคารพเชื่อฟังผู้ที่อาวุโสกว่า แม้ว่าจะไม่ใช่อำนาจโดยสายเลือดก็ตาม แต่เป็นบรรทัดฐานที่ทุกท่านจะต้องปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

5. ผู้ใหญ่บ้าน

หมู่บ้านทุ่งหลวงได้รับแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเมื่อประมาณ 100 ปี มีการแต่งตั้งผู้นำอย่างเป็นทางการมาแล้ว 3 คน ซึ่งเมื่อก่อนทุกคนในชุมชน จะให้ความสำคัญเคารพ เชื่อฟัง ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ คือ ฮีโซ่ ฮีโซ่จะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในเรื่องต่างๆ อำนาจการตัดสินใจทั้งหมดจะขึ้นอยู่กับฮีโซ่เท่านั้น ฮีโซ่จึงเป็นผู้นำในทุกๆ เรื่อง รวมทั้งเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ

ปัจจุบันหมู่บ้านทุ่งหลวง มีผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้ง จากทางการเป็นคนที่ 4 ซึ่งเป็นการถ่ายอำนาจมาจากฮีโซ่ แต่ไม่หมดทุกด้าน ในส่วนของด้านพิธีกรรม ก็ยังเป็นของฮีโซ่ ส่วนในเรื่องของการตัดสินใจ การพัฒนา การดูแลความสุขทุกข์ของชาวบ้าน และอีกหลายๆ ด้านจะเป็นของผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเป็นกลุ่มของพ่อบ้านแม่บ้าน ผู้อาวุโสแล้ว ผู้ใหญ่บ้านคงไม่มีอิทธิพลต่อต้านความประพฤติมากเท่าใดนัก เพราะบุคคลรุ่นนี้ ส่วนใหญ่ยังยึดมั่นอยู่ในจารีต และคำสอนของบรรพบุรุษดั้งเดิม ดังนั้นจะมีผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนของการใช้อำนาจ รัฐ หรือไม่ว่าจะมีความสำคัญกับพวกเขาเหล่านั้นมากนัก เพราะปฏิบัติตามจารีตก็เหมือนเป็นการปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐนั่นเอง แต่ในส่วนของคนรุ่นใหม่ที่คลายความเชื่อในเรื่องผี และจารีตลง จารีตอาจจะควบคุมพวกเขาได้ไม่เต็มที่ แต่อำนาจรัฐที่ผ่านมาจากผู้ใหญ่บ้านย่อมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนกลุ่มนี้ เพราะผู้ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ข้อห้าม และจารีตของชุมชน ผู้ใหญ่บ้านก็จะใช้อำนาจของรัฐที่มีอยู่จัดการกับบุคคลเหล่านี้ เช่น การลงโทษที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การปรับเป็นเงิน การตัดสิทธิบางอย่าง เช่น การรักษาพยาบาลที่ไม่ต้องเสียเงิน การไม่ให้กู้ยืมเงินของกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น

ผู้ใหญ่บ้านจึงเป็นผู้ที่ใช้อำนาจของรัฐ ในการปกครองดูแลควบคุมความประพฤติของคนในหมู่บ้าน แต่ในหมู่บ้านทุ่งหลวง อำนาจรัฐคงไม่มีความจำเป็นมากเท่าไรนัก เพราะผู้คนส่วนใหญ่ ยังคงยึดมั่นในจารีตของชนเผ่าตนเอง ส่วนใหญ่การปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่บ้าน คนส่วนใหญ่ในชุมชนไม่ได้สัมพันธ์ในฐานะคนของรัฐ แต่สัมพันธ์ในฐานะเครือญาติ จึงทำให้มีความเคารพรักกันเหมือนญาติพี่น้อง

6. คณะกรรมการหมู่บ้าน

นับตั้งแต่หมู่บ้านทุ่งหลวงได้ถูกตั้งอย่างเป็นทางการ เมื่อประมาณ 100 ปี มีการแต่งตั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ คือ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแล้ว 3 คน นอกจากนั้นยังมีการบริหารจัดการหมู่บ้านในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน ช่วยกันดูแล และดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับหมู่บ้าน โดยการตั้งเป็นฝ่ายๆ หมุนเวียนเปลี่ยนกันมา และมีการประชุมกันทุกๆ 1 เดือน

กลุ่มของคณะกรรมการหมู่บ้านในหมู่บ้านทุ่งหลวง นับว่าเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญอีกกลุ่มหนึ่ง โดยมีหน้าที่คอยควบคุมดูแลความประพฤติ และความสงบเรียบร้อยของคนในหมู่บ้าน ให้อยู่กันอย่างสงบสุข เมื่อมีเหตุการณ์วุ่นวายไม่สงบเกิดขึ้น ในชุมชนครั้งใด จะต้องมีการเรียกประชุม เพื่อปรึกษาหารือแก้ไขปัญหาต่างๆ เหล่านั้นให้หมดไปจากชุมชนโดยเร็ว โดยไม่ต้องไปพึ่งพาอาศัยอำนาจรัฐแต่อย่างใด ทุกเรื่องต้องจบลงที่ชุมชนทุกครั้ง อำนาจการตัดสินใจที่สำคัญๆ ของชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้ตัดสินใจแทนคนในหมู่บ้านทั้งหมด โดยอาศัยการปรึกษาหารือ จากกลุ่มสมาชิกในการลงความเห็น แล้วถือมติที่ประชุมที่อยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงามไม่ขัดจารีตของชุมชนเป็นหลักสำคัญ แต่ในกรณีที่เป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับความอยู่รอด และความสงบสุขของชุมชนแล้ว ตัวแทนครอบครัวทั้งหมดในชุมชน จะเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ อย่างเรื่องการตัดสินใจที่จะให้สำนักงานโครงการหลวงมาตั้งในหมู่บ้านหรือไม่ ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนได้ร่วมลงมติ โดยไม่ยอมให้สำนักงานโครงการหลวงมาตั้งในหมู่บ้าน นอกจากนี้ที่กล่าวมาข้างนี้มีอีกหลายกรณีที่คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญของการดูแลความประพฤติของคนในชุมชน เช่น การลงโทษผู้ลักลอบเข้าไปล่าสัตว์ ตัดต้นไม้ในเขตป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ การปรับผู้ที่ล่วงละเมิดกฎของหมู่บ้าน (ทะเลาะวิวาทกัน, ยิงปืนในหมู่บ้าน) การเสพและจำหน่ายยาเสพติด เป็นต้น

ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านทุ่งหลวงเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญที่ควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชน และป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมที่ผิดจารีตของชุมชน ดูแลความสงบสุขของผู้คนในชุมชนทุกเรื่อง รวมทั้งความทุกข์ ความเดือดร้อนของคนในชุมชน เช่น ช่วยเหลือผู้ที่ข้าวไม่พอกิน ช่วยเหลือผู้ประสบภัย และเดือดร้อนในเรื่องต่างๆ เป็นต้น ให้ชุมชนดำเนินไปด้วยความสุข และเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

7. กลุ่มเครือญาติ

ด้วยการที่ยังเป็นหมู่บ้านที่มีความเป็นชุมชนสูง คนในชุมชนยังมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น โดยเฉพาะในกลุ่มเครือญาติยังมีความสนิทสนมกัน ลูกหลานยังให้ความเคารพนับถือ ให้ความเกรงใจกัน ไม่มีการทะเลาะกันในกลุ่มเครือญาติ แต่ละตระกูลยังมีการระวังในเรื่องความเสียหายที่จะทำให้อัตราตระกูลเสียชื่อเสียง ดังนั้นถ้าใครทำเรื่องไม่ดีผิดจารีตของชุมชนขึ้นจะถูกตำหนิ หรือลงโทษจากกลุ่มเครือญาติเป็นอันดับแรก ในฐานะที่นำความเสียหายมาสู่วงศ์ตระกูล ทำให้ญาติพี่น้องต้องได้รับความอับอายต่อการกระทำของตน

ดังนั้นจึงมีการระมัดระวังเรื่องการผิดจารีตกันอย่างเคร่งครัดในกลุ่มเครือญาติ จึงช่วยกันเป็นหูเป็นตาดูแลญาติพี่น้องของตนให้อยู่ในกรอบจารีตที่ตั้งงาม โดยวิธีการต่างๆ เริ่มตั้งแต่การอบรมสั่งสอน การแนะนำ การชักชวน เข้าร่วมพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งมีการว่ากล่าวตักเตือน บังคับ ลงโทษ ซึ่งก็เป็นกลไกอีกส่วนหนึ่งในการควบคุมดูแลความประพฤติของญาติพี่น้องไม่ให้ปฏิบัติผิดจารีตของชุมชนเป็นอย่างดี

8. ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ได้แก่ ความเป็นเครือญาติ ซึ่งหมายถึง ความเกรงใจ ความเกรงกลัว ความเคารพนับถือ ของลูกหลานที่มีต่อผู้อาวุโส ได้แก่ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ลุง ป้า น้าอา สิ่งเหล่านี้จึงเสมือนเป็นผู้ควบคุมดูแลให้ลูกหลานไม่กล้าที่จะทำผิดจารีตต่างๆ โดยมีความเกรงใจ ความเคารพนับถือ หรือความเกรงกลัวว่าจะทำอะไรที่ไม่ดีไม่งามลงไป จะต้องไปกระทบไปเกี่ยวข้องกับหรือไปสร้างความเดือดร้อนนุ่นวาย ความทุกข์ใจให้แก่พ่อแม่ แก่เครือญาติ พ่อแม่ย่อมได้รับความอับอายเสียหายต่อวงศ์ตระกูล ถ้าลูกประพฤติตัวไม่ดีแล้วพ่อแม่จะต้องเดือดร้อนได้รับความอับอาย ดังนั้นถ้าความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ญาติพี่น้องในตระกูลมีกันอย่างแน่นแฟ้นแล้ว ความเกรงใจ เกรงกลัว ความเคารพนับถือก็จะมีมากทำให้ลูกหลานไม่กล้าที่จะล่วงละเมิดทำความผิดในจารีตประเพณี เพราะกลัวว่า พ่อแม่ ญาติพี่น้องจะได้รับความอับอาย นำความเสื่อมเสียมาสู่วงศ์ตระกูล ดังนั้นระบบความสัมพันธ์จึงเป็นอีกหนึ่งกลไกที่ช่วยในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชน

9. ระบบความเชื่อในสิ่งสูงสุด และต่อหลักคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือ

นับว่าเป็นกลไกที่มีความสำคัญไม่น้อยที่มีอยู่ในหมู่บ้านทุ่งหลวง แม้ว่าชุมชนจะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เจริญแล้วก็ตาม แต่การสอนในเรื่องสิ่งสูงสุดก็ยังมีอยู่ในชุมชน เช่น พ่อแม่ จะสอนลูกว่าอย่าไปตัดต้นไม้ที่มีน้ำผุดนะเดี๋ยวจะถูกผีทำ หรืออย่าไปมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานนะลูกเป็นสิ่งที่ไม่ดี แม้ว่าจะไม่มีใครรู้จักตาม แต่ผีรู้จะทำให้เราเดือดร้อนหรือชาวบ้านเจ็บป่วย ผู้เฒ่าหลายคนในหมู่บ้าน อธิบายให้ฟังว่า เขาได้สั่งสอนลูกหลานเสมอ ในเรื่องของการผิดจารีตผีจะลงโทษ แม้จะไม่ทำกับเรา แต่อาจจะทำกับคนในชุมชนเดียวกัน เพราะตามความเชื่อบอกว่า ถ้ามีใครละเมิดจารีตที่ถือว่าผิดผี คนใดคนหนึ่งในชุมชน ทุกคนในชุมชนจะต้องช่วยกันรับผิดชอบทั้งหมด แม้จะไม่ใช่เป็นผู้กระทำความผิดก็ตามผีสามารถที่จะลงโทษผู้ใดก็ได้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกับผู้ที่ทำผิด หรืออาจจะลงโทษกับสัตว์เลี้ยงให้ได้รับอันตราย ความเชื่อเหล่านี้ถูกถ่ายทอดปลูกฝังให้เด็กมาตั้งแต่เด็กจำความได้ แม้ว่าพ่อโตขึ้นได้รับการศึกษาได้ไปสัมผัสเกี่ยวข้องกับคนพื้นราบ ทำให้ความเชื่อในสิ่งเหล่านี้ลดลงก็ตาม แต่คนส่วนใหญ่ในชุมชนยังคงความเชื่อในเรื่องของสิ่งสูงสุดไว้เป็นส่วนมาก

ส่วนในเรื่องของความเชื่อ ในคำสอนทางศาสนาที่ตนนับถือ จากการสอบถามกลุ่มหนุ่มสาวที่เขายอมนับถือพุทธ และยอมปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา ก็เพราะว่า หลายอย่างในคำสอนสอดคล้องกับตำนาน หรือนิทานของกะเหรี่ยง ดังนั้นการที่เขาปฏิบัติตามจารีตของชุมชน ก็เท่ากับเขาได้ปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาด้วย เขายึดมั่น และนับถือในคำสอนของศาสนา ทำให้เขาเป็นคนดีทำให้ชุมชนสงบสุข ทุกวันพระถ้าเขาอยู่ในชุมชนเขาจะเขาไปสวดมนต์ที่อาศรมฯ กับพระธรรมจาริกเป็นประจำหลายคนในชุมชนเคยบวชเรียนอยู่ที่วัดศรีโสดา นอกจากนั้นประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนยังนับถือในหลักคำสอนของพุทธศาสนาเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กลุ่มหนุ่มสาวกล่าวว่า เขาเชื่อในคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะพระพุทธเจ้าสอนให้เป็นคนมีเหตุผล สอนในเรื่องของความกตัญญูรู้คุณคน อย่างเราเลี้ยงลูกตอนเล็กเมื่อเราแก่ลูกก็ต้องเลี้ยงดูเรา หรือเราใช้ป่าไม้ก็ต้องรู้คุณของป่าไม้ ดังนั้นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธในชุมชน จึงอยู่ที่วัด (อาศรมพระธรรมจาริก) ทุกวันเขาจะต้องไปสวดมนต์ ถึงวันพระวันศีล เขาจะต้องชวนกันเขามาสวดมนต์ไหว้พระนั่งสมาธิที่วัด จึงเห็นว่าความเชื่อในสิ่งสูงสุด ความเชื่อในหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ จึงเป็นกลไกที่ช่วยให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

ตอนที่ 4 รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณี และความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลังของคนในชุมชน

รูปแบบหมายถึง สิ่งที่สามารถแสดงออกมาให้ปรากฏเห็นของบุคคลหรือกลุ่มคน ในการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน สู่คนรุ่นใหม่ ซึ่งได้แก่เด็กๆ และเยาวชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบในการถ่ายทอด

รูปแบบในการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของบรรพบุรุษจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่งของคนในหมู่บ้านมีอยู่ดังนี้

- แบบบุคคลสู่บุคคล
- แบบบุคคลสู่กลุ่มคน

แบบบุคคลสู่บุคคล

รูปแบบการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของบุคคลสู่บุคคล ในหมู่บ้านทุ่งหลวงนั้นจะเห็นได้ชัดเจนจากการที่พ่อ-แม่ ได้อบรมสั่งสอนลูกๆ ของตนให้มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับความประพฤติต่างๆ ว่าสิ่งใดทำได้สิ่งใดทำไม่ได้ สิ่งใดที่ผิดจารีต ประเพณี วัฒนธรรมที่บรรพบุรุษถ่ายทอดปลูกฝังเอาไว้ก็อย่าไปล่วงละเมิด อย่าไปฝ่าฝืนเป็นสิ่งที่ไม่ดี จะไปสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น จะไปสร้างความสับสนวุ่นวาย ก่อความไม่สงบสุขให้แก่ชุมชนหมู่บ้านอีกด้วย และที่สำคัญยังเป็นการทรมาน ต่อบรรพบุรุษในสิ่งที่เขาได้ปลูกฝังได้ฝากเป็นพันธุกรรมไว้ ซึ่งต่างๆ เหล่านั้นได้ถูกกลั่นกรองมาเป็นเวลานาน ผ่านคนแล้วคนเล่า จนเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามแฝงไว้ด้วยคุณค่า ซึ่งเปรียบเสมือนมรดกอันมีค่ายิ่งที่ถูกลืบทอดมาหลายอายุชั่วอายุคน ผ่านการเลือกเฟ้นมาเป็นอย่างดีแล้ว และได้ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นประโยชน์ มีคุณค่าจนไม่สามารถที่จะเปรียบเทียบเป็นเงินได้เลย นอกจากการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อที่ผ่านทางพ่อ-แม่สู่ลูกแล้วยังมาจากเครือญาติ ซึ่งได้แก่ ปู่ย่า ตายาย ลู่หลาน ซึ่งในสังคมกะเหรี่ยงจะเป็นครอบครัวใหญ่ ในแต่ละครอบครัวจะประกอบไปด้วยปู่ย่า หรือตายาย พ่อแม่ และลูกๆ หลานๆ และอาจมีหลานเขย หลานสะใภ้ อยู่ในครอบครัวเดียวกัน การอบรมสั่งสอนโดยผ่านกระบวนการการขัดเกลาทางสังคม จากปู่ย่า ตายาย หรือจากพ่อแม่ สู่ลูกๆ หลาน จึงกระทำในแต่ละครอบครัว

นอกจากนั้นแล้วในแต่ละชุมชนกะเหรี่ยง ส่วนใหญ่แล้วจะผูกพันกันเหมือนเครือญาติหรือครอบครัวขนาดใหญ่ คนในหมู่บ้านแม้ว่าจะไม่ใช่ญาติโดยสายเลือดก็ตาม แต่ก็มีความรู้สึกว่าเหมือนลูกเหมือนหลาน และมีความเคารพกันในระบบอาวุโส คือผู้น้อยต้องเคารพผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็มีความรู้สึกว่าจะคนที่อายุน้อยกว่าเหมือนลูกเหมือนหลาน ดังนั้นเวลามีผู้ที่ประพดิตัวที่ไม่เหมาะสมไม่ดีไม่งามที่จะผิดต่อจารีตต่างๆ แม้ไม่ใช่ลูกหลานโดยสายเลือดก็ตามก็จะว่ากล่าวตักเตือนประดุจเป็นลูกหลานของตน

ดังนั้นการอบรมสั่งสอนในเด็กรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ถึงกฎเกณฑ์จารีตประเพณี ความเชื่อต่างๆ โดยผ่านกระบวนการทางสังคม โดยผ่านปู่ย่า ตายาย สู้หลาน จากพ่อแม่สู่ลูก จากผู้อาวุโสสู่ผู้น้อย จึงเป็นแบบที่เห็นจากหมู่บ้านทุ่งหลวง

แบบบุคคลสู่กลุ่มคน

นอกจากการถ่ายทอดจารีต กฎเกณฑ์ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ ซึ่งดูเป็นวิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยง ซึ่งผ่านบุคคลสู่บุคคลแล้ว ยังมีแบบบุคคลสู่กลุ่มคน ซึ่งมีทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ ซึ่งมีอยู่ คือ การถ่ายทอดในวันประชุมประจำเดือนของทุกเดือน ในทุกเดือนๆ หมู่บ้านทุ่งหลวงจะมีการจัดประชุม โดยจะจัดประชุมที่อาศรมฯ (วัด) หรือไม่ว่าที่ศูนย์วัฒนธรรมที่ตั้งอยู่ใกล้บ้านผู้ใหญ่บ้านนอกจากจะพูดคุยในเรื่องต่างๆ ที่ทางอำเภอแจ้งมาโดยผ่านผู้ใหญ่บ้านหรือเรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน หรือการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านแล้ว ช่วงหนึ่งของการประชุมจะมีผู้อาวุโสได้พูดคุยในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับประเพณี กฎ จารีต วัฒนธรรมดั้งเดิม ให้ผู้เข้าประชุมได้ทราบโดยการยกตัวอย่างว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นแบบนี้จะต้องแก้ด้วยวิธีการแบบนี้ จากการพูดคุยกับพ่อหลวงแก้ว ในเรื่องของการเกิดขึ้นของปัญหาว่า สมัยนี้มีการลักการขโมยของกิน เช่น แดง ฟักทอง ข้าวโพด พริก เป็นต้น ซึ่งในสมัยก่อนเมื่อตอนพ่อหลวงเล็กๆ เหตุการณ์แบบนี้จะไม่ปรากฏ หรือมีก็น้อยมาก ซึ่งพ่อหลวงแก้วก็ได้อธิบายว่า เมื่อก่อนทุกครอบครัวจะปลูกพืชผักสวนครัวเอาไว้กินกันทุกหลังคา ทุกครอบครัว ดังนั้นเมื่อทุกครอบครัวมีกินแล้วก็ไม่มีความจำเป็นต้องไปลักไปขโมยกัน เพราะทุกครอบครัวก็มีกินเหมือนกัน แต่ปัจจุบันคนในหมู่บ้านทำข้าวไร่นาน้อยลงเมื่อทำข้าวไร่น้อยลงก็ไม่มีพื้นที่ที่จะปลูกผักไว้กิน เมื่อทุกคนไม่มีกินก็ไปลักไปขโมยของคนอื่นกิน ซึ่งเมื่อก่อนทุกครอบครัวมีกินทุกครอบครัว หรือถ้าครอบครัวไหนไม่มีกินก็จะใช้วิธีการแบ่งปันกัน เช่นคนที่มีพริกกิน แต่ไม่มีแดงก็จะเอาพริกไปแลกแดง เป็นต้น หรือให้ความเอื้อเฟื้อแบ่งปันกัน แต่คนปัจจุบันขาดเรื่องนี้ หรืออีกอย่างสมัยนี้มีวันรุ่นหลายคนติดยาบ้า

เมื่ออยากยาแต่ไม่มีเงินซื้อ ก็จะพากันไปลักไก่ลักปลาเอาไปขายเพื่อซื้อยาเสพติด เป็นต้น ดังนั้นเมื่อผู้เฒ่าผู้แก่ได้ยกตัวอย่างให้เห็นว่า สมัยก่อนกันสมัยนี้เป็นอย่างไร ก็เป็นการถ่ายทอดถึงจารีตประเพณี วัฒนธรรม จากบุคคลสู่กลุ่มคน ทั้งอย่างการมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในการแบ่งปันพืชผักให้แก่ครอบครัวที่ไม่มี ปัญหาการลักขโมยจึงไม่เกิดขึ้น เป็นต้น นอกจากนั้นการที่พระธรรมจาริกใช้เสียงตามสายในการแสดงธรรม รวมทั้งการพูดถึงวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงานแต่ละอย่าง โดยผ่านเครื่องกระจายเสียงให้คนในหมู่บ้านได้รับทราบก็เป็นวิธีการอีกอย่างหนึ่งของการถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆ ในรูปแบบบุคคลสู่กลุ่มคน

วิธีการถ่ายทอด

วิธีการ หมายถึง การใช้เทคนิคในการสื่อให้บุคคลได้รู้ว่าจารีตประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อที่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษนั้นทำอย่างไร ใช้อะไรบ้าง มีอะไรแอบแฝงอยู่ และเป็นของดีมีคุณค่าควรนำไปใช้ ควรรักษาเอาไว้แก่คนรุ่นต่อไป ซึ่งมีดังนี้

- วิธีการถ่ายทอดแบบไม่เป็นทางการ

- วิธีการถ่ายทอดแบบเป็นทางการ

วิธีการถ่ายทอดแบบไม่เป็นทางการ

เป็นการอบรมสั่งสอนแบบไม่เป็นทางการ ไม่มีรูปแบบ หรือ เวลา สถานที่ ที่ตายตัวเป็นไปแบบ โดยที่เด็กเองก็ไม่รู้ตัวเป็นวิธีการที่ผสมกลมกลืนไปกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นไปโดยอ้อมๆ แต่เป็นวิธีการที่ได้ผล และมีประสิทธิภาพ เด็กๆ สามารถเรียนรู้แบบไม่รู้ตัว เช่น พาเด็กๆ ไปไร่ไปนากับพ่อแม่ ไปร่วมพิธีกรรมต่างๆ

วิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อแบบไม่เป็นทางการ เป็นวิธีการที่ผู้กำหนดต้องการให้เด็กๆ ได้สัมผัสของจริงได้รู้ได้เห็นในสถานการณ์จริง ซึ่งได้แก่การพาเด็กเข้าร่วมในพิธีกรรม เป็นวิธีการอีกอย่างหนึ่งที่คนในหมู่บ้าน มีความต้องการที่จะให้เด็กๆ รุ่นใหม่ได้ซึมซับรับการถ่ายทอดในจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ โดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ เข้า การพาเด็กเข้าร่วมพิธีกรรมการเลี้ยงผีเหมืองฝาย การเลี้ยงผีไฟในกรณีผู้ที่ทำข้าวไร่ (มีเพียง 2 ครอบครัว) เป็นต้น โดยผู้ที่ต้องการให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ถึงพิธีกรรมในการเลี้ยงผีเหมืองฝาย ซึ่งมีระบบคุณค่าที่แอบแฝงไว้ในพิธีกรรม คือความกตัญญู ต่อสิ่งที่มนุษย์ได้รับคุณประโยชน์จากน้ำที่นำมาอุปโภค บริโภค ใช้ทำนา ซึ่งเป็นแหล่งผลิตอาหารเพื่อการดำรงชีวิตของมวลมนุษย

นอกจากจะให้เด็กได้รับความรู้ถึงคุณค่าที่แอบแฝงอยู่ในพิธีกรรมแล้วสิ่งที่จำเป็นอีกอย่างหนึ่งก็คือในการประกอบพิธีนั้น จะต้องใช้สิ่งของอะไรบ้าง และจะต้องพิธีกรรม ณ สถานที่ใด

หรือในกรณีของการลงโทษต่อผู้ที่กระทำผิดจารีตที่ร้ายแรงของหมู่บ้าน สำหรับในหมู่บ้านทุ่งหลวงจะให้เด็กๆ หรือวัยรุ่นเข้าร่วมพิธีกรรมด้วย เช่น กรณีของการเลี้ยงผีเพื่อขอขมาในการทำผิดจารีตของหนุ่มสาวคู่หนึ่ง ที่ลักลอบได้เสียกันก่อนแต่งงาน เมื่อ 10 กว่าปีที่ผ่านมา ฮีโซ่ และผู้เฒ่าผู้แก่อนุญาตให้เด็กๆ และวัยรุ่นได้เข้าร่วมพิธีกรรมขอขมาต่อผี ซึ่งในพิธีจะต้องมีการฆ่าหมู ต้มเหล้าทำอาหารหลังจากได้ทำพิธีเสร็จแล้ว ฮีโซ่ ก็อนุญาตให้ผู้ที่มีร่วมพิธีได้กินอาหารที่ประกอบพิธีเสร็จแล้วได้ (บางหมู่บ้านจะไม่อนุญาตเด็ดขาด) จากการสอบถาม ฮีโซ่ฮีค้อ ได้ทราบว่าเหตุที่อนุญาตให้เด็ก และวัยรุ่นได้เข้าร่วมพิธีกรรมก็เพราะว่าพิธีการที่ต้องการให้เด็กๆ และวัยรุ่นได้เป็นบทเรียนอนุทาหรณ์ รมณ์ครว้าง พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการทำผิดจารีตของหมู่บ้าน จะต้องได้รับการลงโทษดังที่เห็น เพื่อไม่ให้เป็นที่เยี่ยงอย่างกับคนรุ่นต่อไป และอีกอย่างการถือ ฮีโซ่ในสายของฮีค้อ ถือแบบไม่เคร่งครัด ถ้าเป็นสายแบบเคร่งครัดจะไม่อนุญาตให้เด็ก และเยาวชนเข้าร่วมรับประทวนอาหารที่เหลือจากการประกอบพิธี

จะเห็นได้ว่าการนำเด็กๆ ได้เข้าร่วมในพิธีกรรมต่างๆ เป็นวิธีการที่ถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อไปสู่เด็กๆ แบบไม่เป็นทางการ และแบบได้รับประสบการณ์โดยตรง เป็นการให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ถึงระบบคุณค่าที่แอบแฝงอยู่ในพิธีกรรม โดยให้ผ่านพิธีการต่างๆ

วิธีการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการ

วิธีการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการ หรือโดยตรงนั้น เป็นวิธีการที่เด็กๆ รู้ตัวว่าจะทำอะไร รับรู้อะไร และสิ่งที่เขาเรียนรู้ นั้น มีระบบคุณค่าอย่างไร โดยเป็นความต้องการโดยตรงของผู้ถ่ายทอด ซึ่งจะออกมาในรูปแบบของการนำเอาเด็กหลายๆ คนมานั่งรวมกันแล้วมีการอธิบายให้เด็กๆ ได้รับรู้รับทราบ หรือจากการที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนลูกๆ ของตน ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ สิ่งใดที่ควรจะทำไปใช้ในการดำเนินชีวิต สิ่งใดควรหลีกเลี่ยง นอกจากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ จะต้องมีบทบาทหน้าที่ตรงนี้ มาถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามต่างๆ ผ่านไปยังลูกๆ หลานๆ ของตนเอง เพื่อไม่ให้จารีตที่ดีงามเหล่านั้นได้สูญหายไปจากหมู่บ้านแล้ว ก็จะมีการรื้อฟื้นใหม่ โดยไปแสวงหาผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ในเรื่องนั้นมาถ่ายทอดอีกครั้งหนึ่ง เช่นการฮีทา เป็นต้น

ดังนั้นการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนแบบเป็นทางการจะชัดเจนในตัวของผู้สอนผู้เรียน สถานที่ ซึ่งนับว่าได้ผล แต่อาจทำให้ผู้รับการถ่ายทอดรู้สึกรำคาญและอาจไม่สนุกในการเรียนรู้ก็ได้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขา โดยวัฒนธรรมชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจารีตที่มีอยู่ในชุมชน และที่เป็นชุมชนใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน และศึกษาวิธีการและกลไก ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต และศึกษารูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลังในชุมชนของหมู่บ้านทุ่งหลวง หมู่ที่ 2 ตำบลแม่วิน อำเภอแม่อาง จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางสังคม โดยใช้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการควบคุมทางสังคม และแนวคิดการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เพื่อนำผลเข้าสู่การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเองได้ใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต ทั้งการมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ พระสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าครอบครัว คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้อาวุโส ปราชญ์ชุมชน สีโซ่ กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน และกลุ่มหนุ่มสาว ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ ขณะที่ลงภาคสนาม โดยวิธีการบรรยาย ซึ่งพอสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

จารีตซึ่งได้แก่ กฎเกณฑ์ข้อปฏิบัติ และข้อห้ามที่ชุมชนใช้ควบคุมพฤติกรรมทางสังคม จารีตที่ชุมชนใช้ควบคุมพฤติกรรมทางสังคม ผู้วิจัยได้ศึกษาอยู่ 3 ประเด็น คือ จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับปัจเจก ในระดับกลุ่มเครือญาติ และในระดับชุมชนนอกจากนั้น ยังมีประเด็นที่มีจารีตที่คนในหมู่บ้านเคยล่วงละเมิด จารีตที่ยังใช้ควบคุมพฤติกรรมได้ผล และพฤติกรรมที่จารีตควบคุมไม่ได้

จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับปัจเจก ได้ศึกษาอยู่ 4 ข้อ คือ ข้อห้ามระหว่างผู้

(1) น้อยกับผู้อาวุโส (2) ห้ามคบชู้ (3) ห้ามมีเพศสัมพันธ์ก่องแต่งงาน (4) และห้ามมีสามี-ภรรยาหลายคน

ข้อห้ามระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโส มีข้อห้ามมิให้ผู้น้อยด่าผู้ใหญ่ เถียงผู้ใหญ่ ห้ามแสดงความไม่เคารพ พ่อแม่จะต้องสั่งสอนลูกหลานของตนเสมอว่า เป็นผู้น้อยจะต้องให้ความเคารพนับถือยกย่องผู้อาวุโสทุกคน แม้จะไม่ใช่วินัยโดยสายเลือดก็ตาม แต่เป็นสิ่งที่บรรพบุรุษสอนเอาไว้ เพราะอาวุโสเป็นบุคคลที่เกิดก่อน ย่อมมีประสบการณ์ที่ผ่านในชีวิตย่อมรู้ว่า สิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว สิ่งใดไม่ควรทำ ดังนั้นผู้ที่เกิดมาทีหลังต้องให้ความเคารพผู้ที่มีอายุสูงกว่า

ห้ามคบชู้ ซึ่งถือว่าเป็นข้อห้ามที่ร้ายแรงมาก เมื่อชายหญิงคนใดก็ตาม เมื่อแต่งงานแล้วควรที่จะมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองของตนเอง ควรที่จะอยู่แบบผัวเดียวเมียเดียว ซึ่งบรรพบุรุษได้วางกฎเกณฑ์ไว้แล้วในอดีต และได้มองเห็นคุณประโยชน์ของการมีคู่ครองแบบผัวเดียวเมียเดียว แม้ว่าจะมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียชีวิตไปก็ตาม จะไม่นิยมที่จะไปแต่งงานใหม่ แม้ว่าจะไม่ผิดผีก็ตาม แต่ก็ยังเป็นสิ่งที่ไม่นิยม ส่วนใหญ่จะอยู่เป็นหม้ายไปจนตลอดชีวิต ผู้ใดล่วงละเมิดในข้อห้ามนี้จะถูกลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ ได้แก่การปรับให้เลี้ยงผีเพื่อขอขมา การประจาน ไม่คบด้วย และที่ร้ายแรงที่สุดคือ การไล่ออกไปจากหมู่บ้าน ทุกคู่ที่ได้ทำผิดล่วงละเมิดในจารีตข้อนี้ซึ่งถือว่าผิดผี จะต้องทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมา ปัจจุบันในหมู่บ้านยังไม่เคยเกิดเหตุการณ์ล่วงละเมิดในกฎเกณฑ์ข้อนี้

ห้ามมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของชายหญิง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีผิดผี และอาจก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา ได้แก่ ลูกนอกสมรส เพราะการคุมกำเนิดยังไม่มีในสมัยก่อนชาวกระเหรี่ยง จึงมักสอนลูกผู้หญิงของตนเสมอให้รักษาวลสงวนตัวกับเรื่องนี้อย่างเคร่งครัด แต่ถ้ามองในแง่ของพิธีกรรมความเชื่อของชาวกระเหรี่ยง อันสืบเนื่องมาจากกระเหรี่ยงจะถือผีฝ่ายมารดา ซึ่งจะต้องมีการถ่ายทอดพิธีกรรมสืบผีในวันแต่งงานที่เรียกว่า “เอาชะบะ หรือเรียกว่าพิธีกินไก่คู่” ปัจจุบันในหมู่บ้านประเพณีนี้หมดไป อันเกิดมาจากการเลิกถือผี แล้วหันไปนับถือพุทธศาสนา การที่หญิงสาวไปมีเพศสัมพันธ์กับชายก่อนที่จะมีการถ่ายทอดพิธีสืบผีจากบรรพบุรุษ จึงผิดอย่างร้ายแรง เป็นการดูหมิ่นผีบรรพบุรุษอย่างมาก ผีอาจดลบันดาลให้คู่ที่ผิด หรือคนในชุมชน และสัตว์เลี้ยงได้รับความวิบัติ เพราะการกระทำผิดดังกล่าว แม้ว่าจะไม่มีใครทราบก็ตามแต่ผีทราบ

ห้ามมีสามี – ภริยาหลายคน ผู้อาวุโสมักจะอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนเสมอๆ ว่าการแต่งงานนั้น ควรจะต้องมีครั้งเดียว และจะต้องซื่อสัตย์ต่อคู่ครองของตน การมีสามี-ภริยาหลายคน เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง และถือว่าผิดผีด้วยบรรพบุรุษท่านสอนไว้ ถ้าเกิดเหตุการณ์ล่วงละเมิดจะต้องทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมาต่อผี เพราะถือว่าเป็นความผิดที่ร้ายแรง ห้ามฝ่า

ฝืนเด็ดขาด ถ้ามีผู้ใดฝ่าฝืนล่วงละเมิดแล้ว ฝี่จะลงโทษให้ได้รับความวิบัติต่างๆ ทั้งคนที่ทำผิด และกับคนในชุมชน ดังนั้นการมีสามี-ภริยาหลายคน จึงเป็นสิ่งต้องห้าม

จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับกลุ่มเครือญาติ ที่ได้ศึกษามีอยู่ 2 ข้อ คือ (1) ห้ามแต่งงานกับคนในเครือญาติ (2) และห้ามทอดทิ้งผู้มีพระคุณ และบุตรของตนเอง

ห้ามแต่งงานกับคนในเครือญาติ เป็นข้อห้ามที่ร้ายแรงอีกข้อหนึ่ง โดยเฉพาะการแต่งงานกับเครือญาติ ลำดับที่ 1 คือที่เป็นพี่น้องท้องเดียวกัน ลำดับที่ 2 ที่พี่น้องเป็นพี่น้องกัน ลำดับที่ 3 ที่ปู่ย่า-ตายาย เป็นพี่น้องกัน ส่วนในลำดับที่ 4 ที่ทวดเป็นพี่น้องกัน ถ้าหากเป็นญาติฝ่ายหญิง (แม่-ยาย) ก็ยังแต่งงานกันไม่ได้ โดยมีความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนล่วงละเมิดแต่งงานกันไปจะทำให้ผีโกรธไม่พอใจ จะต้องถูกลงโทษทำให้คนในครอบครัว และคนในหมู่บ้านประสบกับหายนะ ได้แก่ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลเกิดอาการเจ็บป่วยของเด็ก และคนในหมู่บ้าน จะเกิดการเจ็บป่วยไม่สบาย หรือสัตว์เลี้ยงได้รับอันตราย เช่น ถูกเลือกกัดเป็นต้น การละเมิดข้อห้ามข้อนี้ถือว่าผิดฝี่ และถือว่าเป็นการลบหลู่ผีบรรพบุรุษอย่างร้ายแรง เนื่องจากการถือฝี่ตามความเชื่อของเผ่ากะเหรี่ยง จะถือฝี่ของฝ่ายหญิงในเวลาทำพิธีแต่งงาน ฝี่ฝ่ายชายจะถูกตัดออก ลูกที่เกิดใหม่จะต้องถือฝี่ฝ่ายของมารดา

ห้ามทอดทิ้งผู้มีพระคุณ และบุตรของตนเอง บรรพบุรุษจะอบรมสั่งสอนลูกหลานของตนเสมอว่า ให้เป็นคนมีความกตัญญูกตเวทิต่อผู้มีพระคุณทุกคน และทุกสิ่ง แม้ว่าจะไม่ใช่มนุษย์ก็ตาม เช่น ป่าไม้ เป็นต้น โดยเฉพาะกับพ่อแม่ ในฐานะที่พ่อแม่ได้อบรมเลี้ยงดูเรามาจนโต เมื่อท่านแก่ชรา เราควรที่จะต้องควบคุมดูแลเอาใจใส่ท่านอย่าปล่อยให้ท่านอยู่ตามลำพัง ส่วนบุตรของตน เมื่อเราสร้างเขาให้เกิดมาแล้ว เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องเลี้ยงดูเขาอย่าทอดทิ้งให้เขาต้องเผชิญกับปัญหาคนเดียว

จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับชุมชน มีอยู่ 4 ข้อ คือ (1) ห้ามขายและเสพสิ่งเสพติด (2) ห้ามลักขโมย (3) ห้ามทะเลาะวิวาท (4) ห้ามเล่นการพนัน

ห้ามขายและเสพิสิ่งเสพติด ข้อห้ามนี้แม้ว่าจะไม่ผิดฝี่หรือผิดจารีตประเพณีดั้งเดิมก็ตาม แต่เป็นกฎเกณฑ์ของหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นมาเพื่อควบคุมไม่ให้คนในหมู่บ้านไปขายไปเสพไปเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะยาบ้าหรือสิ่งเสพติดทุกชนิด ซึ่งมีโทษทั้งปรับเป็นเงินเข้าหมู่บ้าน และถูกดำเนินคดีตามกฎหมายบ้านเมือง

ห้ามลักขโมยของผู้อื่นเป็นกฎของหมู่บ้าน และเป็นข้ออ้างที่เป็นหลักคำสอนของบรรพบุรุษที่จะสอนลูกหลานของตนสืบทอดกันมา ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม และผิดกฎของหมู่บ้านด้วย เป็นกฎที่ควบคุมการละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่น พ่อ-แม่ จะสอนลูกหลานของตนเสมอว่าอย่าไปทำในสิ่งไม่ดีแม้ของจะเล็กน้อย เป็นผัก เป็นแตง พริก มะเขือ ที่เขาปลูกไว้ตามหัวไร่ปลายนา ก็ตามห้ามไปทำ

ห้ามทะเลาะวิวาท พบว่าเป็นข้อห้ามที่เป็นกฎของหมู่บ้าน ซึ่งจะเป็นสาเหตุของการแตกแยกความสามัคคี ผู้เฒ่าผู้แก่ จะสอนลูกหลานของตนเสมอว่าอยู่หมู่บ้านเดียวกันต้องรักสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีอะไรที่ไม่เข้าใจกันก็พูดคุยกันให้เข้าใจ แม้ว่าจะไม่ผิดผิดก็ตาม แต่จะนำมาซึ่งความแตกแยกได้ ถ้ามีผู้ฝ่าฝืนจะถูกปรับเป็นเงิน

ห้ามเล่นการพนัน ไม่ได้เป็นจารีต แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นใหม่ที่ผู้เฒ่าผู้แก่ตั้งขึ้นมาพร้อมกับสอนลูกหลานของตนว่า เป็นสิ่งไม่ดี เป็นหนทางแห่งความหายนะ จะมีผลในระยะยาว ข้อห้ามข้อนี้จึงถูกตั้งขึ้นเป็นกฎของหมู่บ้าน ผู้ฝ่าฝืนล่วงละเมิดจะต้องถูกปรับเป็นเงิน

จารีตที่มีคนในชุมชนเคยล่วงละเมิด ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของชาย-หญิง เป็นจารีตข้อห้ามที่ถือว่าผิดผีและร้ายแรง จะต้องทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมาในหมู่บ้านเคยมีผู้ล่วงละเมิดมาแล้ว นับตั้งแต่แยกออกมาจากอีกหมู่บ้าน ประมาณ 100 ปีมีเหตุการณ์เกิดขึ้นแล้ว 3 ครั้ง และได้ทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นับว่าอยู่ในอัตราน้อยมาก นอกจากนั้นยังมีจารีตที่คนในหมู่บ้านล่วงละเมิดอีก ได้แก่ การละทิ้งการแต่งกายประจำเผ่า การทะเลาะวิวาท การเล่นการพนัน การลักลอบเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าอนุรักษ์ เป็นต้น

จารีตที่ยังใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนได้ผล ได้แก่ ห้ามคบชู้ เป็นจารีตที่ร้ายแรงมีโทษ นอกจากปรับให้เลี้ยงผีเพื่อขอขมาแล้ว อาจโดนไล่ออกจากหมู่บ้าน แต่ในหมู่บ้านยังไม่เคยเกิดเหตุการณ์แบบนี้ ห้ามมีสามี-ภริยาหลายคน ปรากฏว่าในหมู่บ้านยังไม่เคยมีผู้ล่วงละเมิด ซึ่งบรรพบุรุษถือว่าเป็นเรื่องเสียหายและร้ายแรง ห้ามแต่งงานกับเครือญาติเป็นอีกกฎเกณฑ์หนึ่งที่ว่าผิดผีและร้ายแรง ถ้ามีการฝ่าฝืนผีจะลงโทษให้มีความวิบัติต่างๆ และห้ามทอดทิ้งผู้มีพระคุณและบุตรของตน ซึ่งเป็นข้อห้ามแม้ว่าไม่ผิดผี แต่เป็นจารีตที่สอนให้ลูกๆ ต้องกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

พฤติกรรมที่จารีตควบคุมไม่ได้ผล ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว แม้ว่าจะเป็นจารีตที่ผิดผีและร้ายแรง แต่ในหมู่บ้านยังปรากฏว่ามีผู้ล่วงละเมิดอยู่ 3 คู่ และได้ถูกลงโทษไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว การขายและเสฟสิ่งเสฟติดในหมู่บ้าน ยังปรากฏว่ามีผู้ที่ฝ่าฝืนและลักลอบขายและเสฟอยู่ แต่ยังหาตัวผู้ที่ทำให้ผิดมาลงโทษไม่ได้ การลักขโมย อันสืบเนื่องมาจากผู้ติดยาในหมู่บ้าน เมื่อไม่มีเงินซื้อยามาเสฟ ก็จะหาทางออกโดยการไปลักขโมย แต่สิ่งของที่หายไม่ใหญ่โตนักเป็นเพียงปลาในบ่อ ปลาของชาวบ้าน ไก่ และพวกผักต่างๆ การทะเลาะวิวาท เคยมีผู้ล่วงละเมิดแต่ไม่บ่อยมากนัก มีครั้งร้ายแรงที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในหมู่บ้าน คือ มีวัยรุ่นเข้าไปทำร้ายพระที่ประจำอยู่ในหมู่บ้าน และการเล่นการพนัน ข้อห้ามที่ไม่ผิดผี แต่ผลกระทบร้ายแรงจึงเป็นข้อห้ามไม่ให้เล่นในหมู่บ้าน

ส่วนวิธีการและกลไกในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต ได้แก่ **วิธีการ** คือ

การอบรมสั่งสอน เป็นวิธีการทั่วไปที่ยังมีการใช้ในหมู่บ้าน โดยผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อ-แม่ และเครือญาติ เพื่อให้สมาชิกใหม่ได้รู้เรื่องราวทั้งที่เป็นข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติของชนเผ่าตน ซึ่งจารีตเหล่านี้ได้ถูกกระบวนการการถ่ายทอดทางหลักธรรมให้เด็กได้ซึมซับไว้ในจิตใจ การอบรมสั่งสอนเป็นวิธีการที่ผู้เฒ่าผู้แก่ใช้สอนลูกหลานโดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน ถ้าว่าไม่มีการถ่ายทอดไปสู่กลุ่มใหญ่แล้ว ก็จะทำให้คนรุ่นหลังเกิดมาไม่รู้ว่ามีคุณค่าของบรรพบุรุษนี้ได้ มอบไว้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมแก่ลูกหลาน

การประพฤติดีเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นวิธีการที่ดีที่สุดและได้ผลมากที่สุด ในหมู่บ้าน คำสอนตั้ง 100 คำสั่งประพฤติดู 1 ครั้งไม่ได้ ดังนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านจะต้องระมัดระวังตัวที่จะไม่ล่วงละเมิดในจารีตข้อห้ามต่างๆ เพื่อไม่ให้เด็กนำไปเป็นตัวอย่าง

การลงโทษ เป็นวิธีการที่คนในหมู่บ้านใช้กับสมาชิกที่ทำการฝ่าฝืนล่วงละเมิดในจารีต ประเพณีข้อห้ามของหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ การให้ขมาต่อผี การประจาน การปรับสินไหม การไม่คบด้วย และการชูปชิตนินทา เพื่อให้เกิดความทลาบจำ จะได้ไม่กลับไปทำอีก และเป็น การป้องกันปราบปรามไม่ให้คนอื่นทำเป็นเยี่ยงอย่าง

การขู่ เป็นอีกวิธีการที่ต้องการระงับป้องกันพฤติกรรมที่จะไม่ล่วงละเมิดในจารีตข้อห้ามต่างๆ ในหมู่บ้าน เป็นการป้องกันผู้ที่ไม่ทำผิดให้เกิดความกลัวจนไม่กล้าที่จะไปทำผิด

ส่วนกลไกซึ่งได้แก่ **ตัวจักรต่างๆที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคนในหมู่บ้านซึ่งมีดังนี้**
พระสงฆ์ เป็นกลไกที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ในการควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านที่จะช่วยอบรมสั่งสอนชี้แจงในหลักคำสอนของศาสนาในเรื่องของศีลธรรมและจารีตประเพณีข้อห้ามต่างๆ ให้คนในหมู่บ้านได้เกิดความรู้ความเข้าใจความละอายใจที่จะไปทำผิด

ฮีโร่ นับว่าเป็นกลไกที่มีบทบาทไม่น้อยในการควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน วิธี
 การอบรมสั่งสอน ตักเตือน ตำหนิ ลงโทษ โดยให้เลี้ยงผีเพื่อขอขมา

หัวหน้าครอบครัว ได้แก่ พ่อ-แม่ นับว่าเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดที่จะช่วยอบรมสั่งสอน
 ว่ากล่าว ตักเตือน ลงโทษต่อลูกๆของตนเอง ให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องว่าสิ่งใดทำได้ สิ่งใดทำ
 ไม่ได้ โดยใช้กระบวนการการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม

ผู้อาวุโส ได้แก่ ปู่ย่า-ตายาย ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อลูกหลานเป็นอย่างมาก เพราะ
 เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดสมาชิกในครอบครัวที่ช่วยควบคุมดูแลความประพฤติของลูกหลาน รวมทั้งมีการ
 ลงโทษต่อลูกหลานที่ไม่เชื่อฟัง

ผู้ใหญ่บ้าน เป็นกลไกที่คอยดูแลพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน ในฐานะคนของรัฐ ให้
 อยู่ในกฎของหมู่บ้าน ของกฎหมายบ้านเมือง และอยู่ในกรอบของจารีตประเพณี ความเชื่อของ
 หมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นกลไกที่มีบทบาทสำคัญที่มีอิทธิพลต่อคนในหมู่บ้านที่จะคอย
 ช่วยกันสอดส่องดูแลความประพฤติของคนในหมู่บ้านให้อยู่กันอย่างสงบสุข มีการลงโทษต่อผู้ฝ่า
 ฝืนล่วงละเมิดในกฎเกณฑ์ในหมู่บ้าน

กลุ่มเครือญาติ นับเป็นกลไกที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากลไกอื่นๆ ที่ช่วยควบคุมดู
 แลสอดส่องพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะในเครือญาติด้วยกันไม่ให้เสียชื่อเสียงวงศ์
 ตระกูล

ระบบความสัมพันธ์ ซึ่งได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อ-แม่-ลูก ความสัมพันธ์ระดับ
 เครือญาติ ซึ่งเกิดความกลัว ความเกรงใจที่ต่างคนต่างมีให้กัน

ระบบความเชื่อที่มีต่อสิ่งสูงสุด และต่อคำสอนของศาสนา ซึ่งได้แก่การผิผี กฏแห่ง
 การทำดี กฏแห่งกรรม ที่ถูกสั่งสอนอบรมมาจากตัวแทนของศาสนา และบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นกลไก
 ที่จะช่วยให้เกิดจิตสำนึกที่จะไม่ไปล่วงละเมิดในคำสอนของศาสนา และบรรพบุรุษ

รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลังในชุมชนได้แก่
รูปแบบในการถ่ายทอด ซึ่งได้แก่สิ่งที่แสดงออกให้ปรากฏเห็นในการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เช่น พ่อ-แม่ อบรมสั่งสอนลูกๆ ให้รู้จักสิ่งต่างๆ ความประพฤติที่ควรทำ และไม่ควรทำ หรือจากผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใหญ่บ้านอบรมสั่งสอนให้ลูกๆ หลานๆ และชาวบ้านได้เข้าใจในกฎจารีตประเพณีความเชื่อต่างๆ ซึ่งมีทั้งแบบบุคคลสู่บุคคล และแบบบุคคลสู่กลุ่มคน

วิธีการในการถ่ายทอด ได้แก่การใช้เทคนิคเพื่อสื่อให้บุคคลได้รู้จักจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อตามบรรพบุรุษของตนเอง ด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งแต่ละอย่างอาจถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งมีทั้งที่แบบไม่เป็นทางการ และแบบเป็นทางการ

อภิปรายผล

ในการศึกษาจารีตที่มีอยู่ในชุมชน และที่ชุมชนใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนศึกษาวิธีการ และกลไกในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน ให้เป็นไปตามจารีต และศึกษารูปแบบ และวิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ไปสู่คนรุ่นหลังในชุมชนนั้นจากการศึกษาพบว่า

จารีตที่ควบคุมพฤติกรรมในระดับปัจเจก เป็นจารีตที่เป็นข้อห้ามในระดับบุคคลสู่บุคคล คือข้อห้ามระหว่างผู้น้อยกับผู้อาวุโส จารีตข้อนี้พบว่า ในหมู่บ้านยังถือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็ง คือ ผู้น้อยต้องให้ความเคารพผู้อาวุโส ส่วนผู้อาวุโสก็ได้ทำหน้าที่สั่งสอนลูกหลานของตนให้เป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน โดยเฉพาะกับผู้อาวุโสในหมู่บ้านจะได้รับการเคารพนับถือยกย่องเชิดชูจากผู้น้อย ในฐานะปฐนียบุคคลที่ควรเคารพบูชา ในเหตุการณ์สำคัญๆ ผู้อาวุโสจะต้องเข้าไปมีบทบาทในการตัดสินใจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นทุกครั้งดัง เช่น เหตุการณ์ที่มีวัยรุ่น จากนอกหมู่บ้านมาทำร้ายร่างกายพระธรรมจาริกที่อาศรมฯ ผู้อาวุโสหลายคนได้ร่วมกับแม่บ้านได้เรียกร้องให้วัยรุ่นคนนั้นจ่ายค่าทำขวัญให้พระเป็นเงิน 30,000 บาท แต่พระไม่ยอมรับทั้งหมดรับเพียง 3,000 บาท ส่วนในครอบครัว ปู่ย่า-ตายาย จะเป็นที่ยำเกรงของลูกหลาน นอกจากนั้นยังพบว่า นอกจากปู่ย่า - ตายาย ยังเป็นผู้ถ่ายทอดจารีตสำคัญๆ ให้แก่ลูกหลาน ซึ่งมีทั้งทางตรง และทางอ้อม รวมทั้งยังเป็นผู้ชักชวนลูกหลานได้เข้าร่วมในพิธีกรรมที่สำคัญๆ ในชุมชน จึงทำให้รู้ในเรื่องจารีตซึมซาบเข้าไปในจิตใจ และเห็นคุณค่าของจารีตต่างๆ นำมาประพฤติได้อย่างถูกต้อง

ส่วนข้อห้ามคบชู้นั้นพบว่าในหมู่บ้านตั้งแต่แยกตัวออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ ยังไม่เคยปรากฏว่ามี การล่วงละเมิดเลย ซึ่งในหมู่บ้านยังยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ข้อห้ามมีเพศสัมพันธ์ก่อน แต่งงาน ข้อห้ามข้อนี้พบว่า มีการล่วงละเมิดบ้าง แต่อยู่ในเกณฑ์ที่ไม่มากนัก ในอัตรา 100 กว่าปี มีแค่ 3 ครั้ง ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ในละแวกเดียวกันแล้วนับว่าอยู่ใน อัตราน้อยมาก แสดงให้เห็นว่าในหมู่บ้านคนยังให้ความสำคัญอยู่ ส่วนข้อห้ามที่ไม่ให้มีสามี – ภรรยาหลายคน ข้อห้ามนี้พบว่า เป็นข้อห้ามที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ ซึ่งยังไม่มีผู้ใดล่วงละเมิด เลย ส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะอยู่กันแบบผัวเดียวเมียเดียว เมื่อสามี หรือภรรยาเสียชีวิตก็ไม่นิยมที่จะ แต่งงานใหม่ อาจจะมาด้วยสาเหตุของการถือผีของลูกที่เกิด เพราะปกติเมื่อแต่งงานใหม่ ผีฝ่าย ชายจะต้องถูกตัดออกเหลือแต่สายของภรรยา ลูกที่เกิดมาจะต้องรับผีสายของมารดา ถ้าภรรยาเสียชีวิตเตาไฟที่อยู่ในครัว อันเป็นที่อยู่ของผีฝ่ายภรรยาจะต้องถูกรื้อก่อนที่ฝ่ายชายจะแต่งงานใหม่ได้ ถ้าแต่งงานใหม่ก็ต้องมีผีใหม่ ซึ่งต้องมาจากฝ่ายหญิง หรือภรรยาใหม่ก็ต้องรับเอาผีสายแม่ ทำให้ลูกที่เกิดจากแม่ใหม่กับแม่เก่ามีผีคนละสายกัน เวลาทำพิธีก็จะทำพร้อมกันไม่ได้ เพราะ เป็นผีคนละสาย ดังนั้นเมื่อสามี หรือภรรยาตายไปจึงไม่นิยมที่จะแต่งงานใหม่

ข้อสังเกตบางประการในจารีตเรื่องการถือ “บ๊ะ” ปัจจุบันในชุมชนไม่มีการสืบทอดพิธี กรรมนี้ ซึ่งจะต้องทำพิธีกันในวันแต่งงาน ถ้าวิเคราะห์สาเหตุกันจริงๆ แล้ว สาเหตุที่ทำให้พิธีการ ถือ “บ๊ะ” หดไป อาจเกิดจากความไม่เคร่งครัดของคนรุ่นใหม่ อาจเกิดจากการเลิกถือผี ซึ่ง ชาวบ้านส่วนมากได้ทำพิธีตัดผีแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนาแทนจึงทำให้พิธีกรรมการถือ “บ๊ะ” หายไปจากหมู่บ้าน

จารีตที่ใช้ควบคุมความพฤติกรรมในระดับกลุ่มเครือญาติ จารีตที่เกี่ยวกับการควบคุม ในระดับเครือญาติ พบว่า มีข้อห้าม คือห้ามแต่งงานกับเครือญาติ ซึ่งเครือญาติเท่านั้นจะอยู่ใน ลำดับที่ 1 ถึง 3 คือ พี่น้องท้องเดียวกัน พ่อ-แม่เป็นพี่น้องกัน และปู่ย่า-ตา ย่า เป็นพี่น้องกัน ส่วนในลำดับที่ 4 ทวดเป็นพี่น้องกัน ถ้าเป็นฝ่ายมารดาที่ไม่สามารถที่จะแต่งงานกันได้ เป็นความ เชื่อที่ถูกปลูกฝัง และถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่เกี่ยวข้องกับการผีและการลบหลู่ดูหมิ่นผี บรรพบุรุษ ถ้าใครล่วงละเมิดแล้ว จะต้องทำพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมาผี ถ้าไม่ทำผีจะดลบันดาลให้คู่ ที่ทำผิด รวมทั้งคนในหมู่บ้าน และสัตว์เลี้ยงได้รับความวิบัติต่างๆ ถ้ามองอีกแง่จะพบว่า ข้อห้ามนี้ เป็นการป้องกันการลำดับเครือญาติ ถ้าแต่งงานโดยยอมให้แต่งงานลำดับที่ 1 หรือ 2 ทำให้ อยากรต่อการเรียกขาน และอาจจะเกี่ยวกับการถือผี ถ้าใกล้ชิดกันแล้วทำให้เกิดความยุ่งยากใน

การถือ ส่วนข้อห้ามอีกข้อหนึ่ง คือห้ามทอดทิ้งทั้งผู้มีพระคุณ และบุตรของตน ในข้อนี้พบว่า เป็นคำสั่งสอนของผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อ-แม่ที่อบรมสั่งสอนลูกหลานของตน ให้ยึดมั่นในคุณธรรมข้อนี้ และยังมีการถือปฏิบัติกันอย่างเข้มแข็ง ยังไม่มีการละเมิด เป็นการควบคุมความวุ่นวายที่อาจจะเกิดขึ้น ถ้าลูกคลอดออกมาแล้วพ่อแม่ไม่เลี้ยงดู หรือพ่อ-แม่แก่ชราแล้วลูกไม่เลี้ยงดูพ่อแม่ตอบแทนเป็นการสอนให้มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ

จารีตที่ใช้ควบคุมพฤติกรรมในระดับชุมชน จารีตข้อนี้พบว่า มีข้อห้ามไม่ให้ขาย และเสพสิ่งเสพติด ห้ามมิให้ลักขโมย ห้ามทะเลาะวิวาท และห้ามเล่นการพนัน ซึ่งเป็นข้อห้ามที่จะมีผลกระทบต่อทุกคนในชุมชนทั้งทางตรง และทางอ้อม แม้ว่าข้อห้ามดังกล่าวจะไม่ผิดผี แต่จะมีผลกระทบต่อคนในชุมชน ในระยะยาว เมื่อไม่มีจารีตที่จะต้องควบคุม จึงทำให้มีการล่วงละเมิดกันอยู่ในชุมชน เมื่อจารีตดั้งเดิมควบคุมไม่ได้ ด้วยความซาดุจริตใจของผู้เฒ่าผู้แก่ จึงได้ออกกฎข้อห้ามออกมาใหม่ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนในรูปแบบกฎของหมู่บ้าน ซึ่งจะมีผลเป็นรูปธรรมต่อผู้ที่ล่วงละเมิด คือ จะต้องถูกรับเป็นเงิน จึงทำให้เกิดการล่วงละเมิดกันไม่มากนัก

ข้อสังเกตบางประการที่พบ คือ จารีตที่ศึกษาอยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ ถ้าเป็นจารีตที่เกี่ยวข้องกับผิดผีจะรุนแรง และถือว่าสำคัญ รวมไปถึงการลงโทษค่อนข้างหนัก เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน และการคบชู้ เมื่อเกิดขึ้นครั้งใดในหมู่บ้าน ผู้อาวุโส ฮีโซ่ และพ่อ-แม่ของชายหญิงที่ทำผิดจะต้องจัดการลงโทษ ด้วยการนำชายหญิงที่ทำผิดไปประจานในชุมชนเพื่อให้ผู้อื่นได้รู้ได้เห็น จะได้เกิดความกลัวไม่กล้าที่จะไปทำผิด ในข้อห้ามข้อนี้ เสร็จจากการประจานแล้วจึงมาให้ทำพิธีขอขมาผู้อาวุโส ทุกคนในหมู่บ้านรวมทั้งฮีโซ่ แล้วจึงจะไปประกอบพิธีเลี้ยงผีเพื่อขอขมา เหตุที่รุนแรงเพราะว่าผลกระทบที่เกิดการผิดจารีตที่ผิดผีจะมีผลต่อคนในชุมชนมากกว่า นอกจากนั้นยังพบว่า จารีตที่เกี่ยวข้องกับบุคคลก็มีบทลงโทษที่หนัก และรุนแรง เช่น การทะเลาะวิวาท การเสพ และขายยาเสพติด การลักขโมย โดยเฉพาะการทะเลาะวิวาท อาจจะถูกกลามไปทำความแตกแยกให้กับหมู่บ้านได้

จารีตที่มีคนในชุมชนเคยล่วงละเมิด จารีตต่างๆ เหล่านี้ พบว่า การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว เป็นข้อห้ามที่เคยมีผู้ล่วงละเมิดมาแล้ว ในอดีต 3 ครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งก็มีการลงโทษต่อผู้กระทำผิด โดยการประจาน และให้ขอขมา มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งของหนุ่มสาวที่ทำผิด 2 คู่แรกที่ล่วงละเมิด เมื่อทำผิดแล้วแต่ยังไม่บอกให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทราบ จนฝ่ายหญิงตั้งครรภ์จนใหญ่ จึงได้ยอมรับสารภาพแล้วจึงทำพิธีการเลี้ยงผีขอขมา ส่วนในรายที่ 3 คู่ชายหญิง

เมื่อทำผิดแล้วเกิดความละอายใจ จึงได้เข้าไปหาผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อไปรับสารภาพว่าได้ทำผิดแล้ว จึงได้ทำพิธีเลี้ยงผี อีกประการหนึ่ง การที่ 2 คู่แรกทำผิดแล้วปล่อยจนหญิงสาวตั้งครรภ์ จึงได้สารภาพกับผู้เฒ่าผู้แก่อาจเพราะว่าสมัยนั้นยังไม่มีการคุมกำเนิด เรื่องยาคุม หรือถุงยางอนามัยยังไม่มี จึงทำให้เกิดการตั้งครรภ์ แต่คู่ที่ 3 มีการคุมกำเนิด โดยฝ่ายชายจะใช้ถุงยางอนามัย หรือฝ่ายหญิงอาจจะกินยาคุม เมื่อลักลอบได้เสียกันแล้ว จึงไม่เกิดการตั้งครรภ์จะมีเพศสัมพันธ์ก็ครั้ง ก็ไม่มีการตั้งครรภ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือคนในหมู่บ้านก็ไม่มีทางทราบในการกระทำของตนเอง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดความละอายใจ จึงได้ออกมารับสารภาพแก่ผู้ใหญ่ จึงได้ทำพิธีเลี้ยงผีเรื่องจึงยุติลง

ข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง คือ แม้จารีตข้อนี้จะมีการล่วงละเมิดก็จริง แต่เป็นอัตราที่น้อยมาก (100 ปี 3 ครั้ง) แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญ ในจารีตข้อนี้อยู่

นอกจากข้อห้ามไม่ให้มีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานของหนุ่มสาวแล้วยังมีข้อห้ามอีกหลายข้อ แต่เป็นข้อห้ามที่ไม่ร้ายแรงนัก และอีกอย่างเป็นข้อห้ามที่ไม่ถึงกับผิดผี จึงทำให้ผู้ล่วงละเมิดกัน แต่ก็อยู่ในอัตราที่ไม่มากนัก ซึ่งข้อห้ามเหล่านั้น ได้แก่ การละทิ้งการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า การทะเลาะวิวาท การลักขโมย การเล่นการพนัน การขาย และเสพยาเสพติด แม้ว่าจะไม่ผิดผีแต่ก็เป็นปัญหาให้กับหมู่บ้านพอสมควร

จารีตที่ยังใช้ควบคุมได้ผล จากการศึกษาพบว่ายังมีจารีตข้อห้ามอีกหลายข้อที่ในหมู่บ้านยังไม่เคยปรากฏว่ามีผู้ใดฝ่าฝืน หรือล่วงละเมิดเลย ได้แก่ การคบชู้ การแต่งงานในเครือญาติเดียวกัน การมีสามี-ภรรยาหลายคน ข้อห้ามทั้งหมดนี้ถ้าล่วงละเมิดถือว่าผิดผีอย่างร้ายแรง ส่วนการทอหิ้งผู้มีพระคุณ และบุตรของตนเอง แม้ไม่ผิดผีแต่ก็ยังไม่เคยปรากฏว่ามีผู้ใดล่วงละเมิดแม้แต่รายเดียว นับตั้งแต่ได้แยกตัวมาจากหมู่บ้านเดิม ซึ่งนับเป็นเวลา 100 กว่าปีแล้ว แต่ผู้คนในหมู่บ้านยังคงมีการยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด และยังมีการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่องไม่ขาดระยะ จากการศึกษาที่จารีตเหล่านี้ยังใช้ได้ผลอาจเกิดมาจากการเอาใจใส่ของผู้เฒ่าผู้แก่ ในการอบรมสั่งสอนปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่า ในสิ่งที่บรรพบุรุษถ่ายทอดไว้ จนเกิดความภาคภูมิใจแล้วยอมรับ และปฏิบัติตาม นอกจากนั้นอาจเกิดจากการที่ผู้ใหญ่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี แก่เด็ก ๆ จนเด็ก ๆ ไม่กล้าที่จะทำผิด

พฤติกรรมที่จารีตควบคุมไม่ได้ ข้อห้ามที่ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านได้ คือ การลักขโมย การขาย และเสพยาเสพติด การละทิ้งการแต่งกายด้วยชุดประจำ

เผ่า และการทะเลาะวิวาท แม้ว่าข้อห้ามดังกล่าวนี้ จะถูกตั้งเป็นกฎข้อห้ามของหมู่บ้านก็ตาม แต่ยังมีผู้ฝ่าฝืนละเมิดอยู่ ข้อสังเกตบางประการที่พบ เนื่องจากข้อห้ามเหล่านี้เป็นข้อห้ามที่เมื่อกระทำผิดแล้วไม่ถึงกับผิดผี คือไม่ต้องเลี้ยงผีเพื่อขอขมา แต่เป็นกฎที่ตั้งขึ้นมาใหม่ผู้คนในชุมชนจึงไม่ใส่ใจนัก และอีกอย่างหนึ่งความคิดของคนรุ่นใหม่ อาจจะมองเห็นว่าไม่สำคัญ ไม่ทันสมัย อย่าง เช่นการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า เป็นต้น

ข้อสังเกตบางอย่างที่พบ คือจารีตข้อห้ามที่ยึดถือปฏิบัติในหมู่บ้าน จะมีทั้งที่ทำแล้วผิดผีได้แก่ การคบชู้ การมีเพศสัมพันธ์กันก่อนแต่งงานของหนุ่มสาว การแต่งงานในเครือญาติ การมีสามีภริยาหลายคน ข้อห้ามเหล่านี้ผู้ใดฝ่าฝืนล่วงละเมิดแล้วถือว่าผิดผี จะต้องถูกลงโทษ โดยการให้เลี้ยงผีเพื่อขอขมา จึงทำให้คนในหมู่บ้านกลัว ถ้ามองอีกแง่มุมหนึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ในการเลี้ยงผี จึงทำให้คนในหมู่บ้านไม่กล้าที่จะทำ และทำแล้วไม่ผิดผี ได้แก่ การละทิ้งการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า การทอดทิ้งผู้มีพระคุณ และบุตร การขายและเสพยาเสพติด การลักขโมย การทะเลาะวิวาท การเล่นการพนัน การแสดงความไม่เคารพผู้อาวุโสของผู้เฒ่า ข้อห้ามเหล่านี้ถ้าล่วงละเมิดแล้วไม่ถึงกับผิดผี ไม่ต้องทำพิธีขอขมาผี แต่ต้องถูกลงโทษโดยปรับเป็นเงิน คนในชุมชนจึงมีการล่วงละเมิดกันอยู่ ดังนั้นจึงเห็นว่าถ้าข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับผีแล้ว ข้อห้ามเหล่านี้สามารถไปควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนได้ ส่วนข้อห้ามใดที่ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผี จะมีผู้ล่วงละเมิดอยู่ และไม่สามารถไปควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านได้ นอกจากนั้นพบว่า เมื่อไม่มีความเชื่อเรื่องผีเข้ามาเกี่ยวข้องจะใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านแล้ว หมู่บ้านจะใช้กฎของหมู่บ้าน และกฎหมายเข้ามาใช้แทน

วิธีการ และกลไกในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีต

ในการศึกษาวิจัยพบว่า กลไก ได้แก่ พระสงฆ์ ฮีโซ่ หัวหน้าครอบครัว ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มเครือญาติ ระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และระบบความเชื่อในสิ่งสูงสุด และต่อหลักคำสอนในศาสนาที่คนนับถือ เป็นตัวจักรที่มีอิทธิพลและมีบทบาทสำคัญในการควบคุมดูแลความประพฤติของคนในชุมชน โดยวิธีการอบรมสั่งสอน การประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี การลงโทษ และการชู้

การศึกษาในวิธีการ และกลไกในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้เป็นไปตามจารีตนั้นพบว่า ผู้ที่อยู่ในครอบครัว และผู้ที่อยู่ใกล้ชิดลูกหลานของตนมากที่สุด ซึ่งได้แก่ พ่อ-แม่ ปู่ย่า-ตายาย จะเป็นผู้ที่มีอิทธิพล และมีบทบาทสำคัญในการควบคุมดูแลพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ในกรอบจารีตอย่างเคร่งครัด โดยการบอกกล่าวแนะนำสมาชิกใหม่ให้รู้

ถึงสถานภาพ และบทบาทหน้าที่ของตัวเอง รวมทั้งจารีตที่เป็นข้อห้าม ข้อปฏิบัติต่างๆ ทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านรวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ดี ถ้ามีการล่วงละเมิดฝ่าฝืน และละเลยในกฎเกณฑ์ ข้อปฏิบัติ และข้อห้ามเหล่านั้น ก็จะถูกลงโทษด้วยวิธีการต่างๆ มีการปรับสินไหม การประจาน การตำหนิ การไม่คบด้วย รวมทั้งการชูปชิตนินทา ทำให้ผู้ที่เคยทำผิดต่อจารีตเกิดการเข็ดหลาบ ส่วนผู้ที่ทำความผิด และยังไม่ได้ทำความผิด จะได้เกิดความเกรงกลัวไม่กล้าที่จะฝ่าฝืนล่วงละเมิดต่อจารีตเหล่านั้น ส่วนการชูปชิตนินทาพบว่า เป็นวิธีการที่ยังใช้ได้ผลในหมู่บ้าน นอกจากกลไกที่เป็นตัวบุคคลแล้วยังพบว่าระบบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เช่น ความกลัว ความเกรงใจ ความนับถือ และความเคารพ นอกจากนั้นยังมีระบบความเชื่อต่อสิ่งสูงสุด และต่อคำสอนในศาสนาที่ตนนับถือยังคงมีอิทธิพลต่อผู้คนในหมู่บ้านอย่างเห็นได้ชัด แม้บางอย่างจะถูกกละเลยไปบ้างจากคนรุ่นใหม่ก็ตาม แต่ในหมู่บ้านก็จะพยายามหาวิธีการใหม่ๆ มาควบคุมดูแลพฤติกรรมของคนที่ไม่เชื่อต่อจารีต ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างเช่นคนรุ่นใหม่ไม่เชื่อในเรื่องสิ่งสูงสุด ก็จะมีบทลงโทษใหม่ที่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในขณะนั้น และเป็นรูปธรรม คือการปรับสินไหมเป็นเงิน เพื่อจะช่วยให้ผู้คนในหมู่บ้านให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

รูปแบบและวิธีการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อ ไปสู่คนรุ่นหลังของคนในชุมชน

ในหมู่บ้านผู้เฒ่าผู้แก่มิมีรูปแบบและวิธีการถ่ายทอดจารีต ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อไปสู่คนรุ่นหลังของคนในชุมชน จากการศึกษาพบว่ารูปแบบในการถ่ายทอดจารีตประเพณี วัฒนธรรม ได้แก่ การถ่ายทอดแบบบุคคลสู่บุคคล และแบบบุคคลสู่กลุ่มคน ส่วนวิธีการในการถ่ายทอด คือแบบไม่เป็นทางการ และเป็นทางการ เป็นรูปแบบและวิธีการที่ผู้เฒ่าผู้แก่ใช้กับลูกๆ หลานของตนเอง เพื่อไม่ให้จารีตเหล่านั้นถูกลืม และสูญหาย โดยที่ผ่านพิธีกรรมต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม บางครั้งก็เป็นทางการ บางครั้งก็อาจจะไม่เป็นทางการ ซึ่งเห็นได้จากการที่นำเด็กเข้าร่วมในพิธีเลี้ยงผีเหมืองฝาย เด็กๆ จะได้ทราบถึงว่าต้องต้องใช้สิ่งของใดบ้าง มีขั้นตอนในการประกอบพิธีอย่างไร มีใครเป็นผู้ประกอบ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดจารีตประเพณีโดยผ่านพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เด็กได้จดจำวิธีการเหล่านั้นได้ จะนำไปเป็นสิ่งยึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อความสงบสุขของหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะ

ผลการที่วิจัยเรื่องการควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขา โดยวัฒนธรรมชุมชนที่ได้รับในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัย เฉพาะจารีตข้อห้ามเท่านั้น ครั้งต่อไปควรที่จะมีการวิจัยในจารีตที่เป็นข้อปฏิบัติบ้าง
2. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเฉพาะด้านสัมพันธระหว่างคนกับคนเท่านั้น ครั้งต่อไปควรที่จะต้องศึกษาวิจัย ด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติบ้าง เพื่อให้ครบทั้ง 3 มิติ
3. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัย เฉพาะชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงเท่านั้น ครั้งต่อไปน่าจะไปทำการศึกษาวิจัยกับเผ่าอื่นๆ เช่น อาข่า ลีซอ เป็นต้นบ้าง
4. การวิจัยครั้งต่อไปน่าจะศึกษาวิจัยในสิ่งที่ทำให้คนในหมู่บ้านยอมรับ และยังยึดถือปฏิบัติในจารีตดั้งเดิมอยู่
5. ควรจะมีการส่งเสริม ให้มีการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมชุมชน เข้าไปสอนให้แก่เด็กๆ รุ่นใหม่ เพื่อให้เด็กๆ ได้มีจิตสำนึกในจารีต ประเพณี วัฒนธรรม และมองเห็นคุณค่า ภาควุมิใจในจารีตของตนเองอันจะส่งผลไปถึงการรักษาความเป็นชนเผ่าไปได้ยาวนานเท่านั้น

บรรณานุกรม

- กมล รอดภัย. (๒๕๓๘). **โบลาน**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กาญจนา แก้วเทพ. (๒๕๓๐). **มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา : พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชน**.
กรุงเทพฯ. สมาคาทอลิกแห่งประเทศไทย.
- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๒๖). **คู่มือการใช้หลักสูตรประถมศึกษา
เพื่อชุมชนชาวเขาพุทธศักราช ๒๕๒๕**. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท พี.เอ. ลีฟวิ่งจำกัด.
- ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. (๒๕๑๘). **ชาวเขา**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์แพรวพิทยา
- งามพิศ สัตย์สงวน. (๒๕๓๕). **สังคมและวัฒนธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ ๓) กรุงเทพฯ ฯ : ภาควิชาสังคม
วิทยา-มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จวีร์ ชัยน . (๒๕๔๓). **ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมทางสังคมของชุมชน** . วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (๒๕๓๗). **วัฒนธรรมกับขนวนการเปลี่ยนแปลงสังคม**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชยสร สมบุญโญ ,พระ. (๒๕๔๓). **พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าสืบค้นจากพระไตรปิฎก :**
สุดตันตปิฎก. ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- दनัย ไชยโยธา. (๒๕๓๘). **พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.
- เดโช สวานานนท์ . (๒๕๒๐). **ปทานุกรมจิตวิทยา**. กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์
- ตลวัตร พานิจเจริญ. (๒๕๓๖). **การกล่อมเกลากทางสังคมในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาว
เขาเผ่ากะเหรี่ยง**. วิทยานิพนธ์ คีษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (๒๕๔๐). **การแก้ไขปัญหาสารเสพติดโดยแนวทางวัฒนธรรมชุมชน**. วิทยา
นิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (๒๕๐๖). **ชาวเขาในไทย**. กรุงเทพฯ ฯ : อมรรการพิมพ์.

- บุญเทียน ทองประสาน.(๒๕๓๑). **แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย.
- บุษบง จันทเลิศ.(๒๕๓๖). **การปรับตัวของหญิงอาชีพพิเศษหลังกลับภูมิลำเนาในชุมชนภาคเหนือ**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประมวล ตันยะ.(๒๕๒๘). **การบริหารกิจการนักเรียน**. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษาคณะครุศาสตร์. วิทยาลัยครูนครราชสีมา. (โรเนียว)
- ประเวศ วะสี.(๒๕๓๙). **ชีวิตและงานผู้ทรงคุณวุฒิทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ประเสริฐ ตระการศุภกร.(๒๕๔๐). **การสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการทำไร่หมุนเวียนของชุมชนเผ่ากะเหรี่ยง**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปีเตอร์ ฮินตัน.(๒๕๑๒). **รายงานเบื้องต้นเรื่องกะเหรี่ยงโปว์ในภาคเหนือของประเทศไทย**.เอกสารโรเนียว.
- พระธรรมจาริก.(๒๕๓๘). **ประวัติพระธรรมจาริก**. กรุงเทพฯ ฯ : กรมประชาสัมพันธ์ฟิล์มย อะโน.(2538). **ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษ และวัฒนธรรมของชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านเมืองงาม อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่**.วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
- มนัส แสงเรือง.(๒๕๓๒). **การศึกษาความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษาวิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง**. เอกสารการวิจัย . ราชบุรี
- มนัส ชันท์ทตบำรุง, พันตำรวจเอก.(ม.ป.ป.) **“ความสำคัญของการศึกษา ด้านภาษาไทยให้แก่เด็กชาวไทยภูเขา”**. เทปบันทึกเสียง
- มนัส ชันท์ทตบำรุง, พันตำรวจเอก.(๒๕๓๘) **การสังเคราะห์ชาวเขาในภาคเหนือของตำรวจภูธรชายแดน**. วิทยานิพนธ์ คณะรัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณฑิเยร ลังซ์เงิน (2544) **การควบคุมทางสังคมของชุมชนชาวเขา**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เมธิพงษ์ สืบประดิษฐ์.(๒๕๓๘). **โครงการและกิจกรรมการศึกษานอกระบบ**.เอกสารประกอบการศึกษาภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๒๕). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรเจริญ.
- วาสนา วงศ์ยมย่อง.(๒๕๓๙).**การเปลี่ยนแปลงบทบาทของพระในชุมชน**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศรีพรรณ ลิทธิพงษ์. (๒๕๓๖). **การวิจัยเบื้องต้น**. สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ .
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (๒๕๓๘). **สู่ดุลยภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.
- ศาสนา, กรม. (๒๕๓๐). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์เล่ม ๑ - ๔๕**.
พิมพ์เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงเจริญพระชนมพรรษา
๕ รอบพระนักษัตรในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐.
- ศรีนครินทร์วิโรฒ, มหาวิทยาลัย. (๒๕๔๐). **คู่มือการเขียนรายงานภาคนิพนธ์และปริญา
นิพนธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพฯ ฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.
- สงเคราะห์ชาวเขา,กรม. (๒๕๑๔). **รายงานสำรวจทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาภาคเหนือ
ของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ ฯ. สำนักพิมพ์ทำเนียบนายกรัฐมนตรี .
- สงเคราะห์ชาวเขา,กอง. (๒๕๓๙). **ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง ฯ ปี ๒๕๓๘**. กรมประชา
สงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสังคม : หจก.ธนบรรณการพิมพ์ .
- สงเคราะห์ชาวเขา, กอง. (มปป). **กะเหรี่ยง**. เอกสารโรเนียว.
- สมนึก ชัชวาล และคณะ (2530) **องค์ประกอบในการควบคุมทางสังคมของโรงเรียนในเขต
อำเภอเมืองเชียงใหม่ ที่มีอิทธิพลต่อความแตกต่างในการประพฤติคล้อยตามระเบียบ
ข้อบังคับของโรงเรียนของนักเรียนวัยรุ่น** คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สนิท สัตโยภาส. (๒๕๓๑). **การสร้างแบบฝึกเพื่อสอนซ่อมเสริมนักเรียนชาวเขาชั้นประถมศึกษา
ปีที่ ๑ ที่มีปัญหาด้านการออกเสียงตัวสะกดไม่ชัดเจน**. ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครู
เชียงใหม่.
- สิริวันท์ ชัยภูานะ. (๒๕๓๖). **เทคนิคการทำวิจัย**. โครงการตำราครุศึกษาคณะครุศาสตร์.
วิทยาลัยครูเชียงใหม่ .
- สุเทพ สุนทรภัสส์. (๒๕๓๕). **ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย พื้นฐานแนวความคิดทฤษฎีทาง
สังคมวัฒนธรรม**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เอกสาร
อัดสำเนา.

- สุภัตรา สุภาพ. (๒๕๓๔). **สังคมและวัฒนธรรม**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (๒๕๒๔). **หลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่**. กรุงเทพฯ ฯ : ทิพย์อักษรการพิมพ์.
- สุวิทย์ รุ่งวิสัย. (๒๕๓๒). **พันธทางสังคม**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ. (๒๕๔๔). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติฉบับที่ เก้า พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๔๙**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว.
- หนึ่งนุช ท่องมนต์วิทย์ (2544) **การเปลี่ยนแปลงการผลิตทางการเกษตรของชุมชนชนบท**.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อมาวลี เกียรติถาวร. (๒๕๓๒). **เจ้าพ่อศรีนครเตา : บทบาทและความสำคัญของการถือ ฝิ่นในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาบ้านเตา ตำบลเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย
จังหวัดมหาสารคาม**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรทัย ชื่นมณูชัย. (๒๕๒๑). **ศัพท์ทางจิตวิทยา**. กรุงเทพฯ ฯ : ประจักษ์การพิมพ์
- อุทัย หิรัญโต. (๒๕๓๖). **สารานุกรมศัพท์สังคมวิทยา-มานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ ฯ :
สำนักพิมพ์ ห.จ.ก.ทิพย์อักษร.

Gordon Young. (1961). *The Hill Tribes of Northern Thailand*. Bangkok : Thai –
American Audiovisual Service.

Herbert Blumer. (1974). "Comment on'Parsons as a Symbolic Inatractionist".
Sociological Inquiry 45. p 59 – 62.

Malcolm S. Knowles.(1972). *The Modern Practice of Adult Education :
Andragogy versus padagogy*. New York. Assocaiton Press.

Maslow A.H. (1962). *Toward a Psychology of Beirg*. Princeton : Van Nostrend.

ภาคผนวก

ผู้ให้ข้อมูล

1. นายฮีดอ	ศรีเอื้องดอย	อายุ	65 ปี	ฮีโซ่
2. นายพะเนาะ	นิยมไพรนิเวศน์	อายุ	75 ปี	ผู้อาวุโส
3. นายพื่อโต๊ะ	-	อายุ	85 ปี	ผู้อาวุโส
4. นายยาแพ	จ๊ะโด	อายุ	63 ปี	อดีตผู้ใหญ่บ้าน
5. นายแก้ว	จิก	อายุ	56 ปี	ผู้ใหญ่บ้าน
6. นายการุณ	จิก	อายุ	25 ปี	ลูกชายผู้ใหญ่บ้าน
7. นางกาเฮ	แดนดอกไม้	อายุ	45 ปี	อดีตประธานกลุ่มแม่บ้าน
8. นางซิมี่	วารีกาเนด	อายุ	40 ปี	อดีตรองประธานกลุ่มแม่บ้าน
9. นางหน่อแป๊ะ	เจริญสุขบุญสังข์	อายุ	38 ปี	อดีตเทร่ญญิกกลุ่มแม่บ้าน
10. นางกิแม่	อนุสรณ์พนา	อายุ	43 ปี	อดีตเลขากกลุ่มแม่บ้าน
11. นายชัยรัตน์	อนุสรณ์พนา			
12. นายสุพรชัย	สวรรคบ้านนา			
13. นายดำรงศักดิ์	นิยมไพรนิเวศน์			
14. นายนิพล	ศรีเอื้องดอย			รองประธานกลุ่มหนุ่มสาว
15. นายสุบิน	หอมดอกบ้านนา			
16. นายวัยชัย	ชตุถารี			
17. นายหนัทวัฒน์	ถิ่นพนาลัย			ประธานกลุ่มหนุ่มสาว
18. นางสาวสุพรรณ	นิยมไพรนิเวศน์			
19. นางสาวศุภร์เสาร์	พรพนาธาร			
20. นางสาวบานเย็น	พาอุน			
21. นางสาวพรธนา	แดนดอกไม้			
22. นางสาวดาริกา	หอมดอกบ้านนา			
23. นางสาวพรชิตา	จ๊ะโด			
24. นางสาวโสภา	อุทยานพฤษา			
25. นางสาวอุมาพร	วีระหลานหลวง			
26. พระบุญชัย	ยิ่งรักษ์เพ็ญจันทร์			พระธรรมจาริกประจำอำเภอ